

LIDER ÖĞRETMEN

H. ALP BOYDAK

Beyaz Yayınları: 171

Lider Öğretmen

H. Alp Boydak

© Bu kitabın tüm Türkçe yayın hakları **Beyaz Yayınları'**na aittir. Yayınevimizden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yayıncı: Hidayet & Canan Pınarbaşı

Kapak Tasarımı: Fatma Mamalı

Metin Tasarımı: Fatma Mamalı

Kapak Baskısı: Volkan Matbaası
Kapak Renk Ayrımı: 4 Nokta Grafik
Baskı: Eren Ofset

Birinci Basım: Ocak 2004 / İstanbul

ISBN: 975-599-074-7

Yayın ve Dağıtım:

BEYAZ YAYINLARI

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han, No:3, Kat:2 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 522 38 68 - 69 • Faks: (0212) 522 38 70

www.beyazyayinlari.com • mail@beyazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ	1
EĞİTİM SORUNLARINA BAKIŞ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	19
Davranışçı ekol.....	19
Ülkemizin program geliştirmedeki ayrılmaz üçlüsü; amaç, davranış, taksonomi.....	23
Davranışçı ekolün duygu ve düşünceleri hiçe sayması ve yüzeyselliği.....	36
Bloom'un taksonomisi ve davranışçı ekol	30
Taksonomi vazgeçilmez ise nasıl bir taksonomi olabilir?	40
Duygu ve düşünceleri hedef alan nasıl bir yaklaşım kullanılabilir?	55
Ezberci eğitim	64
NASIL BİR EĞİTİM ve ÖĞRENİM	67
Senaryo kriterleri.....	72

Yaparak-yaşayarak öğrenme nasıl yeniden kullanılabilir?.....	78
Öğrenci merkezli eğitim neden önemlidir?.....	87
Eğitim konusunda ne yapabiliriz?.....	103
Demokrasi eğitimi.....	124
Sınıfı yönetimi konusunda bir öneri.....	131
Sınıfta çokça kullandığımız etkinlikleri tekrar tekrar sorgulamalıyız.....	134
Eğitim öğrenim anlayışımızın efsaneleri	135
Okuma dersi efsanesi.....	135
Hızlı okuma efsanesi	140
Yazma dersi efsanesi	141
Okuldaki diğer bazı bildik sorunlara farklı bir bakış	140
Bu bölümü kapatırken son bir öneri	141
TEFTİŞ.....	144
OKUL ve AİLE SORUNLARI	153
KİŞİSEL GELİŞİM.....	165
Sükût bir erdemdir	176
Sözcüklerde dikkatli olun	177
Dilimizi mükemmel kullanmak önemlidir	178
Öğretmen saygınlığını neden kaybetti?.....	179
Ezberci değil, sorgulayan öğretmen	184
Din de sorgulanmalı mıdır?.....	190
Sadece sorgulama ileriye gitmenin yöntemi olabilir mi?	196

NASIL BİR ÖĞRETMEN OLMALI?	201
ÖĞRENMEYİ ÖĞRENME	221
ÖĞRENME STİLLERİ.....	225
Görsel	230
İşitsel.....	230
Kinestetik/Dokunsal.....	231
ÇOKLU ZEKÂ	237
Çoklu zekânın temel ilkeleri.....	240
Zekânın türlerinin gelişmesi	241
Zekâyı güçlendiren/körelten etkiler	241
BEYİN YARIM KÜRELERİ (Hemisferoloji)	243
Beynimizin sol tarafının özellikleri	244
Beynimizin sağ tarafının özellikleri.....	246
KİTABIN SONU, İŞLERİN BAŞLANGICI.....	251
KAYNAKÇA	253
YAZAR HAKKINDA.....	258

*Çok değerli öğretmenim
Membure İçöz Akçalı'ya...*

Kitabın hazırlanması ve yazılması sırasında beni destekleyen ve yardımcı olan eşim ve benim yüzünden rahat rahat bilgisayarda oynayamayan çocuklarıma...

Bu kitabın ön hazırlıkları sırasında bilgi toplanırken değerli düşünce ve önerileriyle çeşitli yörelerden katkıda bulunan tüm öğretmen, veli ve öğrencilere çok teşekkür ediyorum. Ayrıca, kitabın yazılması sırasında yardımlarını esirgemeyen, Nesibe Berrin Savrun, Seray Onat, Neslihan Öztürk ve Selen Gündüz'e teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖNSÖZ

Bir öğretmenin neye gereksinimi olur? Ne arzu eder? Ne yapmak ister? Severek mi öğretmen olur yoksa kader mi onu bu yola çekmiştir? Başka bir yeri kazanamam, bari öğretmen olayım mı demiştir? Yoksa ben öğretmen olmak istiyorum mu demiştir, ta baştan? Dört yıllık öğretmenlik bölümünü mü bitirmiştir? Yoksa öğretmenlikle ilgisi olmayan bir fakülte mi bitirmiştir? Ziraat mı yoksa makine mühendisi midir?

Her ne olursa olsun, artık bir öğretmenseniz bu kitap sizin için yazıldı.

Bu kitapta ilk önce eğitim sistemimizin var olan sorunlarından söz edip bu sorunlara küçük çapta da olsa çözüm önerileri getirmeye çalıştım. Ülkenin çeşitli yerlerinde, katılımcı ve formatör öğretmen olarak, katıldığım hizmet-içi kurslarında, daha sonra verdiğim seminerlerde, zaman zaman sohbetler, görüşmeler ve yöneltilen sorular doğrultusunda öğretmenlerimizin sorunlarına değinmeye, öneriler sunmaya çalıştım. Bu amaçla kitaba, Teftiş, Okul ve Aile Sorunları, Kişisel Gelişim, Nasıl Bir Öğretmen Olmalı gibi bölümler açtım. Şu anda eğitim ve öğrenim anlayışında ortaya çıkan öğrenmeyi öğrenme yaklaşımı konusunda bilgi vermek ve bu

yaklaşımı gerçekleştirebilmek için gerekli olduğuna inandığım, kişinin kendi öğrenme profilini tanıyabilmesi amacına hizmet eden üç önemli kuramdan söz etmek amacıyla Öğrenmeyi Öğrenme adlı bir bölüm de ekledim.

8 Temmuz 2001
Altınboğa, Andırın

GİRİŞ

Bu kitabı yazmaya başladığım sıralarda BBC'de bir program dikkatimi çekti. Çinli bir işçi ayda beş dolar kazandığı işinden ne kadar mutlu olduğunu dile getiriyordu. Çok mutlu olduğundan, köyünde çok daha zor bir yaşam içerisinde bulunduğundan, burada toplumsal baskıların olmadığından söz ediyordu. Yatacak bir yeri bile vardı. Bazı arkadaşları gibi sokaklarda değildi. Fabrikanın bir köşesini uyu-
mak için diğer işçilerle paylaşıyordu. Çok şaşırılmıştım. Evet ucuz işçilikten hep söz ediliyordu. Ama böyle bir şeyin olabileceğini bilmiyordum. İnsanlar ayda beş dolar kazanıyor ve bundan duyduğu memnunluğu dile getiriyordu. Böyle şartları mutlulukla kabul edenlerin bulunduğu bir dünyada rekabet etmek çok zor. Türkiye böylesine şartları düğün bayramla karşılayan insanlarla nasıl rekabet edebilir? Sanayi toplumu olmaya çalışıyoruz. Dünyanın böylesine yerleri varken nasıl sanayi toplumu olabiliriz? Olmalı mıyız? Türkiye bir sanayi ülkesi olursa ayda beş dolar almayı mutluluk sayan insanlarla nasıl rekabet edecek? Bu işçi ücretleriyle nasıl sanayi ürünleri üretecek, sonra da dünyayla rekabet edecek? Bu mümkün mü? Hayır. Peki insanımızı beş dolar ücretlerle mi çalıştıracacağız? Hayır, bin kere hayır. Peki ne yapacağız? Eğer refah

içerisinde yaşayacak bir toplumu önümüze hedef olarak koyarsak bu toplumu nasıl oluşturacağız? Sanayi ürünleriyle mi? Korkarım bu 70'li yıllara kadar mümkündü ama şimdi pek mümkün görünmüyor. Elbette ki sanayi toplumu olalım ama bunun yeterli olmayacağı görülüyor. Bilgisayarın inanılmaz hızla gelişmesi ve olağanüstü boyutlarda bilgileri depolayabilmesi artık bilgi depolayan insanlara gereksinimi tamamen kaldırdı. Artık çağımız, zaten var olan, hatta dolup taşan inanılmaz boyuttaki bilgiyi tarayabilen, binlerce işe yaramaz bilgi arasından işine yarayacak küçük parçaları seçip alabilen, bu bilgi parçalarını evirip çevirip kendi fikirlerini de katarak bambaşka kombinasyonlar ortaya çıkaran yorumcu, yaratıcı fikir jeneratörlerine gereksinim duymaktadır. Artık sanayi toplumunun şartları altüst olmuştur. İnsanların yapacağı işi öğrenip sonra da bu beceriyi tüm yaşamları boyunca kullanması devri kapanmıştır. Artık fabrikaya kapağı atıp sonra hiçbir şey düşünmeden mesai boyunca rutin işi yapmak yeterli değildir. Çünkü dünyanın başka yerlerinde bu işleri ayda beş dolar karşılığında yapmaya talip milyonlarca insan var.

Günümüzde önemli olan, var olan sorunu keşfetmek, çözmek ya da bir alanda gereksinim duyulan, işe yarayan farklı bir yöntem ya da ürün (bu yöntem ya da ürüne gereksinim duyulacağını sezerek) ortaya koymaktır. Bunu yapabilenler kazançlı çıkacak, yapamayanlar ise geri plânda kalacaktır. Bir kez yeni yöntem ya da ürün ortaya çıktı mı gerisi kolay, dünyada işçiliğin en ucuz olduğu yerde bu fikri ya da yöntemi veya ürünü işleme koyup parayı dünyanın istediğiniz yerinde harçayabilirsiniz. İşte globalleşme de bir yerde bunu sağlamaktadır. Ülkeler sınırlarını kaldırmakta ve buna uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Bir tanıdığım, Hollanda'dan maya ithal edeceğini söyledi ve benden bu firma yetkisiyle görüşmelerde yardımcı olmamı istedi. Hollandalı yetkili, istenen ürünü size Afrika'daki fabrikamızdan gönderebiliriz, diyerek bizi şaşırtmıştı. Mayanın cinsi, üretim şekli, paketlenmesi ve nakliyesini Hollandalılar kafa yorarak, fikir üreterek, çalışarak ortaya koymuşlar, bu işin uygulamasını ise bir Afrika ülkesine havale etmişler. Şimdi yüksek maaşlarla bir avuç Hollandalı Afrika'da işi yönetmekte ve belki de yüzlerce işçiye her bir Hollandalıya verilen paranın binde biri bir ücret ödeyerek tüm işleri yaptırabilmektedirler. Bu sırada Hollanda'da araştırma-geliştirme birimlerinde sürekli, yeni yöntemler keşfedilmekte, kâşiflere binlerce dolar ödenirken, bu fikirleri dünyanın bilmem neresinde kol gücüyle ürüne döndüren işçiye de Hollanda'daki araştırmacıya ödenen paranın milyonda biri bile ödenmeyebilmektedir. Hollanda'nın dışındaki fabrikalarda üretilen ürünler elbette ki bulunduğu ülkeye de yarar sağlamakta, oradaki insanları da zenginleştirmektedir. Ama işin kaymağını Hollanda yemektedir. Hollandalının ülkesine getirdiği bu paralardan vergi alınmakta, bu paralar ülkenin üretimine, ticaretine katkı sağlamaktadır. Böylece Hollandalı daha fazla refaha kavuşabilmektedir. Bu durum ülkemiz için de geçerlidir. Duyuyoruz, bazı firmalar fabrikalarını uzak doğuya kaydırmaktadır. Buna kıyamıyorum, bilakis seviniyorum. Elbette ki bu fabrikalar ülkemizde olsa iyi olurdu ama eğer rekabet edemiyorsa firma fabrikalarını oralara göndersin, zenginleşsin. Bu durumda fikir üreten yorumculara daha çok para verebilecek ve ülkemize bu şekilde de katkıda bulunacak, ayrıca, oradan getirilen bu paralar ülkemizde harcanacak, bu şekilde yine insanlarımızın refahına katkı sağlayacaktır. Eğer tersini yapar da bu fabrika-

ları oraya göndermez ve ülkemizde kalmaya zorlarsak sanırım asıl o zaman felâket olur. Evet işçilerimiz burada para kazanır ama bindiğimiz dalı da kesmiş oluruz. Kısa süre sonra firma zarar eder ve sermayesi de elinden çıkar, hem dışarıdan gelecek paradan oluruz hem de sonuçta yine de işçiler ortada kalır.

Şimdi oturup düşünmemiz gerekmektedir. Biz hâlâ sıradan insan mı yetiştirmeye devam edeceğiz yoksa bilgileri yorumlayabilen, yeni fikirler üretebilen, fırsatları görüp değerlendirebilen, sorunları tespit edip çözebilen girişimci insanların yetişmesinin önünü mü açacağız. Oturup birilerinin ülkemizde fabrika yapmasını mı bekleyeceğiz? İşine gelirse, lütfederse o da yapar. (Elbette ki gelip yapması için onları teşvik edelim.) Ancak insanların önünü açarsak, yetişenler hangi alanda çalışırsa çalışsın fark yaratacaktır. İş adamı olsa farklı iş adamı olacak, çiftçi olsa farklı bir çiftçi olacak, fabrika işçisi olsa farklı fabrika işçisi olacak ve üretimde yine de diğerlerine fark atabilecektir. Çünkü artık çağımızda üretim hatlarında işçiden verim artırımı için yardım beklenmekte, yani yeni fikirler üretmeleri istenmektedir. Her alan için geçerlidir bu, tarımda, ticaretle, esnafılıkta... Örneğin tarımda da yaratıcı ve olaylara farklı bakabilenler diğerlerine fark atacaklardır. Bir yıl buğday bir yıl pamuk, ya da her yıl buğday yetiştirmekle bir yere varılmaz. Tarımda da girişimcilere gereksinim duymaktayız. İsrail şimdi çok pahalıya mal olduğu anlaşılan (elma, şeftali, portakal vb) meyveleri üretmekten vazgeçmiş, çölde yetişen meyveler konusunda bir arayışa girmiştir. Güney bölgelerinde bilinen dikenli incir üzerinde çalışmaktadır. Neden bizde bir çiftçi ya da üniversite bu konuda kafa yormaz? Binlerce çiftçinin tarlalarının kenarında zahmetsizce bu incirler yetişir ama hiç kimse böyle

bir düşünceyi aklına bile getirmez. Sadece bazı kişiler (bu da bir teselli) bu incirleri toplayıp yakın yörelerde satmaktadır; bundan öteye de bir çalışma görülmemektedir. Neden bu incirleri tüm dünya piyasasında aranan bir ürün hâline getirmek için kimse kılını bile kıpırdatmamakta. Çünkü ülkemizde yeterince girişimci bulunmamaktadır da ondan.

Şimdi yine aynı soruya dönmek istiyorum. Sıradan insan mı, girişimci mi? Cevabınızın girişimci olduğuna inanıyorum. Öyle olmasını diliyorum. Çünkü başka bir çıkış yolu görünmemektedir. Burada iki farklı felsefeyi de ortaya koymaya çalışıyorum. Birincisi, *sıradan insan yetiştirmek*; ikincisi, *girişimci yetişmesinin önünü açmak*. “Yetiştirmek” sözcüğüyle başlarsak, maalesef üzülererek söylüyorum ki, en mükemmel yöntem ve programlarla da yola çıksak, ortaya çıkan, yani yetişen sıradan insan olabiliyor. “Önünü açmak” deyince de ortaya gerçek girişimciler çıkabiliyor. Çıkıyor diyerek her 100 öğrenciden 100’ünün de böyle olacağını garantisini maalesef veremiyoruz ama hiç olmazsa bir kısmının bu şekilde yetişeceğini biliyoruz. Aksi takdirde sonuç sıradan insan olacaktır.

Eğer girişimci yetişmesini istiyorsak, maalesef şu andaki okul sistemimizle, eğitim anlayışımızla bunu yetiştirmek çok zor görünüyor. Ancak çok küçük bir gurup belki 10.000’de bir, belki 100.000’de bir kişi girişimci olarak yetişebiliyor. Bunu sağlayan da sistem değil; ya öğrenci kendi başına ya da anne babası sayesinde oluyor. Çünkü eğitim ve öğretim anlayışımız bu tipleri adeta tarayarak yok etmek üstüne kurulmuş. Bu ilkokul 1. sınıftan doktora sonuna kadar devam ediyor. Bu sistemde girişimci olabilenlere aşk olsun.

Bu girişe bakarak bu kitapta girişimci yetişmesini sağlayacak formüller sunduğumu sakın zannetmeyin. Böyle bir

şey yapmıyorum. Ancak tüm kitabı yazarken bu fikirlerin kafamda bir kenarda durduklarını ve sürekli olarak kitabın orasında burasında ortaya çıktığını belirtmek istiyorum. Bu kitabı bu fikirler ışığında yazdığım için giriş bölümünde bu fikirlerin de ayrıca sunulması gerektiğini düşündüm. Ancak şunu unutmamalı ki zaten, girişimcilerin yetişmesi formüllerle olmuyor, önlerinin açılmasıyla oluyor demiştim. Onları demokratik bir ortama salıp önlerini açacağız. Önlerinin açılması ise kalıplaşmış bilgilerden uzak durmakla, öğrencileri mümkün olduğu kadar geniş ufuklara, sorgulamaya, daha çok tartışmaya, daha çok merakla doğru kapıp koyuvermekle ve isterse kimsenin yardımını olmadan her şeyi öğrenebileceğine inanması ile sağlanabiliyor. Demokratik ortam işin püf noktasıdır. Demokrasi, fikir üretiminin olmazsa olmaz koşuludur. Ancak demokratik ortamda gerçek girişimciler yetişebilir. Demokrasi içerisinde, insanların ufukları açılırsa aralarından çıkacak girişimcilerin de sayısı artmış olacak ve bu sayede aranan özelliklere sahip kişilerin yetişmesi sağlanacaktır. Başka bir yol görünmüyor. Ya eski fikirler ve anlayışlarla eğitim ve öğrenime devam edeceğiz ve sıradan insan yetiştirerek gelecek nesilleri iyice perişan edeceğiz. Ya da yeni ufuklara yelken açacağız.

Her ne kadar müfredatımız ve tüm eğitim sistemimiz sıradan insan yetiştirmek amaçlıysa da aslında her şey gelip yine insana dayanmaktadır. Çünkü, bu eğitim sistemi o kadar hantal ve yavaş ki (tüm dünyadaki merkezî sistemler hantal ve yavaş, o nedenle kendimize haksızlık etmek istemiyorum) şimdi herkes ayağa kalkıp, girişimci yetişsin, tüm eğitim sistemi böyle olsun dese bile bunun gerçekleşmesi on yıllar alabilir. İşte o nedenle iş eğitimde bizzat görev alanlara, yani en

başta öğretmenlere düşmektedir. Eğer ğretmenler kendilerini yetiştirirlerse, sorun ortadan kalkacak, dünyanın en kötü eğitim anlayışı ve sisteminde bile harikalar yaratacak, eğer öğretmenler bırak yıkılan yıkıldığı yerde kalsın derse en mkemel sistem ve programlar bile fiyaskoyla sonuçlanacaktır.

Elbette ki, bazı öğretmenler bırak yıkılan yıkıldığı yerde kalsın diyecek, ama bazıları var ki onlar abalayacak, en kötü koşullarda bile sızlanmayacak şikyet etmeyecek, çalışacak ve bir adım, bir adımdır diyecektir. Bu kişilere gereksinimimiz var. Ancak onlar gerçek değişimi sağlayabilirler. Çünkü, ileride merkezden değişim yapıldığında da ancak bu öğretmenler bu yeniliğe sahip çıkacaktır. İşte sözüm onlara, bu kitabı onlar için yazmaya çalışıyorum. Onlara, eğitim sistemimizin girişimcileri olarak bakıyorum...

EĞİTİM SORUNLARINA BAKIŞ ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Davranışçı Ekol

Davranışçı ekol Pavlov'un çalışmalarıyla başladı denebilir. ABD'de oldukça kabul gördü ve uygulandı. Rusların Sputnik'i uzaya göndermelerine kadar ABD'de altın çağını yaşadığı söylenebilir de Avrupa'da aynı etkinin görüldüğü söylenemez. Özellikle İngiliz eğitim sisteminde hiç önemsenmedi ve ilgi görmedi. Ülkemizde ilk ve orta öğretim programlarında son 15-20 yılda çok etkili oldu. ABD'de tamamen ortadan kalkmış olmasına rağmen ülkemizdeki eğitim sistemimizin ayrılmaz bir parçası hâline geldi. Özellikle son 10 yılda çıkan müfredat programlarının tamamen bu ekolün tesiri altında olduğu rahatlıkla söylenebilir. Davranışçı da denilen bu programlar hızla Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilmekte ve hâlen buna dönüştürülmeyen müfredat programları da bu hale dönüştürülmeleri için büyük bir gayret sarf edilmektedir. (Bu kitap yayın aşamasındayken Talim ve Terbiye Kurulu davranış yerine "öğrenci kazanımları"nın kullanıldığı İlköğretim Fen Bilgisi programını uygulamaya koymuştur. Bu işlerin başlangıcı sayılırsa da çok büyük bir ilerleme olmuş-

tur.) Ülkemizde uygulanan davranışçı programlar ABD’de yazılan programlara göre çok daha ince ayrıntılara girmekte ve ABD’de bulunmayan davranışların da bizim programların ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. ABD’de davranışçı ekolün en yaygın olduğu zamanlarda bile bizim hedef diyebileceğimiz davranışlar yazılmış, bizim yazdığımız ince ayrıntılı davranışlar ise yazılmamıştır. Kitabın ilerleyen bölümlerinde bu konu ayrıca ele alınacaktır.

Sputnik’in uzaya gönderilmesinden sonra ABD’de biz geri kaldık telâşi başladı ve ilk sorgulanan da eğitim-öğretim oldu. O zaman yaygın olarak uygulanan davranışçı ekol mercek altına alındı ve basit bilgiden öteye götürmediği, düşünme ve yaratıcılık gibi becerileri yok ettiği fark edilerek eğitim ve öğretimden uzaklaştırıldı. Ülkemizde hâlâ kabul görmesini anlamak oldukça zor görünüyor. Ülkemizde bu denli önemsenen bu ekolün üzerinde biraz daha durmak gerektiğini düşünüyorum; bu amaçla bu konuyu biraz daha açıyorum.

Davranışçı ekol neden bu kadar kabul gördü sorusunun yanıtı şu olabilir: O zamana kadar yapılan en bilimsel, deneysel, somut, ölçülebilir ve gözlenebilir sistem olması.

20 Yüzyılın başında Fen bilimleri olağanüstü bir ilerleme sağlamış, oysa sosyal bilimler deneysel ölçülebilir ve gözlenebilir bir konuma gelememişti. Âdeta ikinci sınıf bir bilim dalı gibiydi. Fen bilimleri gibi ölçülebilir ve gözlenebilir bir bilim olarak ortaya çıkma çabası içerisinde olan eğitim bilimleri de davranışçı ekole bir kurbanı gibi sarıldı. Belli ki davranışçı ekol bir can kurtaran simidi gibi oldu. Özellikle ABD’de başlangıçta davranışçı olmayan Tyler, Taba gibi eğitimciler bile

bu akımın tesirinden kendilerini kurtaramadılar. Ancak bu akım Avrupa'da ABD'deki kadar ilgi görmedi.

Davranışçı ekolün ne olup olmadığını incelemeden önce, bu ekolün en önemli ilkesine bakmamız gerekmektedir. Çünkü sorunun kaynağı buradadır. Davranışçı ekole göre, "Bir insanın beyninin içerisinde olup bitenler, tespit edilemeyecek kadar karmaşıktır, o hâlde biz, ölçülebilir ve gözlenebilir olan davranışlara bakmalıyız." Bu temel yaklaşımla yola çıkan davranışçı ekol, duygu ve düşünceleri yok saymış, başka bir deyişle bir davranışın ortaya çıkmasına neden olan beyinsel faaliyetleri bir kenara bırakmış, davranışların arkasındaki "asıl" a hiç önem vermemiş ve değerlendirmemiştir. Çünkü davranış ölçülebilir ve gözlenebilirdi ama duygu ve düşünceler ölçülemez ve gözlenemezdi. Bilimsellik kaygısı "asıl" üzerinde çalışmayı engellemiş, hatta yok saymış, onun yerine ise ölçülebilir ve gözlenebilir olan davranışı öne çıkarmış ve değerlendirmiştir. Kısacası davranışçı ekol bu hâliyle ölçülebilirlik ve gözlenebilirlik ilkeleri oluşturdu ve fen bilimlerine en yakın sosyal bilimlerin, eğitim alanındaki yolunu açmış oldu.

Davranışçı ekolün temeli ölçülebilirlik ve gözlenebilirlik üzerine kurulmuştur. Öğrencinin ölçülebilir ve gözlenebilir hâle getirilmiş bilgi ve beceri parçalarını öğrenmesi ve öğrendiğini göstermek için de bu bilgi ve becerileri yine ölçülebilir ve gözlenebilir hâlde yeniden ortaya koyması gerekmektedir. Bu işlemin yerine getirilmesi için, her bir bilgi parçasının, ölçülebilir ve gözlenebilir hale getirilerek öğrenme programlarına (müfredata) detaylı bir şekilde konulması gerekiyordu. Başka bir deyişle, öğrencide geliştirilmesi gereken davranışın önceden belirlenmesi ve uygulamanın sonunda bu davranışı

gösterip göstermediğinin ölçülüp değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu konu ülkemizde çok abartılmış ve yukarıda da anlatıldığı gibi âdeta içinden çıkılmaz bir hâle getirilmiş, öğretmen, ders kitabı yazarı öğrencinin elini kolunu bağlayan bir ucube haline gelmiştir. ABD’de sadece hedefler belirlenmişken bizde her konu için hedefler belirlenmekle kalınmadı; öğrencinin, ulaşması beklenen hedefe yönlendirilmesi, böylece hedef dışına düşülmesi veya öğretmenin konuyu dağıtmasının önlenmesi amacıyla davranışlar yazıldı ve açıkçası bilimsellik yolunda bir adım daha atılmış oldu. Gerçekten de, bir davranış aynı zamanda bir test maddesi haline getirilmiş oldu. Hedef, basit bir konu başlığı değil belirlenen bir zaman diliminin sonunda öğrencinin göstereceği bir davranışlar bütünüydü. Türkiye’deki programlarda görülen hedefler, ABD’deki davranışsal hedeflerdir (behavioral objectives). ABD’de behavioral objectives başlığı altına, bu davranışsal hedefe ulaşmak için gerekli davranışlar yazılmamıştır. Ülkemizde ise iş bu boyuta varmış ve sorunların büyümesine neden olmuştur.

Belki bu kitabı okuyanlar şöyle düşünebilirler: Biz program geliştirmeci miyiz? Bu konular bizi pek de ilgilendirmiyor. Ancak, ne yazık ki öğretmenler program geliştirmeci değiller ama keşke olsalar. Çünkü hazırlanan programları onlar uygulamakta ve başarı, onların hazırlamadığı programlarla sınıfta yaptıkları çalışmalar sonucunda beklenmektedir. Yani ülkedeki aynı sınıftaki tüm öğrenciler için aynı ebatta ve aynı modelde gömlek dikilmiştir. Öğretmenlerin eline sınıftaki öğrenci sayısı kadar aynı gömlekten verilmiş, sonra da öğretmenlerden hadi bakalım çocuklara yıl sonuna kadar bu gömlekleri giydirmiş olun, yalnız şartımız şu herkese gömlek tam üzerine dikilmişçesine mükemmel bir şekilde otursun.

Sonuçta dikim işine karışmadığınız elbiseyi giydirmek size düşüyor. Şimdi artık öğretmen de terzilik işinden biraz anlasa iyi olur demez misiniz? Sanırım çoğunluk “evet” der. O nedenle de bu konuyu birazcık açmakta yarar görüyorum. Umarım “hayır” diyenler bana darılmazlar.

Ülkemizin Program Geliştirmedeki Ayrılmaz Üçlüsü; Amaç, Davranış, Taksonomi.

Ülkemizde de oldukça yaygın olarak kullanılan “hedef” ya da “amaç”lı öğretim programı yazımı gerçekten umulduğu kadar faydalı mıdır? Hele hele davranış yazmak eğitim ve öğretim kalitesini ne kadar yükseltmektedir? Peki ya taksonomi ne kadar önemlidir?

“Amaç” (hedef her ne kadar farklı anlamda ise de bu yazıda eş anlamlı kullanılmıştır) yazımı ülkemizde tamamen kabul görmesine rağmen, program geliştirme prensiplerini aldığımız ülke olan ABD’de hâlâ tartışılmaktadır. ABD’de bu kadar yaygın olmasının onun tartışılmasına engel teşkil etmediğini görmekteyiz. Duchastel & Merrill (1973), 50’ye yakın çalışmayı incelemeleri sonucunda; “amaçlı” öğretim programı kullanılarak yapılan öğretimin “amaçsız” öğretim programı kullanılarak yapılan öğretime göre çok küçük fark ile daha iyi olduğunu ama aynı sayıdaki bir başka grup çalışmada ise iki grup arasında bir fark olmadığını saptamışlardır (s. 54). Aynı araştırmacılar amaç yazmanın hiçbir zararının görülmediğini; bu nedenle kullanılmasını önermişlerdir (s. 63). Daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalarda “Amaçlı öğretim programı hangi tür öğrenenlerde daha başarı ile kullanılabilir? Hangi bilgiler hangi tür amaçlar ile öğrenilir, hangi konular amaç yazımı ile daha iyi

öğrenilir? gibi daha belirgin sorulara cevap aranmıştır. Bu çalışmalar ışığında Faw & Waller (1976), Melton (1978), Klaur (1984) aşağıdaki sonuçlara ulaşmışlardır.

1. Amaçlar öğrenciler tarafından bilinirse, öğrenilmesi gereken bölümlere yol gösterici olarak kullanılırsa ve bunların öğrenciler tarafından öğrenmeyi kolaylaştırdığına inanılırsa faydalı olduğu söylenebilir.
2. Amaçlar açık bir şekilde yazılırsa ve öğrenilmesi gerekenler ne çok zor ne de çok kolay olursa faydalıdır denebilir.
3. Orta düzeyde beceri sahibi öğrencilerin alt ve üst düzeyde beceriye sahip öğrencilere göre amaçlardan daha fazla faydalandıkları söylenebilir.
4. Amaçlar öğrenilmesi önemli olduğuna inanılan bölümün öğrenilmesinde artış sağlarken öğrencilerin öğretim programı tasarımcısı tarafından fazla önemsenilmeyen bölümleri öğrenmesi ise öğretmenleri dumura uğratmaktadır.

Yukarıdaki sonuçlara göre ülkemizdeki durum pek iç açıcı görünmemektedir. 1. maddede belirtilenler zaten mümkün değildir. Öğretmenlerin bir kısmına dahi ulaştıramadığımız amaçların öğrenciler tarafından bırakın beğenilmesi veya faydalı olduğuna inanılması, görülmesi bile mümkün değildir. 2. maddede belirtilen husus kesinlikle kimse tarafından göz önüne alınmamaktadır. Zorluk derecesi ne olursa olsun her konu bu şekilde yazılmaktadır. Öğrenci becerileri kesinlikle göz önüne alınmamakta, son madde zaten düşünülmemektedir.

Bizim mükemmelliğine bütün kalbimizle inandığımız taksonomik yaklaşım ise sürekli eleştirilmektedir. Bu konu ile

ilgili birkaç görüş aşağıda belirtilmiştir. Bu konudaki pek çok yayından sadece birkaçıdır.

Yapılan çalışmalar sonunda taksonomi kullanarak düzenlenen amaçlar ve bunlara bağlı olarak planlanan öğrenim yaşantılarının hiyerarşik ve sistematik olarak düzenlenmesinin uygulamada çok nadiren beklenen hedefe ulaştığı sonucu kabul görmektedir (Furst 1981). Bu durumu göz önüne alan Biehler ve Snowman (1993) öğretmenlere her ne kadar öğrenilmesi gerekenlerin bir plan dahilinde olmasını tavsiye etmekte iseler de öğrenilmesi gerekenleri ilkten sona doğru basamaklar halinde birbiri ardı sıra dizerek mükemmel bir amaçlar seti oluşturmalarının (dikkat! davranış değil davranışın bir üst basamağı olan amaç=hedef) yanlış olacağını, çünkü uygulamada işlerin hiç de planlandığı gibi olmadığını görmeleri üzerine amaç yazmaktan tamamen vazgeçebileceklerini söyleyerek uyarılmaktadır. Bizde ise sürekli olarak amaçların hiyerarşik ve sistematik olarak düzenlenmesine çalışılmakta. Üstelik de her bir amaca=hedefe en az 5 davranış yazılmaktadır.

Bilişsel Alanda taksonomiye gerçekleştiren grubun lideri ve Türkiye’de oldukça büyük kabul gören Benjamin S. Bloom taksonominin sonuçları hakkında şu gözlemini aktarmaktadır:

Taxonomy of Educational Objectives-Cognitive Domain (dilimize tercüme edilmiş ve günümüz Türkiye’sinde eğitimin tüm safhalarında kullanılan yapıt) kitabının bir milyon kopya satmasından sonra yaklaşık çeyrek yüzyıl öğretmen yetiştirilmesinde ve hizmet içi eğitiminde kullanılmasına rağmen ABD’deki öğrencilere yöneltilen soruların tahmini %90’ı sadece basit bilgiyi istemektedir. Bizim öğretim materyalleri-

miz, bizim sınıf içi öğretim metotlarımız ve sınav sorularımız taksonominin en alt basamağı olan bilgi basamağının üstüne nadiren çıkmaktadır (1984, s. 13).

Görüldüğü gibi ABD’de amaç yazımının faydası kesinlik kazanmamıştır. Taksonominin geçerliliği ise Bloom tarafından dahi sorgulanmaktadır. Dikkat edilirse yukarıda tartışılan davranış yazımı değil amaç (hedef) yazımıdır. Amaç yazımının ABD’de bu kadar tartışması yapılırken ülkemizde amaç yazımı tamamen olmazsa olmaz durumuna gelmiştir. Bu bir derece kabul edilebilirken (amaç yazımının hangi durumlarda faydalı olabileceği belirtilmişti), bir dönem popüler olan ve sonra zararları fark edilip vazgeçilen veya yukarıda belirtilen sıkıntıları en aza indirilerek öğrenci kazanımı ismi ile değiştirilmiş hali bir dereceye kadar kullanılan davranış yazılması da ülkemizde adeta zorunlu duruma gelmiştir. Davranış yazımı sanki çağdaş bir müfredatın ayrılmaz bir parçasıymış gibi görülmeye başlanmıştır. Bu konuda ciddi bir şekilde düşünülmesini gerektirecek kadar çok veri var iken bu durum nasıl oluşmuştur bilinmez ama mutlaka artık davranış yazımı sorgulanmalı, en azından yabancı kaynaklar taranmalıdır. Bu bölümde sadece gelecekteki çalışmalarını motive eder düşüncesi ile birkaç çalışma sunulmuştur.

Program geliştirmenin büyük üstatları Tyler ve Taba davranış yazmamıştır. Ülkemizde program geliştirme bölümü öğrencilerinin ve eğitimcilerimizin büyük bir kesiminin sandığının aksine Bloom da asla davranış yazmamıştır. Bloom’un yazdıkları bizim hedef diyebileceğimiz amaçlardır. Sadece amaçları belirlemiştir. Program geliştirmenin ülkemizdeki kurucularından ve bu konuda otorite kabul edilen, Selahattin

ERTÜRK'ün (1972) *Eğitimde Program Geliştirme* adlı kitabında, Bloom'un *Taksonomy of Educational Objectives* kitabındaki hedefleri olduğu gibi tercüme ederek kendi kitabının "Hedefler" başlığı altında göstermesi yeterli kanıt olur sanırım. Çünkü program geliştirmenin ülkemizdeki kurucusu olan bu değerli hocamızın davranışı yanılıp da hedefler altına yazması imkânsızdır. O halde Bloom'un yazdıkları davranış değil hedefdir diyebiliriz. Ertürk hocamızın yazdığı hedefler şunlardır:

Bloom'un (1956) *Taxonomy of Educational Objectives* kitabından:

To define technical terms by giving their attributes, properties, or relations.

Ertürk'ün (1972) *Eğitimde Program Geliştirme* kitabının "Hedefler" başlığı altında (s. 64) şu şekilde aynen tercüme edilmiştir:

Teknik terimlerin özelliklerini, özelliklerini, ya da ilişkilerini vererek tanımlama.

Bloom:

To recall of major facts about particular cultures.

Ertürk:

Belli kültürler hakkında belli başlı olguları hatırlama. (s. 64) Yine hedefler başlığı altında görülmektedir.

Ülkemizde yazılan davranışlar ABD'de Robert F. Mager'ın (1962) yazdığı ve "Specific Objectives" diye adlandırdığı basamaklı sisteme çok benzemektedir. Bu benzerliği vurgulamak için Mager'ın davranışlarından bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Verilen 10 ağaç resminden sekiz tane yaprağını döken ve dökmeven ağacı ayırt eder.

Bir önceki hafta verilen kelime listesinin en az %90'nını doğru yazar.

3 dakika içerisinde 3 tane iki basamaklı sayı içeren en az 7 tane toplama problemini çözer.

Verilen bir daktilo makinesini iki dakika içerisinde bir iş mektubu yazmaya hazır hale getirir.

Görüldüğü gibi Mager'in hazırladığı gibi davranış yazma bizim davranış yazma yöntemimiz ile temelde aynıdır. Bu nedenle Mager'in yazdığı davranışların çıkardığı sorunlar bizde de aynıdır denebilir. Bu konuda Biehler ve Snowman (1993) şunları söylemektedir. "Mager'in *Preparing Instructional Objectives* kitabının yayınlanmasından sonra yukarıdaki gibi davranış yazmak büyük bir kabul ve ilgi gördü, (bizde de öyle) fakat zamanla anlaşıldı ki, bu tip spesifik davranış yazma ile sadece bilgi aktarılabilen ve basit beceriler kazandırılabilen, daha üst öğrenme ve becerilerin gelişmesi ise mümkün olmamaktadır. Bu nedenle bu şekilde davranış yazımı önemini kaybetmiştir." Bizde ise hâlâ sürüyor.

Bu durum elbette ki Mager'in davranış modelini benimseyen ülkemizde de aynı sorunu ortaya çıkaracaktır ve çıkarmaktadır. Tüm ülke ezbercilikten kurtulmaya çalışmakta, ama bir çare bulamamaktayız.

Nitekim ülkemizde de sadece bilgi aktarılmakta, öğrencilere bilgiye ulaşma ve bilgiyi yetkin bir biçimde kullanabilen becerilerini kazandırmak uygulamada mümkün olmamaktadır. Bunun başka nedenleri de vardır elbette, fakat en önemli nedeni bu tip davranış yazmada bilginin ön plana çıkmasıdır

ki ülkemizde öğretimin tek çıktısı bilgi olarak algılanmaktadır. Her ne kadar tersi söylene de, ölçülmesi ve gözlenebilmesi en kolay olan bilgi ön plana çıkmaktadır. Çünkü bilgiyi ölçmede hata yapma olasılığı çok azdır. Analiz basamağında davranış yazsanız dahi bu davranışın kolayca ölçülebilmesi için ürünün yani analiz sonucunun baz alınması gereği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

1. Verilen bir tümcenin öğelerini bulup gösterme (seçip işaretleme)

Bu davranış analiz düzeyindedir fakat dikkat edilecek olursa gerçekte istenen, bilgidir. Yani öğrenci tümcenin öğelerini ezberlese hiçbir analiz faaliyetinde bulunmadan bu davranışa ulaşabilir. Şöyle ki, öğretmenin sınıfta yaptığı örnekleri ezberler, sınavda sorulan benzerlerini analiz yapmaya gerek kalmadan ezberden yapar. Böylece öğretmeninden veya sınavdan tam puan alabilir. Ama gerçekte analiz hedefini gerçekleştirmemiştir, fakat hiç kimse bunu önemsemez bile, çünkü davranış bilgiyi istemektedir ve bilgiyi ölçmektedir. Analiz yapma becerisinin kendisi ise ikinci plana düşmüş, onun yerine bilgi ön plana çıkmıştır. Ne öğretmen ne de öğrenci analiz edebilme becerisini geliştirme veya bu beceriyi ölçme derdinde bile değildir.

Başka bir deyişle biz sadece ürüne göre karar vermekteyiz. Nitekim önceden de vurgulandığı gibi ülkemizde ürün olarak sadece bilgi anlaşılmaktadır. Eğer biz ürünü ön plana çıkarırsak kendiliğinden bilgiyi de ön plana çıkarmış oluruz. Bu ne demektir? Bu bilgi benim için önemlidir; gerisine karışmam. İşte Türk eğitim sistemi de bu sancıyı çekmektedir. Farkında olmadan ürün dediği bilgiyi ön plana çıkarmaktadır. Analiz

veya sentez basamağında hedef de yazsanız. (Analiz ve sentez basamakları ilk ve orta öğrenimde hazırlanan programlarda görülmemektedir.) Bizim tarzımızda davranış yazdığınız sürece ulaşılabilecek hedef sadece bilginin kendisinin ezberlenmesi olacaktır.

Peki ya benim için önemli olan bilgi değil bilgiye ulaşma yolu ve bilgiyi kullanma becerisi ise, bu durumda ben yine de bilgiyi ön plana almalı mıyım? Elbette ki hayır. Önceleri bilgi, bilgiye ulaşma yolundan çok daha önemliydi ve kolayca ölçülebilir ve gözlenebilirdi, şimdi ise bilgiye ulaşma yolu ve bilgiyi kullanma çok daha önemli. O halde her ne kadar bilgiyi ölçmek ve gözlemek kolay ise de işime yaramayanı bir tarafa bırakıp daha zor ölçülebilen ama amacıma uygun olan süreci, yani bilgiye ulaşma yolu ve bilgiyi kullanmayı, ön plana çıkarmam gerekmektedir. Aksi takdirde hem program geliştirmeciler hem öğretmenler hem de ulusal sınavları hazırlayanlar bilgiyi ön plana çıkaracak ve bunun sonunda da öğretmenler sadece bilgi ile uğraşacaklar, başka bir deyişle sadece ve sürekli bilgi yüklemeye çalışacaklardır. Söylemek gerekir ki şu anda olan da budur.

Hem bilgiye ulaşma yolu ve bilgiyi kullanma ve bizzat bilginin üretilmesini hedefliyoruz, hem de sadece bilgi artırımına neden olan çok basit, bir o kadar da kısır ama kolay ölçülebilen bu davranış yazma yöntemi kullanıyoruz. Böylece de kendi kendimiz ile ters düşüyoruz; istediğimiz bilgiye ulaşma yolu, bilgiyi kullanma yolu, bilgiyi üretme yolu ama yazdığımız davranışlar ile ulaşmak istediğimiz sadece bilginin kendisinin öğrencide yığınak yapması. Nitekim taksonominin üst basamaklarını içeren hedef ve davranış da yazsanız uygulama-

da bilgi basamağına inmekte, herkes bilgi ile meşgul olmaktadır. Bu sonucu Bloom da itiraf etmektedir. İnsanlarda bilgi biriktire biriktire bir gün onlarda bir patlama olacağını ve analiz, sentez, uygulama ve değerlendirmenin inanılmaz bir kolaylıkla o kişilerce gerçekleştirileceğini sanıyorsak çok yanılıyoruz. Bu beceriler ancak uygulandıkça geliştirilebilir. Birden patlama sonucu oluşması imkansızdır, araştırmalar da bunu söylemektedir. O halde kişinin bu becerileri geliştirebilmesi için ya bu becerilerin ön plana çıktığı davranışlar yazmamız ya da davranış yazmaktan tamamen vazgeçmemiz gereklidir. Nitekim eski programlar ile öğrenim şimdikine göre daha ezberden uzak eski öğretmenler bunu fark edip söylemekte ve bu konuyu incelediğimizde biz de kendi kendimize itiraf etmekteyiz.

Davranış olmazsa olmaz diyorsak (ki araştırmalar bunun aksini söylüyor) yani mutlaka davranış yazmamız şart diyorsak, Gronlund'a bakalım. Eski bir davranışçı olan Gronlund bizim yazdığımız davranışların benzerlerini yazmış olan Mager için şunları söylemektedir: "Öğrenme etkinliklerinin çoğu Mager'in verdiği davranışlarla anlatılamayacak kadar karmaşıktır. Ayrıca Mager'in tarif ettiği gibi davranışlar öğrenciler ve öğretmenler tarafından basit becerilerin geliştirilmesi ve basit bilgilerin ezberlenmesi yoluna gitmelerine sebep olmaktadır." Mager'in davranış yazma şeklini eleştiren Gronlund, Mager'in davranışları yerine süreci (yani yolu) baz alan aşağıdaki davranışlara benzer davranışlar yazmayı önermektedir.

Öğrencilerden aşağıdaki kazanımlar beklenmektedir;

1. Kaya, toprak ve suyun karakteristik özelliklerini tarif eder.
2. Gözlem ve inceleme yolu ile kaya ve taşları fiziksel özelliklerine göre sınıflar.
3. Deney ve gözlemler yaparak topraktaki canlı ve cansız varlıkları ayırt eder.
4. Rüzgar ve suyun toprak ve kayalara olan etkisini fark eder.

Gronlund (1991) bu şekilde hedef ve öğrenci kazanımı yazmasına 3 sebep söylemektedir.

1. Öğrenme etkinliklerinin çoğunun, Mager'ın tavsiye ettiği davranış yazmaları ile ifade edilebilmesine imkan olmayacak şekilde karmaşık olması.
2. Mager'ın tavsiye ettiği davranışların, öğrenci ve öğretmenleri bilgilerin ezberlenmesi ve basit becerilerin öğrenilmesine konsantre olmaya yatkın hale getirmesi.
3. Öğretmene en küçük esneklik tanımayan uzun ve hantal listeler oluşturması

Biz ise Mager'ın davranışları ile de tatmin olmayıp bir de onun davranışlarının bazılarını hedef kabul edip ona davranış yazmaktayız: “Verilen bir daktilo makinesini iki dakika içerisinde bir iş mektubu yazmaya hazır hale getirir.” Mager'ın bu davranışı bize göre hedeftir ve buna davranış yazmamız gerekmektedir. Gronlund'ın önerdiği öğrenci kazanımları yerine bizim davranış yazma sistemimize göre yazmaya kalktığımızda karşımıza şöyle bir liste çıkmaktadır.

1 numaralı öğrenci kazanımı yerine;

1. Kaya toprak ve suyun ne olduğunu söyleme/yazma
2. Kaya çeşitlerini söyleme/yazma
3. Su çeşitlerini söyleme/yazma
4. Toprak çeşitlerini söyleme yazma
5. Belli başlı kayaların karakteristik özelliklerini söyleme/ yazma
6. Suyun belli başlı karakteristik özelliklerini söyleme/yazma
7. Belli başlı toprak karakteristik özelliklerini söyleme/yazma

3 numaralı öğrenci kazanımı için iki hedef altında davranış yazmamız gerekmektedir.

Hedef 1

Canlı ve cansız varlıkların farklarının bilgisi

1. Canlı varlıkların ne olduğunu söyleme/yazma
2. Cansız varlıkların ne olduğunu söyleme/yazma
3. Canlı varlıkların ayırıcı özelliklerin söyleme/yazma
4. Cansız varlıkların ayırıcı özelliklerini söyleme/yazma
5. Canlı ve cansız varlıklar arasındaki farkları söyleme/yazma
6. Verilen canlı ve cansız varlıkların ayırıcı özellikleri listesinden 3 tane canlı varlık özelliğini işaretleme.
7. Verilen iki ya da daha fazla varlığın içerisinde canlı ve cansız varlıkları ayırt edip söyleme/ yazma.
8. Verilen bir grup canlı ve cansız varlık resimlerinden cansızları seçip işaretleme.

Hedef 2

Canlı ve cansız varlıklar arasındaki farkları kavrama

1. Verilen bir grup canlı ve cansız varlık arasından canlı varlıkları seçip neden canlı varlıklar olduğunu söyleme/yazma.
2. Verilen bir varlığın canlı ya da cansız olduğunu kendi cümleleri ile açıklayıp söyleme/yazma.
3. Canlı varlıkların cansız varlıklar arasındaki farkı açıklayıp söyleme/yazma.

Dikkat edilirse burada uygulama basamağında da hedef gereklidir fakat bu yazıyı uzatmamak için bu yapılmamıştır. Bu örnekler Gronlund'ın "Öğretmene en küçük esneklik tanımayan uzun ve hantal listeler oluşturmasıdır" dediği 3. maddede ne demek istediğine açıklık getirmek amacı ile verilmiştir. Pek çoğu hedef sayılıp yeniden davranış yazmaya da uygundur dersem işin vahametini; bir de bu davranışların özellikle ilkokulda öğretmenlerin her ders planında yazmak zorunda olduğunu söylersem çekilen çileyi ve boşa harcanan zamanı anlatabilmiş olur muyum bilmiyorum. Ayrıca davranış yazımı öylesine kurallara bağlanmış ve öylesine karmaşık hale gelmiştir ki üniversitede parmakla gösterecek kadar az sayıda kişi bu davranışları tüm kurallara uygun yazabilmektedir. Özellikle Osmanlı'nın son zamanlarında Arapça ve Farsça'nın birer araç olmaktan çıkarılıp birer amaç haline getirilerek, bilimsel eserlerin çok az kimsenin anlayabileceği bir ayrıcalık durumuna getirildiği gibi her öğretmenin kolayca yazabilecek ve anlayabilecek gibi olması gereken hedef ve davranış yazımı da adeta bir 'elit dili' haline gelmiştir.

Bu davranış yazma yöntemi ve Gronlund'ın yazdığı öğrenci kazanımlarını karşılaştırdığımızda Gronlund'ın öğrenci kazanımlarını bilgi, kavrama, uygulama gibi taksonomik bir yaklaşımla ele almadığını söyleyebiliriz. Bu ise bizim için son derece önemlidir. Hem taksonomik yaklaşımdan bizi kurtaracaktır, hem de okul düzeyinde taksonominin ortaya çıkardığı sorunları bir dereceye kadar ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır. Taksonomik yaklaşım uygulama düzeyinde şöyle bir problem ortaya çıkarmaktadır: Bilgi basamağını programda gören kitap yazarı tüm bilgileri kitabına yazmakta, öğretmen ise bu bilgilerin ezberlenmesi için elinden geleni yapmaktadır. Bunun sonucunda “yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı” gibi ezberlemeyi kolaylaştıran tekerlemeler icat edilmektedir. Önemli olan ise öğrencinin bu tekerlemeyi ezberlemesi değil verilen bir yıllık grafikte bu yoruma kendisinin varmasını sağlamaktır. Bizim yazdığımız bu davranışlar ile bilgiye ulaşmak uygulamada mümkün olmamaktadır çünkü bilgi basamağında yazılan davranışlar kitap yazarı tarafından bire bir ders kitabına aktarılmaktadır. Artık öğrenci için bu bilgileri ezberlemekten başka bir seçenek kalmamaktadır. Taksonominin üst basamaklarında yazılan hedefler ve davranışlar için de aynı durum söz konusudur. Deneyler, deney sonuçları, grafik ve tabloların yorumları kitaplarda yazılmakta (yani bilgi basamağına indirilmekte) ve öğrencilere sadece bu yorumları ezberlemek kalmaktadır. Eğer araştıran, inceleyen, bilgiye ulaşabilen ve bilgiyi kullanan nesiller yetiştirmek istiyorsak Bloom'un bile “başarıya ulaşamadı” dediği taksonomik yaklaşımdan vazgeçip, Gronlund'ın öğrenci kazanımları dediği davranışlara benzer davranışlar yazmalı ya da davranış yazmaktan tamamen vazgeçmeli ve hedefleri belirlemekle yetinmeliyiz.

Halen kullandığımız bu davranış yazma yöntemimizin gözden geçirilmesi kaçınılmazdır. İleri dediğimiz ülkelerde artık kesinlikle bu şekilde davranış yazma görülmemektedir. Bunun yerine davranış yazımından ya tamamen vazgeçilmiş ya da öğrenci kazanımı şeklinde davranışlar tercih edilmiştir. Bu değişimi fark etmek için bu ülkelere gitmeye gerek kalmamıştır. Tek yapılması gereken İnternette bir gezinti yapmaktır. İnternette verilen öğretim programlarındaki davranışlarının incelenmesi ve buna göre bizdeki davranış yazımının da değiştirilmesi kaçınılmazdır.

Eğitimimizin ayrılmaz parçası olarak algıladığımız amaç, davranış, ve taksonomi sandığımızın aksine program geliştirmede olmazsa olmaz değildir. Her zaman için sorgulanabilir, değiştirilebilir, gerekirse atılabilir. Bir yöntemi bir dönem kullanıldı diye sonsuza kadar kullanmamız gerekmemektedir. Ama asıl sorun sorgulamamız değil, sorgulama ihtiyacı hissetmememizdir ki bu da ezberci eğitimin ağır faturasıdır.

Davranışçı Ekolün Duygu ve Düşünceleri Hiçe Sayması ve Yüzeyselliği

Davranışçı ekolün belki de en tartışmaya açık tarafı onun insanî duygu ve düşünceleri göz ardı etmesidir. Ayrıca, kesin bir yüzeysel ezberciliğe neden olması da, bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzeysel diyorum; çünkü, davranışçı ekol insanların bir konuda gidebilecekleri derinliği de belirlemek zorundaydı yani bir konunun derinlemesine incelenmesi gerektiğinde bile ne kadar derinine inileceğini belirlemek zorundaydı. Ülkemizde ise böyle bir kaygı zaten görülmemiş, her konu sadece yüzeysel bilgi aktırılması olarak belirlenmiştir-

ir. Oysa, ancak derinlemesine incelemeye üst düzey diyebileceğimiz analiz, sentez, değerlendirme gibi Bloom'un taksonomisinin üst basamaklarına ulaşılabilirdi. Oysaki derinlemesine inceleme her öğrencide farklı gerçekleşecektir. Bu derinliğin önceden belirlenmesi hemen hemen imkansızdır. Öğrencinin fazladan yaptığı inceleme ve düşünme önceden dikkate alınamaz ve değerlendirilemezdi. O nedenle, çok acı ama, bu kadar detaylı davranışların yazılması, uygulamada bilgi düzeyinin üzerine çıkılmasını imkansız hale getirmiş, kavrama düzeyinde yazılan hedef ve davranışlar bile uygulamada bilgi düzeyine inmiştir. Eğer, öğrencinin ulaşacağı düzey, detayı ile belirlenir, üstelikte, bilgi düzeyinde olursa, ayrıca da bilgi düzeyi, daha üst düzey düşünmeye fırsat veremeyecek kadar çok olursa, öğrenci tüm zamanını bu bilgileri belleğine kayıt etmek için uğraşır ve başka bir çaba içerisine de girmez. Zaten ondan ve öğretmeninden başka bir şey de istenmemektedir. O halde öğrenci neden analiz, sentez ve değerlendirme becerilerini geliştirmek gibi bir çaba içerisine girsin?

Davranışçı ekolün insanı insan yapan özelliklerini görmezden gelmesi ve onun sadece davranan bir makine gibi görme arzusu, asıl sorundur. Sadece bu nedenden dolayı bile terk edilmesi gerekir. Bu düşünce bu yüzyılın başında çok anlamlı ve gerçekçi gibi görülse de, batı ülkelerinde nasıl bu bakış açısı tarihe gömüldüyse, ülkemizde de ortadan kalkmalıdır. İnsanları sadece istedik davranışlara yönlendirmeye kalkan, ("istedik" in ne olduğunun bile tartışılması gerekir ki) bir ekolün günümüz dünyasında, ne kadar zavallı ve biçare kaldığı açıkça görülmektedir. Öyle ya, "İstedik" nedir? Kime göre belirlenecektir. Acaba istenilenler doğru belirlenmiş midir? Eğer istenilenlerin, geleceğin dünya yaşamına

göre belirlenmesi ön görülse bile, bu gelecek nasıl ve neye göre belirlenecektir.

Günümüz Türkiye'sinde yarının doğru belirlenmesi hemen imkansızdır. Çünkü, bu konu üzerinde kafa yoran insanların sayısı çok az ve onların görüşlerinin de program geliştirenlere ulaşması, çok zordur. Ayrıca, uygulamada bu konu göz önüne bile alınmamaktadır. Yanıtlanması gereken binlerce soruya rağmen istendik davranışlar belirlenmekte çocukların bu davranışları göstermesi beklenmektedir. Elbette, bazı durumlarda bazı davranışların toplumun tüm kesimlerince tartışmasız olarak benimseneceği de bir gerçektir. Ama bu tüm davranışları içermez. Beklenen davranışlar da genellikle kültürel ve toplumun örf ve âdetleri konusundadır. Yoksa “ayın dünyanın bir uydusu olduğunu söyleme-yazma” diye bir davranışın yazılıp yazılmaması toplumun %99’nu ilgilendirmez. Asıl soru çocuklarımızın geleceğe nasıl hazırlanması ise o zaman çok daha esnek ve değişken programlar oluşturulması ve çocukların sürekli değişen yaşama ve dolayısıyla da geleceğe ayak uydurma becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilirdi.

Davranışçı ekol öğrenme esnasında beyinde olup bitenlerle ilgilenmez. Sadece görülenlerle uğraşır. Bu nedenle de insanların duygularını ve düşüncelerini göz ardı eder. Oysaki asıl olan duygu ve düşüncedir. Tutum ve davranış ancak duygu ve düşüncenin ürünleridir. Ancak baskı altında duygu ve düşüncelerin tersine tutum ve davranışlar, değişebilir fakat bu tutum ve davranışlar baskı ortadan kalkıncaya kadar sergilenenlerdir. Ve kişiler asıl duygu ve düşüncelerinin ürünlerini sergilemek isterlerse de buna imkan bulamazlar bu da çok büyük nefretlere ve intikam duygularına neden olur o nedenle de baskı ortadan kalkınca büyük bir patlama ile kişi-

ler normalde göstermeyecekleri tutum ve davranışları gösterebilirler. Tutum ve davranışlar duygu ve düşüncelerin ürünleridir. Duygu ve düşünceler tutum ve davranışların ürünleri değildir. İnsanlar koşullandırılarak, veya baskı ile ya da “dolduruşa” getirilerek tutum ve davranışlarını değiştirebilirler de duygu ve düşünceleri değişmediği için hemen kendilerince doğru olan tutum ve davranışlara yönelebilirler.

İnsanların duygu ve düşüncelerinin değişmesi davranışlarını değiştirmekte, üstelik bu tutum ve davranışlarını gözetlemek gereği de ortadan kalkmaktadır. Çünkü siz kişilerden tutum ve davranışlarını değiştirmelerini istemediniz ama çeşitli tartışmalar, incelemeler ve sorgulama yolları ile kişinin gerçeği görmesini sağladınız ve bu gerçek doğrultusunda kişinin davranışları kendiliğinden değişebilmektedir. Elbette ki işine geldiği için kasten değiştirmemek ayrı bir konudur.

Duygu ve düşüncelerin değiştirilmesi çok zor ise de sonuçları çok büyük ve etkili olacaktır. Ancak bu yöntemle insanları yönlendiremez, dolduruşa getiremez ve koşullandıramazsınız denemez. Kişilerin duygu ve düşünceleri de çeşitli yollarla değiştirilebilir ve eğer iyi yöntemler bulunursa bu yöntemle öylesine büyük etkiler yaratılabilir ki bu etkilerin sonuçları davranışçı yolla kazanılanlarla kıyaslanamaz bile.

Ülkemiz de maalesef —sanırım biraz da Rusya'nın tesiriyle— davranışçı bir yolla insanları yönlendirmeye kalktı ancak iyi sonuçlar alınmadı. Ancak batılılar duygu ve düşünceleri hedef alarak çok daha etkili değişiklikler yapabildi. Eğer insanları sorgulayan, araştıran, merak eden bireyler olarak yetiştirirsek ülkemizde bulunan dış ve iç kaynaklı yıkıcı faaliyetler yapan kuruluşların çabalarını boşa çıkarabilir, ülkenin iyi yolda değişmesi ve ülkenin hep birden kalkınmasını sağlayabiliriz.

Bloom'un Taksonomisi ve Davranışçı Ekol

Günümüz dünyası artık Bilgi Toplumu aşamasına girmiştir. Artık bu bir gelecek bile değildir ama bizim eğitim öğretim anlayışımız kesinlikle 1950'lerde kalmış, hatta ondan bile geri kalmıştır. Bunu rahatlıkla söyleyebiliyorum, çünkü ABD'de detaylı olduğu için eleştirilen programlardan kat ve kat daha detaylı yazılan bizim programlarımız ile başka ne söylenebilir ki. Bilgi toplumunda, bilgi hızla üretilmekte, kullanılmakta ve değerini kaybetmektedir. Başka bir deyişle, değişim olağanüstü hızlanmıştır. Tüm bu şartlar altında, bundan yaklaşık 100 yıl önceki bir anlayışla, çocuklar için gerekli olduğuna inanılan bilgileri belirleyip o bilgileri çocukların belleklerine kazıyıp sorunca söylemelerini, yaz deyince yazmalarını beklemek ne derece doğrudur ve ne derece olması gerektir. Davranışçı ekolün, özellikle ülkemizdeki Bloom'un taksonomisi ile harmanlanmış halinin iyice içler acısı ve ezbere neden olan bir yol olduğunu söylemek hiç abartılı değildir. Taksonomik yaklaşım nedeniyle, çocuklara önce bilgi verilmekte ve bu bilgi pekiştirilmektedir. (Bloom'un taksonomisine göre bilişsel alan şu basamaklara bölünmüştür: bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme.) Kavrama ve uygulama kağıt üzerinde kalmakta, analiz, sentez ve değerlendirme ise tamamen hayalden öteye bile gidememektedir. Çünkü özellikle ilköğretim ve lise programlarında taksonominin son üç basamağı yer bile almamaktadır. Oysaki taksonomi bile temel alınsa değerlendirme basamağına kadar ilköğretim öğrencilerinin ulaşması gerekir ama bilgi basamağı öylesine yüküldür ki kimse üst basamaklara geçmeye ne kalkışabilir, kalkışa da bir arpa boyu yol gidemez. Taksonominin son üst

basamağı ancak 68 programında belirtildiği gibi derinlemesine inceleme ile gerçekleştirilebilir. Söyleme yazma yoluyla programlara giren bilgilerin belleğe yerleştirilmesi ile bu basamakların kokusu bile alınmaz. Davranışlı denilen programlar taksonominin üst basamaklarına ulaşma açısından maalesef 68 programları diye de adlandırılan programlara göre çok daha zavallı kalmaktadır.

Bir diğer önemli sorun da programların aşırı yüklü olmasıdır. Evet, neden bilgi basamağı bu kadar yüküldür? İlk akla gelen iki nedeni burada sunmak istiyorum bunun yanında başka nedenler de elbette var, ama asıl bu iki neden en önemlisidir. Birinci neden, müfredat programları geliştirilirken kurulan komisyonların, yabancı programları inceleme şansları olmamakla beraber, yabancı kitapları görme ve inceleme şansları daha yüksektir. Bunun nedeni yabancı kitaplara daha kolay öneri ulaşılabilmesidir. Bir diğer nedeni ise genelde batıda bizdeki gibi detaylı ve bağlayıcı müfredatların bulunmaması da olabilir. Ancak böyle komisyonlarda program geliştirme uzmanı olarak çalıştım o nedenle yabancı programlara en azından benim çalıştığım süre boyunca ulaşmak son derece zordu. Oysa kitaplara daha kolay ulaşılıyordu.

Kitaplar genellikle komisyonlara danışmanlık yapan o alanın akademisyenlerindirdi. Hem akademisyenler hem de öğretmenlerin ortak kanısı bu kitaplarda bilginin son derece yüklü olduğuydu. Gerçekten de incelendiğinde kitapların çok yüklü olduğu açıkça görülüyordu. Hatta İngiltere'den getirilen bir kitap konusunda bir akademisyen şöyle demişti: “Eğer İngiliz öğrenci bu bilgileri öğreniyorsa neden Türk öğrenci öğrenmesin.” Her şeyden evvel İngiltere'deki eğitim sistemine bir bakmak gereklidir. İngiltere'de

öğrenciler 5 ders seçip O “Level” yani bizim eski orta okul dengi öğrenim yapmakta? 3 ders seçip A “Level” denen lise öğrenimini yapmaktadır. 3 ders seçen bir öğrenci bir derse elbette ki benim öğrencimden daha fazla zaman ayıracaktır. Bu onların sistemidir. Öğrenciler seçmedikleri derslerden hiçbir şey de bilmemektedirler. Kimse orada bunu yadırgamaz. Örneğin liseyi bitirmiş ama Tarih dersi seçmemiş bir öğrenci bir kelime bile tarih bilmez ama seçmiş olduğu Biyoloji dersinde bizim lisans düzeyinde bilgi ve beceriye sahip olabilir. Türkiyedeki öğrenciler ise her şeyden politika ifadesi gibi biraz bilsin yaklaşımı ile öğrenim görmektedir. Ayrıca, kitapların yüklü olmasının nedeni başkadır. Bizde öğrencinin öğrenmesi gerekenler bir kitapta toplanır. Bu kitap adeta müfredatın tamamını teşkil eder ve fazla bilgi yoktur. Öğretmen ise, bu bilgilerin öğrencide birikmesi için çaba gösterir. Ancak batıda kitap sadece kaynaktır. Derslerde kitapta yazılanlar anlatılmaz. Ya da insanlar kitapta yazılanları belleklerine kayıt etmeye çalışmaz. Kitap sadece sınıf içerisinde uygulanan etkinlikler için bir kaynak eser konumdadır. Hiç kimse bu bilgileri ezberlemeye çalışmaz ya da ezberletmeye kalkışmaz. Bizde ise, normal ders hedefi, kitaptaki tüm bilgileri çocukların ezberlemesi, sorunca söylemesi ve yazması olarak algılanmaktadır. O nedenle de kitap (ders kitabı), içinde yazılanların hepsinin ezberlenmesi gereken kutsal bir kitap gibi düşünülmektedir. Onlar diledikleri kadar bilgiyi kitaplarına rahatlıkla koyabilirler. Biz eğer onların kitaplarında yazdıkları tüm bilgileri müfredata aktarırsak bu bilgiler ezberlenmesi gereken bilgiler olarak kitaplara aktarılacak ve çocuklar gereksiz bilgilerle boğulacaktır.

Oradaki sistemi bir örnekle açıklamaya çalışayım. Diyelim ki Coğrafya dersinde ülkenin yağış dağılımı ile ilgili bir konu var. Kitap bu konuda sayfalarca bilgi, grafik, tablo sunar. Ancak kimse bu bilgi ve grafikleri ezberlemez. Ancak, sınıf içi etkinliklerinde bu bilgilerden yararlanırlar.

İkinci neden ise çok daha önemlidir: İlköğretim I. ve II. kademedeki Bloom’un taksonomisinde kavramanın üstüne

çıkılmasına gerek olmadığı inancıdır. Bunun tersini söyleyenler de olmasına rağmen yani üst basamakların da programlarda yazılması gerektiğine inanılmasına rağmen maalesef uygulamada bu görülmemektedir. Bunun nedeni de davranışçı ekolün, daha önceki inanışların bir devamı olarak, insanlara önce bilginin verilmesinin şart olduğuna şiddetle inanmasıdır. Bu inanç ülkemizde de görülmektedir.

ABD’de Sputnik olayından sonra tüm programlar 180 derece döndürülmüş ve “Buluş Yoluyla” öğrenme akımı gelmiş ve bu defa da hiç bilgi verilmez olmuştu bunun da mahsurları fark edilerek gerektiğinde bilgi verilmesi şekline dönüştürüldüysede bu akım bizde Fen Liseleri haricinde —onların programları ABD’den geldiği için— diğer okullarda hiç görülmemiştir. Bu inancın kaynağı üniversiteler de olabilir. Çünkü bir seminerde bir öğretim görevlisi taksonomiye anlatırken şöyle bir örnek verdi: İlköğretim düzeyinde bilgi ve kavrama basamağı gerçekleşir, lise ve lisansta uygulama, mastırda araştırma yapılır, analiz basamağı gerçekleşir, doktora tez yazılırken sentez basamağına ulaşılır, profesörler de tezi değerlendirirler ve değerlendirme basamağı oluşmuş olur. Bu örnekte belki de pek çok tartışılacak şey vardır ama beni en çok rahatsız eden şey analiz, sentez ve değerlendirmenin mastır, doktora düzeyinde gösterilmesi, öğrencinin bu işi yanlış anlamasına neden olacak ve bu basamaklara ancak o düzeyde ulaşılacakmış gibi algılanmasına neden olacaktı. Nitekim bu örnek eğer tüm üniversitelerde kullanılıyorsa belki de şu andaki sorunun kaynağı bu olabilir.

Son on yılda hazırlanan programlar incelendiğinde tamamına yakınının söyleme-yazma olduğu görülür. Sadece verilen bilgileri ezberle, istenince söyle ve yaz gerisini sen anla-

mazsın zaten. Geleceğimizin nasıl ipotek altına alındığı açıkça görülüyor.

Önce bilginin verilmesi eski bir kuramın bir sonucudur. “İnsanlara bilgi vermezsen ne yapabilir.” İşin ilginç yanı bazen önce bilgi vermek kişinin farklı şeyler bulmasına başka bir deyişle yeni bilgiler üretmesine de engel olabilmektedir. Başka bir deyişle bilgi vermek kişinin düşünmesini bloke etmektedir. Kişi kendisine verilen bilginin tesirinden kurtulup yeni fikirler üretememektedir. O nedenle de bir kişi kendi alanında ne kadar uzmanlaşırsa o kadar yeni fikir üretme başarısı düşmektedir. Yeni fikirler çoğunlukla eski bilgilerin bir tarafa konulmasıyla üretilmektedir ki bunun oluşması için de kişinin sorgulama becerisinin gelişmesi gereklidir. Maalesef, ezberci sistemle kimse sorgulama becerisi de geliştirememektedir.

İlk prototip uçakla uçmayı başaran Wright kardeşler lise mezunuydu. Üniversitede aerodinamik üzerine hiç ders almamışlardı. O zamana kadar üretilen bilgileri incelemişler ve bu bilgilerle çeşitli araçlar yapmışlar ama hepsinin başarısız olduğunu görünce sorgulayıcı bir mantıkla bu bilgilerdeki hataları fark edip eski bir hangarda kendi hava tünellerini kurarak o zamana kadar belirlenen aerodinamik yasaların dışında kendi yasalarını belirleyip ilk araçlarını yapıp uçurmuşlardır. Bunu başaranların nasıl olup da aerodinamik yasaları geliştirip uygulayanlar değil de lise mezunu iki kardeş olduğunu sizin sorgulamanıza bırakıyorum. Ancak şunu da söylemek zorundayım bu yasaları ortaya koyan kişiler belki hata yapmışlardır, bu doğaldır ama kendi öğrencilerini sorgulayıcı yetiştirdilerdi, bu durum ortaya çıkmayacak, öğrenciler bu yasaların yanlışlığını daha önce anlayabilecek, ve bu sayede de belki de ilk

uçaklar daha önce ortaya çıkacaktı ama onlar da öğrencilerini sorgulamak yerine bu bilgileri ezberle ve ben de seni bu bilgilerden sınav yapacağım dedikleri için bu sonuç ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Yani ezberle sorulunca söyle/yaz, gerisine karışma; koskoca uzmanlardan daha mı iyi bileceksin. Kısacası bilgi her zamana için çok gerekli ve olmazsa olmaz değildir. Bilgi ancak sorgulayıcı bir yaklaşımla işe yarar hale gelir ve eğer bilgide bazı yanlışlar var ise sorgulayıcı yaklaşım ile bu fark edilebilir. Bu durumda şöyle bir iddiada bulunabiliriz. Sorgulayıcı bir zihniyetten uzak beyinlere bilgi aktarmak yeniliğin ve gelişmenin önünde engel teşkil edebilir. Yani önce bilgiyi vererek bilgi üretmeyi bloke de edebiliriz. Bu durumda şöyle bir eleştiri gelebilir: Yani bilgi kötü müdür? Hiç bilgi vermeyecek miyiz? Bilgi ne kötüdür ne de iyidir. Sadece belli bir amaca ulaşmak için bir araçtır. Eğer ortada bir amaç (amaç mümkünse çözülmesi gereken bir sorun olmalıdır) yoksa bilgi de araç olmaktan çıkmakta ve amaç haline gelmektedir. Böylece de yanlış bir yola girilmektedir. Bunun önlenmesi için amacı öne koymalı ve bu amaca öğrencileri yönleltmeli ve bu amaç için yola çıkan öğrenciye de bilgileri sunmalıdır; hatta mümkünse hangi bilgiye gereksinim duyduğuna bile karışmadan. Bunun nasıl yapılacağına ilişkin şöyle bir örnek vermek istiyorum:

Diyelim ki hedefimiz, ülkemizin başlıca iklim özelliklerinin öğrenilmesi. Hani şu klasik ezberimizdeki “Akdeniz bölgesi: Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı,” tekerlemesi. Ancak amacımız öğrencileri biraz daha düşünmeye zorlamak. Bu amaçla ülkemizin, ısı dağılımı, 365 günde ortalama güneşli günleri gösteren çizelge, yağış dağılımı gibi daha detaylı bilgiler içeren kaynaklar da sınıfa getirilmeli. Sonra

öğrencilere şöyle söylüyorsunuz: “Arkadaşlar; sizler bir turizm planlamacısınız. Turizm planlaması ve danışmanlık yapan bir şirkette çalışıyorsunuz. Şirketin danışmanı da benim, bu çalışmaları yaparken gerekli olan tüm desteği ben size veriyorum. Bir firma bize başvurdu ve ülkemizde birkaç adet lüks otel inşa etmek istiyor. Ancak, böyle büyük bir yatırıma girmeden önce, yatırımın yapılacağı yerin, aşağıda özellikleri belirtilen iklim koşullarına sahip olmasını şart koşuyor. Şimdi sizden istediğim bu iklim koşullarına sahip yörenizi tespit edip sonra da bir şemalar, posterler içeren bir rapor ile bu firmaya bildirmenizi istiyorum.” Firmanın istediği iklim koşulları; elbette ki, ülkemizin belli başlı iklim özellikleri olacak. Eskiden bize üç farklı iklim özelliği ezberletilirdi. Akdeniz, Karadeniz ve iç bölgeler. Şimdi yine öyleyse; siz de üç farklı bölge için yabancı firmanın isteklerini belirtin. Yalnız (asla) kaynaklarda verilenler ile istenen iklim koşullarını %100 aynı tutmayın. Böylece öğrenciler hepsini tek tek incelesinler ve en yakın özelliği taşıyanı belirlesinler. Çalışmaların sonucunu mümkünse renkli fon kağıtları üzerinde özenle süslü püslü bir şekilde hazırlasınlar. Çünkü onlara şöyle demelisiniz: “Hazırlayacağınız bu çalışmalarla firmayı da memnun etmeliyiz.” Sınıfa sunuş yapmalarına gerek yok. Herkesin çalışmanın sonunda hazırladığı posterleri ve posterler üzerine yapıştırdığı ya da yanına iliştirdiği raporları sınıfın uygun bir yerine asın. Herkes birbirinin çalışmasını incelesin. Ancak en iyiyi seçmeyin. Hepsi en güzelmiş gibi davranın. Tabii ki haylazları motive edip onların da iyi bir ürün çıkarmalarını sağlayın. Bu çalışma sırasında çocuklara bu konu ile ilgili test sorularını da ünitenin başında verip sonra da, “Bu çalışma sırasında bu testlere de bakın ve onlara

da yanıtlar bulmaya çalışın,” demenizde yarar var. Böylece istenen bilgilerin gözden kaçmasına da engel olursunuz. İsterseniz bu test maddelerini yatırımcı firmanın isteklerinin kontrol listesi diye de verebilirsiniz.

Bu örnekte görüldüğü gibi amaç bu bilgiler değildir. Amaç yatırımcıyı cezbetmektir. Onların isteğini yerine getirmektir. Bu amaç gerçek yaşamdan alınmıştır. Hepimiz hayata atıldığımız zaman istesek de istemesek de başkalarını memnun etmek için çalışırız. Oysa okul bize bu beceriyi sağlamıyor. (Yüksek not almayı amaç olarak kabul etmiyorum.) Hani okul bizi yaşama hazırlıyordu? Oysa bu örnek ve benzeri çalışmalar sınıfta artarsa gerçek yaşama daha kolay uyum sağlarız. Bilgi artık bu memnuniyeti sağlamak için sadece araçtır. Peki önemsiz midir? Asla, çünkü memnuniyetin gerçekleşmesi için bilginin var olması şarttır. Ancak, sadece bilgi de yeterli değildir, bilginin başka bir amaç için kullanılması asıl önemli olanıdır. Çünkü yaşam bilginin bulunması ve kullanılmasıdır. Hazır bilginin ezberlenmesi değildir. Dikkat edilirse sorgulayıcı bir yaklaşım bu etkinliğin her köşesinde saklıdır. Bu yatırımcı firma kimdir, ne gibi özellikler aramaktadır, nelerden hoşlanır bu raporu sunacağımız insanlar, yeniliğe açıklar mıdır? Süse mi önem veririler yoksa, hatasız ama mükemmeliyetçi bir yaklaşımla hazırlanmış bir sunuyu mu tercih ederler? Acaba ideale en yakın iklim koşulu hangisidir? (%100 aynı bilgi verilmeyecekti, hatta mümkünse hiç ilgisi olmayan isteklerde bulunmalı ki var mı diye arasinlar.) Acaba, bu konuda nerede daha çok kaynak bulunabilir? Bu iklim istekleri yok ama acaba şu bölgenin iklim özellikleri bu istekleri karşılamaz mı? Keşke “A” bölgesi biraz daha az yağış alsa. Tam onların istediği gibi...

Amaçsız verilen bilgiler ezberlemeye neden olmaktadır ve insanlar ancak analiz yaparak analiz yapmayı, sentez yaparak sentez yapmayı, değerlendirme yaparak değerlendirme yapmayı öğrenebilir. Bu beceriler kendiliğinden zamanı gelince ortaya çıkmaz. Bu beceriler için gerekli olan basamakları, ya da bilgileri ezberleyerek de bu becerilere ulaşılması imkansızdır. Hatta bence bu beceriler doğuştan var olmasına rağmen tüm eğitim yaşamımızca bloke edildiği için artık kullanamaz hale gelmekteyiz. O nedenle bu eğitimden geçmeyen kişiler belki de daha başarılı olabilirler. Nitekim bir köşe yazarı Türkiye’de girişimci olduğunu söyleyebileceğimiz başarılı iş adamlarının çoğunun ilkokul mezunu olduğunu belirterek pek çok üniversite mezununun bu ilk okul mezunlarının yanında çalışmak zorunda olduklarını söylemektedir. Bu bir tesadüf müdür? Ayrıca bizim eski ilköğretim programlarımız son on yılın programlarına göre çok daha serbest ve öğrencinin yaşamının bir parçasıydı ve yaparak-yaşayarak öğrenme yöntemi kullanılmaya çalışıldığı için çok daha üst düzey düşünme becerilerini geliştiriciydi. Günümüz programları ise söyleme-yazmadan öteye geçmeyen tamamen ezber düzeyindedir.

Mecburi eğitim beş yıl iken özellikle şimdi kırk yaş ve üzeri olanlar davranışçı ekolün henüz ülkemizde uygulanmadığı dönemin çocukları hakkında bir köşe yazarı ilkokul mezunu patronların ne kadar çok olduğu ve üniversite mezunlarının da bu ilkokul mezunu patronların iş yerlerinde çalıştığını yazması düşündürücüdür. Bu fark taksonominin üst düzeyinde olduğu iddia edilen ancak benim doğuştan sahip olduğumuza inandığım analiz, sentez ve değerlendirme becerilerinin körelmesi sonucunda mı oluştu?

Benim çocukluğumda yani bundan 30 sene kadar önce ülkemizde yaparak-yaşayarak öğrenme kavramı vardı ve okullarda bu yöntem uygulanmaya çalışılıyordu. Çalışılıyordu diyorum bunun asıl uygulaması okullarda ne düzeydeydi bilmiyorum. Ancak böyle bir çabanın olduğunu o dönemin öğretmenleriyle yaptığım konuşmalardan biliyorum. En azından bunu uygulamaya çalışan kişilerden biri de benim öğretmenimdi. Y yaparak yaşayarak öğrenmenin, öğrenilen bilgilerin kalıcılığında ve üstelik de üst düzey öğrenme becerilerinin gelişmesinde ne kadar etkin olduğunu, öğrenme stilleri ve beyin yarım küreleri hakkında yazdığım kitaplarda etraflıca bahsetmiştim ancak burada şunu belirtmek istiyorum mutlaka bu uygulamaya dönülmelidir.

Ülkemizde uygulanan bu yaklaşım 19. Yüzyıl Avrupa'sının işçi sınıfının yetiştirilmesi için uygulanmıştı ve birbirinin aynı, sadece önündeki işi hiç kafasını yormadan, düşünmeden uygulayan kişiler için belki işe yarayan bu uygulamayı bugün ülkemizde yapmaya kalkışmak ve hatta yapmak gelecek nesillerin refah içinde yaşama hakkını elinden almak demektir. Bu yaklaşımla ancak bilgi toplumunca üretilen bilgilerin ürüne dönüştürülmesinde basit işleri yapan kişiler yetiştirilebilir, üstelik bu işleri de robotların yapacağı aşikâr olduğuna göre bizim insanımız ne iş yapacak? Amacımız yaratıcı, daha somut bir örnekle bilgisayar programı üreten gençlik olmalıdır; yoksa bilgisayara gerekli verileri yükleyen bilgisayar operatörü değil. Hazırlanan bilgileri bilgisayara aktaran bir nesil bizim amacımız olamaz, ayrıca belki de böyle bir kişiye de gereksinim olmayacaktır. Çünkü tüm veriler bilgisayarlarca toplanacak işlenecek ve kullanılacaktır. Ayrıca bilgisayara veri yükleme diye bir kavramın geleceği bile çok kuşkuludur.

Taksonomi Vazgeçilmez İse, Yerine Ne Olabilir?

Sıralı bir sistemin olmasına imkan yoktur ama kabul etmek gereklidir ki taksonomide verilen bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamakları tek başlarına ve birbirleriyle ilişkileri açısından anlamlıdır. Bu sayede öğrenme esnasındaki yapılan işin veya becerinin ne olduğunu bu sözcükleri kullanarak ifade edebiliyoruz. Bu işimizi kolaylaştırıyor. Ancak, basamaklı bir sistem doğru olamaz. Taksonominin her bir basamağı kendi içerisinde anlamlı görünmekle beraber böylesine bir basamak pek doğru gibi görünmüyor. Bu basamaklı sistem tüm resmi algılamakta zorlanan sol beyin(beynimizin sol yarım küresi) mantığının bir ürünüdür demek pek de abartılmış olmaz. Sol beynimiz basamaklandırmaya ve basamaklı yaklaşımları algılamaya çok yatkındır. Bloom bu çalışmayı yaparken hemisferoloji (beynin sağ ve sol yarım kürelerinin birbirinden farklı çalıştığını ortaya koyan ve bu farklılığa göre öğrenme stratejileri belirleyen yaklaşım) çok yeniydi, hatta yeterince bilinmiyordu, en azından eğitime olan etkisi bilinmiyordu, dolayısıyla da taksonominin hazırlandığı sıralarda hiçbir etkisi olamazdı. Sağ beynin çalışma sisteminin anlaşılmadığı, sağ beyin etkin hale getirildiğinde öğrenmenin olağanüstü kolaylaştığı ve eğlenceli hale geldiğinin bilinmediği bir dönemdi. Ayrıca sol beynin, konuşan ve dominant taraf olarak, tüm eğitim ve öğretim üzerinde tartışmasız bir üstünlüğü vardı. O nedenle sol beyin mantığının eğitimde kullanımı çok yaygındı, hâlâ da çok yaygındır, çünkü ancak hemisferolojinin gelişmesiyle sol ve sağ beynin çalışma ve öğrenme üzerindeki etkileri anlaşılmalı ve özellikle sol beynin konuşma ve mantığın merkezi olması sebebiyle

yapılan her çalışmada, kesin olarak sol beyin mantığı ve öğrenme yöntemleri ağırlıklı olarak yer almaktaydı. Mantık sistemi sol beyin tarafından oluşturulduğu için elbette Bloom da bundan etkilenmiş ve taksonomiyi bu mantık sistemi ile oluşturmuştur. Bu sistem de basamaklı ve sistematikti. Oysa bilişsel alan çok daha karmaşıktır ve taksonominin basamaklarını oluşturan kavramların birbirleriyle ilişkileri çok daha girift ve karmaşık olması gerektir. O nedenle burada örneklerle kendi modelimi anlatmaya çalışacağım. Bu iş için lise psikoloji derslerinde bize anlatılan çocukların dünyayı algılama şeklini gösteren bir yolu kullanacağım. Bu modelde de herkesçe bilinen ve Bloom'un harika bir başarısı olduğunu söyleyebileceğim taksonomisindeki bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme öğelerini kullanacağım. Çünkü bu öğeler tüm eğitimciler tarafından az çok bilinmekte ve anlaşılmaktadır.

Dış dünya ile yeni ilişkilerde bulunan bir çocuk bir kedi görür. Annesi, "Bak, miyav," der. Çocuk görme yoluyla kedi hakkında bazı bilgiler toplar. Bu iş için kediyi analiz etmesi gereklidir. Miyav dört ayaklı, tüylü ve kuyrukludur. Ve şöyle bir sentez oluşturur. 4 ayaklı, tüylü ve kuyruklu şeyler miyavdır. Bu analiz ve sentez sırasında anne çocuğun dikkatini kilit noktalara çekmek için, "Kuyruğuna bak, nasıl sallıyor değil mi?" ya da "Bak bıyıkları da var," gibi kedinin özelliklerini söyleyerek çocuğun analiz sırasında çeşitli bilgileri de almasını sağlar. Elbette çocuk bu bilgileri analiz sonucunda oluşacak sentez yoluyla da alabilirdi ancak bu kez bunların adlarını bilemeyecekti ancak kendince de bir isim koyabilecekti. Ve kendi haline bırakılsa belki de kendince kedinin çok daha farklı özelliklerini fark edecek ve belleğine yerleştirebilecekti.

Ancak olmadı çünkü annesi devreye girdi. Çocuk bu olaydan sonra nerde bir kedi görse şimşek hızıyla analiz eder ve her 4 ayaklı tüylü ve kuyruklu yaratığa miyav der.

Bu durum at görüp ona da miyav deyinceye kadar devam eder. Çünkü o da 4 ayaklı, tüylü ve kuyrukludur. Annesi itiraz eder bu sırada annesi bilgi girişi yapabilir: “Ama bak bu koskocaman.” Bu yeni bilgi eski bilgiler ile değerlendirilmeye tâbi tutulur ve yeni analizler ve değerlendirmeler sonucunda bu farklı yaratığı artık miyavdan ayırabilir. Ancak bu defa bu yaratığa ne ad verecektir. Yani bilgi gereksinimi duyar. Ve “Anne bu ne?” diye sorar yanıt “at” tır. Yeni bilgi geçmiş bilgilerle yeniden gözden geçirilir, harmanlanır, yoğrulur ve yeni bir senteze çıkar. 4 ayaklı, tüylü, kuyruklu ve büyük olan “şeylere” at denir.

Artık bu iki yaratığı tanımıştır; nerede bunlardan birini görse derhal şimşek hızıyla bir analiz sonucunda iki varlığı ayırt edebilir. Her şey ineği görene kadar sorunsuz gider. İneği görünce derhal 4 ayaklı büyük tüylü ve kuyruklu olduğu analiz sonucunda belirlenir geçmiş bilgiler taranır 4 ayaklı, büyük, tüylü ve kuyruklu varlıklara at dendiği bilgisi elde edilir analiz ve var olan bilgilerin kullanılması sonucunda senteze varılır, tüm bu işlemler şimşek hızıyla yapılır ve çocuk “at at!” diye bağırır. Anne, “Hayır bu at değil,” der. Çocuk “Bu ne peki?” diye sorar. Bilgiye gereksinim vardır. Anne dilerse bilgiyi verir (Türkiye’de kesinlikle verir) düşünüm çarkı derhal yeni bilgiyi işleme koyar ya da anne bilgi vereceğine onu daha dikkatli analiz yapması, başka bir deyişle analiz yeteneğinin gelişmesi için, “Bu at değil ama daha dikkatli incele (analiz et) ve bana attan ne farkı olduğunu söyle,” diyebilir.

Çocuk tekrar hayvanı incelemeye/analiz etmeye devam eder ve kısa bir süre sonra boynuzlarını fark eder. Saymayı biliyorsa, “Kafasındaki o iki şey ne?” diye sorabilir, annesi de cevaplayabilir, “Onlara boynuz denir.” Böylece bir bilgi girişi olur ve çocuk bu yeni bilgiyle analize devam eder ve; 4 ayaklı, tüylü, kuyruklu ve boynuzlu şeylere (belki de bunların adını genel olarak hayvan dendiğini öğrenmiş de olabilir) hemen atılır, “Bunlara ne denir anne?” Sentez oluşturulmuştur. “İnek,” denir.

Artık şimşek hızıyla bir canlı gördüğünde analiz sentez ve değerlendirme yaparak en azından bu hayvanları birbirlerinden ayırt eder. Bu şekilde sürekli yeni analizler sentezler değerlendirme ve bilgi gereksinimleri ortaya çıkar ve bu bilgiler verildikçe öğrenme de hızlanır. Başka bir deyişle “analiz”, “sentez” ve “değerlendirme” siz öğrenme de oluşmaz. Bilgi ancak işin tuzu biberidir.

Kavrama olayına gelince bence kavrama sadece jetonun düşmesidir ya da başka bir söyleyişle “Haa öyleymiş meğer,” demektir. Burada yer almayan uygulama ise kendi başına bilgi üretme ve üretilen bilgilerin test edilmesi ve yaşama dönüştürülmesidir. Yani uygulama sırasında insanlar bilgi de üretirler, daha önce sahip oldukları bilgileri kullanırlar ya da doğruluğunu test ederler ve uygulama esnasında da analiz sentez ve değerlendirme tüm hızıyla sürer eğer uygulama reçetenin uygulanması değilse; elbette, reçetenin ya da hazır kılavuzun uygulanması sırasında kişi gerçek uygulama değil robotun görevini yapar. Şimdi bu öğrenme modeliyle öğrenme olgusuna yeniden bakarsak okul öncesi çocukların analiz, sentez ve değerlendirme yaptıklarını apaçık görürüz. Zaten tüm dünyada da bunun aksini söyleyecek kimse çıkmaz. *O halde okul*

öncesinde var olan bu becerilerin okula başladığında henüz gelişmediğini söylemek insanoğluna yapılacak en büyük hakarettir. O nedenle bu becerilerin okul yaşamı boyunca sürekli işletilmesi ve geliştirilmesi vazgeçilmez mecburiyetlerimizden olmalıdır. Sadece bilgi aktarılıp aktarılan bilgilerin söylenilip yazdırılması yoluyla yapılacak bir eğitim öğretimde bu becerilerin dumura uğrayacağı aşikârdır.

İlköğretim 1. sınıfından itibaren derhal bu söyleme yazmalı davranışları bir tarafa bırakıp projeye dayalı ya da yaşamdan alınmış sorunlara yanıt üretmeye yönelik bir yaklaşımla eğitim ve öğretimin yapılması kaçınılmazdır. Yaşamlarında karşılaştıkları bir sorunu çözmek amacıyla çalışan öğrenciler yukarıdaki örnekte olduğu gibi gereksinim duydukları bilgiyi zaten arayacaklar ve bulacaklardır. Aradıkları bilgiyi eski bilgilerle harmanlayacaklar analiz, sentez, ve değerlendirmelerle çok farklı ve yeni bilgiler üretebileceklerdir. Nitekim, bu şekilde bir yaklaşımla öğrenen öğrenciler öğretmenlerinden çok daha fazla bilgi topladıkları ve ürettikleri sık sık görülmekte ve bu yöntemi kullanan öğretmenlerce defalarca ifade edilmektedir.

Eğer, şu andaki eğitim yaklaşımı ile kedi, inek ve atın öğretimi hedeflenseydi her şey derhal bilgi basamağına indirilebilir ve çocukların analiz sentez ve değerlendirme yapmaları bloke edilebilirdi. Nasıl mı? Çok kolay:

Evcil hayvanlardan kedinin belli başlı özelliklerini sayabilme
Kedinin dört ayağı olduğunu söyleme yazma
Kedinin kuyruğu olduğunu söyleme yazma
Kedinin tüyü olduğunu söyleme yazma
Kedinin miyavladığını söyleme yazma

Kedinin avcı bir hayvan olduğunu söyleme yazma
Kedini evcil bir hayvan olduğunu söyleme yazma

Bu davranışlara daha pek çok davranış ilave edilebilir. Ayrıca evcil hayvanlardan ineğin belli başlı özelliklerini sayabilme; Evcil hayvanlardan atın belli başlı özelliklerini sayabilme diye de hedefler yazıp bu hedeflere de davranış yazmamız gerektiğini belirtmekte yarar var. Yaşamlarında henüz at ya da inek görmemiş olan okul öncesi çocuklar, işte bu sisteme göre bu davranışları ezberlemek zorunda kalacaklardır. Yazmayı bilmedikleri için zavallıları büyük sıkıntılara sokarak bu davranışları söylemeye zorlar söyleyemeyenlere başarısız derdik. Bu çocukların da analiz, sentez, değerlendirme becerilerini de okul öncesinden bloke ederek okul eğitimini belki de daha kolaylaştırırdık.

Tüm bunlara bakmadan bir de eğitim 5 yaşında mı başlasın 6 yaşında mı başlasın diye tartışıyor; eğitim 11 yıla çıkarılmaya çalışıyoruz, ne yazık ki söylemek zorundayız ama bu eğitimle bilgi çağına asla ulaşamayız. Benzer bir eğitim sistemiyle karşılaşan Mark Twain şöyle demiş: “Okulun kendi eğitimime zarar vermesine asla izin vermedim.”

Duygu ve Düşünceleri Hedef Alan Nasıl Bir Yaklaşım Kullanılabilir?

Nasıl bir eğitim ve öğrenim başlığı altında bu konu daha detaylı tartışılacaktır ancak burada yeri geldiği için bu konuya bir giriş yapmak istiyorum.

Davranışın yüzeysel bilgiyi ön plana çıkarması ve anlamsızca ezberlenmesine neden olmasını yukarıda tartış-

mıştık. Elbette ki daha güzel sözcükler de bulunabilir ama şimdilik duygu ve düşünceleri merkez alan bir yaklaşıma gereksinim duyduğumuz apaçık görülmektedir. Çünkü davranışın asıl kaynağı duygu ve düşüncelerdir. Yani beyinde olup bitenler bizim davranışımız olarak ortaya çıkmaktadır, tersi mümkün de-ğildir. Yani duygu ve düşünceler değışmeden davranış değışemez. Değışirse de bu yalandan olur ve ancak, baskı ve zorlama ile olur. Baskı ve zorlama kalktığında ise hemen eski hâle döner. O halde bu gerçek bir değışim değıl sadece değışimin olduğunun zannedilmesidir ya da zannedilerek avunmaktır. Ne kadar çok baskı ve zorlama varsa davranışların duygu ve düşüncelerdeki aslına dönüşümü o kadar gürültülü ve sallantılı olur. Yani duygu ve düşüncenin hiçe sayılması ile değışim değıl makyaj sağlanabilir. Yani görüntü kurtulur. İnsanlar kendilerinden beklendiğı gibi davranırlar. Ama bu her an değışebilir.

Bu kitabı yayınlanmadan son bir kez daha okurken Irak'daki olaylar yeni yaşanmıştı. O nedenle Irak rejiminin yıkılmasından sonra gelişen olayları bir kez daha hatırlamanızı istiyorum. Irak'ta kesinlikle insanların duyguları hiçe sayılmış, zorla tutum ve davranışları değıştirilmeye çalışılmıştı. Baskı altında işler yolunda görülüyordu. Saddam her yerde alkışlanıyor şarkılarla, methiyelerle karşılanıyordu. Saddam tehlikesi ortadan kalktığı anda neler olduğunu hepimiz biliyoruz.

Tüm bunlara bakarak hâlâ aynı yolu izlemeye kalkmak çok hatalı olur. Ayrıca davranışçı ekolun yaptığı gibi duyuşsal alan ile bilişsel alanı birbirinden ayırmak çok hatalı bir yaklaşımdır çünkü duygu ile bilgi birleşince anlamlı olur; bunlar bir bütündür. Birbirlerinden ayrılarak incelemek ya da ayrılarak

ayrı ayrıymış gibi davranmak yüzeysellikten başka bir şey değildir. Yani tipik bir davranışçı yaklaşımdır. O nedenle bilgi, duygular ve düşünceler ile birlikte kendiliğinden de alınabilir. Böyle yapılırsa çok daha etkilidir. Çünkü duygular beynimizin sağ yarım küresinin bir ürünüdür, beynimizin sağ tarafı aktif olursa öğrenme kolaylaşmakta ve kalıcı olmaktadır. O nedenle bilgi, sunuşu sırasında duygular ne kadar uyarılırsa öğrenme de o kadar kolaylaşabilir. Başka bir deyişle, eğer öğrenilmesi istenen bilgiyi bir duygu ve düşünce ile ne kadar anlamlı bir şekilde demleyebilirsek (bu sözcüğü, iç içe geçme olgusunu harmanlama ve yoğurma kavramlarından daha iyi anlattığı için kullanıyorum) öğrenme o kadar anlamlı ve kalıcı olmaktadır. Şimdi burada duralım ve size duyguların ve düşüncelerin hedef alındığı ilginç bir uygulamayı sunalım.

Norveç'te öğretmenlik yapan bir soydaşımız bir mesaj yazıp İnternet'e bırakmış. Norveç'in "Veitvet" ilkokulunda UNESCO haftası kutlanıyor. Duvarlarda UNESCO'yu anlatan afişler vs... Sıra gelmiş kutlama pastasının kesilmesine... Okul görevlileri iki katlı bir pastayı arabayla salona getirmişler ve gelişi güzel dilimleyip dağıtmışlar. Derken, çocukların yarısı bile pastalarını alamadan koca pasta bitmiş. Pasta alamayan çocuklar homurdanmaya ve ağlamaya başlamış...

Tam bu sırada okul müdürü mikrofondan şöyle konuşmuş
"Çocuklar, gördüğünüz gibi bir kısmınız pasta alabildi, kiminize pasta kalmadı. Çünkü pastayı dağıtırken, eşit parçalara bölmeye özen göstermedik. Eğer eşit paylaşılsaydı herkes pasta yiyebilecekti. İşte dünya ülkeleri arasındaki durum da böyle. Dünyada kaynaklar kısıtlı, üstelik eşit paylaşılmıyor. UNESCO'nun gerçekleştirmeye çalıştığı dünya barışı için en büyük engel budur. Barışı ve ortak yaşam kalitesini

gerçekleştirmenin en iyi yönlerinden biri, kaynakların tamamen eşit olmasa bile, mümkün olduğunca dengeli dağılımıdır.”

Daha sonra yeni pasta gelmiş ve tüm çocuklara dağıtılmış.

Bu olay tamamen bir etkinlik olarak bakılabilir ve gerçekleşmesini istediğimiz tutum ve davranışların gerisindeki duygu ve düşüncelerin değiştirilmesi için benzer etkinlikler düşünülerek bulunabilir. İşte gördüğümüz gibi bilgide verilmiştir. Çocuklar hiç kimse onları zorlamadan kendiliklerinden analiz, sentez ve değerlendirme yapmışlar yeni bilgiler üretmişlerdir. Bu olay bir daha unutulabilir mi? Asla işte size duygu ve düşüncelerin hedeflendiği bir yaklaşım örneği.

Şimdi bir de bizim UNESCO tanıtım günümüz için yapacaklarımıza bir bakalım: Önce hedeflerin ve davranışların belirlenmesi gerekir:

UNESCO'nun görev ve sorumluluklarını anlatabilme

1. UNESCO'nun dünya çocuklarını kardeş haline getirdiğini söyleme yazma
2. UNESCO'nun amacının dünya kardeşliğini geliştirme olduğunu söyleme yazma
3. UNESCO'nun dünya barışını koruma amaçlı bir kuruluş olduğunu söyleme yazma

Artık sınıflarda çocuklara başladık bu hedef ve davranışları ezberletmeye, tabii ki bu kolay olmaz, bir hafta süre tanırız, çocuklar papağanlar gibi bunları ezberler ama Norveçli kardeşlerinin hissettiklerini ve bu hislerden sonra gösterecekleri davranışların nasıl olabileceğini sizlerin hayal gücünüze bırakıyorum.

Hele, Norveçliler gibi bir de tören yapılması gerektiğine karar verilirse seyredin siz... Sınıflara girmeden önce hava sıcak mı soğuk mu kimse umursamadan öğrenciler dışarıda sırada bekletilir, daha sonra da okul müdürü yarım saatlik kısa bir konuşma yapar o da yetmezmiş gibi günün anlam ve önemini anlatan öğrencilerin çığılık çığılığa okudukları şiirlerden yorulmuş, dikkatleri dağılan bu nedenle de kıpırdamaya konuşmaya başlayanlar için öğretmenler etrafta gezer ve onları azarlar hatta ufak yollu tokatlar ve tehditler ile bu işkenceyi iki katına çıkarmaya çalışırlar. Sonunda pestil olmuş öğrenciler içlerinden UNESCO'ya "rahmet okuyarak" sınıflarına girerler.

Davranışçı ekolün duygu ve düşünceleri önemsemeden sadece davranışları ön plana çıkarması nedeniyle eğitim ve öğretimin her dalında sorunlar çıkmaktadır. Her şeyden evvel her şeyin bilgisi verilerek insanların bu bilgileri ezberlemesiyle duygu ve düşüncelerini değışecekmiş gibi bir yanılgı var toplumda. Yani sanki sorunlar insanların bilmemesinden kaynaklanıyormuş gibi bir yanılgı bu. Trafik sorunu var trafik dersi, israf var tutumluluk dersi, çevre kirliliğı var çevre kirliliğı dersi, ses kirliliğı var ses kirliliğı dersi gibi olmayacak dersler okul programlarına tıktıştırılınca her şeyin düzeleceğine inanç inanılır gibi değıl.

Kimse şöyle demiyor: Kırmızı ışıktaki geçilmeyeceğini kundaktaki bebek bile biliyor ama niye büyük çoğunluk fırsatını bulunca kırmızı ışığı ihlal ediyor. İşin kötüsü bu inanç nedeniyle olmayacak dersler okullarda zorunlu oluyor ve ondan sonrada gelsin söyleme yazmalar sonra da papağanlaşan çocuklar. Daha sonrada sorunlarını çözemeyen yetişkinler. Bir sorun varsa sorunun kendini tanımlamak ve sorunun kaynağına inip kaynağı ortadan kaldırmak yerine cevaplar ve zorla-

malarla sorun çözmeye kalkışan bir toplum, kesin bir davranışçı ekol yetişkini. (Sorun çözme konularında Beyaz Nokta Vakfı'nda çok güzel çalışmalar ve yol haritaları var. "www.beyaznokta.org.tr")

Ülkemizde davranışçı ekol geçen yüzyıllardan gelen eğitim anlayışıyla da iç içe geçmiş ve bu ekolu da aşan farklı bir ucubeye dönüşmüştür. Ülkemizde "vurdum mu oturturum- çarpıtım mı yapıştırım" anlayışı zaten vardı ve davranışçı ekolle de devam etmiştir. Davranışçı ekolün dayaja karşı olmasına rağmen... Elbette davranışçı ekol istendik! Davranışı yerleştirmek için ödül, hoşla gitmeyen işleri kaldırma ve ceza yöntemlerine başvuruyordu ama "vurdum mu oturturum- çarpıtım mı yapıştırım" şekilde bir yöntemi asla tasvip etmemiştir. Ama diğer yöntemlerde en az dayak kadar kötüydü ve insanların istememelerine rağmen onları sustalı maymuna dönüştürmede kullanıldı. İnsanların çeşitli propagandalarla dolduruşa getirmek ve eskiden kullanılan ve mucizevi zannedilen "beyin yıkama" yöntemiyle ulusuna ve ülkesine sahip olacağına zannetmek bu yöntemin en büyük özelliğidir. Ülkemizde ki halka rağmen halkçılık anlayışı olarak da bilinen bu yöntemin hiç tutamadığı ve tutmayacağı Sovyet Rusya ile tüm dünyaya görünmüş oldu. Sovyet Rusya'da Presterioika zamanında (henüz Sovyetler Birliği dağılmadan önce) ülkeden çıkmayı başaran bir Sovyet vatandaşı şöyle demişti: "Hayatımızı, bizi kandırdıklarını sananlara nasıl da kandığımızı göstermek için rol yaparak geçirdik, bunun sonu ne olur bilmiyorum." Gerçekten ne olduğunu hepimiz gördük.

İnsanların duygu ve düşüncelerini hiçe sayan anlayış ülkemizin her noktasında kendini göstermekte ve hepimiz bu anlayışın bireyleri olarak yaşamımızı sürmekteyiz.

Bazılarının yaptığı gibi birilerinin mahsus bize böyle davrandığını savunmayacağım çünkü bunun yeterince doğru olmadığını düşünüyorum. Sanırım, hepimiz bu anlayışın içerisinde büyüdük ve bu anlayışla yetiştik dolayısıyla farkında olmadan bu anlayışın tüm özelliklerini gösteriyoruz. Dolayısıyla “biz aslında böyle değiliz ama bize böyle davranılıyor” düşüncesi gerçeği yansıtmıyor. Hepimiz böyleyiz ve bu şekilde davranıyoruz.

Asıl konumuz okul olduğu için bu anlayışın okuldaki yansımalarından söz edeceğim. İlk olarak bayramlarımızı ele alabiliriz. Mesela 29 Ekim bayramlarımız. 29 Ekim kutlamalarının amacı en —azından bana göre— Cumhuriyetin ilanının coşkuyla, ve çocukların bu güzel olayı doyasıya eğlenerek kutlaması. Ama ne gezer, çocuklar adeta bu bayram kutlamalarının piyonlarıdır. Amaç başka bir şeymiş de çocuklar da bu şeyin gerçekleşmesi için bir araçmış gibi kullanılır. Okul müdürü çocukları saatlerce dışarıda ayakta tutar. (Ne olur, tutsun?) Uzun uzun konuşur, günün anlam ve önemi konuşmalarına diğer öğretmenler de katılır ve çocuklar şiirler okur. Bu arada yorulan, bıkan öğrenciler konuşmaya, oldukları yerlerde kıpırdanmaya başlar, bu kez okul müdürü ya da daha sert bir öğretmen sürekli çocukları sessiz olmaları için uyarır, olmadı aralarda dolaşmaya başlar ve bazı çocuklar tokatlanır. Eğer okul dışından konuklar varsa bu kez öğrenciler aralarda dolaşan öğretmenler tarafından onlar gidince başlarına geleceklerle tehdit edilirler. Ama çoğu kez uyarılar başarısız olur birkaç kişi bildiğinden şaşmaz çoğunluk sabır taşı misali sessiz durursa da sırf birkaç kişi için konuklar gittikten sonra uzunca bir nasihat dinlerler sessiz durmalarının ödülü olarak kimse demez ki sorun çıkaranları ayıralım, geri kalanlar git-

sinler. Hayır, sanki suç tüm öğrencilerinmişçesine herkes aynı muameleye maruz kalır. Daha sonra paydos edilir. Tüm öğrenciler sevinçle dağılırlar açıkçası 29 Ekimde bir sevinç var olmaya vardır ama bu sevinç paydos sevincidir. Bu biraz da ünlü bir şairimizin bir sözünü hatırlattı bana. Ankara'nın yeni başkent olduğu sıralarda arada Ankara'ya gelmek zorunda kalan şair bir gün bir gazetecinin şu sorusuna muhatap oluyor: "Ankara'nın en çok neyini seviyorsunuz." Üstat yanıtıyor "İstanbul'a dönüşünü." Bizim öğrencilere de "Bayram törenleri sonucunda 29 Ekim Bayramı törenlerinin en çok neyini seviyorsun," diye sorulsa, öğrenciler şu şekilde yanıtlayabilirler: "Paydosunu." Bu anlayış tipik bir Sovyet Rusya ve Komünist Çin (Hitler Almanya'sı ve Musolini İtalya'sını da unutmayalım) anlayışıdır. İnsanların duygularına değer vermeden onları yüksek bir ülkü doğrultusunda dolduruşa getirmek. Her ikisi de iflas etti. Bu bayram kutlamaları daha ne kadar devam eder, bilmiyorum ama bu anlayışla 29 Ekim nasıl sevdirilebilir, ben anlamıyorum; anlayan beri gelsin.

Bizim çocukluğumuzda sınıfı süslerdik, şimdi bu da boşa geçirilen zaman olarak görülüyor ve bunun yerine veliler tarafından test çözülmesi öğütleniyor. Oysa bu sınıf süsleme olayının, güzel bir etkinliğin paylaşımı ve el becerisinin geliştirilmesi gibi pek çok faydalı tarafları vardı ama o da ortadan kalkıyor.

Öyle ya, bu zaman boşa harcanır mı? Gelsin,
Cumhuriyetin önemini kavrayabilme

1. Cumhuriyetin halkın kendi kendini idare etmesi olduğunu söyleme yazma

2. Cumhuriyetin ilan tarihini söyleme yazma
3.

Ezberleyin papağanlar, bayram sizin neyinize.

Bu anlayış tipik davranışçı ekol ile geçmiş eğitim anlayışının kol kola girmesi sonucunda ortaya çıkmıştır ve 21. Yüzyıl için utanç vericidir. Peki ne yapmalı? Eğer aklımıza bir şey gelmiyorsa çocuklara sormalı: “29 Ekim bayramını nasıl kutlamak istesiniz?” Korkarım çoğu şu anda yapılanı söyleyecektir ama umut ediyorum ki içlerinden tek tük de olsa farklı şeyler söyleyecekler çıkacaktır. Onların dediklerini diğerleriyle beraber geliştirerek uygulayalım. Ancak öyle yaratıcılık ortaya çıkar ve gerçekten güzel ve eğlenceli kutlamaları görebiliriz. Artık mutlu ve bayramı iple çeken yüzleri görmek istiyoruz.

Şunu kabul etmeliyiz ki insanları gerçekten mutlu etmeden mutlu olun demekle mutlu olmazlar. O nedenle de tüm bayramlar başkalarına gösteriş için değil bayramı hak edenlerin eğlenmeleri için olduğunu kabul etmemiz gerekir. Eğer bayramın bir amacında öğrenme ise o zaman da eğlenerek öğrenmelerini sağlayıcı etkinlikler düzenlemelidir. UNESCO kutlamalarının Norveç versiyonunda olduğu gibi.

Eğer insanların bir şeyi sevmelerini istiyorsak, neyi seveceklerini, mutlaka kendimizi onların yerine koyup (empati) düşünerek bulmalıyız. Aksi taktirde seviyormuş gibi davranan insanlar yetişir. Bu güzelim vatanımızı seviyormuş gibi görünen kişiler yetişir. Etrafında birileri olursa İstiklal marşını dinler, bayrağa saygı gösterir. Yalnızken ormanı yakar çevreyi kirletir.

Ezberci Eğitim

Davranışçı ekolün taksonomik yapının uygulanması amacıyla önce bilginin verileceği varsayımından yola çıkarak bilgiyi ön plana çıkarması ve bu yüzden de yüzeysel bilgilerin programa doldurulması bu bilgilerin amaçsız ezberlenmesine neden olmaktadır. Elbette ki ezberci eğitimin tek nedeni davranışçı ekol değildir. Ancak, farkında olunmadan davranışçı ekol ezberci bir eğitime neden olmaktadır. Ezber sözcüğü Farsça'dan dilimize girmiş ve kalpten yürekten kabul etmek anlamına gelmektedir. Ancak, bilginin tekrar edilerek belleğe yerleştirilmesi anlamına gelen bir sözcük halinde dilimize yerleşmiştir. Her ne kadar tekrar edilerek belleğe bilgi kayıtlamak çok yanlış ve zahmetli bir yöntemse de asıl sorun bundan çok daha büyüktür. Burada bu sorunlardan bazılarını ele almak istiyorum.

Ezberci eğitim anlayışı düşünmemizi bloke etmektedir. Bunun en iyi göstergelerinden birisi de bir öğrenciye bir soru sorduğunuz zaman görülür. Çocuk önce belleğindeki bilgileri tarar bunun içinde güçlü olan öğrenme stiline göre çeşitli bakış işaretleri geçer aslında yaptığı düşünme değil belleğini taramadır. Bu safhaya belleğin taranması safhası diyorum. Adeta fotokopi makinesinin kağıtları taradığı gibi bellekte taranmaktadır. Eğer bu konu ile ilgili bir bilgi varsa çocuk bu bilgileri söyler yoksa çeşitli şekillerde bunu belli eder. “Biz daha oraya gelmedik” yanıtı belki de en klasiklerinden biridir. Bu konuyu işlemedik, bu konuyu görmedik gibi yanıtlar verirler hiç birisi acaba bunun yanıtını ben de düşünüp bulabilir miyim demez çünkü böyle bir mefhum onda gelişmemiştir. Çünkü çocuk okula başladığından beri bilgi verilmiş adeta

bilgiler onun üzerine boca edilmiştir. Analiz, sentez ve değerlendirme ise ancak okul dışı etkinlikler için kullanılır ama çok büyük bir azınlık tarafından büyük çoğunluk bu becerilerini gitgide kullanmaz olurlar. Başka bir deyişle okul ile ilgili ya da normal ders konuları ile ilgili asla düşünmezler başka bir deyişle “kafalarını çalıştırmazlar” çünkü tüm okul yaşamları boyunca onlardan böyle bir şey beklenmez. Sadece kendilerine boca edilen bilgileri tekrarlayarak belleklerine yerleştirmeye çalışırlar ve ya başarırlar ya da başaramazlar. Okul demek verilenleri belleğe kayıt etmek, söylemek ve yazmak demektir, onlardan başka bir şey beklenmemektedir. Hatta düşünmeleri zaman kaybı olarak görülmüştür. İzin verilse birkaç saniyede zihinlerinden çarpım tablosundan sorulanları hesaplayabilecek çocuklar azarlanmış daha ezberlememişsin sorar sormaz anında yanıt vereceksin denmiş. Sınavda farklı bir yoldan problemi çözen öğrenciye o sorudan sıfır puan verilmiş gerekçe de benim çözdüğüm yoldan çözmemiş, yeterince çalışmamış (yani zihnini kullanmış, yani düşünmüş) diye cezalandırılmıştır. Asıl amacın ise problemin farklı yoldan çözülmesidir. Nitekim bir problemi öğretmen çözerse o problemin benzerlerinin hepsi ezber olur. O nedenle problemin sınıfta çözülmesi ve yolunun öğrenciler tarafından belleğe yerleştirilmesi tamamen ezberdir ve öğrenciler bu yolla problem çözmüş olmazlar.

Bu durum eskiden Avrupa ve ABD okullarında da böyleydi. Bu elbette ki 80-100 sene önce. Atatürk'ün sağlığında ülkemize davet edilmiş büyük eğitimci John Devey ABD'de bir okulda sınıfa girmiş ve şöyle demiş: “Elime bir kazma alıp, yere çukur kazmaya başlasam ve aşağı doğru insem nereye varırım?” Kimse cevap verememiş. Büyük üstat tekrar sormuş

ama yine yanıt alamamış. Bu durumu izleyen öğretmen daha fazla dayanmamış ve atılmış, “Efendim soruyu yanlış soruyorsunuz, şu şekilde sormalısınız: “Dünyanın merkezinde ne var?” Tüm sınıf bağırması, “Çekirdek!” Öğretmen gururla büyük üstadı uğurlamış. Tipik bir ezbercilik ve belleğe kayıt örneği görüyoruz. Çocuklar belli ki dünyanın merkezinde çekirdek var diye tekrarlayarak ezberlemiş ve ancak dünyanın merkezinde ne var sorusu ile bu bilgi bellekten alınabiliyor. 21. yüzyıl Türk okulu hâlâ böyle, ne acı değil mi? Özel Antalya Koleji’nde bir seminerde benzer konulardan söz ederken okulun fizik öğretmenlerinden biri kalktı ve şöyle dedi: “Anlattıklarınız bana şu olayı hatırlattı. Benim iki yeğenim var, biri Almanya’da biri ise Türkiye’de. İkisi de Lise öğrencisi. Bir gün ikisine de şöyle bir soru sordum: ‘Yağın mı kaynama noktası daha yüksek suyun mu?’ Türkiye’de eğitim gören yeğenim, ‘Dayı bu hangi ünite?’ diye sordu. Ben de, ‘Şu ünite,’ dedim. Bana, ‘Dayı biliyorsun, biz daha o konuyu işlemedik,’ diye karşılık verdi. Almanya’da öğrenci olan yeğenim ise şöyle dedi: ‘Cevabı bilmiyorum ama şöyle bir şey düşündüm: Patatesi suya atınca su kaynaya kaynaya biter ama patatese bir şey olmaz; patatesi yağın içine atınca patates bir müddet sonra yanmaya başlar, o halde yağın kaynama noktası daha yüksektir.’” İki eğitim anlayışı arasındaki farkı düşünmeniz için size bırakıyorum.

Yağın kaynama noktasının sudan daha yüksek olduğunu kavrayabilme

1. Suya atılan bir patatesin yanmadığını söyleme yazma
2. Yağa atılan patatesin kömür oluncaya kadar yandığını söyleme yazma

NASIL BİR EĞİTİM ve ÖĞRENİM?

Var olan sistemi eleştirdik, peki yerine ne önereceğiz? Bu sistemin bir bireyi olarak ilk aklımıza gelen fikir “biz daha o konuyu işlemedik” olabilirdi ama maalesef bunu söylemeyeceğiz. O nedenle de burada bizim de bir şeyler ortaya koymamız gerekiyor. İlk önce genel bir bakış ortaya koymak istiyorum. Eğitim sözcüğünün belki de ilk bakacağımız yer olması gerekiyor. Eğmek... HAYIR, biz eğmeyeceğiz, HAYIR biz düzeltmeyeceğiz de çünkü çocuklar zaten düz. Eğri birileri varsa o da bizleriz. Eğer birileri düzelecekse o biz olmalıyız onlar değil. Ama eğitim sözü (eski bakış açısını ne kadar da güzel ifade ediyor) şimdilik kullanma zorunda olduğumuz bir söz ama umarım kısa zaman sonra güzel bir kelime ortaya çıkar da ondan kurtuluruz. Gelelim öğretmeye; artık biliyoruz ki, kimse kimseye bir şey öğretmiyor, o halde öğretim sözcüğü de öğrenime dönüşebilir. O nedenle de tüm kitap boyunca bu sözcüğü kullandım. Gelelim öğretmene; ne diyelim, bizim meslek ama bu sözcüğe dokunmayacaksak da yaptığımız işe dokunmalı ve görevimizin öğretmek değil öğrenene yardımcı ve rehber olmak olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Bu iş bu kadar kolay mı? Elbette zor. Ama uygulandığında çocuklarda gördüğümüz gelişmeyle alacağınız keyif de buna değer. Siz sıradan öğretmenler değil 21. yüzyıl gençliğini yetiştirecek öğretmenlersiniz. Eğer herkes zamanında yapması gerektiğini yapmazsa sonuç hüsrana oluyorsa. Şimdi biraz “eğer” sözcüklerini kullanarak bazı hayaller kurmak istiyorum.

Eğer Talim ve Terbiye Kurulu Milli Eğitimin Temel amaçlarını bir daha incelerse görülecek ki hazırlanan müfredatlarla planlanan gençlik yetişmez. Eğer nasıl bir müfredatla yetişir derse biz de deriz ki illa müfredat gerekiyorsa, **genel alanların belirlendiği bir müfredat** özellikle **söylenip yazılacak değil yapıp yaşanacak** bir müfredat programını okullara göndermek gerekli deriz. Öğrenme etkinlikleri sadece bol bol uygulamalar, deneyler, araştırmalar yaparak, yani analiz, sentez ve değerlendirme becerilerini geliştirecek şekilde belirlenmelidir. Yani amaç amfibilerin, kuşların, memelilerin, balıkların, sürüngenlerin dolaşım sistemlerinin yüzeysel belirlenmiş cümlelerle ezberlenmesi değil bu gruptan seçilecek bir hayvanın dolaşım sistemini derinlemesine ve özgürce incelenmesini sağlayarak öğrencilerin bilimsel araştırma ve inceleme becerilerini geliştirme amaçlanmalıdır. Öyle ki ileride gerekirse kendisi de bu yol ve yöntemi uygulayarak istediği bir grupta inceleyebilsin, gereksinim duymazsa da hiç umursamasın.

Seminer verdiğim okullarda uygulamalardan ve deneylerden söz açılınca herkes, “Okulumuzda araç-gereç, alet-edevat yoktur, istemezük,” diye bağırılmaktadır. Arkadaşlar, istenirse dersler uygulamalı yapılabilir, yeter ki biz isteyelim. İlla, mükemmel bir laboratuara gereksinimimiz yoktur.

TÜBİTAK'ın yayınları var, ve orada yüzlerce deney anlatılıyor; hiçbirisi için klasik laboratuvar malzemesine gereksinim yok. Yeter ki biz isteyelim ve hayal gücümüzü kullanalım. En azından yapabileceklerimizi yapalım. Bizim öğrencilik yıllarımızda hiçbir araç-gereç yoktu okulumuzda ama yaparak-yaşayarak öğrenme uygulamaktaydı öğretmenim elinden geldiği kadar. İstersek biz de yapabiliriz bunları.

Eğer programlar bu şekilde gelse işlerimiz kolay olurdu. Çocuklar çeşitli etkinlikler yaparak zihinsel gelişmelerin yan ürünü olarak bilgi de alırlardı. Burada “eğer”li hayalimize son veriyor ve realiteye dönüyorum.

O halde ne yapmalı?

Her şeyden evvel pragmatik (işlevsel) olmak zorundayız. Yani üretime dönük bir yaklaşım başka çare var mı? 7 milyon nüfuslu bir İskandinav ülkesi bizim ürettiğimizden 10 katını üretiyor. Biz üretemiyoruz. İyi de üretmeyi bilmeyen bir toplum nasıl üretecek? Üretim önce okulda başlamalı. Üretime dönük bir eğitim öğrenim olmalı. Fakat biz öğretmenler elimizdeki müfredatları uygulamaktan sorumluyuz. Henüz hiç kimse gelip bu çağ dışı müfredatları değiştirmede. O halde ne yapacağız? Elbette bu müfredatları kullanacağız çünkü bu müfredatları yok saymak veya görmezden gelmeye hiç birimizin hakkı yok. O halde müfredatın bizi rahat bıraktığı bir alana yani ders işlenişinde değişiklik yapmaya yönlenebiliriz çünkü müfredat konuları veriyor ama ders işlenişine karışmıyor pek. Bu nedenle burada bu konuya eğilmek istiyorum. Derslerin öğrenci merkezli işlenmesi gerçekten çok önemlidir. O nedenle öğrenci merkezli bir yaklaşımla derslerin işlenmesini sağlamamız gerekmektedir. Ancak öğrenci merkezli bir

ders nasıl işlenir hepimizin sorunudur. Çünkü hiç birimiz öğrenci merkezli bir yaklaşımla ders işlemedik. O nedenle burada bu konuyu açmak istiyorum.

Öğrenci merkezli eğitimin tarihçesi ve tanımlanması ile uğraşmayacağım. Ancak artık çağımızda biliyoruz ki kimse kimseye bir şey öğretemiyor. Aslında çağımızda diyoruz ama bu konu “taa” Sokrat’a kadar uzanmaktadır. Büyük filozof Atina mahkemesi tarafından yargılanırken kendisini savunması esnasında şöyle demektedir. “Sayın üyeler benim Atina’da gençlere para karşılığında ders verdiğim ileri sürülmektedir. Keşke dediğiniz doğru olsa da bir *‘bir kimse bir kimseye bir şeyler öğretebilse,’* ama ne gezer? Böyle bir şey mümkün değildir. Eğer biri birine bir şey öğretebilseydi, onun için para alması da çok saygı duyulacak bir şey olurdu.” Çok ilginçtir ki Sokrates binlerce yıl önce bunu belirtmektedir. Ama artık bu herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Öğrenme bir şekilde kişide oluşmaktadır. Öğretmene de bu kişinin öğrenim ortamını hazırlamak ve rehberlik etmek düşmektedir. Bu genel yaklaşımdan sınıf içi etkinliğine geçelim şimdi.

Etkinlikler araştırmaya yönlendirmelidir. Öğrenciler araştırmamanın en önemli safhası olan “neyi niçin araştırma” becerisini geliştirme şansları olur. Ömer Seyfettin hakkında bilgi topla, Fatih nasıl biridir araştır gibi bir yaklaşımda araştırmamanın en önemli basamağı olan “neyi niçin araştırayım” bölümü gelişmemektedir. Asıl önemli olan da “neyi niçin araştırayım”dır. Yetişkin bireyler olduğumuz zaman kimse bize ne araştırmamız gerektiğini söylemez/söyleyemez. Hayat boyu bize araştırma konusu verilemez. Ama eğer biz çocukları yaşama alıştırıyorsak araştırma konusunu da onların belirlemelerini

sağlamamız gerekir. Çünkü yaşamda bizim karşımıza sorunlar çıkar biz ise o sorunlara göre neyi araştırmamız gerektiğini bulmaya çalışırız; bulursak o konuda araştırma yapabiliriz. Aksi taktirde öğretmenimizin gelip bize araştırma konusu vermesini bekleriz. Amerikan filmlerinde bu tema bol bol işlenir. Aile bir sorunla karşılaşır ve bilim adamlarına taş çıkarırcasına bir araştırma yaparlar ve sonunda bilim adamlarıyla ters düşme pahasına sorunu çözerler. “Lorenzo’nun Yağı” filmi bu konudaki en güzel örnek bence. Bu film bir örnek ama ABD’de pek çok ailenin ve bireylerin benzer şekilde bir sorunla karşılaştıklarında derhal araştırmaya başladıkları da bir gerçek. Bir yetişkinin olaylara bu şekilde bakması ve bu şekilde davranması için çocukluğunda bu beceriyi ve anlayışı anlayıp uyguluyor olması gerekir. Böyle bir bireyin yetişmesi için de okullarda öğrencilerin sadece problemle karşılaşması ve bu problemler çözümü için neyi araştırması gerektiğini de kendisinin belirlemesi gerekir. Bu da ancak problemi onlara sunup geri çekilmekle olur o zaman verilen problemi bulmak için öğrenci neyi araştırması gerektiğine de kendisi karar verir. (Bu konuda ilk başlarda yol gösterilebilir.)

Fatih’in İstanbul’u fethettiği zaman çıkan gazete de benzer bir yaklaşım sunuyor. Öğrencinin bir hedefi var: Belirtilen dönemde bir gazete çıkarılacak. Gazete hangi konulara değinmeli? Manşet ne olmalı? Fatih döneminde kimler bu gazetede makale yazabilir? Makalelerde ne anlatılabilir? Reklamlar neler olabilir? Ne gibi ilanlar verilebilir? Tüm bu soruları sormak ve yanıtlarını aramak öğrenciye düşer, yanıtları bulmak için siz bile ne kadar yetersiz kaldığınızı görürsünüz, okul kitapları yetersiz kalır, ansiklopediler yetersiz kalır. Daha kapsamlı kitaplara bakılması gerekir. O dönem ile ilgili tüm bil-

gilere ulaşılsa bile bu bilgileri nasıl kullanılacağı sorusu karşılarında çıkar ki o zaman da hayal gücü devreye girmek zorunda kalır.

Burada Beyaz Nokta Vakfı Ezbersiz Eğitim Projesi kapsamında hazırladığım Senaryo Temelli Eğitim konusunda Öğrenme Stilleri kitabımdan bir alıntı sunmak istiyorum. Bu kitabımda öğrenme stilleri açısından öneminden uzun uzun söz ettiğim bu yöntemi, bu kitaba ulaşamayacaklar için burada Senaryo Kriterleri adı altında sunuyorum.

Senaryo Kriterleri

Öğretmenler, anlamlı, öğrencinin yaşamına dönük, öğrenciyi düşündüren, araştırmaya sevk eden, birlikte çalışma becerisini geliştirecek ve müfredatın dağınlıklığını toparlayan senaryolar hazırlamalıdır. Bu senaryoların amacı öğrenci merkezli ve öğrenciyi aktif hale getirerek ders işleme olanağı sağlamaktır. Senaryolar konuyu anlatmanın yerini almalıdır.

Hem konuyu anlatmak hem de senaryo yapmaya çalışmak büyük sıkıntı getirir ve gereksizdir. Eğer anlatarak bazı bilgiler verilmesi şart ise bu da senaryonun bir parçası olmalı ve 10 dakikayı geçmemelidir. Çünkü anlatarak öğrenmeyi sağlamak oldukça güçtür. Her konunun ancak öğrenci tarafından bizzat yaparak yaşayarak öğrenilebileceği gerçeğinden yola çıkılmalıdır.

Senaryolar geliştirilirken şu kriterler göz önüne alınabilir.
Senaryo;

1. Öğrencinin ilgisini çekmekte mi?
2. Hedefimize uygun mu?
3. Mümkün olduğu kadar çok hedefe ulaştırıyor mu?

4. Öğrenciyi aktif öğretmeni rehber durumda tutuyor mu?
5. Öğrenci seviyesine uygun mu?
6. Eğlendirici mi?
7. Tüm öğrencileri aynı anda aktif tutabiliyor mu?
8. Bilgiyi vermek yerine bilgiyi kullanarak düşünme becerilerini geliştiriyor mu?
9. Öğrencinin günlük yaşamından ve günlük yaşamında kullanabileceği bilgi ve becerileri geliştirici mi?
10. Öğrenci senaryonun sonunda işine yarayan bir ürün elde ediyor mu?

Şimdi bu maddeleri teker teker inceleyelim:

1. Senaryo öğrencinin ilgisini çekmekte mi?

Okulu, öğrenci için, içinde bulunmayı özendirici bir mekan haline getirmek bizim en önemli hedeflerimizdendir. Fakat sadece hedef olarak ön plana koymak uygulamaya geçir-medikten sonra pek anlam ifade etmemektedir. Senaryolar mutlaka öğrencinin ilgisini çekmelidir. Bu nedenle öğrenciler birkaç senaryo ile ders işledikten sonra senaryo geliştirme konusunda yardıma çağrılabilirler.

2. Senaryo hedefimize uygun mu?

Her senaryo öğrencinin hedefe en iyi ve en kolay yoldan ulaşmasını amaçlamalıdır. Hedefe ulaşmayan senaryo anlamsız ve gereksizdir. Senaryoların çoğunda iki hedef vardır hedeflerden birisi bizim program kitapçığımızda yazılı olan hedef ki asıl hedeftir, ikincisi ise öğrencinin etkinliği yapması için konulan hedeftir. Senaryolarda bu hedefler birbirlerinden ayırmak zordur. Örneğin Fatih'in İstanbul'u fethettiği zaman

çıkaran gazete örneğinde o dönemin öğrenilmesi programdaki hedefdir. Gazete çıkarma hedefi ise bu senaryonun yapılması için gereken bir hedefdir. Asıl hedef öğrencinin ilgisini çekmeyebilir ama ikinci hedefin öğrencinin ilgisini çekmesi etkinliğin yapılması için şarttır. Eğer öğrenci, gazete çıkarmak istemiyorum bu bence çok anlamsız ve gereksiz, derse senaryo amacına ulaşmaz o nedenle ikinci hedefi cazip hale getirmek senaryonun amacına ulaşması için şarttır. Zorla, belletemez sadece ezberletiriz ve bu ezber hemen unutulur. Burada suçu kendimizde arayıp etkinliği onların istediği şekilde getirmek zorundayız.

3. Bu senaryo mümkün olduğu kadar çok hedefe ulaştırıyor mu?

Amacımız bir senaryo ile mümkün olan en çok hedefe ulaşmaktır. Fakat bu, etkinliğin zevkini ve yapılabiliğini tehlikeye atmadan yapılmalıdır.

4. Senaryo öğrenciyi aktif, öğretmeni rehber durumda tutuyor mu?

Etkinliğin amacı öğrencimizi aktif hale getirmektir. Öğrenci hep aktiftir ve sürekli hedefe uygun işler yapmaktadır. Öğretmen ise rehberdir. Fakat gerçekte pasif değil, aktif bir şekilde senaryolara katılır ve sınıfı gözler. Öğrencileri yönlendirir ama asla onları olaydan soğutmaz. Yardıma ihtiyacı olanlara yardım eder. Senaryonun uygulanması için bilgilendirme kaçınılmaz olursa bilginin verilmiş zamanı önceden senaryo içerisinde belirlenmeli ve ancak o zaman geldiğinde bu iş yapılmalıdır. Bilgi öğrencinin ihtiyacı olduğu zaman ona verilirse anlamlı ve kalıcı olur. Öğrencinin ilgisini çekmediği

ve onun için gerekli olmadığı zaman ise bilginin verileceği en kötü zamandır. Ortada hiçbir şey yokken “Bugünün konusu ‘A’. ‘A’ dır,” şeklinde bilgi verme ezberle sonuçlanır. Öğretmen öğrenciyi daima daha iyiye teşvik eder ama bunu dolaylı yollardan yapar. “Daha iyi çalışın; çok çalışma her başarının anahtarıdır,” demek iyi bir teşvik değildir. “Ne harika şeyler yapıyorsunuz; Nasıl bu kadar güzel bir çalışma yapmayı başardınız; Sizin gibi öğrencilerim olduğundan dolayı çok mutluyum,” ise iyi bir teşvik olabilir. Her şeyden önce öğretmen bir liderdir ve sevgi ile sınıfı yönlendirir ve dersi sevdirir. Sevecen ve yardımsever öğrenciler yetişebilmesi için buna benzer yaklaşımlar gereklidir.

5. Senaryo öğrencinin seviyesine uygun mu?

Senaryoda sınıf seviyesi ve ilgisi önemlidir. Öğrenci için bir anlam ifade etmeyen ve yapılması çok zor veya çok kolay olan bir çalışma başarıya ulaşamaz.

6. Senaryo eğlendirici mi?

Bunu anlamanın en iyi yolu gözlemdir. Öğrenciler şevkle ve ilgi ile etkinlikleri yapıyorsa iyi bir yoldayız demektir.

7. Tüm öğrencileri aynı anda aktif tutabiliyor mu?

Eğer öğrencilerin bir kısmı çalışırken bir kısmı beklemede kalırsa sınıfta kaos olur ve boş kalanlar derhal sınıf düzenini bozar. O nedenle erken bitiren öğrenciler için de, onları hedefe uygun ekstra etkinlikler ile çalışır tutmamız gerekmektedir. Bu ekstralar tamamlanan etkinliğin devamı olabileceği gibi zaman uygunsa yeni bir senaryo da olabilir.

8. Bilgiyi vermek yerine bilgiyi kullanarak düşünme becerilerini geliştiriyor mu?

Milli Eğitimin genel amaçları bizim en temel rehberimizdir ve bu amaçlar sürekli göz önünde tutulmalıdır. Milli Eğitimin genel amaçlarından bir bölüm aşağıda gösterilmiştir. Bu amaçları geliştirmek için düşünme becerileri ön plana çıkarılmalıdır. Bilgi tek başına amaç haline getirilirse beceri ikinci planda kalmakta doğru ve mantıklı düşünmeyi öğrenmek ise hiç gerçekleşmemektedir.

Milli Eğitimin genel amaçlarından 2. maddede şunlar yer almaktadır: Bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, yapıcı yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek. 3. madde: İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak

9. Senaryo öğrencinin günlük yaşamından mı ve günlük yaşamında kullanabileceği bilgi ve becerileri geliştirici mi?

Ülkemizdeki eğitimin günlük yaşamdan uzak olduğunu biliyoruz. Bunun çaresi eğitimi günlük yaşamın bir parçası haline getirmektir. Bunun da senaryolarla gerçekleştirebiliriz. Bunu yapmak için öğrencinin günlük yaşamı incelenmeli ve bu yaşama dayalı senaryo geliştirmelidir. Öğrenci kendine yakın olanı çabuk, uzak olanı ise daha geç anlamaktadır. Gerçek yaşamdan alınan örneklerle senaryolar hazırlayarak öğrencileri yapmacık öğretimden kurtarmış oluruz. Eğitim ve öğrenimin amacı bireyleri yaşama alıştırmak derken, okulda gerçek dışı yaşam ortamı oluşturmak öğrenciyi şaşırtmaktadır. Öğrenci öğrendiği bilgi ve becerileri hemen yaşamında kullanabilmelidir.

10. Öğrenci senaryonun sonunda işine yarayan bir ürün elde ediyor mu?

Her senaryonun sonunda öğrencinin işine yarayan bir ürünün ortaya çıkması son derece önemlidir. Senaryonun sonunda elde edeceği ürün, öğrenciyi motive de edecektir. Bu ürün bir poster, bir harita, bir araç olabileceği gibi öğrencinin yaşamındaki bir sorununun da çözülmesi olabilir.

Her öğrenci merkezli eğitim senaryo değildir. O nedenle burada senaryonun “Olmazsa Olmazı”nı belirtmekte yarar görüyorum.

Bir senaryo gerçek yaşamdan alınan MUTLAKA fiziki bir duruma çözüm arayacak ve öğrencilerden bir şeyleri fiilen yapmalarını, sorunlara çözüm bulmalarını isteyecek.

İstenecek bu şeyler MUTLAKA gerçekte işe yarayacak. Yani senaryonun bitiminde elde edilen şey, işe yarayan bir ürün olacak. Bu ürün tablo, grafik, poster, fotoğraf, plan, harita, kılavuz, şema, heykel, rapor, TV programı, bilgisayar programı, makale, kitap gibi ilk akla gelen ürünler olduğu gibi öğretmenin veya öğrencinin yaratıcılığı sonucunda ortaya çıkabilecek yepyeni ürünler olabilir. Ayrıca, fiilen bir soruna çözüm bulma da bir ürün olarak değerlendirilir.

Bu ürünlere ulaşmak için yapılacak çalışmalar/etkinlikler ve veriler gerçek yaşamdan alınacak. Uygulanan bir senaryoda bir filin bir günde tükettiği ot miktarı gerekiyorsa bu miktarın gerçek olması gerekiyor. Bir fil günde —farz edelim— 200kg ot yiyor, diyerek işin içinden sıyrılmak yerine Ankara Hayvanat Bahçesini arayarak fil bakıcılarından bu miktarı öğrenmek, öğrencilerin yaptıkları işe olan saygısını ve yaptıkları işin işe yarar olduğuna olan inançlarını artıracaktır. (Yapmak zorunda

oldukları iş kolaycılığa göre çok zor da olsa öğrenciler zevkle yapmaktadırlar.)

Kısaca, MESELA, Kİ şeklindeki —geleneksel— yaklaşımdan uzak durulacak.

Öğrenme Stilleri seminerlerinde öğretmenlerimiz “kalabalık sınıflarda gürültüden sınıflarda durulmayacağını, idarenin ise bu gürültüye karşı çıkacağını,” söylemişlerdir. Oysa öğrenciler kısa bir süre sonra alçak sesle başkalarını rahatsız etmeden etkinlikleri yapmayı öğrenmektedirler. Okul yönetimi ise sınıfta gerçekten iyi işler yapıldığını görünce bu gürültüyü tolere edecektir. Unutmamalı ki onlar da sessiz sınıfın gerçek öğrenme ortamı olduğu paradigmasıyla yetiştiler. Ayrıca, bir İngilizce öğrenme yöntemi olan öğretmenden sonra tekrar etme sırasında okulların nasıl bir ses ile çalkalandığını bilmeyen öğretmen yoktur. Okul yönetimi bu sesi yan sınıfların şikayet etmelerine rağmen normal karşılamaktadır.

Yeni öğretmenlere yaparak-yaşayarak öğrenmeyi yaşama geçirmiş olan emekli öğretmenlerden yardım istemeleri tavsiye edilebilir. Çünkü maalesef üniversiteler öğretmenlerin bu deneyimlerinden kopuk ve uzaktır. Bu deneyimler ve denenmiş etkinlikler öğretmen adaylarına ulaşmamakta ve mezun olan öğretmenler sınıflarda tam bir bocalama yaşamaktadırlar. Deneyimli öğretmenlerden alınan fikirler öğrenci merkezli bir yaklaşımla harmanlanıp çok güzel etkinlikler geliştirilebilir.

Yaparak-Yaşayarak Öğrenme Yeniden Nasıl Kullanılabilir?

Yaparak-yaşayarak öğrenme uygulandığı zamanlar elbette bazı eksiklikler vardı; örneğin yukarıda kriterlerini verdiğim

Senaryo Temelli Eğitim dediğimiz öğrenci merkezli bir yaklaşımdan mahrumdu. Ancak, yine de şimdiki gibi tekrara ve test çözmeye dayalı bir yaklaşım uygulanmamaktaydı, en azından şimdiki kadar uygulanmamaktaydı. Elbette ki geçmişte yapılan uygulamaları aynen yapışın demiyorum bunun nedeni de bazı yeni yaklaşımlardan o zamanlar haberdar olunmamasıdır. Ancak yaparak yaşayarak öğrenme yaklaşımının önemini artık yeniden keşfettik bu durumda yaparak yaşayarak öğrenme yaklaşımını yeni fikirlerle birleştirerek yeniden sentezlememiz gerekmektedir. Bunu yapabilmemiz için yaparak yaşayarak öğrenmenin uygulamada nasıl yapıldığını kendi öğrencilik yıllarımdan örnekler vererek anlatmak istiyorum, ancak bunlara başlamadan önce öğretmenim sevgili Mebrure İöz (Akçalı)'ya buradan saygı ve şükranlarımı da sunmak istiyorum.

Şimdi eskilerin meşhur sözüyle anlatmaya başlıyorum.

Bizim zamanımızda dersler şu şekilde işlenirdi: Bir defa dersler sırf anlatım olmazdı. Diyelim ki Matematik dersinde Küp konusunu öğreneceğiz. Her şeyden önce sınıfta öğretmen bize bir küp yaptırır. Birkaç gün önceden gerekli malzemeler defterlerimize yazılır. Küp yapılacağı gün sınıfa malzemelerle hazır gelirdik. Öğretmenimiz hiç üşenmez tahtaya bir küpün açılmışı çizer, dışından da yarım santim boşluk bırakırdı. Ben de üşenmeyeceğim ve bir küpün açılmışını hiçbir yere bakmadan çizeceğim.

Yukarıda çizdiğim küpte maalesef kenarlarında yarım santimlik bir bölümü çizemedim çünkü bilgisayarım buna izin vermiyor. Ancak bu tüm dışa gelen kenarlarda yarım santim bölüm bırakarak çizilir. Bu bölümleri de katlar ve yine bu

bölümlere tutkal sürerek küpü oluştururduk. Belki, bazı öğretmenler bu kadar detaylı yazdığımı kızacaklar ama verdiğim seminerlerde bazı kişiler çıktılar ve hayatlarında böyle bir şey yapmadıklarını söylediler. Çok yadırgadım ama ne yapalım ki bu böyleymiş. Zamane gençleri hiç küp yapmamışlar. Eğer siz de hiç küp yapmadıysanız ve nasıl yapacağınızdan emin değilseniz. Lütfen en yakınınızdaki emekli bir öğretmenden yardım isteyin, yalnız “öğretmen okulu” mezunu olması şart çünkü maalesef üniversiteli öğretmenler küp yapmayı bilmiyor olabilirler.

Öğretmenimiz küpün açılmışını tahtaya çizdikten sonra bizler de bunu getirdiğimiz kartona çizer sonra katlanacak yerleri katlar sonra da tutkalla yapıştırırdık. Bu uygulama, özellikle öğrenme stilleri açısından çok önemlidir. Çünkü işitsel çocuklar neşe içerisinde birbirlerine bakarak sohbet ederek gerektiğinde öğretmenden ya da bir arkadaşından yardım isteyerek bir işi yaparlar. Kinestetikler, zaten bu işleri yapmayı severler, canları ister yerlerinden kalkarlar, görseller gerekirse bu işi yapan muhtemelen kinestetik bir arkadaşını izler, nasıl yaptığını bakar, işitseller nasıl yapıldığı konusunda sözlü talimat alır ya da verirler. Beyin yarım küreleri konusundaki çalışmalar göstermiştir ki, öğrenilmesi gereken bilgiler bir yapma ya da yaşamaya dönüştürülürse sağ beyin devreye girmekte ve öğrenme tam ve mükemmel olmaktadır. Üstelik belleğe sağ beyin tarafından yapılan kayıtlar asla silinmemektedir. Nitekim yaklaşık 30 yıl önce yaptığım küpü çok iyi hatırlıyorum, en ince detaylarına kadar gözümün önünde canlandırabiliyorum. Öğrenilen her ne olursa olsun, yapıp yaşanırsa tam olarak anlaşılacaktır. Çünkü sağ beyin anlamadığı bilgileri belleğe kayıt edememektedir. Dolayısıyla öğrenci yapıp

yaşarken anlamadığı şeyleri fark etmekte ve anlamak için çaba göstermektedir. Aksi taktirde verilen görevi yapamamaktadır. Bu şekilde öğrencinin anlamadığı da ortaya çıkmakta bunu gören öğretmen bu konuda öğrenciye yardım edebilmektedir. Uygulamanın sonunda küpü yapan herkes yaşam boyu kullanabileceği bir referans elde etmiş olmaktadır. Artık dersin hedefleri olan küpün kaç kenarı vardır, kaç köşesi vardır, kaç yüzü vardır, gibi bence gereksiz ama maalesef müfredatta olan bilgilerin öğrenilmesi sağ beyinle ve asla unutulmamak üzere belleğe kayıt olmaktadır. Artık sınav yapılırsa veya bir öğrenciye küpün kaç yüzü vardır, kaç kenarı vardır, kaç köşesi vardır gibi sorular sorulsa öğrenci yaptığı küpü gözünün önüne getirerek mükemmel bir şekilde doğru yanıtları verebilecektir.

Beyin yarım küreleri konusunda bir kitabım hemen bu kitap yayınlandıktan sonra ya da muhtemelen birlikte piyasaya çıkacaktır. Bu konu orada tüm detaylarıyla tartışılmaktadır. Ancak bu kitapta da Beyin yarım küreleri bir başlık altında sunulmuştur.

Şimdi gelelim bizim şu andaki uygulamamıza.

Hedef

Küpün özelliklerini sayabilme

1. Küpün kaç kenarı olduğunu söyleme/yazma
2. Küpün kaç köşesi olduğunu söyleme yazma
3. Küpün kaç yüzü olduğunu söyleme yazma
4.

Öğrenciye yukarıdaki davranışlar kazandırılmak için başlanır tekrara öğretmen tekrar eder öğrenci evinde tekrar eder eğer çok şanslıysa öğretmen plastikten bir küp gösterir (küçük

bir ihtimal) yoksa kitap ya da dergide resmini görür. Bu bilgiler yapıp yaşanmadığı için belleğe sol beyin tarafından tekrar yoluyla üstelik kısa zamanda da unutulmak üzere kayıt edilir, çünkü sol beyin kayıtları tekrar ile yapılıp tekrar kesilirse unutulur. O nedenle öğrenciler tekrara zorlanır ve işkence sürer gider. Ayrıca çocukların bu konuyu hemen unutacağı (neden unutacağı konusu önemsenmez) bilindiği için konular sürekli tekrar tekrar her yıl müfredata yeniden girer. İşin kötü tarafı bir ay sonra bu dersi işlemiş bir çocuğa kazandığı zannedilen davranış sorulduğunda hiçbir şey hatırlamadığı görülecektir ve bunu herkes de bilmektedir.

Oysaki yapıp yaşayan çocuk; değil bir ay, bir yıl sonra bile küpün kaç yüzü olduğu sorulduğunda hatırlamaktadır. Çünkü yaptığı iş sağ beyin tarafından belki de ölünceye kadar silinmemek üzere belleğe kayıt olmaktadır. Çocuğun tek yapması gereken küpün yapılışını hayal etmek ve bu esnada da küpün yüzlerini saymaktır.

Konuları arasında metre, santimetre, milimetre olan bir çocuğun kitabındaki bu konu ile ilgili her şeyi mükemmel bildiğini fark ettim. Öğrencimiz kitabındaki konulardan sorduğum her soruya kitaptaki aynı ifadelerle tıkr tıkr cevaplar vermekteydi. Besbelli ki kitabı yutmuştu. Bulduğum yer ile masa arası 2 metre bile yoktu. “Burayla masa arası kaç metre?” diye sordum. Çocuk durdu ve cevabı yapıştırdı 10. Tamamen kafadan atmıştı. Hiçbir mesafe tayini olmadığını anladım. “Masanın boyu kaç cm?” dedim, yanıt yoktu. 30 cm’lik bir cetveli vardı, “Masayı ölç,” dedim, ölçemedi. Eli öpülesi Mebrure İçöz’ü gel de hayırla hatırlama şimdi. Bize birer 1 metrelik çita getirtti. Sonra çitanın üzerini 10 eşit parçaya

böldük sonra da 100 eşit parçaya ve her bir santim arasını 10 eşit parçaya. Çok mu güzel olmuştu yaptığım? Hayır, bazı arkadaşlarındaki benimkinden daha iyi olmuştu ama bunları hiç unutmamıştım. Bu bir metre ile sınıfta, okulda ve evde ölçülmedik bir şey bırakmamıştık. Hepimizin evimizde de kullanabileceği iyi kötü 1 metresi de olmuştu böylece. Mesafe tayini mi? Ekstrası bizde vardı.

Şimdi gelin bir bizim papağanlara bakın, bir de dönüp bizim 30 yıl öncekine. Kim daha iyi öğrenmişti? 30 yıldır hiç unutmadık. Şimdiki öğrenciler için üzölmek bile hafif kalır, kahrolmak gereklidir. Sürekli tekrar ile belleklere yazılan üstelik pek de bir şey anlaşılmayan yani ezberlenen ayrıca hemen unutulmuş bu bilgiler ile çocuklar nereye varabilir. Üstelik müfredatta bulunan pek çok bilginin de nerdeyse öölkü çoğunluğu tarafından gereksiz olduğu konusunda hem fikir olduğü göz önünde bulundurulursa.

Neyse müfredatın içeriği konusunda yapabileceğimiz olmadığı için kendi kendimizin moralini bozmayalım ve konumuza dönelim. Yaparak yaşayarak öğrenme kapsamında biz sadece çitadan metre yapmadık, 25 metrelik şerit metre ile 1 km ölçtük. Ölçüm olayını en ince ayrıntısına kadar hatırlıyorum şimdi. Çitadan yaptığımız 1 metre ile 1 metre kare kağıt kestik sonra da bununla sınıfımızı, koridoru, ve bahçede bulunan üzeri kapalı beton sahayı ölçtük.

Şimdi tüm bu yapılanlar gereksiz gibi görünmektedir, bazılarınca. Boşuna vakit kaybı gibi düşünölmektedir. Onlara şöyle sesleniyorum. Hiç bir şey anlaşılmadan tekrarla belleğe kayıt edilen ve her 10 günde bir bellekten silinip silinmediği kontrol edilen, silindiği görölüp tekrar gündeme getirilen

ancak yaz tatili sonunda okula geri döndüğünde unutulduğu fark edilip tekrar edilen ancak bunu o bilgilere gereksinim duydukça yapmaya mahkum olduğumuz bir yöntem mi daha verimli, daha insancıl, daha eğlenceli, daha tatmin edici; yoksa 1 kez yapıp yaşayarak ebedi hatırlamak mı?

Yaparak yaşayarak öğrenme her derste kullanılabilirdi, örneğin sosyal bilgilerde Türkiye'nin belli başlı ürünleri dilsiz harita üzerinde bu ürünlerin kendileri yetiştirildikleri yerlere yapııştırılarak gösterilirdi. Dersin sonunda sürekli kullanabileceğimiz bir haritamız olur yapıp yaşadığımız bu etkinlik sayesinde hangi ürünün hangi bölgede ve hangi ilde yetiştiğini şıp diye hatırlar ve söyledik. Dilsiz haritamıza pamuk yetişen yere bir parça pamuk yapıştırır, tütün yetişen yere tütün, incir yetişen yere incir, zeytin yetişen yere zeytin eğer ürünün kendisini bulamazsak onun yerine resmini çizer yapıştırdık.

Türkiye'nin dağlarını, göllerini, nehirlerini mi öğrenmemiz gerekiyor. Dilsiz harita üzerine bunları renkli kalemle çizerdik böylece bir kez yapmamız bize yeterdi.

Yaparak yaşayarak öğrenmenin ne olduğunu size sunduktan sonra bu yöntemi de içerisine alan ve asıl uygulamaya koymamız gereken başka bir yaklaşımdan söz edeceğim. Bu yaklaşımda Öğrenci Merkezli Eğitimdir.

Öğrenci Merkezli eğitim yaparak yaşayarak öğrenme yöntemini de içerisinde taşımaktadır. Çünkü yaparak yaşayarak öğrenme Öğrenci Merkezli eğitimin icat edildiği ABD'de çok önceden beri kullanılmaktaydı ve hiçbir zaman da gözden düşmemişti ve öğrenmenin temel yöntemi olarak kullanılıyordu. Öğrenci Merkezli eğitim ortaya çıktığında yaparak yaşayarak öğrenme de otomatik olarak bu yöntemin içerisinden

de yerini almış hatta ayrılmaz bir parçası olmuştur. Gerçekten de yaparak yaşayarak öğrenmenin olmadığı bir öğrenci merkezli etkinlik olmaz, olsa da yetersiz olur.

Öğrenci Merkezli Eğitim'in (ÖME) uygulanması ile öğrencilerin kendi hızlarında ve kendi arzu ettikleri şekilde öğrenmeleri için onlara şans vermiş oluruz. ÖME'nin uygulanması eğitim kalitemizin yükselmesi açısından son derece önemlidir. O nedenle ÖME'nin bir an önce yerleşmesi gerektiği ve Öğrenme Stilleri, Çoklu Zekâ ve Beyin Yarım Küreleri kuramları açısından da son derece önemli olduğu için burada üzerinde durulmaktadır. Verilen etkinlik önerileri Öğrenme Stilleri açısından ayrıca değerlendirilerek her bir stildeki öğrencinin gereksinimlerinin göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır. Başka bir deyişle Öğrenci Merkezli (ÖM) etkinlik geliştirirken her stildeki öğrencinin gereksinimlerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Fakat iyi bir ÖM etkinliği bu üç özelliği taşıyan çocuklara da hitap ettiği için öğrenci gereksinimlerinin karşılanmasının kendiliğinden oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Aynı zamanda Çoklu Zekâ ve Beyin Yarım Küreleri kuramları açısından da son derece önemlidir.

İşte şimdi başından beri söylemeye çalıştığım ve yaparak yaşayarak öğrenme ve diğer öğrenme kuramlarını iç içe geçiren ve sentezleyen bir yöntem olarak öğrenci merkezli eğitimi kullanabiliriz. Ancak her öğrenci merkezli etkinlik, Senaryo Temelli Eğitim'de sözünü ettiğim senaryo değildir. ÖM'li etkinlik eğer yukarıda belirttiğim kriterleri taşıyorsa senaryo olur. Senaryonun amacı ise mümkün olduğu kadar öğrencinin ufkunu açmak ve gidebildiği yere kadar gitmesini olanak tanımak ve ezbersiz eğitimi garanti etmektir. Elbette ki

hazırlanan her senaryo bu hedefi tam 12'den vuramaz ama amacımız vurmasıdır. Bu amaçla çaba göstermek ve gittikçe daha iyi senaryolar geliştirmektir.

Senaryo Temelli Eğitim kapsamında bir okulda buna benzer bir ders yapmıştık bu dersi *Öğrenme Stilleri* adlı kitabımdan alıntı yaparak sunuyorum:

“Bu etkinlik bir senaryo değildir ancak iyi bir ÖM etkinliktir. Etkinlik ilköğretim 5. sınıf ünitesi olan Güzel Yurdumuz Türkiye'miz ünitesi için hazırlanmış ve uygulanmıştır.

“Ünitenin amacı öğrencilere Türkiye'nin belli başlı dağları ovaları, göl ve nehirlerini öğretmek. Normalde bu ders öğretmen ve ya öğrenciler tarafında sınıfa harita üzerinde anlatılır. Hatta bazen pekiştirmek için birkaç öğrenci tarafından aynı şey anlatılır. Bunlar olmaz ise öğrenciler evde okur ve öğretmen sınıfta anlatır. Ancak yine de yeterli olmaz ve öğrenciler birkaç ay sonra çoğunu unutur.”

Şimdi bu etkinliği yaparak yaşayarak nasıl yapabileceğimizi anlatacağım:

Öğretmen öğrencileri 4 ya da 5'er kişilik gruplara ayırır ve gruplardan karton üzerine büyük bir dilsiz Türkiye haritası çizmelerini ve kitapta adları belirtilen yüzey şekillerini, sosyal bilgiler kitabını kullanarak ve fiziki haritalarına bakarak yüzey şekillerinde gördükleri renklerde bu dilsiz harita üzerine oyun hamuru kullanarak oluşturmalarını ister. Öğrenciler bu işi programın ayırdığı süre içerisinde yaparlar ve sınıfa sunarlar. Bu çalışmalar esnasında öğretmen sınıfı gezer ve öğrencilere yardımcı olur.

Bu Öğrenci Merkezli etkinliğin uygulandığı sınıflarda alınan olağanüstü başarıyı söylememe gerek bile yok çünkü öğretmenlerimiz de tahmin edebilirler. Yapıp yaşadığımız şeyleri görsel veya işitsel de olsak daha iyi öğrenir ve daha iyi hatırlarız.

Şimdi bu etkinlik esnasında sınıfta olanları *Öğrenme Stili* açısında inceleyelim.

Öğretmen bu etkinlik talimatını tahtaya yazar (görsel) ve öğrencilerin ne yapmaları gerektiğini birlikte tartışmalarını ister (işitsel) ve onlara birkaç dakika verir. Öğrenciler konuşurlar (işitsel) ve ne yapacaklarını birbirlerine anlatarak ortaya koyarlar. Uygulama başladığında da (kinestetik) hep birlikte çalışırlar. Uygulama esnasında haritalara bakılması, kitapların okunması (görsel), işlemlerin yapılması esnasındaki konuşmalar (işitsel) ve işlerin bizzat yapılması (kinestetik) öğrencilerin tümünün etkinliğine içerisine çekilmesini sağlanmış olacaktır. Bu etkinlikler sırasında her öğrenci kendi öğrenme stilini aktif hale getirmekte ve kendi hız ve stiline göre dersi mükemmel bir şekilde öğrenmektedir. Sanırım işin püf noktası da budur. Ayrıca, bu etkinlikler sırasında öğrencilerin konuşması, yerlerinden kalkması kesinlikle kimseyi rahatsız etmeyecektir.

Bu örnekte de tıpkı diğerlerinde olduğu gibi beynin sağ tarafını etkin hale getirmekte ve öğrenme bir defada sağlanmaktadır. Böylece gereksiz tekrara da başvurulmaz.

Bu etkinlikte önemli bir özellik de vardır. Bu etkinlik öğrenci merkezlidir. Yani öğrenciler aktif ve dersi bizzat yaparlar öğretmen de rehberdir ve sınıfı dolaşır ve öğrencilere yardımcı olur. Şimdi burada tekrar *Öğrenme Stilleri* kitabımdan bir alıntı yapacağım. Çok üzgünüm ama bunu yapmazsam bu kitabımı okumamış olanlara ya da okuyamayacak olanlara haksızlık yapacağım. Okuyanlar da bu durumu mazur görsünler.

Öğrenci Merkezli Eğitim Neden Önemlidir?

Tipik bir sınıf nasıldır? Öğretmen tahtada dersini anlatır öğrenciler düzenlenmiş sıralarında otururlar. Görevleri ses çıkarmadan öğretmeni dinlemek ve tahtada yazılı olanları sessizce defterlerine geçirmektir. Öğrenciler söz almadan konuşamazlar, izinsiz yerlerinden kalkamazlar, arkalarına

bakamazlar, konuşamazlar, gülemezler. Öğretmen canı isterse sınıfı dolaşabilir ama öğrencilerin bu hakkı yoktur.

Yukarıda tipik bir sınıfta olanlardan bazı örnekler vermeye çalıştım. Öğretmen merkezli bir eğitim anlayışında sınıfların yukarıdaki anlatıldığı gibi olması aslında kaçınılmaz. Çünkü öğrenciler sessiz bir ortamda bilginin tek kaynağı olan öğretmeni izlemezlerse, dinlemezlerse pek çok şeyi kaçırabilirler bu da öğrenmelerini etkiler. O nedenle öğretmen merkezli bir eğitim de bu yaklaşım doğrudur ve yapılması gereklidir. Ama soruyorum size, sınıfta kaç kişi bu ortamda gerçekten öğrenmektedir? 40 kişilik sınıfta ancak küçük bir grup belki 5 kişi belki 10 ama geri kalanlar ne olup bittiğini fark bile etmeyebilirler. Bu demektir ki yaklaşık 30-35 kişi sınıfta yeterli kadar öğrenme olayının içerisine girememektedir. İşte öğretmen merkezli yaklaşımın sonuçları. Şunu hep birlikte kabul etmeliyiz ki öğretmenden öğrendiğini sandığımız 5 ya da 10 kişi aslında öğretmen olmasa da başka bir kaynaktan rahatlıkla öğrenebilecek kişilerdir. Öğrenci merkezli bir yaklaşımda öğrenciler kendileri için hazırlanmış bir senaryoyu uygularken, konuşabilirler, gülebillerler, yerlerinden kalkıp başka bir yere gidebilirler ve tüm bunları yaparken de arkadaşlarına veya kendi öğrenmelerine zarar vermezler. O halde rahat bir ortam oluşabilmesi için sınıfta öğretmenlerin bir rehber ya da “öğrenme ortağı” olmaları gerekir.

Öğrenci merkezli bir yaklaşımın gerçekleşebilmesi için sınıfta belli bir amaç doğrultusunda çalışmaları gerekir. O nedenle öğretmen öğrencileri gruplandırır ve gruplar verilen görevi kendi başlarına yaparken öğretmen de sınıfı dolaşır ve onlara yardımcı olmaya çalışır. Burada önemli bir nokta var-

dır. Her öğrenci farklı öğrenir dolayısıyla verilen görevin özelliğine göre bazı öğrenciler kolaylıkla yaparken bazı öğrenciler ise zorlanabilirler. Öğrenci merkezli bir yaklaşımda çocuklar gruplar içerisinde çalışırken öğretmen bir rehber olarak sınıfta dolaşabilir ve sıkıntı çeken çocuklara yardım edebilir. Oysa Öğretmen Merkezli bir yaklaşımda öğretmen sınıfta anlattıklarını kim anlıyor kim anlamıyor kim kendisini dinliyor kim hayal kuruyor bilemez, fark etse de ona yardım etmek için elinden bir şey gelmez. Çünkü kendisi dersin ana vericisidir her şey kendine bağlıdır. Bu durumdaki öğretmen kişisel farklılık yaşayan öğrencilerine yardım edemez veya onlara ulaşamaz.

Öğrenci Merkezli eğitimin uygulanması başka bir sıkıntıyı da ortadan kaldırmaktadır. Şöyle ki; bazı durumlarda, tek başına yaparak yaşayarak öğrenmenin uygulanması da sınıfta sorun olabilir. Bazı durumlarda hiç uygulanamayabilir bazı durumlarda ise ancak tecrübeli öğretmenler tarafından uygulanabilir. Oysaki ÖME ile kaynaştırılırsa bu sorun ortadan kalkmaktadır.

Şimdi size yaparak-yaşayarak öğrenme ile öğrenci merkezli bir yaklaşım birlikte ve ayrı olarak kullanıldığında ortaya çıkabilecek sorunları göstermek istiyorum.

Diyelim ki öğretmen kesirler konusunu işlerken öğrencilerin rüzgar gülü yapmalarını istiyor(yaparak-yaşayarak öğrenme yöntemi). Aslında bu iş öğrenci merkezli gibi görünüyor. Öğrenciler kendilerine bir rüzgar gülü yapacaklar. Böylece de kesir kavramını daha iyi anlayacaklar. Fakat uygulamadaki küçük bir fark her şeyi alt üst edebilir. Eğer öğretmen rüzgar gülünün yapılış şekillerini evrelerini de göstererek

onlara vermezse başka bir değişle bu basamakları bir kağıda yazıp öğrencilere dağıtmazsa ya da tahtaya yazmazsa her şey yine öğretmene kalacak ve öğretmen sınıfta bu işin öğreticisi konumunda kalacaktır. (Yapılması gerekenleri açık bir şekilde verirse, ÖM olur.) Öğretici rolündeki öğretmeni şimdi birlikte hayal etmeye çalışalım.

Öğretmen dersi başlatır. *“Sevgili öğrenciler bu günkü dersimizde kesirleri daha iyi anlamanız için bir rüzgar gülü yapacağız. Şimdi herkes getirdikleri kağıtları çıkarsın ellerine makaslarını alsınlar ve bu kağıtları köşelerinden ortaya doğru işte şu şekilde kessinler.”* Bazı öğrenciler öğretmenin dediklerini yaparken bazı öğrenciler daha çantalarını karıştırıyor, bazıları başka bir şeyle uğraşüyor, bazıları daha ne olup bittiğini bile anlamamış olacaktırlar. İşte bu sırada bazı öğrenciler öğretmenlerine bir şeyler soracaklar ya da birilerini şikayet edeceklerdir. *“Öğretmenim Ali kağıdımı vermiyor; Öğretmenim Can makasını aldı; Pelin beni rahatsız ediyor; makasını bulamadım...”* gibi. Şimdi öğretmen ne yapsın? Eğer öğretmen yaptığı işi yarım bıraksa ve bu çocuklara yardımcı olmaya çalışsa bu defa kendisini dikkatle dinleyen ve gösterdiklerini yapanlara haksızlık olmayacak mı? Onları bırakıp bu öğrencilere gitse veya onların dertlerine çare olmaya çalışsa bu defa bu öğrencilerin dikkatleri dağılacak, yaptıkları işleri bırakacaklar, başka bir işle uğraşacaklar. Öğretmen diğerlerinin sorunlarını hal edip kaldığı yerden açıklamalarına devam etse artık eski ilgilerini kaybetmiş bir grupla karşılaşacaktır. Üstelik her şey yeni baştan başlaması gerekir. Çünkü öğrencilerin çoğu daha yeni başlayacaklardır. Peki yeni başlayınca düzenli bir şekilde gidecek mi? Ne gezer, yine benzer şeyler olacak ve öğretmen yine anlattıklarını yarıda kesecek, sonra yine başlayacaktır. Bu

durumdaki öğretmen rüzgar gülü gibi bir etkinliği bir daha tekrar eder mi dersiniz? Biraz zor.

O halde ne yapılmalıdır? Öğretmenin yapılmasını istediği işleri dikkatli bir şekilde sınıfta herkesin anlayacağı şekilde yazması ve bunu herkesin her an ulaşabileceği bir yerde öğrencilere sunması gerekir. Sınıfın olanaklarına göre önceden hazırlanan talimatın tahtaya yazılması, tepegöz ile yansıtılması, ambalaj kağıdına yazılıp bir duvara asılması ya da fotokopi yaptırılarak öğrencilere dağıtılması gibi değişik şekillerde sunması mümkündür.

Diyelim ki rüzgar gülü yapılmasını öğretmen bu şekilde hazırladı ve yukarıda verilen önerilerden birini kullanarak öğrencilerine sundu, öğrencilerin tüm talimatların anladığından emin olduktan sonra etkinliği başlattı. Şimdi olabilecekleri hayal edelim.

Öğrencilerin bir kısmı kağıdı kesmeye başladığında bazı öğrenciler daha kağıtlarını çıkarmamış bile olabilirler ama bu durumun önde giden öğrencilere hiçbir zararı olmayacaktır. Bir öğrencinin kalkıp “*Öğretmenim Selin makasını vermiyor,*” demesinin öğretmenin de gidip o duruma müdahale etmesinin Ali’ye, Pelin’e, Cem’e hiçbir etkisi, hatta zararı olmaz, onlar işlerine devam ederken öğretmen bu sorunları çözer ya da ihtiyacı olan öğrencilere yardımcı olur.

Bu etkinlik örneği öğretmen tarafından belirlenmiş ve sınırlanmıştır. Ama arzu edilen şey açık uçlu veya daha esnek sınırlı bir etkinlik olmasıdır. Bu tür etkinlikler öğrencilerin yaratıcılıklarının gelişmesi ve ilgi alanlarına göre daha derinlemesine öğrenmenin oluşmasını sağlamaktadır (bak senaryo kriterleri).

Rüzgar Gülü etkinliğini kullanarak 3 stilin öğrencilerinin nasıl etkilendiklerinden söz etmek istiyorum. Rüzgar gülü yapım talimatının düzenli, basamaklı bir şekilde olması, gerekli yerlerde çizimlerle desteklenmesi görseller için önemlidir. Öğretmenin eline kağıt, makas olarak anlatması eğer sınıf düzeni sağlanmış olsa onların işlerine çok zarar vermezdi. Ancak, öğretmenin her bir hareketinden sonra gelecek hareketinin ne olacağını bilmemekten dolayı sıkıntıya girmeleri kaçınılmaz olduğunu da belirtmek gerekli. Talimatların düzenli ve resimli olarak anlatılması onlar için idealdir. Çünkü yapması gereken her şeyi görecektir. İşitsel öğrenci için, talimatların resimlendirilerek de yazılmış olması yeterli olmayabilir. O nedenle öğretmenin talimatları bir öğrenciye okutması ya da kendi okuması yararlı olur. Kinestetik öğrenciler ise ancak yapmaya başladıklarında ne yapmaları gerektiğini anlayabilirler o nedenle ne yapacaklarını gelip öğretmene sormak isteyeceklerdir. Özellikle etkinliğin ortalarında; çünkü, görsel ve işitsel mesajları kinestetik mesajlara çevirip algılaması ancak kısa süreli olmaktadır (özellikle ilköğretim 1. kademede) ve ancak etkinliğin başlangıcını anlamakta, etkinliğin ortalarına geldiklerinde ise kaybolmaktadır. Öğretmenin bu durumu bilmesi ve bu öğrencilerini “sen daha anlamadın mı? bak Pelin bitirdi bile” gibi iğneleyici sözlerle incitmemeleri gerekir. Görsel öğrenciler belki kesme ya da iğneyi kullanmada zorlanabilirler özellikle ana sınıflarında ya da evlerinde bu tip işlere izin verilmemişe... İşitsel öğrenciler için ise; talimatların okutulması esnasında dinliyor olmaları önemlidir; özellikle 1-3 sınıflarında işitsel öğrenciler ya yanındakilerle ya da kendi kendilerine konuşuyor olabilirler. Yalnız işitsel (Yİ) öğrencilere okumak da yetmeyebilir. O ne-

denle işitsel öğrencilerin daha iyi anlayabilmeleri için, öğrencilerin talimatları birbirlerine anlatmaları yararlı olabilir. Bu şu şekilde yapılabilir; öğretmen bir kişiye okuttuktan sonra öğrencilere, “Şimdi herkes yanındaki ile bu işi nasıl yapacağını konuşsun ve anladığından emin olsun,” diyerek yapabilir.

Size bu kapsamda ilginç bir anımı anlatmak istiyorum:

Ezbersiz Eğitim kapsamında verdiğim seminerlerden biri beyin yarım küreleri ile ilgiliydi. Bu kuramdan etkilenen bir öğretmen ikinci gün işeyeceği bir ders için ne yapalım, diye düşünmüş. Demiştik ki yaparak-yaşayarak öğrendiğimiz her şey beynimizin sağ tarafını etkin hale getirmekte ve öğrenme keyifli ve bir defada olmaktadır. Öğretmenlik yaptığı yıllarda bu üniteyle ilgili en büyük sorun olarak Atatürk'ün Amasya, Erzurum ve Sivas'ta yaptığı kongreleri çocukların sırasıyla bir türlü öğrenememesi olduğunu görmüştü. Bir kısmı bu şehirleri bile hatırlamamakta hatırlayanlarında çok büyük bir çoğunluğu sırasını şaşırmaktadır. Öğretmen şöyle bir etkinlik geliştirmiş. Sınıfta öğrenciler konuyu okumuşlar, olayları tartışmışlar, gruplara ayrılmışlar; gruplar İstanbul, Samsun, Amasya, Erzurum, Sivas grupları olmuşlar. Kurayla belirlenen bir öğrenci Atatürk olmuş. Bahçeye çıkmışlar ve büyük bir dilsiz harita çizmişler, çizgilerin içerisine tebeşir tozu dökerek belirginleştirmişler. Her grup kendi yöresine gitmiş. Önceden öğrencileri büyük bir kartondan oyarak hazırladığı bir vapuru İstanbul grubu eline almış. Atatürk ile birlikte önce Samsun'a sonra kongrelerin yapıldığı kentlere sırasıyla gitmişler kent halkı onları karşılamış. Bu etkinlik bir ders saati sürmesine rağmen öğretmenleri öğrencilerin bu olayı hiçbir zaman unutmadıklarını ve kentlerin sırasını asla kimsenin şaşırmadığını anlatmıştı.

Öğrenci Merkezli Eğitim, senaryo kriterlerinde belirtilen kriterleri yerine getirirse ideal bir yöntem olarak kullanılabilir. Ancak bu müfredatla bazen bunu gerçekleştirmek zor olabilir, işte bu durumda bazı fedakarlıklarda bulunarak daha sınırlandırılmış ÖM etkinliklerle yetinmek zorundayız. Ancak Öğrenci Merkezlilik gidebileceğimiz en geri adım olmalı. Daha gerilere giderek yaparak-yaşayarak öğrenme, daha da geri giderek tekrara dayalı şu anda uygulanan verimsiz ve bıktırıcı yöntemle düşmememiz gereklidir. Bunu birden bire akşamdan sabaha uygulamaya koyamayız ama eğer hedef olarak bunu önümüze alırsak her gün biraz daha bu hedefe ulaşmak için çaba gösterirsek sanırım ulaşmamamız için bir sebep yoktur. Yarından itibaren bu hedefe ulaşmak için ne yapabilirim diye düşünmeye başlamak gerisini getirmek için yeterli olacaktır. Pes etmeyelim çaba gösterelim.

ÖM eğitimin olmazsa olmazlarından biri de gurup çalışmalarıdır. Aşağıda gurup çalışmaları ile geleneksel yöntem arasındaki farkları ortaya koyan Glasser'in okullar için hazırladığı “öğrenme-ekibi” modelini sunuyorum.

“Öğrenme-Ekibi Modeli”

1. En az iki, en çok beş öğrencinin oluşturduğu öğrenme ekipleri içindeki öğrenciler bir tür ait olma duygusunu kazanırlar. Ekipler, başarı düzeyleri farklı öğrencileri bir araya getirecek biçimde oluşturulmalıdır. *Öğrenciler tek tek çalışırlar.*
2. Ait olma öğrencilerin çalışması için bir başlangıç motivasyonu sağlar. Çalışmalarının sonucunda başarı elde ettikçe, önceleri çalışmayan öğrenciler bilginin güç olduğunu

hissetmeye başlar ve daha çok çalışmak isterler. *Tek olarak başarı elde etmedikçe, çalışmak için motivasyonları olmaz ve bilginin güç olduğunu hissedemezler.*

3. Dersleri iyi olan öğrenciler dersleri daha zayıf olanlara yardım etmeyi gereksinimlerini karşılayan bir uğraş olarak görürler; çünkü performansı yüksek ekiple (daha iyi iş çıkarır) birlikte güç ve arkadaşlık isterler. *Dersleri iyi olan öğrenciler dersleri zayıf olanlarla hiç ilgilenmezler. (Bu durumu pekiştirmek için şunu da belirtmekte yarar var. İnsanlar okuduklarının ancak %10'unu öğrenmesine karşın, öğretmeye çalıştıklarının %95'ni hatırlamaktadırlar. İlginç bir durum, okuldan en çok yararlananın öğretmenler olduğunu gösteren garip bir ironi. Öğrencilere bu durum anlatılarak dersleri iyi olanların zayıf olanlarına yardımcı olmasının aslında kendi öğrenmelerini sağladığını belirtmekte yarar var.)*
4. Dersleri zayıf olanların ekibin çabasına ellerinden geldiği kadar katkıda bulunması onlar için doyurucudur; çünkü yapabilecekleri her şeyin ekibe yararı olacaktır. *Dersleri zayıf olan öğrencilerin sınıfa zaten az olan katkıları daha da azalır.*
5. Öğrenciler yalnızca öğretmene güvenmemelidir. Daha çok ekibin öteki üyelerine, kendi yaratıcılıklarına ve daha çok da kendilerine güvenirler (ve bunlara güvenmeye zorlanırlar). Tüm bunlar onları öğretmene bağımlılıktan kurtarır, onlara güç ve özgürlük verir. *Çok yetenekli olan birkaç öğrencinin dışında hemen hemen bütün öğrenciler tümüyle öğretmene bağımlıdırlar. Birbirlerine bağımlılıkları yoktur; yardımlaşmak için özendirilmezler. Birbirlerine yardımın adı kopya çekmektir.*

6. Öğrenme ekipleri, okullarda hızla yayılan öğrencilerin yüzeysel düşünme ve yapaylıktan uzaklaşmalarına yardımcı olacak yapıyı hazırlar. Bu yapı olmadan, bilginin güç olduğunu anlamalarını sağlayacak derinlemesine bilgiyi çoğu öğrenci zor elde eder. *Öğrencilerin canları sıkılır. Canı sıkılan çocuklar çalışmaz.*
7. Ekipler, öğrendiklerini sınıf arkadaşlarına ve öğretmenlerine göstermenin yollarını belirlemede özgürdür. *Öğretmenler ekipleri, öğrendiklerini testlerin dışında yöntemlerle kanıtlamaları için cesaretlendirilirler. Öğretmen (ya da okul sistemi) öğrencilerin bilgilerinin nasıl değerlendirileceğini belirler. Öğretmenin düzenlediği sınavlar için çalışmanın dışında öğrencilerin bilgisini göstermesi için onları cesaretlendirmez.*
8. Bütün öğrencilerin başarılı ekiplerde yer alması için öğretmen, ekip elemanlarını düzenli olarak değiştirir. Hepsinde değil ama bazı ödevlerde öğretmen ekibe puan verir ve her öğrenci aynı puanı alır. Başarılı öğrenciler ekibin puanından dolayı notlarının düşmesini istemezlerse sürekli yüksek puan alan ekiplerde kalabilirler. *Çocuklar bireysel olarak yarışır. Sınıfların çoğunda başarılı ve başarısız olanlar bellidir.*

Gordon *Çocuklarda iç disiplin mi? Dış disiplin mi?* adlı kitabında şunları söylemektedir: “Çarpıcı bir araştırma yapan Johnson ve Ark (1981) şunları söylemektedir: 1924’den 1980 yılına kadar yayınlanan 122 araştırmanın geniş kapsamlı incelenmesinden, ekip çalışmasının kişilerin birbirleriyle yarışması yöntemine olan üstünlüğü kesinlik kazanmıştır.”

Öğrenci başarısı öğrencilerin sınıf içerisinde hissettikleri ile de alakalıdır. Öğrenciler sınıfta kendilerini rahat ve güvende

hissetmezlerse başarıları da bundan etkilenmektedir. Aşağıda örnek bir öğrenci anketi sunuyorum. Bu anket ders sonlarında uygulanabilir ve öğrencilerin durumlarını gösterebilir. Gerekirse isimler yazılmaz öğretmen genel duruma bakabilir.

BNV DoSis projesi öğrenci kendine güven anketi

Öğrenciler ders sonunda 2 dakika içerisinde bu anketi doldururlar.

Bugün derste kendini nasıl hissettin?

Hangi seçenekleri hissettiysen o seçeneklerin önüne çarpı işareti koy.

.....Kendimi çok iyi hissettim.

.....Kendimi oldukça güvende ve rahat hissettim.

.....Her konuda kararsızdım.

.....Kendimi iyi hissetmedim moralim sıfırdı.

.....Kendimi ümitsiz, kötü ve aptal hissettim.

Bu anket toplanır ve değerlendirilir. Sonuçlar haftalık ve aylık olarak değerlendirilir ve sonuçlara göre sınıf ve okul düzeyinde çalışmalar yapılır.

Sınıf içi etkinliklerde öğreten-öğrenen kamplaşmasına son vermelidir. Tarafların her ikisi de öğrenmelidir. Öyle etkinlikler düzenlenmelidir ki, bu etkinlikler uygulanırken öğretmen de öğrenmelidir. Öğretmen çocuklara *ben burada öğrenmenize rehberlik ediyorum* mesajını vermelidir.

Okul ve sınıf çalışmaları öğrencinin yaşamının parçası olmalı ve çevrenin sorunlarına çözüm getirmelidir.

Öğrenciler, yaşamlarındaki gereksinimlerini karşılayacak ve sorunlarını çözecek okul etkinlikleri ile anlamlı ve kalıcı

öğrenmeye kavuşmaktadırlar. Gerçek yaşamdan kopuk ve teorik bilgilerle, anlamlı öğrenme oluşmaz, öğrenmeden zevk alınmaz. Keşke programlar genel çerçeveyi çizse, programlar, okulun bulunduğu yerde, yörenin gereksinimlerine göre okul düzeyine indirilebilse. Ama ne yazık ki bunu yapma şansımız yok. Umarım bir gün birileri çıkar ve bunu yapar. Ama o gün gelene kadar öğretmenler olarak bizim üstümüze düşen, öğrencilere onların yaşamından kopuk soyut ve kuramsal bilgiler vermek yerine, yaşamla iç içe olan sınıf etkinlikleri düzenlememizdir. Okulda yapılan çalışmalar öğrenci ve ailesinin yaşadığı yörenin gereksinimlerini karşılamalı, sorunlarını çözmeli, çevrede olabilecek fırsatları yakalamaları için onlara bakış açısı kazandırmalıdır. Bu şekilde öğrenciler işe yarar, anlamlı ve değer verilen ürünler ortaya çıkarabilir. Üretirken de kalıcı bilgiler alır ve düşünme becerileri gibi çeşitli beceriler geliştirebilirler.

Okul etkinliklerinin kilit öğeleri şunlardır.

Etkinlikler;

- Öğrenci ve ailesinin yaşadığı yörenin gereksinimlerini karşılamalı,
- Öğrencilerin ve ailelerinin sorunlarını çözmeli,
- Çevrede olabilecek fırsatları yakalamaları için onlara bakış açısı kazandırmalıdır.

Bu kilit hedefler gerçekleşirse, olaylara ve çevresine farklı bakabilen fırsatları değerlendiren girişimci bireylerin yetişmesi kolaylaşır.

Öğrencilerin yaşadığı bölgenin sorunlarının ve gereksinimlerinin belirlenip, bunlara yönelik ve bunlara çare olabi-

lecek şekilde eğitim ve öğrenmenin düzenlenmesi gerekir. Bu şekilde hem aileler okula karşı olumlu tutum takınırlar, hem de onlara hizmet verilmiş olur. Her öğretmen, gittiği yöreye alıcı gözle bakarsa, yaşanan sorunları o bölge halkından daha iyi görebilir (çünkü benzer paradigmlar geliştirmemiştir) ve bu sorunlara çözüm getirebilir veya halkın gereksinimlerini karşılayacak fikirler geliştirebilir. Bu fikirleri okulda uygulamaya koyarak bu hedefi gerçekleştirebilir.

Ülkemizin her köşesinde, ne yazık ki en önemli sorun ekonomiktir. Her okulun çevresinde bu sorun karşımızda durmaktadır. Bu soruna çareler düşünülebilir ve tüm ders bu soruna çare haline dönüştürülebilir. Bu kitabın kişisel gelişim bölümünde de bahsedeceğim gibi, Kastamonu ili Abana ilçesinin sorunu da ekonomikti. Ama her zaman olduğu gibi, devlet bu sorunu domates biber serası yaptırarak çözmeye çalışmaktaydı. Oysaki o yöre orkideleriyle meşhurdur. Ve okul programları orkide yetiştiriciliği etrafında düzenlenebilir. Fen Bilgisi dersinde orkide bitkisinin yaşadığı ortam incelenebilir, orkide bitkisinin yapısı incelenebilir. Orkide bitkisi saksılara dikilebilir, çeşitli fen bilgisi deneyleri orkidelerle yapılabilir. Bitkilerin suya, havaya, ve minerallere gereksinim duyduğunu gösteren deneyler gibi.

Matematik dersinde, problemler orkide yetiştirilmesi ile ilgili olabilir. Örneğin orkidelerin günde kaç litre suya gereksinim duyduğu, bitki gövdesi büyüdükçe bu oranın nasıl değiştiği, günde x konsantredeki sıvı gübreden en fazla ne kadar verilebileceği, kaç günde bir verileceği, günlük su gereksiniminin belirlenmesinden sonra, bir bitkiye bu kadar su olursa 20 bitki için ne kadar olacağı gibi. Bir orkide soğanı-

nın kaç gram geldiği, bu durumda bir kilo orkide soğanında kaç tane orkide soğanı olması gerektiği, orkide soğanlarını bozulmadan gelecek yıla kadar nasıl saklanabileceği, bu iş için ilaçlamalar yapılacaksa bu ilaçların kaç kilo için ne kadar atılması gerektiği gibi. Diyelim ki, okulda orkide soğanlarının depolanması çalışması yapıldı ve görüldü ki orkide soğanları birbirlerine değerseler çürümektedirler. Bu kez de birbirlerine değmeden nasıl saklanabileceği sorununa çare bulmak amacıyla bir dizi etkinlik yapılabilir bu etkinlikler bizzat yaratıcılığı da tetikler; bu iş için ne büyüklükte kutular yapılması gerektiği, bu kutulara ne kadar orkide soğanı konulabileceği, bu tip kutuların hangi malzemenen yapılabileceği, kaç liraya mal olacağı, maliyetin düşürülmesi için neler yapılabileceği, bunların nasıl pazarlanacağı, kimlere satılabileceği gibi etkinlikler hemen aklıma gelenler.

Türkçe dersinde, bilgi toplamak için kütüphaneler, İnternet kullanılabilir; üretilen bilgiler raporlaştırılabilir; okul gazetesi çıkarılabilir; sunular, tanıtımlar hazırlanabilir; ilan ve reklamlar konusunda çalışmalar yapılabilir; dilbilgisi kuralları bu çalışmalar sırasında kullanılabilir; reklam, ilan, rapor ve sunularda hedef kitleyi etkileyebilmek için araştırmalar yapılabilir; kullanılan dil ve gramerde mükemmelliğin önemi üzerinde durulabilir. Mektup e-posta ile başka kuruluşlardan yardım istenebilir. Örneğin doğayı koruma dernekleri ile bağlantıya geçilebilir, onlara bu projeden söz edilir ve onlardan yardım istenebilir.

Görüldüğü gibi sonsuz denecek kadar ders konuları orkide yetiştirme “tema”sı içerisinde geliştirilebilir. Ancak önemli olan bu sorunlara gerçekten öğrencilerin karşı karşıya kalması

ve sorunu çözerken gerekli bilgilerin verilmesi olmazsa olmazdır. Örneğin matematik dersinde ortada hiçbir sorun yokken yani orkide falan yetiştirmeyen, hatta bu konuda bir çaba içerisinde bile olmayan bir öğrenciye 1 orkide bitkisine 100 gram sıvı gübre verirse 20 orkide fidesine kaç gram sıvı gübre vermeliyiz gibi bir soru şu anki öğrenim anlayışımızdan farksız olacaktır. Önce çocuklar motive edilmeli, sizin hayallerinizin onlarla paylaşmalısınız onlarda bu işe heveslendikten sonra orkide soğanı toplamak için (belki izin almak gerekecektir başınızı belaya sokmayın) çaba içerisine girer, sonra bunları uygun saksılara diker, sonra da üzerinde çalışmaya başlarsınız. Okul civarında uygun bir toprak parçası varsa orayı da kullanmak iyi olur, ancak yine de saksıda yetiştirmeye çalışmalısınız. Çünkü bazı deneyleri burada yapmanız önerilir. Bu arada orkideyi takıntı haline getirmeniz gerekmez. Örneğin çiçeğin yapısını en kolay papatya da görebiliyorsanız. Papatyanın kesitini alıp çanak yaprak, taç yaprağı onun üzerinde göstermek de gerekebilir. Çünkü orkide de bu yapılar net değildir. Ancak bir kez öğrenilirse orkide üzerinde de görülebilir.

Bu şekilde yaşama geçirilmesi öğrenmeyi inanılmaz şekilde kalıcı, anlamlı düşünme becerilerini, yaratıcılığı ve sorun çözme geliştirici olacaktır. Uygularsanız farkı göreceksiniz. Bu tip çalışmalar, çocukların çevrelerindeki önemsiz görülen nice değerleri fark etmelerini sağlayacak ve bunları ekonomiye kazandırma şansı verecektir. Bu işler yapılırken sakın bilgileri onların gereksinimi olmadan vermeyin. Önce gereksinim duysunlar sonra onlara bu bilgileri verin. Tabii bazılarını siz de bilmiyorsunuz. Orkidenin istediği toprak özelliğini bilmiyorsunuz, bu sorunu öğrencilerle birlikte siz çözeceksiniz. Sıvı

gübre iyi mi olur, yaksa organik gübre mi daha iyi? Bunun yanıtını birlikte bulacaksınız. İnanın bana üniversiteler bile bilmiyordur. Tohumlarından üretebilir misiniz? Bunun yolu var mı? Bu arada yetiştirdiğiniz orkidelerden doğadan söktükleriniz kadarını yeniden doğaya dikmelisiniz bu sayede çevrenin tahrip olmasını önlemek istediğinizi göstermiş olursunuz. Bu işlerden önce çevre konusunu işler, doğaya verilen zarardan söz eder her yıl x miktarda orkidenin doğadan sökülüp satıldığı anlatılır sonra buna bir çözüm olarak orkide yetiştirilebileceği bu şekilde hem doğaya zarar verilmeyeceği hem de ekonomik olarak gelir elde edilebileceği vb. anlatılabilir.

Orkideler bir örnekti elbette, bulunduğunuz yöreyi biraz daha alıcı gözle bakın, bakalım sizin orada neler yapılabilir. Örneğin kardelenler veya başka bitkiler olabilir. Ya da sazan yetiştiriciliği, halı dokunan bir yöredeyseniz halıcılık ile ilgili sorunlara çözümler getirilebilir. Yeni bir ağaç türü üzerinde çalışabilirsiniz. Turizm bir proje olarak ele alınabilir, yöre ticaretini geliştirme bir proje olabilir. Çevrede bulunan ama değerlendirilemeyen bir mineral belki çözüm olabilir. Bununla belki biblolar yapılabilir. Hayvancılığı geliştirme proje olarak ele alınabilir. Ancak, yaratıcılık ve kimsenin görmediğini görme asıl beceridir. Hem siz hem de öğrencileriniz bu becerilerini geliştirmelidir. Bu amaçla beyin fırtınaları düzenleyebilirsiniz. Konu; bu taşla neler yapılabilir, bir inekten daha çok süt elde etmek için ne yapılabilir, x (yöresel) ağacından nasıl yararlanabiliriz, şu dere bir işe yarayabilir mi? Gibi çalışmalar yapabilirsiniz. Beyin fırtınalarında temel şart beynin sağ tarafını serbest bırakmak sol tarafını da kapatmaktır. O nedenle fırtına sırasında asla söylenenler eleştirilmez. “Bu söylediğin çok saçma,” gibi sözlerin söylenmemesi gerektiği

baştan anlatılmalıdır. Çünkü, eleştiriler sol beyni devreye sokar ve kişilerin yaratıcılıklarını kapatır. Çocuklar bu şekilde yaratıcılıklarını son noktaya kadar açabilirler. Bu fırtınalardan bir sonuç alınması gerekmez, o nedenle sadece eğlenmek için yapılmalı, en uçuk ve en saçma fikirler bile desteklenmelidir. Yaratıcılık, somut bir sorunla karşılaştığımızda gelişir. O nedenle orkide soğanlarını bozulmadan en ucuz nasıl koruyabiliriz ya da pazarlayabiliriz gibi sorunları çözme esnasında yaratıcılık devreye girer. Çünkü yaratıcılık beynin sağındadır ve ancak somut bir sorun karşısında faaliyete geçer. Soyut ve öğrencinin yaşamından uzak bir sorun, öğrenci için sorun olamayacağı için, sağ beyin devreye girmez. Yaratıcılığın “y”si bile görülmez.

Eğitim Konusunda Ne yapabiliriz?

Eğitim konusunda örnek olmak son derece önemlidir. Bir öğretmen her şeyi söylememeli hatta çok az söylemeli, çok az uyarmalı ama örnek olmalıdır. Çocuklar olağanüstü rol kopyalayıcılarıdır. Burada rol konusunu biraz daha açmak gerekirse şunları söyleyebiliriz. Rolden kasıt yaşamımızda üstleneceğimiz roldür. Yoksa sahnedeki rol değil. Hepimiz kendi rollerimizi öğreniriz yani çocukken çocuk rolü, yetişkin olunca yetişkin rolü oynarız. Erkek çocuklar baba, kız çocuklar anne rolünü öğrenir iş bununla da bitmez ağabey, amca, dayı rolleri de baba rolüyle birlikte gelişir. Aynı şekilde kız çocukları da abla, teyze, hala rollerini öğrenir hatta işi biraz daha genişletirsek. Komşu teyze, ya da amca, dede, nine rolleri de bu şekilde öğrenilir. Ve insanın bu durumlarla karşı karşıya kaldığında bu rollerini oynarlar. Bu rolleri çocuklar

çevrelerindeki insanları taklit ederek öğrenirler. Elbette çocukların kendileri baba, amca, dayı anne, hâlâ, teyze olana kadar bu öğrenme devam edecektir ama çocukluk evresinde de amca, dayı, teyze vb yakınlarının davranışlarını da kendilerinin öğrendikleri rollere göre karşılaştırırlar. Öyle ki, eğer bir çocuk çevresindeki tüm babaları, en azından tüm tanıdığı babaları karşılaştırarak bir babanın nasıl olması gerektiğine karar verebilir ve kendi babasının kendi rolünü doğru oynayıp oynamadığını denetleyebilir. Bu nedenle de eğer kendi babasının genel olarak çevresindeki babalardan farklı olduğunun ayırımına varır ve bu farklılık ona olumsuz görünürse, onu eleştirebilir. O nedenle bir baba kendince ideal bir baba rolü oynasa da çocuklar etrafındaki babaların davranışlarından da etkilenecektir. Bu kopyacılık her toplumun kültürel kimliğinin oluşmasında yardımcı olur. Başka bir deyişle o kimliğin özelliklerini yansıtır. Kültür oluşumunda genetik faktörler etkilidir ama asıl önemlisi rollerin kopyalanmasıdır, diyebiliriz. Çünkü çocuklar küçük yaşta bir kültürden çıkıp başka bir kültüre geçtikleri zaman eski kültürlerinin özelliklerini unutup yeni kültürün özelliklerini alırlar. Asıl konumuza dönersek; çocuklar rol kopyacılıkları nedeniyle bizim için önemli olan pek çok özellikleri de çevrelerindeki insanlardan kopya etmektedirler.

Vücut dilini çok kullanan kinestetik bir kreş müdürü, çocukları gördüğüm zaman derhal ellerimi birbirlerine kavuşturuyorum çünkü geçmiş yıllardaki öğrencilerimin çok büyük bir çoğunluğu buradan mezun olduklarında benim gibi ellerini kollarını sallaya sallaya konuştuklarını fark ettim demişti. Çocuklar kendi anne ve babalarından daha çok gördükleri karizmatik biri olan okul müdürlerini kendilerine idol olarak

seçmişler ve onu taklit etmeye başlamışlardır. Genetik faktör burada devreye girebilir. Kinestetik öğrenciler vücut dilini kullanmaya görsellere göre daha meyilli oldukları için onlar bu işte çok daha ileri olacaktadırlar. Ancak mezun olan öğrencilerle tanışma şansı olmadığı için müdürlerini kopya eden öğrencileri tanıma imkanı olmamıştır.

Bu kopyacılık özelliklerini eğitim programımızda kullanabileceğimiz aşikardır. Örneğin, kendine güvenme konusunu ele alabiliriz. Çocukların kendilerine güvenmelerinin tamamen anne babasının kendilerine güvenmeleriyle ilgili olduğunu fark eden ABD’li araştırmacılar, okullarda öğretmenlerinin kendilerine güvenli olmaları hiç olmazsa güvensizlik mesajları vermemeleri konusunda okul personeline yardımcı olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Özellikle çalışmayan annelerin çocukları eğer anne kendine güven duymuyorsa çok şiddetle etkilenmektedirler. Kreşlere giden çocuklar ise daha çok kreş çalışanlarından etkilenmektedirler. Hiçbir ebeveyn ben güvensizim demez ya da çocuklarına güvensiz olmalarını telkin etmez. Peki güvensizlik nasıl transfer olmaktadır? Şöyle olabilir: Kendine güvenmeyen anne sokakta biriyle karşılaştığında sesini alçaltmakta, yüzünde farklı ifadeler oluşmakta, hatta vücudunun duruşu bile değişmektedir. Etraflarında kimse yokken çok rahatken birisi yanlarına geldiğinde derhal güvensizlik davranışlarını göstermekte, bu durum da derhal çocuklar tarafından fark edilmekte ve kopyalanmaktadır. Elbette ki, asıl sorun davranış değildir. Bu davranışın ortaya çıkmasına neden olan huzursuzluk halidir ve bu, çocuk tarafında derhal algılanmaktadır. Bu huzursuzluk çocuğu da etkilemekte ve onun da nedenini bilmeden huzursuz olmasına neden olmaktadır. Böylece tanımadığı,

kendine yabancı olan ortamlarda çocuk huzursuz olmayı öğrenmekte, bu nedenle de ya annesinin davranışlarını aynen göstermekte ya da kendisi başka tepki davranışları ortaya koymaktadır. Bu davranışların en önemlisi de içine kapanmak, toplum içerisinde hiçbir davranışta bulunmamak olabilir. Onlar köşelerine çekilir ve kendilerine yabancı olan bu ortamda hata yaparak büsbütün huzursuz olmamayı çalışırlar. Bu durum baba için de geçerlidir. Bazı çocuklar babalarını kendilerine rol kopyalayıcısı olarak seçebilir ve onun bu güvensizliğine de kopyalayabilirler. Bu durumda ne yapmalıdır. Anne kimsenin olmadığı zamanki doğallığını bir yabancı olduğu zaman da devam ettirebilir ya da o kişiyi rahatsız etmemek amacıyla alçak sesle konuştuğunu söyleyebilir. Başka bir deyişle anne kimse yokken sahip olduğu doğallığını biri yanında da aynen devam ettirmeli etrafındaki kimseyi rahatsız etmemek kaydı ile o kimse yokmuş gibi davranmalıdır. Bu demek değildir ki, ev içerisinde bazı özel davranışlarını dışarıda da devam etsin. Başını öne eğmek, sesini aşırı derecede alçaltmak, ya da diğer gereksiz utanç ve mahcup ifadeler takınmaktan kaçınmalı ya da biçare, zavallı gibi davranmamalıdır. Rahat, medeni bir iletişim içerisinde bulunmalıdır. Ayrıca, “Bu kıyafetlerle insan içerisinde nasıl çıkacaksın? Biz önemli değiliz ama komşular ne der? İnsanların içerisinde çıkacak temiz bir kıyafetin olsun. Bu pantolonla çıkmaya utanmadın mı? Bu şekilde arkadaşlarının yanında da konuşursan hepsi sana gülerler...” gibi sözler söyleyerek, çocukları başkaları için yaşamaya veya her şeyi başkaları için düzenlemeye yönlendirmek de aynı şekilde onların kendilerine güvenmelerini önler.

Bunlar elbette söylenenlerin yapıldığı eğitim anlayışıyla yetişen bizler için geliştirilmesi son derece güç becerilerdir. Öyle ya, hayat boyu “elinin altındakileri” yöneteceğini sanan kişilerle birlikte yaşadık ve onlar tarafından eğitildik. Yani anlayacağınız, hepimiz eğriyiz. Çünkü biz zorla istenen yöne doğru eğildik (eğitim), yani anlayacağınız gibi hepimiz eğriyiz. Yani yaşken eğildik. Evet toplum olarak anlayışımız doğuştan yamuk olduğumuz ve ancak uygun forma dönebilmemiz için eğilip bükülmemiz gerektiğine inanan bir yaklaşım içerisindeyiz. Oysa gerçekten doğuştan eğri ya da kötü yöne doğru eğilmeye yatkın mıyız, yoksa aslında düzüz de çevremiz sayesinde mi eğiliyoruz? Hiç tartışmayacağım; yanıtı biliyoruz. Çevremiz bizi eğiyor. Hem de doğru yöne eğeceğim diye diye bu işi yapıyor. Şu, hepimizin bildiği örneği vermek yeter:

Baba, “Oğlum yalan söylemek çok kötüdür. Asla yalan söyleme,” der. O sırada telefon çalar, ve baba oğluna, “Oğlum telefona bak da, beni sorarsalar evde yok de,” talimatını verir.

Başka söze gerek var mı?

Biz çocuklarımızı eğip bükmeyeceğiz, şekil vermeye çalışmayacağız. Çünkü onlar zaten doğru, hem de dosdoğru. Tek yapmamız gereken onların doğru kalmalarını sağlamak. Yapmamız gereken onlara sevgi ve mutluluk aşılama. Özgüvenlerini geliştirmek ve dosdoğru büyümelerini sağlamak.

Finlandiya'dan gelen bir yazıyı sunmak istiyorum. Bir Türk Türkiye'de tatilini yapan Finli arkadaşının İnternet üzerinden sınav olacağını duyar ve şaşırır. Kurnaz bir şekilde, “İyi ama istediğin kitabı, defteri açar ve soruları yaparsın,” gibi bir şey-

ler geveleyiverir. Finli şaşkın bir şekilde, biraz da hakarete uğramış gibi kızgın bir ses tonuyla şöyle der: “Ben böyle bir şerefsizliği asla yapmam.” Sanırım üzerinde durulması gereken asıl konu da budur. Sizce neden Türk başında kimse durmadığı zaman veya durduğu zaman bile kopya çekmeye çalışmakta ve bu olayı büyük bir zafer olarak algılamakta ve övünme vesilesi olarak sunmakta da Finli bu işi şerefsizlik olarak kabul etmektedir?

Nedeni, Finli tıpkı Türk çocukları gibi doğru doğuyor ama eğilmemesi için gösterilen çabaların sonunda doğru birisi olarak yetişiyor. Çocuklara kopyanın sahtekarlık hırsızlık olduğu fikri benimsetilmiş. Tabii bunun için günde 20 defa tekrar edilmemiş, hayat bilgisi kitaplarında yazılmamış, defterlerine her yıl 30 defa yazdırılmamıştır. Sanırım asıl önemli olan da budur, insanlar zorla kafalarına vurarak belki eğilebilirler ama düzeltilemezler. Ben liseyi İngiltere’de okudum. Hocalarımız sınavlarda sınıfta durmazdı, hiç kimse birbirine yardım etmeye çalışmaz, kopya da çekmezdi. Başarılı olduğum derslerde hiç kimse gelip bana sınavda yardım et, demedi ben de kimseye böyle bir istekte bulunmaya cesaret edemedim. Oysa ben Türkiye’de öğrenciyken hepimiz kopya çekmeyi ve birbirimize yardım etmeyi büyük bir başarı olarak kabul eder, sınavlarda samimi arkadaşlarımıza yardım etmenin boynumuzun borcu olduğunu zannederdik. Şimdi düşünüyorum da, neden böyleydik? Lütfen siz de düşünün. Benim aklıma şu geliyor: Okul bizim sevgi yuvamız mıydı? Koskocaman bir HAYIR. Öğretmenlerimiz bizi seven, bize değer veren, bize yardımcı olamaya çalışan kişiler miydi? Koskocaman bir HAYIR daha. (İstisnalar her zaman vardır.) Peki okul idaresi veya okul müdürü bize sevecen mi yaklaşır ya da bizim mutlu olmamızı

sağlayacak bir iş mi yapardı? HAYIR, HAYIR, HAYIR, BİN KEZ HAYIR. Okul bizim içinde bulunmaktan mutlu olduğumuz bir yer değildi. Okul bizim cezaevimizdi, okul müdürü cezaevi müdürü, öğretmenler ve diğer personel de bizim gardiyanlarımızdı. Sadece okul müdürü değil temizlik görevlisinden bile korkardık. Bir öğretmen ne kadar sevecen olursa olsun bize ne yapmamamız gerektiğini emreden bir gardiyandı. Biz de adeta gizli bir analaşmayla içeri tıklılmış mahkumlardık. Şimdi diyeceksiniz ki, amma abarttın. Hadi elinizi vicdanınıza koyun ve hep birlikte düşünelim. Sabah sıra olduğumuzda saçları uzun olanlar bir kenara alınır, ve kafalarına üç numara bıçak takılmış tıraş makinesiyle bir uçtan öbür uca bir yol açılırdı. Böylece on beş yaşındaki delikanlılar dehşet dolu bir deneyim yaşamış olurdu. Kız öğrenciler de etekleri kısa diye bir yere ayrılır, aşığılanır, ve etekleri sökülürdü. Okulda bazı yerler bize yasaktı. Özellikle müdürün odasının olduğu koridorlar erkek öğrencilere yasaktı, kız ve erkek öğrenciler ayrı kapılardan girer çıkardı. Sınıfımız, kantin ve tuvalet dışında her yer izine bağlıydı. İzinsiz girilmezdi. Okulun bahçe kapıları bile ayrılmıştı ve bazı bahçe kapıları bize yasaktı. Öğretmenlerimiz sert ve acımasız olmak zorundaydı çünkü baskı altında yetişen kişiler olarak serbest bırakınca öğretmenin başına bela oluyorduk. Ders boyunca yanımızdakine doğru bile bakamaz, arkamıza dönemezdik. Evet dostlar biz hapishanedeydik. Yanlış bir şey yapıp azar işiteceğimiz korkusuyla yaşadık ya da hiç umursamayıp her gün azar işite işite “kaşarlandık”. Kaşarlananlar pervazsız, dersleri son derece kötü, öğretmenlerin ümit kestiği kimselerdi. Onlar da zaten mezun olmak fikrini kafalarından atmışlar ve sadece günlerini gün etmekle meşgullerdi.

Tabii ki bu hapishanenin istisnai öğretmenleri de vardı. Onlar bize insan muamelesi yapardı ama “insan” muamelesinden anlamayan bizler bu yaklaşımı algılayamaz ve “civitirdik”. Sonunda onların da başını belaya sokardık. Onların dersinde “kaşarlanmışlar” pencere kenarlarına oturur, gizlice gazoz getirir leblebiyle gazoz içerler dersi kaynatmak için olmadık şaklabanlıklar yaparlardı. Sonunda bu olaylar duyuldu. İnsancıl öğretmen gerekli uyarıları alırdı. Ama yine de yeterince sertlik gösteremediği için de daha zor durumda kalırdı.

En arakada oturan ve yaşları 20’ye yaklaşmış belki de geçmiş 3 öğrenci vardı ve bir gün sınıf öğretmenine sitemde bulunmuşlardı. “Hocam üç numara saç mı olur? Asker kaçacağı diye yakalanacağız,” demişlerdi. İşte böyleydik. 20’lik gençler rahattı çünkü kimse onlara kızmaya cesaret edemiyordu. Ya bizler? Bizler için okul yaşamı kolay değildi.

Öğretmenler azarla, fırçayla bizleri sıkıştırırdı. Her gün tembellikle suçlar, adam olmayacağımızı yüzümüze haykırırdı. Sabah sıraya girdiğimizde istisnasız her gün okula verilen zararlardan dolayı hepimiz rezil edilir, aşağılanırdık, ülkenin yüz karası olduğumuz ilan edilirdi.

Mutlu değildik ama şikayet de edemiyorduk çünkü bunun olması gereken şey olduğunu zannediyorduk. Okul demek buydu, başka bir şey elimizden gelmiyordu zaten. Ancak bu baskı ve kötü şartlar bizi birbirimize de bağlıyordu. Evet aramızda gammazcı vardı ama onlar azınlıktaydı ve kısa zamanda öğrenciler arasında mimlenir ve dışlanırlardı o nedenle de kısa bir süre sonra pes eder ve tövbe edip aramıza katılırlardı. En büyük amacımız bu sisteme karşı elimizden geldiğince kendi-

mizi korumaktı, onlardan elimizden geldiğince intikam almak isterdik ama tabii bir şey yapamazdık; kopya çekmek, kaytarmak, yalan söylemek, numara yapmak, aldatmak, ödev yapmamak ama mazeretler uydurmak. Bunları iç güdüsel olarak yapardık ama her başarımızda da büyük bir zevk alırdık. Adeta savaş kazanmış bir komutan gibi olurduk. Zaten ne kaybedecektik ki? Biz zaten alçak, şerefsiz ve rezildik, kaybedecek hiçbir şeyimiz yoktu. Elbette bazen de suçluluk duyardık ama kopya konusunda asla; o adeta bizim bu anlayışa karşı geliştirdiğimiz bir savunma mekanizmamızdı. Evet kendimizi kollamak için bu işi zevkle yapardık.

Biz bu sistemin alt basamağı ve emir kuluyduk. Nöbetçi olunca çay getir götürür, öğretmenlerin bir dediğini iki etmezdik, arı gibi çalışırdık, bununla mutlu olurduk. Çünkü sınıf esaretinden yine de güzeldi. Çünkü gerçekten işe yaradığımızı hissederdik ve mutlu olurduk. Biz de bir kimseydik, nöbetçi olduğumuz zaman sürüden ayrı, işe yarayan insanlara faydalı olan bir kimse.

Amacımız bu esaret yıllarını en kolay şekilde geçirmektir. Kopya çekiyorduk, dayak yememek için yalan söylüyorduk, bundan hiç suçluluk duymuyorduk.

Şimdi ne değişti? Dayak belki ortadan kalktı, varsa da çok nadir. Saçlar daha uzun, etekler kısa. Ama okul sistemi aynı, zihniyetler aynı. Öğrenci, öğretmen ve idare aynı şeyi yapıyor. Hâlâ kapılar yasak, hâlâ sabah sıra olduğunda yarım saat nasihat, hâlâ ne kadar alçak, rezil, ülkenin yüz karası olduğumuz söyleniyor. Öğrenci, öğretmen ve okul yönetimini yanında değil karşısında görüyor. O zaman neden zayıf aldığın söylenmez, kağıdın gösterilmezdi, şimdi yine aynı; o nedenle

de öğrenci kendini hâlâ mahkum olarak hissediyor, öğretmen de gardiyan. Üstelik zihniyet aynı, baskılar hafifleyince işler çığırından çıktı, ve okullar dejenere olmaya başladı. Öğrenciler daha pervasız oldular, öğretmenler ellerinden not ve sopa silahları olmadığı için ne yapacağını şaşırılmış durumda. Öğrenciler nasıl olsa bana hiçbir şey yapamazlar düşüncesiyle öğretmenleri iyice çıldırtmak yolunda hızlı adımlar atmaya başladılar. Ben bunları yazarken dün 2002 yılı şubat tatili için karne alındı ve oğlum okuldaki çöp tenekelerinin parçalanmış karnelerle dolu olduğunu söylüyor. İngilizce ve Türkçe derslerinden beklediğinden 1 not daha aşağı aldığını, neden böyle olduğunu anlamadığını belirtiyor. Ben de klasikleşmiş söz olan ödevlerini yapmamış, sınıfta etkin rol almamışsındır diyecekken susuyorum.

Silahları elinden alınmış ama zihniyeti değişmemiş öğretmenler üzgün ve bezgin “canı cehenneme” ben ne yapabilirim anlayışına doğru hızla kayıyor. Eğer bu yaygınlaşırsa sanırım felaket de yakın demektir. Bir süre sonra öğretmen de bulamaz olabiliriz. Ya da okullar kurtarılmış bölgeler olur ve oraya ancak polis baskınlarıyla girilir hale gelebilir.

Ne yapılması gerekiyor? Yapılması gereken karşı kutupları bir araya getirmek. Öğrenci, öğretmen ve yönetimi aynı sandala bindirip aynı yöne kürek çekmelerini sağlamak. Bu iş ancak tüm öğretmenler ve idarenin bir araya gelip bir ortak karar almalarıyla mümkündür. Belki bu karara öğrencileri de katmak gerekebilir hatta daha iyi bile olabilir ama bu aşamada önce yönetim öğretmenler bir karara varmalıdırlar. Maalesef değişim kolay değil ve her şeyi akşamdan sabaha değiştirmek zor. Bazı sorunları doğru tespit edip sistemden çıkarıp almak

gerekiyor. Bu iş adım adım yapılabilir. İlk adım BNV Ezbersiz Eğitim projesi zilsiz okul modülünün uygulanması olabilir. Öğrencilere size güveniyoruz, siz güdülmeye değil özgür iradenizle doğruyu yaparsanız. Sizi koyun gibi sınıflarınıza doğru ve sınıflarınızdan çıkarmak için dürtmeyeceğiz. Çünkü siz bu davranışı hak etmiyorsunuz hep beraber bugünden itibaren zil çalmadan medeni insanlar gibi belirlediğimiz saate sınıftan çıkıp teneffüsümüzü yaptıktan sonra geri gireceğiz mesajı vereceğiz. Bu işi ASLA sabah sıraya girildiğinde yapmayacağız. Çünkü kimse uygulamaz, mümkünse her öğretmen karşılıklı saygı ile bağlandığı veya üzerlerinde etkili olduğuna inandığı sınıfları seçmeli ve bu sınıflar ile bu projeyi yürütmek için konuşmalı ve yıl sonuna kadar bu işi beraber götürmelidir. Gerekirse bu öğretmenler aralarında gönül bağı oluşan sınıfların sınıf öğretmeni olabilirler. Gönül bağından kastım şudur: Her öğretmen bilir ki bazı sınıflarda öğrenciler onu sevmekte ve onun sözlerine değer vermektedir. O sınıflarda dersler çok rahat yapılır, ödevler muntazam yapılır, öğrenciler öğretmene değer verirler. Gönül bağı budur. Eğer bir öğretmen hiçbir sınıf ile gönül bağı kuramamışsa işte o kendine dikkat etsin, öğretmen değil tam bir gardiyandır. Yani kendinizi gönül bağı testi ile değerlendirebilirsiniz. Ne kadar gönül bağı o kadar öğretmen. Tersisi, o kadar gardiyan. Okul yıllarımda hatırlıyorum da gönül bağı oluşan öğretmenlerimiz kırılmasın diye ödevlerimizi en iyi şekilde yapardık ama bu öğretmenlere belki bir, belki de iki defa rastlamışızdır altı yıl boyunca.

Zilsiz okul devreye girdiği andan itibaren öğrencilere karşı tutum değiştirilmeli, gönül bağı oluşturmaya çalışılmalıdır. Bu elbette sertliğe, baskıya karşı kaşarlanmışların bir kısmını

iyice cıvıtacaktır ama eğer tüm okul bu işte sebat gösterirse bir müddet sonra onlar da bu iş içerisine alınabilir.

Birinci sınıflardan itibaren gözetimsiz sınavlar devreye sokulmalı ve öğrenciler sınavlarda yalnız bırakılmalıdır. Böylece bu öğrenciler işi daha rahat götürürler, ve her yıl bir üst sınıfa bu fikir geçmiş olur. Bir yandan da bu çalışmalarda tecrübe kazanılmış olur. Gözetimsiz sınavlar için BNV'ye başvurulabilir.

Gözetimsiz sınavın amacı öğrencilerin, kopya çekmenin bir nevi hırsızlık olduğunu kabul etmeleri ve her ne olursa olsun kopya çekmeyeceklerini beyan etmeleridir. Öğretmen çocuklara kopya çekmenin hırsızlık olduğunu, birine yardım etmenin, yardım ettiğiniz kimseye yarar değil zarar vermek olduğunu benimsetmelidir. Bunun için öğretmen sınavlardan önce çocuklara kopya çekmenin kötü bir şey olduğunu, ahlaksızlık olduğunu, kopya çekerek kendi kendimizi kandırdığımızı söyler; sınavı başlatır, sınıfı terk eder ve sınav sonunda gelip kağıtları toplar.

Elbette ki tüm sınıflarda gözetimsiz sınav uygulaması daha iyidir. Bu durumda özellikle üst sınıflarda kopya çeken öğrenci sayısı fazla olabilir ama zamanla ve bu işe yürekten inanan öğretmenlerle bu sayı çok aza düşer. Elbette her sınıfta kopya çeken öğrenciler olacaktır. Ancak gözetimli sınavlarda da kopya çeken öğrenci olduğu için bunu önemsememelidir. Çünkü bu sayı sınıfta çok küçüktür ve onların yüzünden tüm sınıfa hırsız muamelesi yapmakta haksızlıktır. Ayrıca ilk öğretimde zaten sınıfta kalmak yoktur zayıf olan öğrenciler de sınıfı geçmektedir. Ne kaybedilecek ki?

Hepimiz aynı gemideyiz ve aynı hedefe, birlikte kürek çekiyoruz. *Ve hepimiz birimiz, birimiz de hepimiz için* mesajı

her an ve her etkinlikte verilmelidir. Bu anlayışa ters olan her tavır ve etkinlik yavaş yavaş ortadan kaldırılabilir. Örneğin sabahları sıraya girmek. Bu pazartesi ilk ve Cuma günleri son dersten sonra yapılabilir. Sadece İstiklal Marşı için, yoksa öğrencileri rezil etmek ya da küçük düşürmek için değil. O nedenle diğer günler dışarıda sıraya girilmesine son verilmelidir. Çünkü öğrencileri sıraya dizmek denetleme amaçlıdır. Kötü, ahlaksız, hırsız, saldırgan öğrencileri denetleyip onları hizaya getirmek için yapılmaktadır. Faydasının hiç görülmediğini hepimiz biliyoruz, o halde bu işkenceye ne gerek var? Öğrencileri sıraya geçirip sonra da 1000 kişilik okulda sadece 1 kişinin kırdığı cam için uzun nasihatlere veya azarlara 999 kişinin maruz bırakılması doğru mudur? 1 kişinin okul bahçesindeki bir ağacın gövdesine ismini yazmasını veya tuvaletin aynasını kırmasını 999 kişiyi karşınıza alarak nasıl çözümlersiniz? Bu mümkün mü? İşi o hale getirirsiniz ki, bunun yanlış olduğuna inanan 999 kişi sonunda, yeter be, oh iyi etmiş, keşke bir dahaki sefere ağacı kökünden kesse de kurulsak demez mi? Bu davranış 999 kişiyi üzmemekte, o güne kötü başlamasına neden olmakta, onları rencide etmektedir. Çözüm bu değildir. Sırf bir cam kırıldı diye 999 kişiyi dakikalarca sırada kışın soğuşunda, yazın sığağında bekletmek büyük bir haksızlıktır.

Okulda tam bir demokrasi uygulanmalı, öğrencilere karşı olağanüstü iyi niyetli davranmalıdır. Öğrencilere getir götür işleri yaptırılmamalıdır. Çünkü öğrenciler bu yaklaşımdan rahatsızlık duyabilirler. Eğer okulun bu işleri yapacak görevlisi yoksa o durumda öğretmenle beraber bu işleri yapmalıdır. Sınıfları temizleyeceklerse bir öğretmenle beraber yapmalı ve öğretmen de onların yaptığı işin aynısını yapmalıdır.

Öğrenciler yeri süpürüyor da öğretmen onların başında emir yağdırıyorsa, bu, birliktelik anlayışına ters düşer, öğretmen de kah sınıfı süpürmeli, kah camları silmelidir. Yani öğrenciyle beraber, eşit olduğunu her fırsatta göstermelidir.

Öğrenci okullara yeni ve faydalı beceriler kazanması için gelmektedir. Eğer okul için bir çalışma yapılacaksa elbette ona da katılmalıdır. Örneğin nöbetçi öğrencilik gibi. Bazı kişilerin nöbetçi öğrenciliğe karşı olduğunu biliyorum. Onlara göre öğrenci sınıfta otursun ve matematik öğreysin. Yaşam sadece matematik ya da Türkçe kalıplarının ezberlenmesi değildir. Nöbetçi öğrenciler farklı beceriler sorumluluk ve özgüven kazanmaktadırlar. O nedenle gereklidir. Ancak, okullardaki durum bu değildir. Öğrenciler uşak gibi kullanılmaktadır. Örneğin önde öğretmen elini kolunu sallayarak gitmekte arkadan da öğrenci daktilo, tomarlarla kağıt, dosya taşıyarak arkasından gelmektedir. Bu yüz karası bir davranıştır. Öğretmenler özel işleri için ASLA öğrencileri kullanmamalıdır ve kullanamaz. Hiç kimse öğretmenlere bu hakkı vermez. Eğer okulun bir eşyası taşınacaksa öğretmen ve öğrenci güçleri nispetinde bu taşıma işini birlikte yapmalıdır. Bakkala öğretmen için sigara almaya nöbetçinin gönderildiği okulların olması çok acıdır. Bahçe temizliği yapılacaksa birlikte yapılmalıdır. Okullarda öğrenciler tek sıra olmakta ve bahçenin bir ucundan öbür ucuna yürümekte, çöpleri toplamaktadırlar. Öğretmen arkada yürümekte gördüğü çöpü alması gereken öğrenciyi azarlayarak almasını sağlamaktadır oysa yapılacak şey neşeyle hep birlikte bu işin yapılmasıdır. En çok çöpü de öğretmen toplamalıdır. O nedenle çöpün yoğun olduğu yeri kendisine ayırmalıdır. Bakın o zaman öğrenciler nasıl şevk ve istekle çöp toplayacaklar.

Verilmesi gereken mesaj hep birlikte severek, sevilerek belirlenen hedefe doğru gitmektir. Mahkumlar ve gardiyanlar ilişkisi değil aynı gemide mutlu ve neşeli insanlar ilişkisi olmalıdır. Ancak aynı yöne kürek çekilirse ileri gidilebileceğini ve herkesin de küreklerde olduğu en azından zaman zaman küreklere geçtiği bir gemi.

Öğrenciler sıkıntılarını bu gemide dile getirebilirler. Şikayet edebilirler ve ama iş kürek çekmeye geldiğinde hiçbir şey olmamış gibi şevk ve dostluk içerisinde olmalıdır. Öğretmenler maddi ve manevi sorunları yüzünden bu mutlu tabloya göle düşmesine izin vermemelidir.

Yapılacak bir diğer çalışma da öğretmenin gereğinde özür dilemesini bilmesi ve okulda iç disiplinin gelişmesini sağlamasıdır. Öğretmen gerektiğinde özür dilemelidir. Bu alçaltıcı bir şey değildir. Bilakis sizin gerçekten iyi niyetli olduğunuzu bile gösterir.

Mümkün olduğu kadar öğrencilerin iç disiplinlerinin gelişmesi için çaba göstermelidir. Örneğin okul içinde kurallara uyulup uyulmadığının denetlenmesini, neden uyulmadığının araştırılmasını öğrencilere bırakmalı ve sadece rehberlik etmelidir. Beyaz Nokta Vakfı (BNV) için hazırladığım Akreditasyon sistemi olan DoSis (Doğrulama Sistemi) projesinden bazı alıntıları burada sunmak istiyorum projenin tamamı BNV'den sağlanabilir.

Amaç: Öğrencilerin zamanında sınıfa girmelerinin sağlanması.

Bu uygulama öğrencilerin sınıfa zamanında girip girmediklerini görmek için, sınıfa girme saatinden 1 dakika sonra sınıftaki öğrencilerin sınıfta görevlendirilen biri tarafın-

dan sayılarak kayıt altına alınması yoluyla yapılır. O dersteki kayıt bir kağıda yazılır ve kağıt sınıf girişinde çocukların elinin uzanabileceği bir yere konulan kumbaraya/kutuya atılır. Her Cuma öğrenciler bu kutuyu açarak içerisindeki kayıtları inceler, her günün ortalaması alınarak bir grafik üzerinde gösterilir ve grafik sınıfın görünür bir yerinde herkese ilan edilir. Bu grafikler 4 adet olunca ait oldukları ayın adı yazılan bir zarfa konur ve bir dosyada muhafaza edilir. Her cuma günü bu işlemler için bir ders saati ayrılır, bu ders saatinde sınıfta öğretmen bulunur ama olaylara çok gerekmedikçe müdahale etmez, öğrencilerin bu konuyu kendi kendilerine halletmeleri teşvik edilir. Öğrenciler geçerli mazeretleri olmaksızın sınıfa gelmemeleri konusunda tartışılır ve sınıfa geç gelme nedenlerini bularak bu nedenleri ortadan kaldırma yoluyla bu sorunu halletmeye çalışırlar. Sorun bazı kimselerin geç gelmesi değil neden geç geldikleridir; bu konu tartışılır ve nedenler bulunarak çözüm getirilir. Amaç geç gelenin bulunarak cezalandırılması değildir. Çaresiz kalınmadıkça kişi adı verilmez, sorun hepsinin sorunu gibi algılanır. Başarı %100'e ulaşsa bile bu süreç asla bırakılmaz ve sürekli devam ettirilir. Başarılı sınıflara ödül verilmediği gibi başarısızlara da ceza verilmez. Ödül mutlaka verilmesi isteniyorsa sınıflar kendi performanslarını ödüllendirebilirler ya da cezalandırabilirler. Yalnız ceza ve ödül tüm sınıfa uygulanır. Sınıf meclisi ödül ve cezaya gereksinim olduğunu belirlediği gibi ödülün ve cezanın ne olacağını da belirler. Ödül ve cezaların ne olacağı konusunun okul genel kurulunda belirlenmesi aşırılıkların önlemesi açısından önemli olabilir. (Okul genel kurulu okulda tüm görevli ve öğrencilerin oluşturduğu bir kuruldur. Kurul ihtiyaca göre toplanır ve çeşitli kararlar alır.)

Bu süreç içerisinde okul öğrencilerin bu işi kendilerinin başarması gerektiğinin önemini sürekli vurgular. Öğrencilerin kendi kurallarına uymaları konusunda başkalarına ihtiyaçları olmadığı sürekli hissettirilir.

Amaç: Öğrencilerin kurallara uymalarının teşviki.

Öğrenciler, okul personeli, veliler okul alanı içerisinde kurallara uymayan bir davranış gördüğünde bu davranışı bir kağıda yazar ve okulda herkesin ulaşabileceği bir yerde bulunan kural kumbarasına atar. Kağıtlara hiçbir zaman bu davranışı kimin yaptığı yazılmaz. Fakat öğrenci, okul personeli, veli gibi bir ibare konur. Meclisin görevlendirdiği bir grup/komisyon hafta sonu döküm yaparak kural dışı davranışları belirler ve bir grafikte gösterir. Sonuçlar okul meclisi genel kurulunda tartışılır. Problem var ise çözülmesi için her sınıf kendi içerisinde bu konuyu tartışır, öneriler getirir ve kabul gören öneriler uygulanır. Sonuçlar genel kurulda tartışılır. Yanlış davranışların niçinleri araştırılır, gerekirse genel kurulda tartışılarak kuralda değişiklik yapılır.

Bu kumbaralardan çıkan ve doğru olmadığı aşikar olan konular da mutlaka tartışılır, sanki geçmiş gibi davranılır. Böyle yapılarak bu işi yapanın sonunda sıkılıp vazgeçmesi beklenir. Böyle bir işi yapan biri tespit edilirse teşhir edilmez fakat ciddi psikolojik rehberlik sağlanır. Ailesi ile birlikte bu sorunun nedenleri araştırılır.

Amaç: Sorunların belirlenip çözüme kavuşturulması.

Sınıflarda “*Sorun*” kumbaraları konarak öğrencilerin bu kumbaralara isim belirtmeden sorunlarını atmaları teşvik edilir. “*Sorun*” kumbaraları bir komisyon tarafından açılır, değer-

lendirilir, sonuçlar grafikte gösterilir, sınıfta ve genel kurullarda tartışılır. Grafikler okulun görünür bir yerine asılır. Tüm sorunlar kayıt altına alınır. Çözüm bulmak için “balık kılıcı” üzerinde çalışılır, beyin fırtınası gibi yöntemlerle öneriler üretilir ve bu çözüm önerileri de grafiklerin yanında sergilenir.

Bu önerdiğim etkinliklerin benzerlerinin uygulanması, okulun çoğunluğunu oluşturan öğrencileri okulun yönetimine ve sorunlarına ortak etmeye yarar. Artık sınıflara geç girmek, okul kurallarına uymamak gibi sorunlar sanki idarenin değil de öğrencilerin sorunlarıymış gibi davranılarak bu işler onlara devredilir. Bu şekilde öğrenciler güdülen değil kendi yaşamı için kendi kendine kural koyan ve bu kurallara uyulması konusunda sorumluluk almak zorunda olan kişiler olmak zorunda kalırlar. Yani başka bir deyişle gerçek demokrasiyi fark etmeden yaşarlar. Bu şekilde mümkün olduğu kadar her şey öğrencilerin sorumluluğuna devredilmeye çalışılır. Cezaları da kendileri koymalı, uyulup uyulmamasını da kendileri takip etmelidir. Bu hakkıyla uygulandığı zaman siz öğretmenlerin çok rahat edeceksiniz.

İkinci ölçme aracında kurallara uyulması konusu vardır. Öğretmenlerin bir kısmı müdürün olmadığı yerde okul kurallarına uymamaktadır. (Bilin bakalım neden?) Öğrenciler de buna şahit olmakta ve çok sinirlenmektedirler. Benzer bir durum velilerle de olabilir. Kurallara uyulması konusunda herkesin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi açısından önemli bir yaklaşımdır.

Asıl önemli konu bu kitapta sürekli vurguladığım gibi mutlaka örnek olmanızdır. Sadece onlara örnek olun. Onlara önerdiklerinizin sizin de yaşamınızın bir parçası olduğunu,

onların gözüne sokmaya çalışmadan ortaya koyun. Yapmalarını istediğinizi siz de yapın, aynı şekilde, yapmalarını istemediğiniz şeyleri siz de yapmayın. Sadece yapmayın; onlara yap ya da yapma demeyin. Bırakın sizin yapmadığınızı görsünler. Kapalı alanlarda sigarasını tütüren bir öğretmen nasıl çocuklara, kapalı yerlerde sigara içilmez ya da sigara içmeyin diyebilir? Söylerse de ne kadar etkili olabilir? Sigara içmeyin demeniz maalesef kafa ütölemekten öteye gitmez. Arabanız var ise devamlı emniyet kemerinizi takın, bu sizin trafik kurallarına uyduğunuzun bir işaretidir. Çocuklar sizi yolda görecektir. Okula geliyorsanız zaten herkes görecektir. Bu davranışınız 40 saatlik bir trafik dersinden daha etkili olur. Farkında olmadıklarınızı zannetmeyin, denemesi çok kolay; ayakkabınızı, gömleğinizi, kravatınızı değiştirdiğinizde hemen fark edip size söylemiyorlar mı? Saçınızı mı kestirdiniz? Eşinizden bile önce fark ederler, emin olun. Bunu siz de yaşadınız. Sizi takip ederler; her davranışınızı, her ifadenizi, adım atışınızı izlerler. Kendinizi sevdirep, bir de demokrat bir ortam hazırlamış iseniz sınıfınızda, ufak yollu serzenişlerde de bulunabilirler. O gün bana ayakkabını boya demiştiniz ama sizin ayakkabınız da boya istiyor, gibi. Okul kurallarına uyduğunuz abartmadan, çocukların gözüne sokmaya çalışmadan gösterin, bu onların da kurallara uymalarını sağlar, emin olun. Bu konuda hiçbir fırsatı kaçırmayın. Okul bahçesinde çim var ise yolunuzu 3 misli uzatın ama asla çimlere basmayın. Bir defa bastığınızı görmeleri yeter. Artık nice günler çocukların çimlere basmamaları için mikrofonlardan bağırırsınız da aldırın olmaz. Bu özellikle öğrencilerin sevdikleri öğretmenler için geçerlidir. Çocukların yanında asla okul müdürünün, bir öğretmenin, ya da müfettişin hatta başka bir öğrencinin arka-

sından konuşmayın, bunu yaparsanız onlar da aynısını yapar. Ondan sonra da başkalarının arkasından konuşulmamalıdır demek zorunda kalabilirsiniz ki, sonuçta siz riyakar olursunuz. Çocukların özgüveni biraz da sizin elinizde; evet maalesef öğretmenlik kolay değil. Okul müdürü, diğer öğretmenler ve müfettişler karşısında gerektiğinde medeni cesaretinizi ortaya koyun, haklı olduğunuz konularda çekinmeden gerekeni söyleyin. Gerekirse bu konuyu öğretmenler kurulunda dile getirin. Ve herkesi bu konuda yüreklendirin, okul müdürünü de bunun gerekliliği konusunda ikna etmelisiniz. Maalesef pısrık öğretmenlerin öğrencileri de pısrık oluyor. İş yine size düşüyor. Gerektiğinde tavrınızı medeni bir şekilde koymayı bilin ama terbiyesiz olmamak kaydı ile bunu yapın. Haklılığın söylenmesi demokrat toplumların bir özelliğidir. Dikta rejimlerinde haklıysanız da konuşamazsınız. Böylece de büyükleriniz/amirleriniz yanında susar, sineye çeker, intikam olsun diye işi yapmaya geldiğinde bildiğinizi yaparsınız, bu arada da öğrencilere de model olursunuz. Demokratik rejimlerde kendinizi sonuna kadar savunur, haksız olduğunuzu anlayınca bunu kabul eder ve sonuçta doğru olanı yaparsınız; demokrasi terbiyesi kolay kazanılmaz. Rusya'da iş yapan bir Amerikalı işadamı şöyle demişti: “Ruslarla aramızdaki en büyük fark şudur: Bizim astlarımız canı istediğinde ayaklarını masanın üzerine uzatır, amiriyle çatır çatır tartışıp hakkını savunur. Sonuçta alınan ortak kararlara da ölesiye uyar. Ruslar ise amirinin yanında suspustur. Emredersiniz, hay hay, çok doğru, harika söylediniz, ne güzel buyurdunuz, der ama iş yapmaya geldiğinde kendi doğrusunu yapar. Sanırım aramızdaki fark budur ve bu fark bizi biz onları da onlar yaptı.” Ruslar için söylenenler bizim için de aynı değil mi? Bizi biz

yapan da o tutum. Maalesef öğretmen olarak iş yine size düştü; uyarıştım, öğretmenlik zor ama ölesiye de zevkli. Fidanların boy attıklarını görmek her şeye değer. Tekrar kaldığımız yere dönelim; demokratik bir okul ortamı oluşturmak için haklı olduğunuz konularda medeni cesaretinizi saygılı bir şekilde ortaya koymalısınız. Okul müdür ve tüm öğretmenler de bu konuda hem fikir olmalı ve bu sistemi okulda uygulamalısınız. Ancak, bu işi yapmak size düşebilir; unutmamalıyız ki biz okumayan ancak birbirimizden olağanüstü etkilenen bir toplumuz. Okumayız ama konuşarak işleri götürmeyi severiz. O nedenle bu kitabı belki de okulda okuyan bir tek siz olacaksınız. O nedenle güzel bir üslupla bu konuyu her toplantıda dile getirmeniz gerekebilir. Bu kitapta savunulanlar maalesef bir tek sizin yapmanızla olmaz, ancak tüm okul bunu benimseyip uygularsa sonuç alınabilir. Ama hiç kimse size katılmasa bile siz yine de doğrularınızı uygulamaya koymalısınız. Kurallara uyma konusunda her fırsatı değerlendirin, demiştim. Mesela okul gezilerinde trafik kurallarına uyun. Bu gezi yürüyerek yapılıyorsa etrafta hiç araba bile olmasa mutlaka kırmızı ışıkta durun. Bir gün bir grup öğrenci öğretmenleriyle beraber kaldırımda sırayla yürüyorlardı. Öğretmenleri onlara kesinlikle beklemelerini söyledikten sonra benim şaşkın bakışlarım altında kırmızı ışıkta karşıya geçti yol durumuna baktı ve yine kırmızı ışıkta bizim tarafa geçti sonra da öğrencileriyle yeşil ışık yanınca kadar bekledi ve sonra hep beraber geçtiler. Burada verilen mesaj neydi? Tek başınıza olursanız kırmızıda geçebilirsiniz miydi, yoksa büyüüp öğretmen olduğunuzda siz de kırmızı ışıkta geçebilirsiniz miydi, bilmiyorum ama her öğrenci bu durumu ilerde kullanmak üzere beyinlerinin sol tarafına kaydetti. Bu durum özellikle

bazı küçük kasabalarda 10 dakikada 1 araba geçen kavşaklara trafik lambaları konan yerlerde daha sık yaşanmaktadır. Belki de bir özenti sonucunda konan bu lambalar sürücülerini çıldırtmaktadır. Çünkü bazen 2 dakika hiç araba geçmeyen bu kavşakta beklemek zorunda kalmakta, sonunda da sinirlenip kırmızı ışıkta geçmektedir. Böylece kırmızı ışıkta geçilebilir mantığı istemeden de olsa yerleşmektedir. Bu kavşaklara trafik lambaları adeta uyulmasın diye konmuştur. Öğrenciler bir taşıt ile bir yerden bir yere gideceklerse, araç sürücüsü önceden uyarılmalı ve tüm kurallara uyması sağlanmalıdır. Eğer hata yaparsa uyarılacağı ve bu uyarı yapıldıkça da olgun bir kişi gibi bu uyarıyı kabul etmesi gerektiği önceden konuşularak anlaşılmalıdır. Eğer sürücü trafikteki başka bir sürücüye yaptığı hata nedeniyle bir sıkıntı yaşattı ise sürücü tüm öğrencilerin önünde ondan özür dilemelidir. Bu olayı görmeyen veya işitmeyen öğrenciler de bu olayı bir şekilde duymalıdır. Çocuklar söylenenden değil yapılandan öğrenir.

Demokrasi Eğitimi

Daha önceki paragraflarda demokrasi konusundan söz etmişim ama burada biraz daha bu konu üzerinde durmak istiyorum. Her ne kadar bir başlık altında böylesine geniş bir konudan söz etmek imkansızsa da dikkatleri olmazsa olmaz bir noktaya çekmek için böyle bir başlık attım. Eğitim sözle ve anlatımla yapılamaz ancak yaşanarak kazanılır. Kişi ancak yaşayarak kendini geliştirebilir. Ona kendini geliştirmesi için her gün bir şeyler anlatmanın veya kitaplar dolusu bilgiyi ezberletmenin bir anlamı yoktur. Bu bilgileri yutanlar bilgiç olabilir ama asla özgüveni ve toplumla birlikte mutlu bir yaşa-

mı olan, hani bir zamanlar çok popüler olan değişle; kendisi, çevresi ve toplumuyla barışık bir kişi olamaz. (Eğitimin — ancak tanımının değil— amacının en azından bir parçasının bu olduğunu düşünüyorum.) İşte bu nedenle demokrasi eğitimi de ancak yaşanarak kazanılır. Maalesef ailedaki yaşamın ne olduğunu bilemiyoruz. Ama okuldaki yaşam bizim elimizde, her an her yerde demokrasi yaşanmalıdır. Demokrasi dillerde gezen bir muamma değil, yaşamın bir parçasıdır. Bunu akıldan çıkarmamalıyız. Türkiye artık Avrupa Birliğine adaydır ve bu birliğe girmemiz belki de 10 yıl içerisinde mümkün olacaktır. Oysa toplumumuzun demokrasi bilincinin böyle bir durum için yeterince hazır olduğu söylenebilir mi? Okul, toplumda demokrasinin yerleşmesinde önemli bir rol oynamalıdır. Demokrasinin evlerde yerleşmesi için de çaba göstermelidir. Ama ne yazık ki okullarımızda bu konuda bir çaba görülmüyor. Ya da yeterince çaba gösterilmiyor. Demokrasi sadece kitaplarda ve dillerde gezmekten öteye gitmiyor. Okullarda demokratik bir yaşam gözlenmiyor. En basit olarak okullarımızın çoğunda yasaklı kapılar var ve bu yasaklamanın nedenini bilen öğrenci yok. Belki de haklı bir yasaktır ama bunu bilen yok. Çoğu yasaklamalar tamamen yöneticilerin rahatı için konmuş gibi görünüyor; yöneticiler kendini öğrencilerden soyutlamış, sanki kendileri öğrencilerle beraber eğitimi götüren kişiler olmaktan çıkmış, onun yerine öğrencileri yönetmek için oraya gelmiş ve, sanki öğrenciler onların emrine verilmiş kişilermişçesine, öğrencileri kullanan bireyler gibi davranıyorlar. Bence, “Çocuklar beni rahatsız ediyor, o nedenle buradan geçmesinler,” gibi bir neden ileri sürülmemelidir. Eğer bu tüm okulu ilgilendiren bir güvenlik sorunu ise o zaman açık bir dille anlatılmalı ve öğrencilerin de bu

yasaklamayı haklı görmeleri sağlanmalıdır. Keyfi yasaklara son verilmelidir. Mümkünse tüm öğrencilerle birlikte karar alınmalıdır. (*Bak* BNV DoSis Projesi Genel kurul örneği.) Öğretmenin bu tür girişimlerde bulunmak yerine idarenin bu kararlarını öğrencilerin yanında eleştirmek, adeta yönetimi öğrencilere şikayet etmek anlamına gelir ki, çok yanlış bir yöntemdir. Her ne kadar bu bir parça sizi rahatlatabilirse de, öğrencilerle okul yönetimini karşı karşıya getirmek her zaman için vahim sonuçlar doğurabilir. Yönetim ile öğrencilerin aynı tarafta olmaları gerekir, onlar hep birlikte bir bütünün parçalarını teşkil ederler ve birlikte başarıyı artırır. O nedenle yapılması gereken, okul idaresiyle gereken tüm kulvarlarda tartışıp, demokratik bir yaşam biçiminin uygulanması yolunda karar almaya çalışmaktır. Bu bazı okullarda çok büyük bir dirençle karşılaşılabılır, bu normaldir. İnsanlar değişime karşı tepkilidir. O nedenle de herkes değişim ister ama bu değişimi başkalarının yapması beklenir. İnsan doğasının bir sonucu olan bu durum nedeniyle mücadele şarttır. Yukarıda da belirtildiği gibi yönetim, öğrencilere kötü olarak gösterilmemelidir. Yönetimin şikayet edilmesi ya da öğrencilerin haklı şikayetlerine sizin de katılmanız sizi çocuklara şirin gösterebilir ama hiçbir zaman bir çözüm olamaz ve sadece bir bütün olan okulu iki kutuplu hale getirir. Eğer öğretmen kurullarında bu yönde bir karar alınamazsa bunun nedeni okul yönetiminin buna hazır olmamasıdır. Böyle bir durumda okul yönetiminin zihinsel olarak hazır hale gelmesi için çaba gösterilebilir. Her şeyden evvel sürekli bu konuyu gündemde tutmaya çalışmalı ve diğer öğretmenlerle bu konuyu tartışmalıdır. Ayrıca mutlaka siz demokratik bir yaşam biçimini uygulamalısınız. Görünüşte önemsiz gibi görünen ama çok önemli mesajlar içeren

okullarda normal karşılanan bazı antidemokratik davranışlara son vermelisiniz. Örneğin, kantinden çay alırken mutlaka öğrencilerle birlikte sıraya girmelisiniz. Ayrıca arkadan dolaşmak, sıranın dışından gelip kantinden çay almak son derece yanlış mesajlar veren bir davranıştır ki öğrencilerce çok çabuk fark edilmektedir. Bu davranışla hiç fark etmeden şu mesaj verilmektedir. “Toplumda üst düzeyde olan kişiler altta olanlardan daha farklı haklara sahiptirler.” “Öğretmenler de üst grubu temsil ettiği için sıraya girmek zorunda değildir.” Görevleri ya da toplum içerisindeki konumları ne olursa olsun herkesin toplum içerisinde eşit hak ve sorumluluklarının (sorumluluklar asla unutmamalı) olduğu gerçeğini ancak bu şekilde anlayabilir ve yaşatabilirler. Öğretmenin sıraya girmemesi öğrenciler tarafından haksızlık olarak görülmektedir. Özellikle evlerinde demokratik bir yaşam biçimi olan öğrenciler, öğretmenlerin bu davranışını hemen fark etmekte ve yadırgamaktadırlar. Eğer okullarda, gerçek bir ifade özgürlüğü olsa bu durumu da hemen dile getirebilirlerdi. Ancak, bu ortam okullarımızın çoğunda yoktur (hepsinde demeye dilim varmıyor). Bu tip davranışlar öğrencileri farklı düşüncelere sevk edebilir. Mesela bir kısım öğrenciler bu durumu normal karşılar ve şöyle bir çıkarımda bulunabilirler: “Demokraside herkes eşittir ama üst düzeyde olan kişiler farklıdır, onlar alt gurupların bazı kurallarına uymasa da olur. Hatta uymaları da mecburi değildir.” Bir öğretmen sıraya girmeden çayını alırken bir öğrenci öğretmenin bu davranışını eleştirmeye kalktığında öğretmen çok şiddetli tepki gösterirse öğrenciler belki bu davranışı da normal karşılayacak ve “Üst düzeydeki insanların bazı hakları vardır ve gerekirse bu hakka karşı çıkanlar olursa onları da hemen tepeleyebilirler,”

diyeceklerdir. Bu da çok normaldir. Böylece bir milletvekili çok rahat bir şekilde kırmızı ışıktaki geçebilir ve kendisini uyarana ya da ceza yazamaya kalkışan memuru da tokatlayabilir.

Şimdi bazı kişiler şöyle düşünebilir: “Ama büyüklerimize öncelik tanımak bizim gelenek ve göreneklerimizde vardır.” Bu durumda 50 yaşındaki milletvekili kırmızı ışıktaki geçebilir 30-40 yaşındaki milletvekili geçemez gibi bir farklılık ortaya koymamız gerekir. Bu kez de şöyle denebilir: “Demokraside insanlar hukuk önünde eşittirler. O nedenle de öğretmenlerin çaylarını sıraya girmeden alması hukuka aykırı değildir.” Bunu kabul edersek de, bir baba ile kızı/oğlu arasında hukuku ilgilendirmeyen konularda demokratik bir ilişkiye gerek yok, dememiz gerekir. Peki bunu söylersek o evde demokrasinin yaşandığından söz edebilir miyiz? Bu durumda şu soru da sorulabilir: Peki yani bir anne çocuğundan bir bardak su da isteyemez mi? İsteyebilir. Ama tüm bunların tartışılması üstünde düşünülmesi ve kafa yorulması gerekir. Büyüklerimiz bunu düşünsün sonra da bize söylesin, yaklaşımı işi çözüyor. Onlar çözüyor belki ama biz çözüm yolunu bilmediğimiz için sadece çözülen sorunun çözümünü ezberliyoruz. Başka bir sorun çıktığında tekrar yüzümüzü büyüklerimize dönüyoruz. Böylece de demokrasiyi kavrayamıyoruz. Sadece ezberliyoruz. İşte bu nedenle ben burada ne bir tanım ne de bir çözüm sunmak istemiyorum. Bol bol tartışılmasını istiyorum; başka yolu yok. Ancak tartışılırken kafalar yoruluyor. İncelikler aydınlanıyor. Demokrasi eğitiminin de bu olduğunu düşünüyorum. Sürekli toplumun tüm kesimlerince tartışılan, üzerinde düşünülen, kafa yorulan, bu şekilde de yavaş yavaş mükemmelleşen bir kavram olmalı demokrasi.

Bu tartışmanın ve gelişimin kaynağının da okul olması gerekiyor. Sürekli öğretmenler, öğrenciler bu konuyu bir yandan yaşamalı, bir yandan da tartışarak mükemmelleştirmelidir. Belki sonunda içimize sindirebileceğimiz. Severek yaşayabileceğimiz. Gerçek demokrasiye ulaşabiliriz. Yoksa biraz uzaktan kumanda demokrasi oluyor. İşte bu nedenle de okula çok iş düşüyor. Okul çok dikkatle ve özenle kendisini planlamalıdır. Çocuk evinde bazı yanlışları görebilir ama bunun ailesinin eğitim yetersizliğinden olduğunu düşünebilir. Ama okul için bu geçerli değildir. Çünkü çocukları yaşama hazırlayacağım iddiasıyla ortaya çıkmaktadır. Nitekim çocuğun ailesine karşı öğretmenini savunduğu çokça görülür ve anlatılır. Böylesine idealleşen öğretmenin her davranışının nasıl gözlem altında olduğunu kabul etmek zorundayız. Evinde demokratik bir ortam olmayan çocuk eğer okulda aynı yolu izliyorsa kime sığınacak ve kimden yardım alacaktır? Bir öğretmen, anılarını anlatırken şöyle demiştir: “Öğretmenimize adeta tapıyorduk, onu o kadar çok seviyorduk ki söylediği her şey bizim için kanundu. Atatürk’ü o kadar sevdirmişti ki bize. Çok otoriter ve sert olan babam bir gün Atatürk aleyhine bir laf söyledi, ben nasıl yaptığımı hâlâ bilmiyorum ama ‘Baba sen Atatürk’e kurban ol’ diye bağırılmış, ve sofradan fırlayıp odadan kaçmıştım. Bunu nasıl yaptığımı hâlâ bilmiyorum.” Öğretmenlerin öğrenci üzerindeki etkisi gerçekten araştırmaya değer, ama bu etkinin ne denli tehlikeli ve çift taraflı bir bıçak olduğunu unutmamalıyız. Özellikle, sorgulayan araştıran bireylerin yetişmesinde bu etkinin kullanılmasında büyük bir yarar olduğunu da söylemeliyim.

Üzerinde tartışılması ve düşünülmesi gereken birkaç örnek daha sunmak istiyorum. Bunları söylüyorum ama, amacım

böyle kabul edilmeleri değil, üzerinde düşünölsün istiyorum. Bazı okullarda yemek salonlarında öğretmenlerle öğrencilerin masalarının ayrı olduğunu, öğretmenlerin masalarında çiçek olduğunu, sularının önceden görevliler tarafından doldurulduğunu hayretle gördüm. Bu yapılmamalıdır. Öğretmenler öğrencilerle birlikte ve aynı şartlarda yemeklerini yemelidir. Böylece sohbet ortamı doğacak, çocuklar sormadıkları bazı soruları onlara sorabileceklerdir. Yöneticilerin yemeklerini tepsiyle masalarına görevliler getirmemelidir. Bu belki zaman kazandırıyor gibi bahaneler arkasında saklanarak yapılyorsa da son derece yanlış olduğunu düşünüyorum. Belki devlet dairelerinde bu tür davranışlar vardır, bu olabilir çünkü onlar eski okullarda yetişen öğrencilerdi ama 21. Yüzyıl okullarında olmamalıdır. İşin acı tarafı her fırsatta demokrasinin yılmaz savunucu rolü oynamaya kalkan ve oynaması gereken üniversitelerimizde öğrencilerin kantininin öğretim görevlilerinkinden ayrı olduğunu, hatta bazı okullarda profesörlerinkinin bile diğer öğretim görevlilerinkinden ayrı olduğunu işittim; profesörler bunu nasıl içlerine sindiriyor bilmiyorum. Pek çok kez yurt dışına çıkan bu insanlarımız hangi demokratik batı ülkesinde bu şekilde bir yaşam olduğunu söyleyebilirler? Bunu hangi Atatürkçölük mantığı ile açılmaktalar, merak ediyorum. Bu faköltelerden mezun olacak kişiler gittikleri her yerde bu yaklaşımları bekleyecek, arayacak, belki de kurmaya çalışacaklarıdır. Bu şekilde de personel ile yönetimi birbirlerinden ayıracak ve kurumlarda ikilik çıkaracaklardır. İş yerlerinde yemekhanelerde yemekhane görevlilerinin yönetici istemeden onların masalarını ayırdığını, bu masalara özel örtüler serdiğini, ve özel hizmet vermeye çalıştıklarına şahit oldum hatta bunu bazı yöneticilerin istememelerine rağmen

yaptıklarını da biliyorum. İnsanlar görevleri başında amir ya da memurdur. Ama görev ortamını terk ettikleri andan itibaren eşittirler. Ayrıcalıkları olamaz.

Şu anki gibi bir cumhurbaşkanımız olması bizim için büyük bir şanstır. Kendileri bu konuya büyük önem vermektedir. Yöneticilerin bu konudaki duyarlılıkları herkese yarar sağlamaktadır. İngiltere’de Prens Charles’a trafik cezası yazıldığı ballandıra ballandıra anlatılmaktadır. Bu ceza ile Prens Charles küçük düşmemiş, demokrasinin ülkesinde ne denli yerleştiğini de göstermiştir. Halkı da bununla gurur duymaktadır. İnanıyorum ki bizim cumhurbaşkanımıza da bir görevli trafik cezası yazsa bundan hem memnun olur hem de gurur duyardı. Ancak kurallar hep uyacağı için bu fırsatta hiçbir zaman ortaya çıkmayacaktır. Darısı tüm yöneticilerimize.

Ancak tüm bunların benim görüşlerim olduğunu burada tekrarlamak istiyorum. Acaba benim söylediklerime herkes katılıyor mu? İşte bu nedenle bu ve benzeri konular üzerinde düşünülmeli, tartışılmalı ve kafa yormalı diyorum.

Antidemokratik yaklaşımların devam etmesini isteyen bazı gruplar her yerde vardır ve var olacaktır, önemli olan bu kişilerin azınlıkta olmasıdır. O nedenle de demokrasinin ne olduğu okullarda yaşanarak hissedilmelidir. Avrupa birliği eşliğindeki ülkemizde bu ayıplı durum sürüp gidemez bunun içinde çaba gerekmektedir.

Sınıfı Yönetimi Konusunda Bir Öneri

Tüm iş dünyasında yönetimler yeni akımların tesiriyle değişmekte ve yeniden şekillenmektedir. Artık çalışanlar daha fazla söz sahibi yapılmakta bu duruma alışkın olmayan eski tip yöneticiler de sorumluluk ve yetkiyi paylaşmanın yollarını

öğrenmektedirler. Yöneticiler daha demokratik bir şirket atmosferi geliştirmek için çaba göstermektedir. Yöneticiler ve öğretmenlerin ortak pek çok noktası var dolayısıyla benzer değişimler yapılarak iş dünyasında kazanılan büyük başarılarla sınıfta da kavuşulabilir. Bu nedenle yönetimle ilgili kitapları okumak öğretmenlerin çok işine yarayacaktır.

İş dünyasındaki değişimin, sınıf yönetimine uyarlanması konusunu dile getiren bir yazar da Thomas Gordon'dur. Yazar *Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi?* adlı kitabında bu konuda ilginç ve işinize yarayacağına inandığım öneriler getirmektedir. İş dünyasındaki değişimin yararlarını ortaya koyan Gordon, aslında sınıf yönetiminin de iş yeri yönetmekten farklı olmadığını vurgulamakta ve sonra da sınıf yönetiminde olması gerekenleri belirtmektedir. Yazarın kitabından alıntılarını aşağıda sunuyorum:

İş yerlerinde yetki dağılımı ve demokratik ortamların oluşturulması iş verimini artırmaktadır. Bu durumu Gordon, başka bir kaynakta alıntı yaparak sunuyor. *Joan Simmons ve William Mares'in birlikte hazırladıkları Working Together* ("birlikte çalışmak" diye tercüme edilebilir) adlı kitapta, *ABD'de ve Avrupa ülkelerinde, kararlar alınırken ve sorunlar çözümlenirken çalışanların da katılımını sağlayacak projeleri başlatan elli şirkette yaptıkları araştırmada elde ettikleri bulguları topladılar. Bulgulara göre katılımın yararları çok etkileyiciydi:*

Verimliliğin yüzde 10 ve üzerinde artması olağan karlaşıyor ve bu artış birkaç yıldır sürüyor. Projelerin başlarında her çalışanın verimliliği yüzde yüz artabilir. Sorunlar 3000 den 15'e düştü ve aynı sayıda kaldı. İşe gelmeyenlerle işten ayrılanlar sayısı yarı yarıya azaldı... Katılımcı yönetimin uygulanmasında önderlik edenler için en önemli yarar çalışanların gelişmesidir.

Maddi yararları ikinci sıraya geriler. Şirket çalışanları kendilerini daha iyi hissederler. İşe gitmek bir zevk olur. Öz saygıları ve kendilerine güvenleri artar. Az bile olsa, yaşamlarının denetimlerini ellerine geçirir, zayıflık ve biçarelik duygusundan kurtulurlar. (Simmons ve Mares,1983)

Gordon şu önemli konuyu da vurgulamaktadır: *Liderliğin bu demokratik biçimi ya da “işyerinde demokrasi”, politik demokrasi”yle karıştırılmamalıdır. İşyeri demokrasisi çalışanlara, işlerini etkileyecek kararların alınmasında doğrudan katılma hakkı verirken, politik demokrasi çoğunlukla sorunlarla uğraşacak bir temsilci seçmek için kişilere oy hakkı verir.*

Katılımcı yönetimde, kurum içinde gücün paylaşılması ve yeniden dağıtılması esastır. Yönetenler ve yöneticiler arasına duvar çeken eski tip yönetimin tersine, işçilerin işleri, çalışma koşulları üzerinde denetim hakları vardır ve iş kurallarıyla ilgili kararları yöneticileriyle birlikte verirler. Şimdi bu durumu bir düşünelim. Gerçekten de iş dünyası inanılmaz bir hızla bu yönetim tarzına doğru kaymakta ve bu iş için çok büyük paralar harcamaktadır. Neden? Çünkü bu sayede verim artmakta, sorunlar en aza inmekte ve daha çok para kazanılmaktadır. Çok para bu konuda benzer kuruluşların da çaba göstermesini sağlamakta hatta kuruluşlar böyle bir yönetim anlayışına geçmezlerse geri kalıp yok olacaklarını anlamış bulunmaktadır. İşte o nedenle yok olmaya karşı kendini savunma çabasıyla değişim iş dünyasında daha hızlı olurken eğitimde benzer gelişimi görmek biraz zordur.

Gordon’a yeniden kulak verelim: *Öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve öğretmen yetiştiren kişilerin arasında, okulda kararlar alınırken öğrencilerin katılımının sağlanmasının, disip-*

linin iyi işlediği okullarda anahtar öge olduğunu anlayanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Ünlü psikiyatrist ve okullarda danışmanlık yapan William Glasser'in ortaya koyduğu geleneksel yönetici-işçi ilişkisiyle öğretme-öğrenci ilişkisi arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. 1986 yılında yazdığı *Control Theory in Classroom (Sınıfta Denetim Kuramı)* adlı kitabında şöyle demektedir:

Öğretmenler de yönetici sayılır. Öğrencilerini yönetirler, emirlerine uymalarını sağlamak için onları ödüllendirirler ya da cezalandırırlar. Yöneticiler gibi, geleneksel yönetimin gereği olan ödül ve cezadan kolay kolay vazgeçmezler. Yöneticiler gibi geleneksel görüşü aşarak neleri yapabilecekleri üzerinde kafa yormazlar; çünkü kendilerini yöneticiden çok işçi olarak görürler. İşçiler yöneticilerin yapabilecekleri üzerinde düşünerek zaman yitirmezler.

Öğretmenlerin de iş dünyasındaki yöneticiler gibi kendilerini geliştirmeleri kaçınılmaz görünüyor.

Sınıfta Çokça Kullandığımız Etkinlikleri Tekrar Tekrar Sorgulamalıyız

Öğretmenlik 4 yıllık bir eğitim ürünü değil, ilköğretim birinci sınıftan itibaren kazanılan bir bilgi ve beceriler bütünüdür. Okula ilk başladığımız gün aslında öğretmen olmaya da başlamış oluyoruz. Çünkü kafamızda bir öğretmen modeli yavaş yavaş yıllar içerisinde geliyor. Öğretmen olarak derslere başladığımızda, yılların bu birikimi bizi etkiliyor ve ders işleyişimizi yönlendiriyor. Nitekim, öğretmenlik bölümlerinde pek çok yeni kuramı öğrenip incelememize rağmen sınıfa girdiğimizde kendi öğretmenimiz gibi ders işlemeye başlıyo-

ruz. Üniversitede öğrendiklerimiz uçup gidiyor. Bazı konulara ise zaten üniversitelerde değinilmiyor, bunlar kendiliğinden kafamızdaki öğretmen modelinden süzülüp çıkıyor. Geçmişin bu etkileri bazen bize yardımcı olduğu gibi, bazen de anlamsız ve yanlış yaklaşımlara yöneltiyor. İşte bu yüzden, öğretmen olarak bu etkinliklerin ve davranışlarımızın nedenlerini ciddi bir şekilde sorgulamamız gerekiyor.

Eğitim-Öğrenim Anlayışımızın Efsaneleri

Yıllardan beri yapıldığı için hiç sorgulamadığımız bazı etkinlikler ve kuralların aslında içleri boştur ve gerçekte işe yaramazlar. Ancak hiç sorgulamadığımız için hiç fark etmeyiz. Öğrenciyken şikayet ettiğimiz, nefret ettiğimiz bu etkinliklere öğretmen olunca biz de devam ederiz. Bu çok kullanılan ve mükemmelliğinden kuşku duymadığımız ancak gerçekte üzerinde düşünüldüğünde içlerinin boş olduğunu anlayacağımız etkinlik, kural, yöntem ve tekniklere eğitimin efsaneleri adını veriyorum. Aşağıda bu efsanelerden bazılarını sunuyorum. Siz de okulda buna benzer efsaneleri bulabilirsiniz.

Okuma Dersi Efsanesi

Okullarımızda okuma konusunda herkes hem fikir. Okuma etkinliğinde çocuklar okuma parçalarını sesli olarak okurlar, diğer öğrenciler de kitaptan bunu takip ederler. Öğretmen, parmak kaldıran öğrencilere okuma hakkı verir, görev verilen öğrenci okurken diğer öğrencilerin çoğu gözle takip etmez. Ya ne yaparlar? Sıkılırlar çünkü aslında onlar okuma işlemi yapmamaktadırlar. O nedenle bir sonraki derste yazılı varsa ona çalışılır, yanındaki ile konuşulur, kağıtlara

mesajlar yazılır, başka sıralara atılır. Öğretmen bu durumun farkına varır ama bir çare bulamaz o yüzden cezalandırma yoluna gider. Biri okurken kitaptan takip etmeyen birine aniden okuma işini havale eder. Amacı öğrenciyi gafil avlamaktır. Eğer avlanırsa ibreti alem için cezalandırılır. Yakalayamazsa öğrenci zafer kazanmış bir komutan edasıyla okumaya başlar. Böylece sınıfa da hava atar, “Bakın ben hem takip etmedim hem de öğretmen oku deyince diğer öğrencinin kaldığı yerden devam ettim” diye. Böylece öğretmen de onu cezalandırma hakkını da kaybetmiş olur.

Her şeyden evvel okumaları için bir neden olması gerekir, nedensiz okumayacaklardır. Siz de okumazsınız, ben de okumam; sırf okumuş olmak için okumaya kalktığımız zaman ne kadar sıkılacağımızı ve hemen okumaktan vazgeçeceğimizi unutmayalım. Sınav için okumak bile bir neden değildir.

Şimdi sorgulamaya başlayalım. Biz ne yapıyoruz. Çocukların okumasının sağlıyoruz. İyi ama çocuklar niçin okur ya da okumalıdır? Başka bir deyişle biz niçin okuruz. Şimdi siz de okumayı bırakıp bir düşünün lütfen genel anlamıyla biz niçin okuruz?

Bu soru için bir seminerde beyin fırtınası yaptık aşağıda bu beyin fırtınası sonucunu sunuyorum.

Gördüğümüz gibi sırf birileri okurken takip etmek amacıyla hiç kimse okumak istemiyor. Elbette ki burada bazı istekler bazılarıyla iç içe geçmiş ama bunu önemsemiyorum. Çünkü önemli olan niçin okuduğumuzun yanıtıdır. Eğer niçin okuduğumuzu bilirsek, okulda da bu nedeni ortaya koyarsak çocuklarda okuyacaklardır. Ancak, bu beyin fırtınası öğretmenlerle yapılmıştır. Öğrencilerle yapılsa bazı farklar

olabilirdi. Bunu öğrenmek için benzer bir beyin fırtınasını bulunduğunuz okulda yapmanızı öneriyorum. Böylece öğrencilerinizin niçin okuduklarını en yakın yanılıyla bulma şansınız olabilir. Böylece öğrencilerin niçin okuduklarının yanıtına göre bir okuma hedefe koyabilirsiniz. Doğal olarak sizin için en kolay ve onlar içinde en çok arzu edilen “niçini” hedef olarak alırsanız sanırım orta bir yol bulunabilir. Beyin fırtınasındaki niçinlerden en uygulanmaması gerekeni “sınav için” olacaktır.

Şimdi öğretmenlerle yaptığımız “ne okuruz” a yanıt veren beyin fırtınasına bir bakalım. Burada genel olarak ne okuduğumuza yanıt vermeye çalıştık öğrencilerinizle farklı sonuçlar çıkabilir. Ancak ne okuruz arasında kitap sadece seçeneklerden bir tanesidir. Oysaki okulda tek kaynak olarak kitabı kullanıyoruz. Değişik kaynaklar öğrencileri motive edeceği için, farklı kaynakları kullanmakta yarar olduğunu söyleme gerek yok. Şimdi bu iki beyin fırtınası sonuçlarına bakarak kendimize hedef kitemize uygun okuma koşulları oluşturabiliriz.

Örneğin ne okuruz beyin fırtınasındaki “haritadaki yazılar” ile niçin okuruzdaki “yer ve yön bulmak için”i birleştirerek öğrencilerin ilgisini çekecek bir etkinlik geliştirebiliriz. Elbette ki onlara yapması için bir neden vermemiz gereklidir. Yoksa asla yapmayacaklardır. Bu örnekte, tatile çıkan bir çocuğun gittiği yerleri anlattığı bir öykü yazıp ekte hazırlanmış harita üzerinde çocuğun gittiği yerleri işaretlemelerini isteyebiliriz. Çocuğun hedefi harita üzerinde tatile giden çocuğun bulunduğu yerleri işaretlemek olacaktır. Bu hedefe ulaşmak için bu işi yapacaktır.

Başka bir örnek kullanma kılavuzu ile “bir aletin çalışmasını öğrenmek için” seçeneklerini birleştirerek yapabiliriz. Bu durumda bir radyonun kullanımını anlatan bir metin getirilir ve öğrencilerden bu radyoyu kullanmak için bir (kısa ve öz) kullanma kılavuzu hazırlamalarını isteyebilirsiniz. Öğrenciler kendilerine verilen metni okuyarak içersinde gerekli anahtar cümleleri bulup uygun bir kılavuz hazırlayabilirler.

Önemli olan niçin “okuruz”u yaşama geçirmeye çalışmaktır. Bu şekilde gerçekçi bir neden ile öğrencilerin okumasını sağlamış oluruz. Hiç kimse sırf okumak amacıyla bir şey okumaz okuyamaz. Okuması için bir neden başka bir deyişle okuması için onun içinde anlamlı olan bir hedef koymanız gereklidir. Hedeflerin en kolayı çocuklara okumaları için verilecek metnin önemli noktalarını içeren bir doğru yanlış testi oluşturup, çocuklara bu testi sunmak ve istediğiniz parçayı okurken bu testi doldurmalarını istemektir. Bu şekilde çocuklara bir hedef sunmuş olursunuz artık parçayı okumak için bir nedenleri vardır. Yoksa hem siz hem de öğrenciler işkence dolu saatlere mahkum olursunuz.

Aşağıda sizler için hazırladığım metin ve doğru yanlış testini sunuyorum. Böylece bu etkinliği önce kendiniz de deneyebilirsiniz.

Örnek metin ve doğru yanlış testi

Sevgili arkadaşlar aşağıdaki metni okuyup yine aşağıda verilen doğru yanlış testini cevaplayınız. Doğru yanıtı daire içerisine alınız

Kinestetik çocuk: Kinestetik bebek yürümeye başladıktan sonra genellikle ailede ikinci bir bölüm açılır. Çok hareketli

olan bu çocuklar koltuk, divan, sehpa, masa ve hatta televizyon üzerinde gezer ve asla dur yapma gibi uyarılara aldırılmazlar. Kıpır kıpırdırlar ve koşma hoplama zıplama konularında uzmandırlar. Evin dışında taşlar, topraklar, duvarlar, kayalar, ağaçlar ile sarmaş dolaş oynarlar. Adeta onlarla bütünleşmeye çalışırlar. Sabah tertemiz bir kıyafetle evden çıkarlar, geri döndüklerinde gömlekleri sökülmiş, pantolonları/etekleri yırtılmış, düğmeleri kopmuş, dizleri sıyrılmış, üstleri toz toprak, çamur içinde kalmıştır ve büyük ihtimalle de sıırıslıklam terlemişlerdir. Özellikle görsel anneler bu duruma hiç katlanamaz ve büyük sorunlar çıkarırlar. Çocuklarını azarlarlar, sürekli uyarırlar oysaki yapacak bir şey yoktur. Kinestetik bir çocukları vardır ve onu olduğu gibi kabullenmeleri gerekir. Çünkü tüm çabalar sonuçsuz kalır ve çocukta bildiğinden şaşmaz. Bu bir davranış bozukluğu değil içten gelen bir arzudur. Bu arzuyu yok edemezsiniz, bastırmaya kalktığınızda da başka psikolojik sorunlar çıkar. (Boydak, A. Öğrenme Stilleri, Beyaz Yayınları)

Örnek: Kinestetik çocuklar pek dolaşmayı sevmezler. D (Y)

1. Kinestetik çocuklar çok hareketlidir, uyarılara pek aldırılmazlar. D Y
2. Bahçede oynarken buldukları her şeye sarılırlar. D Y
3. Temiz kıyafetle oynamaya giden kinestetik çocuk eve üstü başı tertemiz döner. D Y
4. Görsel anneler kinestetik çocuklarının bu tertemiz hallerine hayran kalırlar. D Y

Sanırım bu örnek işinize yarayacaktır. Neden çoktan seçmeli değil ya da metin tamamlama değil dersiniz, şöyle söyleyim: Amacımız okuma, mümkün olduğu kadar çabuk okuma

ve soruları yanıtlama olmalıdır. En az zaman kaybettiren doğru-yanlış testleridir. Çocukların kitaplarındaki okuma parçaları için hazırlayacağınız doğru yanlış testleri hem okuma zevklerini artırır hem de gerçekten okuma yapmış olurlar.

Hızlı Okuma Efsanesi

Bir başka yanlış inanç da hızlı okuma konusunda yapılmaktadır. İlk önce hızlı okumadan ne anlıyoruz, ona bir bakalım. Bence hızlı okuma demek mümkün olan en kısa zamanda bir parçayı okumak ve ne demek istediğini anlamaktır. Ne demek istediğinden kastım, bir yerde parçanın özüdür. Parça içerisindeki bir sürü laf salatasının bizim açımızdan bir önemi yoktur. Şimdi okulda yaptığımız bazı uygulamalara bir göz atalım.

Birinci sınıfta hızlı okuma çalışması yapıyoruz. Çocuğa başla komutundan sonra 1 dakikada okuduğu kelimeleri sayıp, onun okuma hızını belirliyoruz. Hoop! Durun bakalım. Buradaki amacımız nedir? Çok değil birkaç ay sonra sessiz okumaya zorlamayacak mıyız çocuklarımızı, bu perhiz bu ne lahana turşusu? Kaldı ki, yaşamın hangi bölümünde biri bizden sesli ama hızlı okumamızı ister bu olacak şey mi?

“Sevgili oğlum gözüm iyi görmüyor. Sana zahmet şu makaleyi bana okur musun?”

“Elbette büyükbaba, hazır ol, kemerlerini bağla şimdi uçuyoruz.”

Bir fırtına okuyuşu.

“Dur oğlum, dur, arkandan atlı mı kovalıyor?”

“Hızlı okuyorum büyükbaba, ne kadar hızlı okursam o kadar iyi değil mi?”

Şimdi bu delikanlı haklı değil mi? Marifet hızlı okumaktı ya. Yeniden olaya bakmamız gerekiyor. Hızlı okumak elbette ki çok önemli hatta çok çok önemli ama hızlı okuma becerisi bu şekilde kazanılmaz ki. Hızlı okumak sessiz olmalıdır. Yaşam bunu gerektirir. Peki ama öğrencinin kaç kelime okuduğunu nerden bileceğiz. Çok kolay yukarıdaki yöntemle; öğrencilere doğru yanlış testi verip, başla dedikten sonra en önce bitirip gelen en başarılı olmuş olur. Tabii tüm sorulara doğru cevap vermek kaydıyla. Böylece öğrencilerin önü açılır gerçekten yaşamında işe yarayacak hıza kavuşur. Bu hızın sınırlaması da yok, ne kadar çabuk olursa o kadar iyi.

Sesli okuma yapmayacak mıyız. Elbette yapacağız ama sesli okumanın gerçek amacına uygun olarak. Yani ahenkli, noktalama işaretlerine dikkat ederek, karşıdakinin en iyi şekilde okuduğunu anlayabileceği bir ses tonuyla vb. Böylece büyük baba da memnun olacaktır.

Yazma Dersi Efsanesi

Okumak için yaşadığımız şeyler yazmak için de geçerlidir. Yazmak demek öğretmenin söylediklerini 40 dakika boyunca yazmak demek değildir. Yazmak demek duygu ve düşüncelerimizi en güzel şekilde başkalarına aktarmak demektir. Elbette kendimiz için de yazabiliriz. Ancak yine de asıl amacımız iletişimdir. Çocukların olağanüstü yaratıcılıklarını kağıda dökmek demektir. Allah aşkınıza, özet yaptırmak yazmak demek değildir. İşkence demektir. Çocuklarınıza işkence yaptırmayın. Başka bir kişinin duygu ve düşüncelerini nasıl özümseyecek, sonra da kendi ifadesiyle kağıda dökcek? Ne yararı var? Bırakın hayallerini, düşlerini ve duygu ve düşüncelerini yaz-

sınlar; ancak bu şekilde yazmayı öğrenirler. Toplum olarak çoğunluğumuz yazma özürlüyüz. Küçük bir dilekçe bile yazmak istemiyoruz. Oysaki hepimiz parmaklarımız, bileklerimiz ağrıyınca kadar öğretmenin söylediklerini defterlerimize yazdık. Niçin evde bulamadığımız komşumuza bir not yazıp kapısına bırakmaktan aciziz? Lütfen üzerinde kafa yoralım. Bu kadar yazdık yazdık yazdık ama bir küçük notu bile doğru dürüst yazamıyoruz. Bunun nedenlerini araştırmalıyız. Ben nedenlerinden en önemli olanı size sunuyorum. Okullarımızda gerçekten yazmak amacıyla görevler yaptırmalıyız çocuklara. Veli toplantısına gidiyorum, bir öğretmen şöyle söylüyor: “Bu sene kitabımız yok, o nedenle ben derslerde her şeyi yazdıracağım; derste yazdıklarını evlerinde tekrararlarsa öğrenmiş olurlar. Olmaz... Arkadaşlar öğretmenin söylediklerini yazmak bir sınıf etkinliği değil, sadece işkencedir. Kendimden biliyorum. 25 sene önce bizim bazı öğretmenlerimiz de bunu yapardı, hâlâ aynı şey yapılıyor. Sevgili öğretmenimiz söylediklerinin yazdırılması yolunu bir sınıf etkinliği gibi anlatıyor. Öğrenciler ancak 10 dakika öğretmenin söylediklerini yazarken üstünde düşünüyor. Bu sıkıcı ve iğrenç çalışmaya devam edebilmek için aklını eğlenceli şeylere kaydırıyor, bu yüzden yazılanlardan haberleri bile olmuyor. Yeter, hâlâ bu işkencede ısrarlı olamayız.

“Niçin okuruz?” sorusu için bir beyin fırtınası yapmıştık. Şimdi de “niçin yazıyoruz?” sorusu için bir beyin fırtınası yapalım.

Ne yazarız konusunda da aşağıdaki beyin fırtınasını sunuyorum.

Gördüğünüz gibi, ne ve niçin yazarız sorularına öğretmenler ve diğer yetişkinler bu yanıtları veriyor. Öğrencilere de

sorabiliriz ve onlardan alacağımız yanıtlara göre çeşitli yazma etkinlikleri geliştirebiliriz. Okuma ve yazma yaşamda ayrılmayan iki beceri olduğu için etkinliklerde de birlikte kullanılabilirler. En yaygın olanı okunan bir parçanın tamamlanması şeklinde yapılmaktadır. Gerçekten de son derece yararlı bir etkinlik olduğunu belirtmek istiyorum.

Bu arada ders kitabı yok diye çocuklara işkence eden öğretmenlere şunu önerebilirim (çocuklara yazdırdıkları genellikle ellerindeki bir kitaptır): Hiçbir etkinlik aklına gelmiyorsa bir derste yazdıracakları metni fotokopi yapmaları ve doğru yanlış testi olarak çocuklara sunmalarıdır (tabii ki fotokopi makinesi varsa). Bu şekilde hiç olmazsa öğrenmenin bir kısmı sınıfta gerçekleşecektir. Aksi taktirde yazdırma hem derse, hem size karşı nefreti garantileyecek, üstelik de kimse bir şey öğrenemeyecektir. Sınıfta öğretmenin görevi bilgileri çocukların üzerine serpip sonra da nerde öğrenirler öğrensinler diye düşünmek değildir. Öğrenme sınıfta olmalıdır. Evde ya da dershanede değil.

Bir başka etkinlik: Dersin o gün öğrenilecek kadar kısmını fotokopi olarak üçer ya da ikişer kişiye birer adet olarak dağıtmak ve parçayı okumalarını, daha sonra da konunun durumuna göre bu konuyu kısa ve öz olarak bir posterde göstermelerini istemektir. Posterlerin amacının bu konuyu hiç duymamış kimselerin bu posterleri okudukları zaman konuyu da anlamaları olduğu belirtilir. Öğrenciler bu amacı gerçekleştirmek için resim çizebilir, grafik koyabilir; bu konuda serbest olmadırlar. Posterden kasıt büyük bir kağıt üzerinde anlatılmak istenenin gösterilmesidir. Bunu büyük bir fon kağıdına tahta kalemiyle yapabilirler, hiç kimse kendi yaptıklarını sını-

fa sunu yaparak gerçekleştirmek ama posterler sınıfın duvarlarına asılır ve bir süre orada durur.

Fotokopi makinesi veya tepegöz yoksa, öğrenciler gruplara ayrılmalı, öğretmen kendisi ya da güzel okuyan birilerine paragraf paragraf okutmalı ver her paragraf için öğrenciler grup içerisinde tartışarak bir öz oluşturmalıdır. Daha sonra bu cümleler tahtaya yazılır, öğrencilerle tartışılarak son halleri verilir. Bir derste öğrenilecek kısmı bitince gruptaki öğrenciler son halleri verilmiş başlıkları fon kağıtlarına yazılıp sınıf duvarlarına asarlar. Bu etkinlik yapılabilecek en sıkıcı etkinliktir ama yine de öğrencilere olduğu gibi bilgileri yazdırmaktan daha iyidir.

Okuldaki Diğer Bazı Bildik Sorunlara Farklı Bir Bakış

Okullarda bir başka sorun da tuvaletlerin kirliliği ve sabun bulunmamasıdır. Diğer bir örnek de kız ve erkek öğrencilerin okulun farklı kapılarından girip çıkmasıdır. Bu iki örneği seçiş nedenim, ikisini de ilginç bakış açılarıyla çözen bir yöneticinin konuşmasına şahit olmamdır. Okul müdürü okula atandığında, kız ve erkek öğrencilerin farklı kapıları kullanması uygulaması sürmekteymiş. Okul müdürü buna son vermiş, gerekçesi de şuymuş: Okul dağılırken okula yakın sokaklarda bulunan bazı kişiler kız öğrencilere sözle sataşmaktaymışlar. Okul müdürü eğer erkek öğrenciler, kız öğrencilerle birlikte çıkarlarsa bu sataşmalar olamaz diye bir hipotez ortaya atmış. Bunu denemişler ve müdür haklı çıkmış. Erkek ve kız öğrenciler birlikte aynı kapıdan çıkıca dışarıdan gelenler bu kez sataşmaya cesaret edememişler, bu sorun da ortadan kalkmış. Bir başka uygulama ise tuvalete sabun koyma konusunda

olmuş. Öğretmenler kurulunda bir öğretmen söz alarak tuvalete sabun konması çok önemli bir konu ancak sonuçta pek bir işe yaramıyor çünkü sabunlar çalınıyor, o nedenle konulmasın demiş. Okul müdürü ise bundan çok memnun olmaları gerektiğini belirterek şöyle devam etmiş: “Çocuklar demek ki temizliğe önem veriyorlar ama ekonomik nedenlerle sabun alamıyorlar bu nedenle de tuvaletlerdeki sabunları alıyorlar. Şimdi yapmamız gereken daha fazla sabun koymamız ve belki de bir kampanya düzenleyerek isteyen çocuklara vermek üzere sabun dağıtmamız gerekir.”

Görüldüğü gibi aynı olay iki farklı şekilde yorumlanabiliyor. Ancak, genellikle ilk yorumlar daha çok akla gelmektedir. Böylece de tuvaletlere sabun koymaktan vazgeçilmekte ya da kız ve erkek öğrenciler ayrı kapılardan çıkarılmaktadır.

Bu Bölümü Kapatırken Son Bir Öneri

Sınıfta öğrenciler arasında asla ayırım yapmamalı, hiçbir öğrenciyi diğerlerinden üstün tutmamalısınız. Bu eşitlik lafla değil uygulanarak gösterilebilir. Asla bir öğrenciyi “süper”, “mükemmel” gibi nitelirmede bulunmayın. Eğer böyle yaparsanız, istemeden de olsa diğerlerinin mükemmel ya da süper olmadığını kastetmiş olursunuz. Diğer öğrenciler farkında olmadan bu mesajı almaktadırlar. Bunun sonucunda sınıfta çekememezlikler başlamakta ve öğrenciler aynı hedefe giden bir bütünün parçaları olmak yerine birbirlerini yok etmeye çalışan bireyler olmaktadır. Ancak, elbette ki başarılı bir çalışma övülmelidir. Ancak dikkat edilirse, övülen öğrenci değil üründür ya da çabadır. Bireyin kendisi değil; aynı anlamı taşıyor mu? dersiniz yanıt hayırdır. Şöyle ki, “bu ödevi

yapmak için çok çaba harcamışsın, bu çalışma için seni kutlarım,” demek, “sen mükemmel birisin” demekle aynı şey değildir. Mükemmel olan çalışma ve üründür. Kişi değildir, böylece verilen mesaj “sen” değildir, ve kişi yüceltilmez. Kişi yüceltilince, diğer öğrenciler o hep güzel çalışma yapar biz ise yapamayız mesajı almaktadır. Oysa çaba ve ürün övüldüğünde, verilen mesaj da “bu şekilde çabalayan herkes bu ürünü elde eder” almaktadır. Bunun sonucunda da şöyle bir anlam çıkmaktadır. “İstersen benzer bir çabayla sen de aynı başarıyı ve övgüyü kazanırsın; onun övülmeye layık tarafı kendisinin özel, mükemmel, istisnai kişi olması değil, gösterdiği çaba ve ortaya çıkardığı üründür”. Üründen söz ediyoruz ama ürün öğrenciden öğrenciye değişebilir yani her öğrencinin aynı ürüne ulaşması mümkün olmayabilir. Fakat, bugün bir öğrencinin ortaya koyduğu ürün mükemmel olabilir, yarın öbür öğrencinin. Yoksa ürün mükemmelliğinden kastım, ortaya konan ürünlerin birbirleri ile kıyaslanarak en iyisinin ortaya konması değildir.

Böylece mükemmellik kişilerin niteliği olmaktan çıkarılmış, çabanın bir ürünü haline gelmiştir. Kim çaba gösterirse o mükemmel ürünler elde eder mesajı verilmiştir. Her öğrenci bir gün mutlaka çabalayarak mükemmel bir ürün sergileyebilir ve bu üründen dolayı da güzel sözlerle ödüllendirilebilir. Sonuçta, herkes mükemmel olabilir ama ancak çabalayanlar, gayret edenler güzel ürünler çıkarırlar. Amacımız tüm öğrencileri eşit hale getirmek değildir. Böyle bir hedef başarısız olabilir ve öğrencileri mutsuz edebilir. Amacımız her öğrencinin gidebileceği yere kadar gitmesine destek olmaktır. Her öğrenci mükemmel bir ürünle karşımıza çıkabilir. Bu da ürünü överek ona destek olmamızı sağlar.

TEFTİŞ

Öğretmenlerimizin çoğunda müfettişlerle ilgili bazı şikayetler olduğunu biliyoruz. Müfettişlerin de öğretmen olduğu gerçeğinden yola çıkarsak bu tedirginlik üzerinde düşünmek gereklidir. Ya müfettişler bazı hoş olmayan davranışlar içerisindedir ya da öğretmenler üstlerine düşen görevleri tam olarak yapmadıkları için müfettiş karşısında ezilip büzülmektedir. Müfettişlerin durumu veya sorunları bu kitabın konusu dışındadır. O nedenle ele alınmayacaktır. Öğretmenin tarafından olaya bakarsak, öğretmenlerimizin müfettiş karşısında zor durumda kalmamaları için görevlerini tam olarak yapmak zorundadırlar. Nitekim müfettişlerden şikayetçi olan öğretmenlerden bir kısmı yapması gereken işleri tam olarak yerine getirmedikleri, öğretmenlerle bu konuda yaptığım görüşmeler sırasında ortaya çıkmıştır. Öğretmen üzerine düşen görevleri tam olarak yaptıktan sonra müfettişlerden şikayet ederse o zaman haklı olabilir, aksi taktirde haksızdır, en azından haksız görünecektir. O nedenle öğretmen görevlerini mükemmel bir şekilde yapmalıdır. Günlük plan ve öğrenci izleme mükemmel bir şekilde yapılmalıdır. Bu konuda okulunuzdaki tecrübeli öğretmenlerden yararlanmasını

bilmelisiniz. Tatlı dil, samimiyet, kırıcı olmayan açık sözlülük her zaman iyi bir başlangıçtır. Öğretmenlerin birbirlerini çeğiştireceğı yerde fikir alış verişinde bulunmaları mesleklerinin gelişimi ve öğrenci başarısının artırılması açısından önemlidir.

Bir ilköğretim I. kademe öğretmeni şöyle bir olay anlatmaktadır:

“Biz 3 öğretmen bu yıl 1. sınıfı okuttuk. Ben çocuklar için yaptığım bir çalışmayı küçük bir kağıda yazıp diğeri iki arkadaşıma gönderdim. Birkaç kez bunu yaptıktan sonra bir gün baktım ki onlar da bana gönderiyor. Böylece birbirlerimize yardımcı olma yolu açıldı. Bu sayede çocuklarımız geçen yıllardakine kıyasla çok daha çabuk ve hızlı okudular. 23 Nisan programı için ben çocuklara oyun öğretirken, oyuna katılmayan öğrenciler de diğeri 2. sınıfta derslerine devam ettiler. Akşam ben plan yaparken aklıma farklı bir konu gelirse hemen arkadaşıma telefon açarım, onun aklına bir şey gelirse o bana telefon açar. Böylece birbirimize yardımcı oluruz.”

Günlük plana programdaki yüzlerce hedef ve davranışların yazılmasını son derece gereksiz ve anlamsız olduğunu düşünüyorum. Umarım bu gereksiz uygulamadan vazgeçilir. Ama vazgeçilinceye kadar yazmanız maalesef gereklidir. Davranışların yazılması ne yazık ki yine davranışçı bir mantıktır. Öğretmenler programı okumuyorlar, o nedenle plan defterlerine yazmaya mecbur edersek okumak zorunda da kalırlar, plana bakarak okuyup okumadıklarını da denetleyebiliriz, anlayışlıdır. Umarım bu anlayıştan kurtulabiliriz. Çünkü bu düpedüz eziyet ve insana saygısızlıktır. Unutmamalıyız ki hedef ve davranışları öğretmen yazar ama

isterse sınıfta göz önüne bile almayabilir. Bunu bilmek de çok kolay değildir. Öğretmenlerin neden programları okumadığı belirlenebilir ve buna göre bazı çareler düşünülebilir. Belki de öğretmenlerin okumasına bile gerek yoktur çünkü tamamen belleklerinde de olabilir. Günlük plan yapmaya karşı olan bir öğretmen şöyle demişti: “Plana yapmamızın bir anlamı yok çünkü dergiler planları bizim için hazırlıyor.” Ancak şurası da unutulmamalıdır, günlük plan derste öğretmene yol göstermektedir. MEB öğretmenler için el kitapları göndermektedir. Bu kitapların mutlaka okunması gerekmektedir. Günlük planlarda eğlenceli senaryolar ve etkinlikler hazırlamanın öğretmenler için çok daha önemli olduğunu söylemekte yarar var. Bazı öğretmenler ise müfettişlerin şu ya da bu sebeple sınıfa sinirli geldiklerini ve öğrencileri azarladıklarını söylemişlerdir. Bu durum öğrencilerin müfettiş paniği yaşamasına neden olmaktadır. Bu panik öğretmenler öğrenciyken müfettişlerin ve öğretmenlerin sınıf içerisinde terör havası estirmiş olmaları nedeniyle de olabilir. Öğretmen eski yaşadıkları nedeniyle şimdi de aynı şekilde huzuru kaçabilir. Maalesef öğretmen istemeden bu huzursuzluğunu öğrencilere de aktarmaktadır. (Bak. Rol yapma konusu.) Öğrencilere bu stresi aktarmamak için hal ve davranışlarımıza çok dikkat etmemiz gerekir. Eğer müfettişler sınıfta hoş olmayan davranışlar gösteriyorsa bu durumu bizzat okul müdürü ve baş müfettişe iletmekte yarar olabilir. Müfettişler sınıfta öğretmene veya öğrencilere hiçbir olumsuz söz söylememeli veya olumsuz tavır almamalı, gördükleri olumsuzlukları sınıfın dışında uygun bir yerde öğretmene iletmelidirler. Müfettiş ve öğretmen eğitim kalitesini yükseltmek için bir arada olması gereken bireylerdir. Birbirleriyle uğraşmaya vakitleri yoktur. Ama

görünüşe bakılırsa müfettişler öğretmenlerden üstün oldukları mesajı vermekte, bu muameleye maruz kalan öğretmen de müfettişe kafa tutma yoluna gitmektedir. Öğrenim ortamı olması gereken sınıf birden bir arenaya dönüşmekte ve öğrenciler de mecburen olayların içerisinde çekilmektedir.

Teftiş sisteminin kimseye karşı olmadığı, öğrenimin kalitesini yükseltme amacına hizmet ettiği mesajı, öğretmen müfettiş, ve okul yönetimince kabul edilmeli ve bu, öğrencilere de hissettirilmelidir. Maalesef müfettişler pek çok öğrenci tarafından öğretmenleri, okul idaresini, ve öğrencileri üzen, kıran ve mutsuz eden “öçüler” gibi algılanır olmuşlardır, bunun sorumlusu da öğrenciler değildir.

Bir öğretmen başından geçen olayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Sene başında müfettiş sınıfa geldi ve çocuklara sorular sordu. Öğrencilerden bir tanesi parmağını kaldırmış havada sağa sola oynatıyordu. Müfettiş sert bir üslupla onu şiddetle azarladı. Öğrenci neye uğradığını şaşırды. Tüm öğrenciler adeta köşelerine sindiler. Teneffüste durumu müdürümüze anlattım okul müdürü konuyu diğer müfettişlere de anlatmış. Bu müfettişin yıl sonunda beni teftiş etmesine de izin verilmedi.”

Müfettişlerin de öğretmenlerle ilgili anıları vardır elbette. O nedenle ne müfettişler öğretmenleri ne de öğretmenler müfettişleri suçlasınlar.

Öğretmenler hangi kriterlere göre değerlendirildiklerini bilmediklerini söylemişlerdir. Eğer müfettişler bir değerlendirme notu verecekse bu notun hangi kriterlerle yapıldığını öğretmenler bilmek zorundadır. Amaç eğitim ve öğretim kalite-

tesinin yükseltilmesidir, öğretmenler hangi kriterlere göre değerlendirildiklerini bilmezlerse kendilerini nasıl geliştirirler? Kendilerini geliştirmeleri için kriterler şarttır. Yoksa öğretmenler cezalandırıldıklarını düşünürler ve teftişin amacını kendilerini küçük düşürmek ve cezalandırmak gibi algılayabilirler. Öyle ya, bu insanlar benden ne istiyorlar sorusuna verecek yanıtları yoktur ki. Bu yanıtlar çok net bir şekilde ortaya konmalı ve öğretmenlere verilmelidir. Gerekirse değerlendirmeyi öğretmen ve müfettiş birlikte yapabilir. Öyle ya, kriterler güzel belirlenmiş ve konmuşsa bu yapılabilir. Böyle bir uygulama sonucunda kimse notlara itiraz edemez. Ama, müfettişlerin bilinmeyen geçmiş izlenimleri, duygu ve düşünceleri ile harmanlanmış afaki notları har zaman tartışmaya açık olacak ve karşılıklı güveni zedeleyecektir. Elbette bu öneriler bir temennidir, umudum bunları müfettişlerin de okuması ve bu uyum için gerekli çabayı göstermesidir.

İflah olmaz sağ-sol anlayışının tesiriyle müfettişlerin kendi görüşlerini paylaşmayan kişilerin açıklarını aramak gibi bazı davranışlarının olduğunu söyleyen öğretmenlere rastlayınca şaşırıldığımı söylemek zorundayım. Bu yapay ayırım yüzünden çok sancılar çeken ülkemizde birilerinin hâlâ böylesine zavallı bir ayrımcılık çabası içerisinde olmasına hayret etmek bile yetersiz kalmaktadır.

Bu davranışların altında, eski bir mantık olan siyah/beyaz mantığı yatmaktadır. Doğru/yanlış, siyah/beyaz, iyi/kötü gibi ikili mantık anlayışı yerini gri tonları olan mantığa bırakmıştır. Hiçbir şey %100 doğru ve %100 yanlış olamaz. Mutlaka gri tonlar vardır. O nedenle hiç kimse %100 iyi veya %100 kötü olamaz. Her şeyin artı ve eksileri vardır. Nitekim, sağ-sol

çekişmesi de sağın %100 doğru veya solun %100 yanlış olduğu (ya da tersi) düşüncesi üzerine kurgulanmıştır. Şekilci ve yüzeysel bir yaklaşımdan başka bir şey değildir bu. Ama artık yüzeyselliğe kapılmanın çok yanlış olduğunu kabul etmek zorundayız. Aksi taktirde her şey bu kısır ikili mantık ile değerlendirilmek zorunda kalınacaktır. Böylece sürekli kavga eden bir toplum olacağız. İş sadece sağ-sol çekişmesiyle kalmıyor yenileri sürekli ve kolayca üreyebiliyor: Dinci-laik, inançlı-ateist, alevi-sünni... Bu doğru yanlış mantığı ile kavga hiçbir zaman bitmez. Bu konuda Beyaz Nokta Vakfı'na başvurulabilir. Adı geçen vakıfta gri mantık anlayışıyla ilgili yeterince kaynak var. Açıkçası bu eski anlayışı bırakıp gri mantık anlayışına geçmek zorundayız; özellikle biz öğretmenler. Hâlâ bu mantık ile yaşamına düzen vermeye çalışan kişiler varsa okulunuzda ve yakınlarınızda onlara bu kaynakları sunmanızı öneririm. Sunmaktan ziyade belki de görmelerini sağlamak daha iyi bir yöntemdir. Çünkü tavsiyeler genellikle hoş karşılanmaz.

OKUL ve AİLE SORUNLARI

Ülkemizde devletçi bir eğitim anlayışı olduğu için veliler adeta çoğu okulun görmezden geldiği kişilerdendir. Sadece devlet okulları değil özel okullar bile velileri hiçbir şeye karıştırmamaya çalışır, üstelik özel okullar karıştırmamakla da öğünür. Çünkü, velileri karıştırmamayı marifet zanneder. Bu maalesef biraz da tebaa anlayışının bir yansımasıdır. Oysa veli çocuğunun eğitiminden birinci derecede sorumlu olan kişidir ve okulun tüm karar mekanizmalarında bulunması gerekir. ABD’de veli müfredat programında bile görüş belirtir, hazırlanmasında görev alır hatta velilerin istemediği programların okullarında uygulanması çok zordur. Ülkemizde ise sorumluluğu veli adına devlet üstlenmiş, veli de —bazı istisnalar dışında— bu işten son derece mutludur ve hiçbir sorumluluk almak da istememektir. Velilerin çeşitli vesilelerle okulda toplantılar yapması ve plan ve programlara katılması çok yerinde olur. Pek çok okulun kütüphanesinde laboratuvar da okulca verilecek kısa bir kurs ile veliler nöbetleşe kalabilir ve buraları tüm gün hatta hafta sonları kullanıma sunabilirler.

Ancak konuyu okul müdürleri benzer gerekçelerle geçiştirebilirler. Örneğin bazı müdürlere göre, başta velilerden gelen ilgi çok olur ama kısa bir süre sonra da kaytarmalar, bahaneler ortaya atılır ve bu iş yarım kalır. Oysa okullarımızda pek çok şey yarım kalmakta ve bunun sorumluluğu da öğretmenler, ve okul yönetiminin olmakta; ama, kimse okul müdürlüğü sisteminden vazgeçelim dememektedir. Bana göre karşımıza maalesef bildik bir yaklaşım çıkıyor: “Adam sen de; başımıza iş mi açalım?”

Veliler okul faaliyetlerine katılmakta başlarda çekimser olabilirler, bunun nedeni de her şeyden evvel okulun resmi bir kurum olması ve resmi kurumlarda çekilen çilelerin derhal yüzümüze şamar gibi vurulması, başka bir deyişle devletin soğuk yüzünün burada da vatandaşın karşısına çıkıyor olması olabilir. Okulun vatandaşa karşı konuksever olması ve sıcak bir yer olarak görülmesi maalesef sadece bazı okul müdürleri tarafından gerçekleştirilebilmekte, ne yazık ki kurumsal bir anlayışa dönüşmemektedir. Okul müdürü okuldan tayin olunca her şey eskiye dönmekte ve müdür yeni gittiği okulda velilerin okulu sahiplenmesi çabasına sıfırdan başlamaktadır. Ne yıpratıcı ve bezdirici bir sistem. Soğuk yüzün gülümser hale getirilmesi gerekir. Veliler okulda hep hoş bulmalıdır. Böylece daha rahat davranır ve çekinmeden okula gelebilir.

Bu nasıl yapılabilir?

Mümkünse velilerin okula gelmelerini teşvik için bir veli kabul salonu olmalıdır. Veliler burada ağırlanmalı onlara çay ikram etmeli ve gerekli yardımlar yapılmalıdır. Bu iş sadece bir kişinin görevi değil personelin tümünün görevi olmalıdır. O oda için bir görevli olabilir ama herkes birlikte veliye hoş

geldin mesajını verebilmelidir. Sanırım isterse herkes bunu yapabilir. Gerekirse bu mesajların ne olduğu belirlenip herkesçe de uygulanabilir. İşte bir örnek: “Her kim bir veli görürse hemen selam verecek ve güler yüzüyle yardımcı olup olmayacağını soracak.” Bu ilke herkesin yapmaya zorunlu olduğu *hoş geldin* uygulamasının bir maddesi olabilir. İstenirse bu bir toplantıyla belirlenir ve herkesçe de uygulanabilir. Bir veli olarak okula gidiyorum ve bir muhatap bulamıyorum. Öğretmenler beni görmezden gelip yanımdan geçiyor. E, pes doğrusu, iyi ki nöbetçi öğrenci var.

Velilerin okulda sık sık gelmesi önemlidir çünkü velilerin de öğrenciler gibi yeni yaklaşımları ve anlayışları öğrenmeye gereksinimi var ve bunu da en iyi okul sağlayabilir. Okula alışan veli okul tarafından düzenlenen konferans ve seminere daha rahat gelebilir ve kendini evinde hisseder. Bu sayede velilerin de kendilerini geliştirebilme şansları olabilir. ABD’de yapılan bir araştırmaya göre bir baba okulun verdiği eğitimin kat kat üzerinde bir eğitimi çocuklarına verebilmektedir. Babanın ve annenin eğitimi okulun eğitiminden daha önemli olduğunu bilmiyor muyuz? Elbette biliyoruz. Ailelerin eğitimi en az çocukların eğitimi kadar önemlidir ve maalesef bu işi okullardan başka bir kurumda şimdilik yapamaz. Belki sivil toplum kuruluşlarıyla el ele okul bu işi üstlenebilir.

Bu konu açıldığında bazı okul müdürleri okula velilerin gelmesi için çaba gösterdiklerini ama bir türlü başarılı olamadıklarını söylemektedirler. Elbette ki değişim akşamdan sabaha olamaz. Bu değişim belki de kuşaklar boyunca sürecektir. Şu anda istemediğimiz bir sonuç olan velilerin okuldan uzak durma çabalarını acaba kaç kuşakta başardık dersiniz belki

100 yılda, belki de daha fazla zamandan beri. Şimdi tersi için de bu miktarda bir süreye gereksinim duyabiliriz. Yani maalesef sosyal gelişimler ve değişimler kuşakları alıyor. En azından bu çabalar şu andaki öğrencilere yansiyacaktır. Onlar veliye gösterilen saygı ve sıcak yaklaşımı hemen görecekler ve anlayacaklar, kendileri veli olunca da okula rahatlıkla gelebileceklerdir. Şu andaki veliler öğrenciyken anne babalarına pek ilgi gösterilmediğini biliyor, kendileri anne baba olunca da ilgi gösterilmeyeceğini zannediyorlardır.

Okullardaki gizli soğuk duvar nedeniyle gerçekten gereksinim duyanlar okula gelememekte bunun yerine daha rahat, ısrarcı, sürekli bir şeyler istemeyi alışkanlık haline gelmiş birkaç kişi sürekli okula gelmekte ve hak etmedikleri halde çocukları için not bile istemektedirler. Velilerin okula ziyaretleri teşvik edilmeli ama öğretmenlerle görüşmeleri belli bir düzen içerisinde olmalıdır. Bu önemli bir konudur. Çünkü 5 dakikalık teneffüsü olan öğretmen bu 5 dakikayı da dil dökeerek geçirmektedir. Öğretmenin programında haftada boş olan saatlerinde yapılabilir ve bazı okullar bunu çok güzel düzenlemektedir. Bu saatler velilere bildirilebilir ve okul ziyaretlerinin bu saatlerde yapılması sağlanabilir. Böylece velinin uygun olmayan saatlerde okula gelmemesi sağlanabilir.

Bu genel durum sonucunda şimdi de öğretmen olarak sizin ne yapabileceğinize bakalım. Eğer okulunuzda velilere yönelik bazı etkinlikler düzenlenmiyorsa bu konularda girişimlerde bulunabilirsiniz. Ama asıl önemlisi yapılması sadece bize bağlı olan işleri mükemmel bir şekilde yapmaktır. Mesela, öğrenci dosyalarını özenle tutmanız ve velilere gerekli bilgileri vermeniz son derece önemlidir. Ayrıca yanınızda küçük bir not defteri bulundurun, bu defter çantanıza ya da cebinize

şıgacak kadar küçük ve yaprakları birbirinden bağımsız, ancak dağılıp gitmeyecek şekilde tutturuluş olmalıdır. Böylece gerektiğinde kolayca yırtıp alabilirsiniz. Yırtılan kağıtları da daha sonra bir deftere iyi bir tutkalla yapıştırarak bir albüm elde edebilirsiniz. Tarihleri de yazarsanız elinizde olağan üstü bir kaynak olacaktır. Yalnız kağıtları bantla yapıştırmayınız çünkü bantlar zamanla bozulmaktadır. Kağıdın arkasını da kullandıysanız bu kez sadece kağıdın bir kenarını yapıştırır böylece arkasını çevirip bakabilirsiniz. Bu küçük kağıtlar bir küçük not defteri olabilir. Bu deftere sizin ve öğrencilerinizin yaptıkları ilginç ve güzel çalışmaları, davranışları ve aklınıza gelen fikirleri hemen yazabilirsiniz. Bu deftere yazılmış notları daha sonra öğrencinin velilerine de anlatabilir ve öğrencilere karşı olan ilginizi velilere de gösterebilirsiniz. Ayrıca, bu yaprakları yapıştırarak elde edeceğiniz albüm, elinizde yayınlanabilecek olağan üstü bir bilgi birikimi de oluşmuş olur. Kağıda dökülmeyen bilgiler suya yazılmış gibi belleğinizden silinir gider. Ne yapsanız da hatırlayamazsınız. 10 yıl sonra bu notlara baktığınızda ne kadar çok bilginin unutulup gittiğini hayretle göreceksiniz. O nedenle yazma işini ciddiye almalısınız. Eğitimimiz okuldaki bilgilerin kayıt altına alınmamasından dolayı çok büyük bir kayba uğramaktadır. Mümkünse öğrenci cetvelleri düzenleyin ve öğrencilerin ödev yapma, arkadaş ilişkileri, okul içi davranışlarını bu cetvellere aktararak mükemmel bir veri dosyası elde edebilirsiniz. Böylece öğrenciler hakkında bilgi vereceğiniz zaman elinizde sağlıklı ve mükemmel bir dosya olacaktır. Bu özellikle sınıf öğretmenlerinin yapabilecekleri bir iş olabilir. Branş öğretmenleri çok sınıflara girdiği için bunun mümkün olması zordur.

Okuldaki etkinliklerde kullanılacak malzemeleri mümkün olan en ucuz malzemelerden seçin. Örneğin küçük resim defterlerini büyüklere tercih edin. Gereksiz kalın ve büyük defterler satın aldırmayın. Bazı okullarda bir sırada üç kişi oturmasına rağmen kocaman A4 kağıdı büyüklüğünde harita metot da denilen defterler satın alınmakta ve çocuklar bu defterleri sıraya koyamamaktadır. Çünkü üç açılmış harita metot defteri sıraya sığmamaktadır. Bu defa öğrenciler spiral telli dosyalar istemektedirler. Bu defterlerin de fiyatı iki mislidir. Boşuna bu paralar ödenmektedir. Çocukları bir önceki yıldan kalan defterleri kullanmaya özendirmelisiniz. Kalemleri sonuna kadar kullansınlar. Sürekli kalem, silgi, kalemtıraş kaybedenlerin neden bunları kaybettiklerini sorgulamaları için yardımcı olun. Kalemini kaybetme, ne çok kalem silgi kaybediyorsun, demek çözüm değildir. Çocuk ya hiç umursamayacak ya da telaşlanıp eşyalarını daha çok kaybedecektir. O nedenle, neden kaybediyorsun, sorusunu kendine sorması gerekir; bu konuda yardımcı olabilirsiniz. Ne yapıyorum da eşyalarımı kaybediyorum?

Yere düşüyor sonra alırım diyorum ama unuttuyorum.

Arkadaşıma ödünç veriyorum sonra almaya unuttuyorum.

Çantamın kenarı yırtık, sanırım oradan düşüyor.

Defterimin arasında bırakıyorum, sonrada oradan düşüyor.

Cebime koyuyorum ama oradan düşüyor.

Bazı arkadaşlarım kalemleri alıp sağa sola atıyor.

Teneffüse çıktığımda birisi alıyor.

Şaka yapacağım diye birisi saklıyor kimin sakladığını bulamıyorum saklayan da unuttu ve kalem orda kalıyor.

Bu yanıtları bir öğrenci grubuna, “Kalem nasıl kayboluyor?” sorusunu sorunca aldım. Buna benzer sorularla öğrencinin dikkatini, kaybetme olayına çevirmesini sağlamalı, nedeni belirlemeli, daha sonra da bu neden ya da nedenlere çözüm bulmalıdır. Sorunu, çocuktan uzaklaştırmalı, kaybetme olayına bağlamalısınız. Çocuk kayıpçı kişi değildir. Sadece bazı yanlış davranışlar sonucunda eşyalarını kayıp etmektedir. Eğer bu davranışlar değiştirilirse eşyalarda kayıp olmaz. Olayların davranışlar sonucunda ortaya çıktığı, yoksa kendisinin de diğer öğrenciler gibi cici, akıllı bir çocuk olduğu mesajı verilmelidir. Dikkatsiz çocuk, dağınık çocuk mesajları kişinin kendisinedir. Çocuk kısa zamanda bu özelliği kendine mal eder ve ben dikkatsizim, ben dağınığım o yüzden kalem ve silgimi kayıp ediyorum diyerek bu durumu kabul eder. Bunu önlemek için dikkati kişilikten çekip, bu sonuca neden olan asıl sorunu bulmalı ve ona odaklanmalıdır. Bazı sorunları yukarıda verdim; benzer bir analiz ile çocuğun soruna odaklanması sağlanabilir. Bu yaklaşım çocuğun “Ben kötüyüm, ben beceriksizim, ben dağınığım,” düşüncesine kapılmasına engel olur ve, “Bir sorun var, eğer o sorunu çözersen bu sıkıntı ortadan kaybolur,” mesajını verir. (*Bak.* Ürün ve becerinin ödüllendirilmesi.)

Okulda eşyaların kaybolması haklı olarak velileri rahatsız etmektedir. Bazı veliler ne yaparsam yapayım neredeyse her gün yeni kalem, silgi ya da kalem tıraş vermek zorunda kalıyorum, benim çocuğum çok salak, gibi sözler sarf etmektedir. Bu veliler öğrencileri de sıkıştırarak işi iyice içinden çıkılmaz

hale getirmeden önce siz ilgilenmelisiniz. En önemlisi de ukala olmayın ve her şeyi biliyor görünmeyin. Bu yolla velileri susturabilirsiniz ama onların yanında değeriniz kalmaz; bu da çocuklar için yapabileceklerinizi olağanüstü sınırlar.

Veli toplantılarına hazırlıklı gidin. Mutlaka belirli bir saat verin ve her şeyiniz hazır olarak en az 5 dakika önce salonda beklemeye başlayın. İşlerin zamanında hazırlanması ve sunulması bir öğretmenin en önemli özelliği olmalıdır. Son dakikada koştur koştur gelip kalemi bir tarafa defteri bir tarafa saçmayın. Bulduğunuz yerin önceden düzenlenmesi gerekiyorsa bu işi mutlaka halledin. Tüm öğrenciler için elle tutulur söyleyecek birkaç sözünüz olmalıdır. Bu bilgiler olmadan veli toplantısı yapmayın ya da adını tanışma toplantısı koyun. Toplantıdan önce velilerinizden öğrencilerinin numaralarını öğrenmelerini isteyin ya da konuşmanızda isim ve numaraları okuyun ve öğrencilerinin numarasını not etmelerini isteyin. Toplantıda belirli öğrencilerinizle ilgili bazı sözler söyleyecekseniz isimlerini vermeden numaralarını söyleyerek bunu yapabilirsiniz. Gerekirse bu veliler ile özel de konuşulabilir. Ancak. Tüm velilere de yardımcı olabileceğinden tüm gruba da seslenmek daha doğru olabilir. Eğer öğrenci sayınız az ise her öğrenci için bir “hal ve gidiş” karnesi düzenleyerek velilere vermeniz çok yararlı olabilir.

Özellikle öğrencilerin özel bazı durumları bu karnede gösterilebilir. Sorun olan bazı tutum ve davranışları da velilere duyurulabilir. Ancak, bu karne öğrenciler için değil veliler için olmalı ve öğrenciler bu karneyi görmemelidir. Eğer öğrencileri ilerde sıkıntıda bırakacak tutum ve davranışları varsa bunları çözmek için neler yapılabileceği konusunda velilere yardımcı olun. Örneğin arkadaşların eşyalarına zarar

veren bir öğrenci velilere şikayet edildiğinde veli belki de çocuğuna evde dayak atacaktır. Şiddet kullanımı, başka sorunlara neden olabilir hatta bizzat çocuğun bu kötü davranışını iyice pekiştirebilir. O nedenle bu davranış için veliyle özel görüşün. “neden eşyalara zarar veriyor” sorusuna yanıt arayın, bu iş için velilerle birlikte olun. Genelde öğretmenler olarak sorunları kendi başımıza çözmeye kalkmakta, iş kontrolden iyice çıktıktan sonrada veliye haber vermekteyiz. Bunu yapmayın. Sorunu veliyle birlikte oturup görüşüp çözmeye çalışın, her şeyden önce yapmamaları gerekenleri onlara söyleyin. Bu çok önemlidir. Velilere haber verdikten sonra görevini tamamlamış gibi kendiniz ortadan çekmeyin aslında işiniz yeni başlamıştır ve veliye de rehberlik etmek zorundasınız. Veliyi olaydan haberdar etmek her zaman sorunları çözmekte, veliler bazen hiç aldırmamakta ya da sinirlenmekte ve şiddete başvurarak hiç çözülemez hale dönüştürmektedir. Gerekirse diğer öğretmenlerden, okul yönetiminden ya da profesyonel yardım almaktan kaçınmayın. Bu çocuklara vicdan borcumuz olduğunu unutmayın.

Veliler okul idaresiyle ilgili bir şey isterlerse yardımcı olun. Belli ki yardımınıza gereksinimleri var yapacakları işleri tarif etmek yerine mümkünse bizzat işlerini yapacak kişiye götürüp tanıştırın.

Özel ilgi gereken öğrencilerin velilerinin okullarda toplantı yapın

Velilere öğrencilerin ders ortasında gelmemesini nasıl sağlayacağı, nasıl ders çalışacakları ve kendilerinin çocuklara evde nasıl yardım edeceği gibi konularda yardımcı olun.

Aynı sınıfın öğretmenleri ev ziyaretlerini grup olarak (aynı sınıfın birkaç şubesi varsa) yapabilirler.

B. 15 yıllık öğretmendir. Başarılı olan öğrencilerden birinin çalışma düzeninin bozulduğunun farkına varır ve öğrenciyi izlemeye başlar. Evde bazı sorunlar yaşadığını anlar ve veliyi okula çağırır. Öğrencinin annesi gelir ve eşiyile ilgili sorunlarını anlatır. B. bu konuda ona yardımcı olmaya çalışır. Anne B.'nin bu davranışını takdir eder ve "Sen nasıl bacı gibi davranıyorsun," aynı sorunları yaşayan diğer çocuğunun öğretmeni içinse "O cadı gibi davranıyor," der.

Görüldüğü gibi, özellikle kırsal kesimde, veliler yakın ve samimi ilişkiyi taktir etmekte ve yardım almaya açık olmaktadır. Ancak sosyo-ekonomik durumunu daha iyi olan çevrelerdeki velilerin bu tip yardımlara kapalı olduğu, bazı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Onlar bunu kendi aile hayatlarına karışma olarak algılamaktadırlar. Ne yazık ki onlar sorunlarını daha iyi çözmekte fakat biraz daha kibirli davranarak yardımları reddetmektedirler. O nedenle bu tip velilerle daha farklı bir yaklaşım içerisinde olmamız gerekebilir. Onların her şeyi anlatacaklarını sanmamalıdır. Belki profesyonel yardım için yol göstermek bir çözüm olabilir. Bu veli toplantılarında genel olarak ilan edilmelidir. Yardımı reddeden veliler daha çok yardıma muhtaç olabilirler. O nedenle mutlaka uygun bir üslupla onlara yardımcı olmanın bir yolunu bulmak gereklidir.

Veli evlerini ziyaret edin, bunu öğrenci sayısına göre aylara bölerek yapabilirsiniz. Aileyi tanımak özellikle sınıf öğretmenleri açısından çok önemlidir. Çocuğun pek çok davranışı ailenin çocuğa olan davranışlarının bir ürünü olabilir. Bu konularda aileye yardımcı olabilirsiniz. Pek çok çocuk öğretmenlerinin ailesini ziyaret etmesini çok sevmekte ve istemek-

tedir. Ancak kültür yapımız nedeniyle erkek öğretmenlerin öğrencinin babası evdeyken bu ziyareti gerçekleştirilmesi çok uygun olur. Kadın öğretmenler ise baba evde olmadığı zamanda gidebilirler, hatta kadın kadına pek çok soruna çözüm bulabilirler. Önemli olan bir konu vardır ki, bu çalışmalar için mutlaka kurulda karar çıkarmalı ve tüm öğretmenlerin katılımı sağlanmalıdır. Kuruldan önce en yakın öğretmene bu konu açılmalı ve yavaş yavaş tüm öğretmenler olaya ısındırılmalıdır. Elbette okul müdürlerinin onayı son derece önemlidir. Özellikle yeni gittiğimiz bir yöreyse bu o yöreyi daha iyi tanıyan okul müdürleri size çok gerekli bazı bilgileri verebilir. Ancak karşı da çıkabilir. Eğer karşı çıkma nedeni o yörenin sosyo-kültürel yapısıyla ilgiliyse bu konuda ısrarcı olmadan önce o yöreyi tanımanızda yarar var. Ama “başımıza iş çıkarma”, “eski köye yeni adet” düşüncesini gizleyerek karşı çıkıyorsa tatsızlık çıkmamak kaydı ile ısrarcı olmakta yarar vardır.

Velilere sınıfta olan etkinlikleri anlatın, yaptığınız ürünleri sergileyin ve velilerin görmelerini sağlayın. Burada önemli olan yapılan çalışmaların hepsinin sergilenmesidir. Asla sizce iyi olanları seçip sergilemeyin. Çünkü sizce iyi olanı seçmek diğerlerine saygısızlıktır. Kaldı ki neye göre karar vereceğiz; unutmayalım ki, genellikle buluşlar ve yenilikler gerçekleştirilene kadar herkese saçma, yapılamaz ya da acayip gibi gelmektedir. Acaba Picasso, Leonardo da Vinci'nin öğrencisi olsaydı üstadın atölyesinde hepimizin bildiği resimleriyle 5 dakika durabilir miydi? Bir nesnenin aynen tuval üzerinde gösterilmesinin en büyük meziyet olduğu, fotoğrafın icat edilmediği o dönemde Picasso, Van Gogh, Monet ne kadar önemsenirdi. Ya da 20. yüzyıl mimarları acaba Rönesans dönemi

Avrupa'sında böyle yapıtlar ortaya koyabilirler miydi? Yenilikler daima ilk ortaya çıktıklarında tepki görürler. Garipsenirler, itilir, kakılırlar; onlara ancak küçük bir azınlık tarafından değer verilir. Siz de bu azınlık içerisinde olamaya çalışmalısınız. Öğrencilerinizi farklı ve değişik düşünmeye ve üretmeye yönlendirmelisiniz. Yaşam artık buluşlar üzerine kurulu ülkeler de buluş yapabilenler ve yapamayanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Farklı çocukları destekleyin ve sınırları zorlamalarını sağlayın. Belki sizin rehberliğinizde bizde de dahiler yetişebilir. Sıradan, ezberci ve kopyacılar maalesef çok zor bu hallerinden kurtulabilirler.

Velileri bu konuda bilgilendirin ve böyle çocukları varsa, onlar da teşvik etsinler. Maalesef yaratıcılık çok kolay gelişmiyor. Okulunuzda fotokopi makinesi varsa Fotokopi makinesiyle hoşunuza giden ve velilerin yararlanacağı çeşitli kaynakları çoğaltıp evlere gönderin.

KİŞİSEL GELİŞİM

Bu kitabı okuyarak Türkiye’de kitap okuyan azınlığın içerisinde olduğunuzu göstermiş oldunuz. Gerçekten konuşarak anlaşılan bir toplum olarak okuyanımlarımız çok az. Daha çok dinlemek ve konuşmak istiyoruz. Ancak, sadece konuşma/dinleme yoluyla ulaşabileceğimiz kaynaklar da sınırlı. Konferans ve seminerlerde ancak okuyan ve düşünen insanların kendi yorumlarını dinleyebilirsiniz. Bilgilere doğrudan ulaşmış olsaydınız; acaba, konuşmacı açısından değerli olmayan kim bilir ne kadar önemli bilgileri yakalayabilir ve yaşamınızda kullanabilirdiniz. Şimdi söyleyeceklerim, sizin için geçerli değil çünkü siz belli ki okuyan birisiniz ama belki arkadaşlarınıza önerebilirsiniz diye burada belirtmek istiyorum. Okuma alışkanlığı, hoş giden bir kitabı günde (hiç okuyamıyorsa) sadece 1 sayfa okumayı alışkanlık haline getirerek kazanılabilir. Elbette ki, okuyan biri olarak, siz okuyun ve okulunuzda bilgileri diğerleriyle paylaşın böylece bilginin aktarılmasında yararlı olmuş olursunuz. Bunun için ilk önce çevrenizdeki kaynakları keşfedin. Çevre kütüphanelerinde neler var bunları tespit edin. Okulda bilgisayar ve İnternet olanağı var mı? Bu şansınız varsa başta Beyaz Nokta Vakfı web

sitesi (www.beyaznokta.org.tr) olmak üzere pek çok siteye ulaşabilir ve kaynakları inceleyebilirsiniz. Eğer bilgisayar bilmiyorsanız ilk işiniz öğrenmek olmalıdır. 21. yüzyıl öğretmeni bilgisayar bilmiyor olamaz. Yaşınız ne olursa olsun herkesten bilgisayar öğrenin, bu amaçla yaşı sizden küçük de olsa herkesten yardım alın. Gurur meselesi yapmayın. Bilgisayar sizi dünyaya bağlayacak, ülkenin en ücra kasabasından İstanbul, Ankara, İzmir'e anında ulaşmanızı sağlayacaktır. Bu oluştuktan yararlanmalısınız. Bu fırsat öğrencileriniz açısından da çok olumlu sonuçlar doğuracaktır. Elektronik posta kanalıyla pek çok sanal foruma ulaşabilir ve pek çok konuda bilgi ve yardım alabilirsiniz. Okulunuzda bilgisayar yoksa yakında bir İnternet kafe mutlaka vardır. Oraya gidebilir, çalışma ve araştırmalarınız orada yapabilirsiniz. Sizin gibi düşünen pek çok öğretmen olduğunu unutmayın, ancak bu öğretmenler ülkenin çeşitli yerlerinde ve birbirlerinden habersizdirler, o nedenle bir araya gelmeye çalışmalıdır, ve elbette bu iş için de İnternet en iyi yoldur. Bir anda binleri bir araya getirebilir. Bu amaçla bir web sitesi hazırlanabilir. O sitedeki "ben de bu kitabı okudum" köşesine adınızı adresinizi girebilir ve bu kitabı okuyan diğer kişilerle tanışma olanağınız olabilir. Bu ortamda bilgileriniz geliştirebilir ve birbirlerinize yardımcı olabilirsiniz. Bu amaçla kendi aranızda bir klüp oluşturabilir ve belirlediğiniz günde aynı anda bilgisayar karşısına geçip ortak çalışmalar ve görüş alışverişinde bulunabilirsiniz. Bu imkanı bir tarafa atamayız. O nedenle eğer bulunduğunuz yerde hiç bilgisayar yoksa bir kampanya düzenleyerek okulunuza bilgisayar almalı ve İnternete bağlanmalısınız. İnternet bağlantı ücretleri ile bilgisayar bakım ücretleri için kaynak oluşturmalsınız. Bu iş için ilgili bazı veliler bulabilir ve onla-

rın yardımlarını sağlayabilirsiniz. Bu bilgisayar ile çocuklar için çeşitli etkinlikler geliştirip çocuklara ulaştırmalı, velileri de bu faaliyetlerden haberdar etmelisiniz. Çünkü bilgisayar her şeyden önce öğrencilerin yararı için size verilmiş olacaktır. Bunu göstermelisiniz. Sizin kişisel gelişiminin elbette öğrencilere yansiyacaktır ama maalesef bu çok da belirgin olarak ortaya konamayacaktır. Veliler verdikleri paranın yansımalarını hemen görmek isteyeceklerdir. Bunu yaparsanız başka konularda da kolayca destek bulabilirsiniz. Yalnız her şeyde olduğu gibi mutlaka okul yönetimini bu konuda da yanınıza alın. Ancak velilere mutlaka bu tip faaliyetlerde önder olmalı ve onlardan katkı sağlamayı bilmelisiniz. Veliler gereken parayı öderler ama önce size inanmalıdırlar. Onları kendinize inandırmayı bilmelisiniz, bu da her şeyden önce iyi niyetli olduğunuzu onlara göstermekle olabilir. Velilerin yardımları konusunda bazı önemli konular vardır. Her şeyden önce para toplama işlerini mümkünse üstlenmemelisiniz. Bu işi bir veli üstlensin ve yürütsün, ancak sizin emin olmanız gereken konu, toplanan paranın mutlaka belirlenmesi ve hesaplardan tüm velilerin açık bir şekilde haberdar olmalıdır. Asla para işi kendi aralarında benim dışımda demeyin, çünkü bir güvensizlik ortamı oluşursa fatura maalesef size çıkar. Bir daha da zor para toplayabilirsiniz. Tüm hesapları açık ve anlaşılır bir şekilde veli toplantısı sırasında uygun yerlere asın bulmaları ve incelemeleri için teşvik edin. Bir sorun çıkarsa tüm velileri haberdar edin ve yardım isteyin. Bazen çıkan bir sorun ummadığınız bir veli tarafından kolayca çözülebilir. Her seferinde de belirttiğim gibi okul idaresi her zaman bu olaylardan haberdar olsun, eğer bulunduğunuz yerde tek öğretmen ve yönetici sizseniz bu durumda en yakın amirinizi olaydan

haberdar edin. Yöneticiler özellikle ülkemiz bürokrasisinde kendilerinin haberdar olmadıkları her işten rahatsızlık duyabilirler. Okul müdürleri ile çok dürüst ve samimi bir ilişki içerisinde olmalısınız. Aranızda güven inşa etmelisiniz. Bunun içinde verilen işleri mükemmel bir şekilde yapmalısınız. Bir düşünür şöyle demiştir: “Başarı ayrıntıda gizlidir.” Ayrıntıları belirlemeli ve ayrıntılara inmeyi bilmelisiniz. Güven ancak bu şekilde gelişir. Size her konuda güveneceğini bilmelidir. Eğer “dumanı doğru çıkar, çok çok iki laf eder hepsi o kadar, okulu ben mi kurtaracağım” türünden tutumlar takınırsanız bu işlerinize yansır ve ilişkileriniz kopar. Okul müdürlerinin çoğu güvenebileceği öğretmenler arar, buna gereksinimleri vardır, bulunca da onu sonuna kadar korur ve gözetir. Bu siz olmalısınız. Böylece kendisine artı puan getirecek hiçbir şeyi sizden esirgemeye kalkışmayacaktır.

Mümkünse işleri başkalarıyla paylaşmayı da bilin, insanlar bazı konuları sahiplenmeyi severler onlara engel olmayın onları da çemberin içerisine alın. Sorumluluğu paylaşın bu bazı durumlarda yalnız kalmanızı önler ama oluşturacağınız grubun çalışma kurallarını önceden belirleyin. Bazı kişiler işleri savsaklamaya başladığında herkes gerektiğinde birbirlerine kırıcı olmadan uyardırmayı bilmeli. Buna benzer iletişim sistemi oluşturmalısınız. Başka bir deyişle iletişim kanalları oluşturmalı bu sayede bir sıkıntı çıkmadan sorunu çözmeyi bilmeli bu gurup içerisindeki insanlar. Örneğin grup üyelerinden birisi bir işi yapmak istemiyor ve haklı nedenleri var. Bu grup üyesinin bunu yapmak istemediğini belirtebileceği bir iletişim sistemine gereksinim vardır. Çünkü eğer bunu rahatlıkla dile getiremezse belki işi savsaklar, belki de bu durum birkaç kez tekrarlanırsa gruptan istemeden de olsa ayrılmak

zorunda kalabilir. Bu yüzden böyle bir çalışma gurubu oluşturduğunda, gurubun çalışma prensiplerini yazılı olarak hep birlikte belirlemelisiniz. Bu prensipler, toplantı saatlerine uyumdan başlayıp, işler yapılırken izlenecek yollara kadar yazılı olarak belirlenmelidir. Bunun yolu da korkmadan, sıkılmadan, açık yüreklilikle her şeyi baştan görüşmek ve prensiplere bağlamaktan geçer. Aksi taktirde sürekli sorunlar çıkar. İşleri okulda oluşturulacak gruplarla paylaşmak, mümkünse tüm okulu bu işe katmak bazen ortaya çıkabilecek kıskançlıkları da önleyebilir.

Her kurumda bir grup lideri vardır. Bu kişi kurumun tüm üyeleri tarafından saygı duyulan ve sözüne değer verilen kişidir. Bu kişiyi özellikle çalışmalarından haberdar edin ve yardımını isteyin bu oluşacak bazı istenmeyen davranışlara set çekmede yardımcı olur. Bazı durumlarda ise tamamen yalnız kalabilirsiniz. O zaman işiniz gerçekten zordur. Ama asla imkansız gibi görmemelisiniz. Bu duruma düşmemeye çalışın ve herkesi tanımadan yenilikler konusunda çok ileri çıkmayın ancak sizi gibi olanlar tanıdıktan sonra insanların karakterin öğrendikten sonra girişimlerde bulunun her şeyden önce tüm öğretmenlerin, idarecilerin ve diğer çalışanların öğrenme stillerini belirleyip o verilere göre kendinize gerekli bir plan çizin. Örneğin görsel bir müdürü oturtup saatlerce ne yapacağınızı anlatmayın çünkü sizi dinleyemez; mümkünse kısa ve görsel malzemelerle zenginleştirilmiş bir sunu hazırlayın. Bu amaçla öğrenme stilleri konusunu öğrenebilirsiniz.

Yaptığınızı tüm öğrenme etkinliklerini yazın ve diğer öğretmenlerle paylaşın, okulun içerisinde farklı mekanlarda yapılacak etkinlikler için okul müdüründen izin alın.

Kendiniz geliştirme konusunda en önemli yöntem hatalardan ders almaktır. Elbette hata yapmamak amaçtır ama bir kez yaparsanız da ondan çok iyi dersler çıkarmayı bilmelisiniz. Sizden daha tecrübeli olan bir öğretmenle işbirliği yapmaya çalışın ve onun görüşlerine değer verdiğinizizi her fırsatta gösterin. Sizce de uygun olan önerisini uygulayın ve uygulama konusunda da onunla iletişime devam edin. Böylece onun sizi desteklemesini sağlamış olursunuz. Çünkü size sunduğu bilgilerden yararlanamadığınızı ya da önemsemediğinizi düşünürse bu işten vazgeçebilir.

Kendimizi geliştirme adına kullanmamız gereken çok önemli bir kaynak olan, etrafımızdaki kişilerden yararlanma becerisi, maalesef ülkemizde çok yaygın olan her şeyi biliyor-muş gibi davranarak kendimizi üstün gösterme çabasıyla heba olup gitmektedir. Her şeyi bilemeyiz, bilmemiz de gerekmiyor. Ama eğer birisinden bir şey öğrenme şansı varsa bunu kullanmak gereklidir. Hatta şarttır. Ama bu şansı biliyor gibi göstererek yok etmekteyiz. Bir arkadaşımız bir konudan söz ettiği zaman bu konu hakkında hiçbir şey bilmememize rağmen, hemen bilgili görünmek için bu konuyu biliyor gibi konuşmaya başladığımızda ya da şu konuyu biliyor musun diye bir sorulduğunda bilmediğimiz halde “evet biliyorum” dememiz, konunun açılmasını önlemekte ve öğrenme şansımızı kaybettirmektedir. Karşımızdaki kişiye ben bu işin âlâsını biliyorum mesajı verdiğimiz zaman artık o ne diyebilir ki, olsa olsa bizim de bildiğimizi sandığı konuda anlamakta zorlanacağımız bazı şeyler anlatır. Bizse bu konunun temelinin bilmediğimiz için “ya evet, sana katılıyorum” gibi sözler söylemekten başka yapacak bir şey de bulamayız. Artık iş işten geçmiştir, konunun temelleriyle ilgili soru soramayız çünkü bu

durumda yalan söylediğimiz ortaya çıkabilir. Bir de karşımızdaki kişi bizden konuyla ilgili düşüncelerimizi soracaksa onu da zarar veya sıkıntıya sokacak yalan yanlış sözler söylemekten kendimiz kurtarmamız zor olacaktır. “Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp” diyen bir toplumun bu garip tutumu incelemeye değer ama bu kitabın konusu dışında olduğu için tartışılmayacaktır. Kısacası; gurur ve kibiri bir taraf bırakmalı, bilmediğimizi ta başından belirterek yeni şeyler öğrenme şansını kaçırmamalıyız.

Alçak gönüllü olmak ve öyle davranmak işin temeli olmalı, içimiz dışımız bir olmalı. Mevlana'nın dediği gibi: “Ya gördüğün gibi ol, ya da olduğun gibi görün.” Alçak gönüllü olun ve öyle davranın bu da ancak gönlünüzü alçak olmaya ikna etmekle mümkün olabilir sanırım. Tasavvufta nefis terbiyesi denilen bir yöntem vardır, bunun yolunu sadece tasavvufçular değil, Yunan filozofları, Budist rahipler, Hıristiyan ve Musevi mistikleri açıklamaktadır. Bu yolla kişi kendinin önemli olmadığını, sadece bir hiç olduğunu hisseder. Yani kişi uçsuz bucaksız evrende sadece nokta kadar bir gezegende önemsiz bir varlıktır. Hepsisi o kadar. Bu durumda ne ile gururlanacaksınız, ne için kibirleneceksin? Bu anlayışın incelenmesi ve kişi tarafından anlaşılıp yaşam felsefesi haline gelmesi gerçek dünya kardeşliğini oluşturabilir. Öyle görünüyor ki gerçek anlamda alçak gönüllük ancak bu şekilde geliyor, aksi takdirde rol yapmaktan öteye gitmiyor. Şurası muhakkak ki Batı, bu felsefeyi ve bu anlayışı bizden daha iyi anlamakta ve araştırmaktadır. ABD’de yüzlerce insan Mevlana ve Yunus Emre’yi, Çinli düşünür Lao Tzu’nun yolu olan Tao’yu (Yol) anlamaya ve uygulamaya çalışırken bizim bu dünya görüşüne uzak kalmamız hiç uygun görünmemektedir. Bu işte de yaya kalma-

mak için, kendimizi geliştirmemiz şart gibi görünüyor. Bu konular için belki ilk bakılacak yerler Greta Nagel'in *Öğrenmenin Tao'su*, ve Marlo Morgan'ın *Bir çift Yürek* adlı kitaplarıdır. Farklı bakış açılarını ortaya koyan farklı kitaplar da elbette vardır. Araştırmak gereklidir. Özellikle *Öğrenimin Tao'su* adlı kitap yüzeysel davranışa değil derin duygu ve düşünceye eğilmesi açısından son derece önemlidir. *Öğrenimin Tao'su* Lao Tzu'nun yoluyla eğitim ve öğrenimi anlatmakta, *Bir Çift Yürek* ise Avustralya yerlilerinin yaşamını konu almaktadır. Bu farklı yaklaşım ve dünya görüşleri batının anlamaya çalıştığı felsefelerdir. Atalarımızın hiç yabancı olmadığı Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli'lerle yüceltip doruğa çıkarttığı insanı sevmeyi, hatta canlı cansız her şeyi sevmeyi merkeze alan bu anlayışın öğretmenler tarafından anlaşılması ve uygulanması çok anlamlı olacaktır. Eğer bu yaklaşımlar toplumumuz tarafından gerçekten anlaşılır ve yaşama döndürülürse ne sağ sol çatışması, ne mezhep, ne din kavgası kalır. Çünkü her şeyin boş olduğu, sevginin her şeyin kaynağı olduğu anlaşılabilir. İnsan sevgisi ve hoşgörü toplum içerisine yayılır. Bu yaklaşımın sağ/solu, dincisi/dinsizi, Alevi'si/Sünni'si olmaz, bunlar evrensel değerlerdir. Ancak ikili mantık anlayışı ve sorgulamayan bir toplum olmamız yüzünden, hemen bu değerler, bu felsefeler için bile ayırım yapmaya çalışmakta bizden ya da değil diyerek "taraf-tarlarımızı" bu değerlerden uzak tutmaya kalkışmaktayız.

Avustralya yerlilerinin tanrı inançlarının ve putperest olduğunu sandığımız eski Yunan filozoflarının bazılarının söylediklerinin bizim tasavvufçuların söyledikleriyle olağanüstü benzerlikler taşıdığını görerek farklı ufuklara ve bakış açlarına ulaşabiliriz. Hiçbir şeyin basit bir mantıkla ve siyah/beyaz

anlayışıyla anlaşılamayacağı gerçeğini daha iyi anlayabiliriz. Amacım, bunları yazarak İslamiyet'i veya diğer dinleri aşağılamak ya da yüceltmek değildir, birazcık olsun ufkumuzu genişletmek ve her şeyin görüldüğü gibi olmadığını göstermeye çalışmaktır. Yoksa İslamiyet ne eleştirilerek küçültülebilir. Ne de benim övgümlle yücelir.

Bunları dile getirmemin asıl nedeni bu görüş ve düşüncelerden öğretmenlerimizin asla uzak kalmamaları gerektiğine olan inancımdır. Öğretmenlerimiz bu konuları düşünmeli, ve tartışmalıdır. Çünkü başka ülkelerin öğretmenleri bu konularda kafa yormaktadır. Görüldüğü gibi dünya siyah/beyaz mantığı ile anlaşılamayacak kadar karmaşıktır. O nedenle sağ/sol gibi zavallı bir dünya görüşü ile asla yetinmemelisiniz. Kendimizi sonsuz evrende yön bulmak için yetiştirmemiz gerekmektedir. Bugüne kadar hiç haberimiz olmayan Avustralya yerlilerinin bile ders alınacak çok güzel ve farklı anlayışlarını bilmek, başka kültür ve anlayışları incelemek, anlayıp eğitim ve öğrenimimizde kullanmak gelişmemizi hızlandıracaktır. Belli ki dünya klasik batı kültürüyle hiç ama hiç anlaşılamiyor ve bu yaklaşımla hiç kimse aradığını bulamıyor. İşte bu nedenle farklı arayışlar içerisinde olan batı, farklı yollara ve yönlere yelken açarken, biz onların şu anda buldukları yeri hedeflediğimiz için, bir gün onların bulunduğu noktaya geleceğiz ama, heyhat, onlar çok farklı yerlerde olacaklar. Onların bulduğu ama sorunlarını çözemediği bazı düşünce yapılarına ulaşacağız derdiyle, maalesef yine treni kaçıracağız bu taklit hastalığımız nedeniyle tam onları ulaştık derken birden eskisinden çok daha uzağa gittiklerini göreceğiz. O nedenle sadece bir noktaya kendimizi bağlama yerine her yöne bakmayı öğrenmeliyiz. Böylece, hem kendi eğitimimiz

ve öğrenimimize hem de öğrencilerimizin geleceğine yardım etmiş olacağız.

Konumuza dönersek; kendimizin önemsizliği ama karşımızdakinin yaşı ne olursa olsun önemini görmeye çalışarak gerçekten alçak gönüllü olmaya çaba gösterebiliriz. Açıkçası alçak gönüllük değiştirilen bir davranış değil değişen gönlün dışarı yansımasıdır. Eğer gerçekten gönlümüzü alçaltmazsak (mecazi bir anlam gerçekte gönlümüzü yüceltmekte benliğimizi alçaltmaktadır) alçak gönüllü de olamayız. 5 yaşındaki bir çocuktan bile çok şey öğrenebileceğimizi kabul etmeliyiz. Bu gerçeği anlarsak ve içten kabul edersek, karşımızdaki kişi bir şeyi bilip bilmediğimizi sorduğunda bilmediğimizi söyleme cesareti ve özgüvenine sahip olabiliriz. Birkaç defa kendimizi zorlarsak bu sıkıntıdan kolayca kurtulabiliriz ve bilmediğimizi kolayca söyleyebiliriz.

Kendimizi yetiştirirken mutlaka önder olmak zorundayız. Ve bazı şeyleri ilk biz yapmalıyız. Başkaları yapsın ben de yapayım demek çözüm değildir ve son derece yanlıştır. Çünkü herkes böyle diyecek sonunda da doğrusunu yapacak asla çıkmayacaktır. Mutlaka doğru olduğunu bildiğimiz şeyleri hiç kimse yapmasa da biz yapmalıyız. Örneğin bulunduğu okulda çanta taşıyan kimse olmadığını, sizinse bazı çalışmalarınızı okula getirip götürmek zorunda olan biri olduğunuzu düşünelim. Çanta kullanmak istiyorsunuz ancak diğer öğretmenlerin iğnelemelerinden çekiniyorsunuz. Bu durumda mutlaka çanta kullanmalısınız. Bırakın sizinle uğraşsınlar. Bir müddet çantanıza sünnetçi çantası diyebilirler, hatta esprilere siz de katılabilirsiniz, bu işinizi kolaylaştırır. Çantanıza bakmak gerektiğinde, “Dur bakalım sünnetçi çan-

tamda olacaktı,” gibi sözler edin, bu aranızdaki ilişkiyi yumuşatır ve esprili bir hale getirir ama bir müddet sonra bunu kabullenirler ve unutulur gider. Ama başkalarına da örnek olmuş olursunuz.

Her türlü hizmet içi eğitim ve faaliyetlerine katılın ve bu konuda çaba gösterin. Daha önce katılanların olumsuz sözlerinden etkilenmemelisiniz. Unutmamalısınız ki, onların beğenmediği pek çok şeyi siz beğeniyorsunuz. Elbette onların beğenmedikleri bazı çalışmaları siz beğenebilirsiniz. İnsanlar genel itibariyle yeniliklere karşıdır. Özellikle yeniliklerin düşmanı olan beynimizin sol yarım küresi bu konuda bizi adeta yönetir. En büyük özellikleri de alay ve iğnelemedir. Bu faaliyetlere katılmaz, üstelik kendilerinden üstün olacağı korkusuyla başkalarının katılmalarına da engel olmaya çalışırlar. O nedenle bu tepkileri bekleyin, bu tepkilere aldırmayın, önemsemeyin, onlarla da didişmeyin.

Okulda oluşabilecek ikili mantık ürünleri olan kısır ikileşmelere katılmayın. Bu konuda hep birlikte çaba göstermemiz gerektiğine inanıyorum, işte o yüzden de bu kitabı yazarken sağ ve sol grupların bazen sırf farklı olsun diye kullandıkları kendi görüşlerini yansıtan sözcükleri bu kitapta birlikte kullandım. Böylece ikili mantığa karşı tavır koymaya çalıştım. Siz de bu tavrı benimsemeli, taraf olmamalısınız. Zaten tarafsız olarak olayı incelediğinizde göreceksiniz ki tartışılan konular asla gerçek sorunlar değil, sorunların ortaya çıkardığı görüntülerdir. Karşınızdaki kişi sizden bir şeyler öğrenecekse ve özellikle öğrenme arzusundaysa, o zaman onunla konuşabilir ve bu konuları dile getirebilirsiniz, aksi taktirde sadece kuru ve kısır tartışmalarla sınırlarınız bozulur ve düşman

kazanırsınız; bu da en son istenilen şeydir. Her konuda konuşan, sürekli bir şeyler anlatan kişi olmak dinlenirliğini yoker. *Öğrenimin Tao'su* kitabında belirtildiğine göre Lao Tzu şöyle tavsiye etmektedir: “Sürekli konuşma, dinlenmiş olmayı bekle.” Bizim de yapmamız gereken sanırım budur. Dinlenmiş olmayı beklemek. Dinleyecek birini bulursan konuş yoksa sözlerin boşa gider. Kaldı ki yeri ve zamanı gelmedikçe konuşmak bile işe yaramaz. Bir sufi şöyle demiş: “Söz hikmettir, boşa harcama ancak layık olanlara söyle.” Başka biri ise bunu bile çok görmüş ve demiş ki, “Hiçbir şey söyleme ve anlatma çünkü ses kimseye gitmiyor.” Ancak gerçekten öğrenmek isteyenler müstesna. O nedenle boşa konuşma, dırdırıcı olursun.

Bu konuyu kapatırken *Öğrenimin Tao'su* adlı kitaptan seminerde kullanmak amacıyla saydam haline getirilmiş bir ilkeyi size sunmak istiyorum. Lao Tzu'nun bir ilkesinin yorumlanmış hali şu şekilde sunuluyor ve öğretmenlere ve anne babalara tavsiye ediliyor.

Sükût Bir Erdemdir

Çocuklarına çok konuşan öğretmen ve veliler, çoğu kez çocuklarda “tersini yapmak”, hatta tartışmalara bir isyan ya da söyleneni reddetmek biçiminde direnç uyandırırılar.

Bilge öğretmen ve veli, sürekli olarak çocuğa ne anımsattır ne de onu eleştirir.

Sertçe uyarılar yapma veya dersi tekrarlayıp durma.

Bir kez konuş ve dinlenmiş olmayı bekle.

Sözcüklerde Dikkatli Olun

Bir sınıftaki ya da evdeki canlılık ve hareketlilik çoğu kez rekabete dayanan olaylara yol açar. Ekmeğin zamanında alınması, çöpün dökülmesi, matematikte başarılı olunması için rekabet ortamı yaratma; rekabet kendini, “işbirliği içinde” çalışılıyormuş gibi maskeleyebilir.

Övgü ve azarlamalarda özen ve sağduyu gösterilmedikçe “spor modeli” rekabet ortamı yaratılır.

Bir öğrenciyi diğer öğrencilerle kıyaslayarak överseniz, diğer öğrencilere kapıları kapatıyorsunuz demektir.

Sen bir matematik dahisisin. (*Sınıfın geri kalanları senden geri.*)

Seni sınıfın ayaklı kütüphanesi ilan ediyorum. (*Geri kalanlar tembel ve işe yaramazlar.*)

Evde en iyi ekmeği sen alıyorsun. (*Diğer kardeşlerin senin kadar becerikli değil.*)

Bunu yerine öğrencinin çabasını diğer öğrencilerin çabalarıyla kıyaslamadan teşekkür eden sözcükler kullanın.

Ödevini bu denli ayrıntılı yapabilmek için herhalde çok çalıştın.

Ödevine yapıştırdığın bu resimler için herhalde çok uğraştın.

Bu ayrıntılı çalışma için çok teşekkür ederim.

Ekmeği bizim söylememize gerek kalmadan, zamanında aldığın için teşekkür ediyorum.

Dilimizi Mükemmel Kullanmak Önemlidir

Bir önemli konu da düzgün Türkçe kullanmaktır. Hangi yöreden geldiysek gelelim, dilimizi yerel şivelerden kurtarmak için çaba göstermemiz gereklidir. O nedenle, mümkünse bulunduğumuz yerde konuşma kurslarına katılmalı ve konuşmamızı düzeltmeye gayret etmeliyiz. Bir öğretmen mutlaka kusursuza yakın konuşmalıdır. Kusursuz, belki de çok iddialı olur, ancak kusursuzluğa yaklaşmaya çaba göstermek, sanırım asıl önemlidir. Çünkü bu iş yavaş yavaş olacaktır. Okullara genellikle ülkenin değişik yörelerinden insanlar geldiği için, bu kişiler birbirlerinin farklı söyleyiş tarzlarını hemen fark etmektedirler. Mutlaka bu konuda yardımlaşmalı ve herkes birbirinin telaffuzunu düzeltmeye çalışmalıdır. Adeta bunun için seferberlik ilan edilebilir. Herkes birlikte birbirlerinin konuşmasını düzeltebilir. Bazı kişilerin gerçekten mükemmel telaffuzları vardır. Bunlardan yardım istemeyi bilmelisiniz. Bu işi yapmak için, açıkça herkese ilan edin. Bir gün öğretmenler odasında, “Arkadaşlar ben bazı kelimeleri düzgün söylemediğimi fark ettim, fark etmediğim ve yanlış telaffuz ettiğim kim bilir ne kadar sözcük var, lütfen her kim yanlış söylediğim bir sözcüğü duyarsa beni uyarın,” diyebilirsiniz. Benzeri yarı şaka yarı ciddi sözler insanları cezbedebilir. Sürekli bu konuyu gündemde tutun; hem kendiniz hem de başkaları için. Benzer bir konu yazım kuralları için geçerlidir. Maalesef ülkemizde öğrenme bilme ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Yüklemin ne olduğunu bülbül gibi şakılamak yeterli değildir. Ama nerede “de” ayrı yazılacak, hangi durumlarda “ki” birleşik hangi durumlarda ayrı yazılacak. Çocuklar bunları söyleyip yazarlar ama uygulamada kaç kişi bunu gerçekten uygula-

yabilmekte, hatta kaç öğretmen bunu uygun yerlerde kullanabilmektedir? Maalesef çok azımız. Ben o kadar çaba gösterme rağmen bu kitapta her okumamada bir sürü hata buluyorum. Hataları düzeltilmesi için bu kitabı başkalarına da okutacağım, sonuçta size yine de bir sürü hatası olan bir kitap ulaşacak. Maalesef böyle, kendimizi bu konuda yetiştirememişiz.

Öğretmen Saygınlığını Neden Kaybetti?

Ülkemizde öğretmenlerin saygınlığı hızlı bir erozyona uğramıştır. Bunun kabul etmek zorundayız. Ama bu konu ziyaret ettiğim bir okulun öğretmenler odasında açılınca ileri sürülen neden karşısında çok şaşırılmışım. Tüm öğretmenlerin bunun nedenini aldığımız maaşlara bağlamaz mı? Efendim çok az maaşımız varmış da onun için böyleymiş. Sevgili meslektaşlarım; sorun kesinlikle aldığımız maaş değil, sorun derin bir bilgi ve yaşam kültürümüzün olmaması, bu nedenle de ciddi bir konuda söyleyecek sözümüzün bulunmaması, iki kelimeyi bir araya getirip, bir şey söyleyemememizdir. Yahu, bizim bir şeyden haberimiz yok ki. Genel kültür öğretmenlerimizde git gide sıfır düzeyine iniyor. Bir konuda mahalle tellalından fazla söyleyeceğimiz çok az şey var çoğumuzun. Cesur olalım itiraf edelim. Sorun budur. Hiçbir konuda göğsümüzü gere gere konuşabileceğimiz hiçbir şey yok. Şimdi burada yemin edebilirim ki, bu satırları okuyanların bir kısmı şöyle diyecek: “Kardeşim para nerde, kitap alıp okuyabiliyor muyuz? Nerde kendimizi yetiştireceğiz?” Topu parasızlık kalesine attık, bazılarımız rahatlayabilir. Sözüm rahatlayamayanlara. Dostum, siz bunları bırakın ve kendinizi

yetiştirin. Üzülerek söylemeliyiz ki, bizlerin öğretmenleri toplum içerisinde mükemmel ve örnek kişilerdi, bir toplulukta sözleri dinlenir ve anlattıklarından keyif alınır, hatta herkesi mest ederlerdi. Neden çünkü genel olarak halktan çok daha ileri düzeyde kendilerini yetiştirmişlerdi. İnsanların karşısında söyleyecek işe yarar şeyleri vardı. Peki ne oldu, çok basit halk kendini yetiştirdi, öğretmenler ise geriledi. Sonuçta öğretmenler halkın geneli ile aynı genel kültür düzeyinde kaldı. İki kelime konuşacak hali yok, çünkü anlatacakları farklı bir şey yok. Böylece toplum karşısında konuşma becerileri de gelişmiyor. Sonuç sadece ezberci papağan yetiştiren birkaç yarım yırtık şey bilen sıradan insanlar. İğneyi kendimize batırıyorum. Biraz daha batıracağım, kusura bakmayın, üstelik Türkçe'si kıt, ifadesi zayıf, telaffuzu da berbat kişiler öğretmenim diye ortada geziyor. Biz bu halimizle insanlara ne verebiliriz ki? Okula gelmek istemeyen veliler var, eğitim konusunda bile kendinden daha zavallı bir kişi çocuğunun öğretmeni. Adam kahır mı olsun, dövünsün mü, bilmiyor. Artık öğretmenler için halka bir şey veremiyor o nedenle saygınlığını kaybediyor bile diyemez olacağız çünkü artık öğretmenler hızla velilerden daha cahil duruma geriliyor. Artık gerçekten kendini yetiştirmiş veli sayısı hızla artıyor ve öğretmenlere artık zavallı yaratıklar gibi bakmaya başlamaları çok yakın. Bu insanlar artık çocuklarını emanet edecek öğretmen bulamaz oldular. Dostlar, saygınlığımız gitti gidiyor. Değil çağın gerisinde kalmak, maden devrine doğru hızla geriliyoruz habirimiz olsun. Bunun yanında kafası boş ama havası bol öğretmenlerimiz de çok. Ancak bu havalılarla 5 dakika görüşme, onun derecesinin daha da aşağıda olduğunu kolayca ortaya koyuyor. Çünkü hava atmaya çalışan ve alçak gönüllü olma-

yan insan zaten en baştan bomboş olduğunun sinyalini de vermiş oluyor. Çünkü, bir insan kendini ne kadar yetiştirirse o kadar alçak gönüllü oluyor. Yetiştirmeden kastım, üniversite bitirmek, mastır doktora yapmak, hatta profesörler profesörü olmak değil.

Öğretmenlik, biliyorsunuz ki, müfredatta bulunan bilgileri derste öğrencilerin üzerine serpmek değildir. Çünkü şu anda yaptığımız bu; bilgileri serpip çıkıyoruz. Tesadüf kimin üstüne düşerse ya da kim kaparsa bahtına. Öğretmenlik, sadece branşımızla ilgili konuları şakımak değil, önder olmaktır. Bizim büyüklerimiz bunu yapmışlardır. Biz de bunu yapmak zorundayız. İşte o zaman saygınlığımız geri gelir. Benim çocukluğumda bir öğretmen bir toplumda konuştu mu herkes susar ve dinlerdi. Çünkü anlatılanlar işe yarardı, üslup etkileyiciydi. Şimdi vallahi, öğretmen oturduğu yerde otur-sun, konuşmaya kalkmasın, neyse Allah'tan hiç birimiz de konuşmaya kalkmıyoruz. (En azından haddimizi biliyoruz, buna da şükür.) Çünkü muhtar bile bizden daha bilgili, görgülü ve yaşamdan haberdar. Eski filmlerde köy öğretmenleri nasıl olurdu, bir anımsamaya çalışalım. Nasıl düzgün konuşur, nasıl sözü dinlenir? Yani Allah aşkına elinizi vicdanınıza koyun, az para aldığımız için mi böyle oldu. Eğer bu doğru olsa parası çok olduğu için köyün ağasının sözü dinlenirdi, öğretmenin değil, besbelli ki köyün ağasının her filmde öğretmenden daha çok parası olurdu.

Bu sorun para ile ilgili değil bunda hem fikir olmalıyız. Ve düşünmeliyiz. Sorun kimseye verecek bir şeyimizin olmaması. Yakında öğrenciler de bizden daha bilgili olacak. Bu kesin. Onlar İnternet kafelerde bilgi toplarken, televizyonda belge-

seller seyrederken biz öğretmen evi adlı kahvehanelerde biraz daha okey oynayalım. Yakında öğrenciler de biz bunları istemiyoruz diye yürüyüş yaparsalar şaşmam.

Ne yapmalıyız? Kendimizi yetiştirmekten başka bir çıkış yolu yok. Doğru, haklısınız, aldığımız ücret ile dolu dolu kitap alacak paramız yok. Ancak okula kütüphane kurabilir, çalışma gurubu oluşturup yardım toplayabilir ve bu paralarla yeni çıkan kitapları alabiliriz. Bulduğumuz yerde mutlaka bir kütüphane vardır. Bunların işlevsel hale getirilmesi için dernek kurabilir ya da gurup oluşturarak bu kütüphanelere kitap satın alınması için il/ilçede çaba gösterebiliriz. Biliyorum, sizinle gülüp alay edecekler çıkacaktır. Ne yapalım yaşam bu; gülsünler, siz hedefinize doğru yürüyün. Başka yolu yok.

SIZLANMAYIN, çünkü çözüm değil. Fikir üretin, gerçekleştirilmesi mümkün olanları gerçekleştirmek için çaba gösterin. Örneğin şimdi bu satırları yazarken aklıma geldi. Eğer herkes razı olursa ve okulda yeterince öğretmen varsa her ay her öğretmen 1 milyon versin. Okul kütüphanesine kitap alın böylece ayda bir kitap bile olsa yılda 12 kitap olur. 2 yılda 24, 3 yılda 36, 4 yılda 48 kitap. Harika bir kütüphane oluşturabilirsiniz. Akşamdan sabaha değişim olmaz darbe olur ve değişime dönüşmesi yıllar alır ya da hiç dönüşmez. Yok olur gider. 48 kitabı birden almak yerine okula böyle bir gelenek kazandırmak çok büyük ufuklar açabilir. Siz oradan ayrılırsanız bile bu gelenek sürer ve insanlara çok zengin bir kütüphane kalmış olur. İşte size bir kaynak. Okula yapılan bağışlardan bir yüzdesi belirlenip kütüphaneye kitap almak için kullanılabilir. Bu arada şu konuya da değinmek zorundayım. Okullarda kütüphaneler sanki öğrenciler içinmiş gibi yanlış bir izlenim

var. O nedenle de öğretmenlerin kendini yetiştirmesine yarayacak hiçbir kaynak yok. Öğretmenler de hiç kütüphaneye uğramıyor bile. Sevgili dostlar kütüphaneye uğramayan öğretmen nasıl örnek olacak. Ben kütüphaneye gitmem ama siz gidin. Öğretmenler de kütüphaneye sıkça gitmeli bu örnek olur ve çok önemlidir. Okul kütüphanesinde işinize yarar kaynak olması bu ziyaretlerinizi anlamlı yapacağı için de çok önemlidir.

Bir başka yöntem geçici olarak kitapların okul kütüphanesinde bulundurulması olabilir. Yani yeni tayin olup gelen bir kişi okuduğu ancak beğendiği bir kitabı istediği bir süre boyunca kütüphanede tutabilir ve bu süre boyunca isteyenler kitaptan yararlanabilir.

Ortak okunan kitaplar ortak bir dil oluşmasını sağlar. Böylece birbirinizi daha kolay anlayabilir olursunuz; hani bir tabir vardır ya “aynı dili konuşuyoruz”. Bunun gibi aynı dili konuşabilirsiniz. Örneğin öğrenme stillerinden haberi olmayan bir öğretmen, arkadaşının “bu çocuk kinestetik” demesinden ne anlar. Hiçbir şey anlamaz. Kinestetik sözcüğünü kullanan öğretmen bunu açıklamak zorunda kalır, bu da yüzeysel olur ve sonunda sözcüğü kullanan öğretmen kullandığına bile pişman olur. Ortak dilin faydası budur. Tüm okul öğrenme stillerini okursa; artık, uzun ama yine de yüzeysel kalacak açıklamalardan herkes kurtulur ve ifade birliği sağlanmış olur.

Ülkemizde sürekli eğitime inanan ve bu nedenle de kendini yetiştirme çabasında olan pek çok öğretmen var. Fakat bu potansiyel güç iki önemli sorun nedeniyle heba olmaktadır.

1. Sağ/sol, dinci/laik, Alevi/Sünni, Kürt/Türk gibi siyah/beyaz mantığı sonucunda oluşmuş ikilikler nedeniyle yan

yana aynı okulda öğretmenlik yapan insanlar aynı safta kol kola ülkeye hizmet edeceğine birbirleri aleyhine çalışmakta, ve öğrencilerine de kendi kısır mantık anlayışlarını isteyerek ya da istemeyerek aşlamaktadırlar. Buna asla alet olunmamalıdır.

2. Ülkesine ve insanlara hizmet etmeye çalışan bu harika insanlar ülkenin çeşitli yerlerinde dağılmış ve birbirlerinden habersiz çaba göstermektedirler. Bu insanların bir araya gelip ortak akıl oluşturması ve ülkenin sorunlarına çözüm bulmak için birlikte çaba göstermesi gerekir. Bu amaçla bu tek başına çaba gösteren insanların birbirleriyle haberleşmeleri amacıyla mükemmel bir araç haline gelen İnternetin kullanılması gerekmektedir. Bu sayede kilometrelerin bir anlamı kalmayacak, herkes kolayca bilgi alışverişinde bulunabilecek, ortak projeler geliştirebilecektir. Bu amaçla kitabın son bölümünde bir web sitesi adı veriyorum ve bu kitabı okuyan herkesin bu site üzerinden haberleşmesini sağlamak istiyorum.

Ülkesini sözde değil özde seven sağcı, solcu, dinci, laik, ilerici, gerici, Alevi, Sünni, Türk, Kürt, uzun, kısa yabancı dil bilen, yabancı dil bilmeyen, esmer, sarışın iyi Türkçe bilen, iyi Türkçe bilmeyen Musevi, Müslüman, Hıristiyan, Budist, ateist... her ne olursak olalım bu çabaya destek verelim; başka çaresi yok.

Ezberci Değil Sorgulayan Öğretmen

Kişisel gelişimimiz açısından “sorgulayıcı” olmak önemli bir özelliktir. Ne yazık ki, bize anlatılan ya da bir kitapta oku-

duğumuz bilgilere, sorgulamadan, geçmiş inançlarımızın tesiriyle ya hemen iman ediyor ya da onları toptan reddediyoruz. Oysa bilgilerin ancak çok küçük bir kısmı her değişken karşısında doğrudur ve tartışılmadan sorgulanmadan kabul edilebilir (*bak.* “Din de sorgulanmalı mıdır?” başlıklı bölüm). Her bilginin doğruluğu, belirlenmiş kriterlere göre değişebilir. Bir doğru, ancak kabul edilmiş kriterler geçerliliğini koruduğu müddetçe doğru olabilir. Bu kriterler değişirse geçerlilik de sona erer ve doğru da değişebilir. (Bu konuda daha fazla bilgi ve yardım için Beyaz Nokta Vakfı’na müracaat edebilirsiniz.) Hepimizin çok iyi bildiği ıspanakta demir var mı yok mu meselesi tipik bir örnektir. Besinlerdeki minerallerin tespit edilebileceği anlaşılınca, bu minerallerin insan sağlığı açısından önemi de bilindiği için, bu minerallerin besinlerdeki varlığı araştırılmaya başlandı. Kriter, besinlerdeki minerallerin varlığıydı. Bu kriterle yola çıkılınca ıspanakta bol miktarda demir tespit edildi. Bu bilgiler yayınlandı, herkese duyuruldu. Ancak bir müddet sonra şu fark edildi. Besinlerdeki her madde vücut tarafından yeterince alınamayabiliyordu. Bu fark edilince başka bir kriter belirlendi. Besin maddelerindeki minerallerin vücut tarafından emilmesi, kriter olarak alındı. Bu kez ıspanağın içerisindeki demirin hiç ya da çok az emildiği ortaya çıktı. Bu farklı kriter sonucunda demir içeren besinlerle ilgili bilgi de değişti. Artık ıspanak yeterince demir sağlayan bir besin olmaktan çıktı. Bu durumda ıspanakta demir yok diyemeyiz. Ancak, insan vücuduna olan yararı açısından bakınca da var diyemeyiz.

Bilginin değişmesi pek çok farklı nedenlerden dolayı olabilir. Özellikle günümüz dünyasında, o kadar hızlı bir gelişme yaşanıyor ki, bilgi her gün değişebiliyor. (O nedenle de bilgi-

nin kendisi değil bilgiyi araştırma, bulma, kullanma ve üretme becerileri bilginin kendisinden belki de milyonlarca kat daha değerlidir.) Bu örnekle açıklanmaya çalışılan şey elbette ki sorgulamamız için gereken en önemli neden değildir. Asıl önemli olan bu bize sunulan bilgileri sorgulamadan kabul ya da reddetmemiz nedeniyle inanılmaz yanlışlara düşebilmemizdir.

Bize sunulan bilgiler son derece bilimsel görünebilir. Hatta, denebilir ki, bilgilerin bilimsel olması bile işleri karıştırmakta ve insanların sorgulamasına engel olmaktadır. Böylece bilimsellik kılıfı içerisinde bilimsel olmayan bilgiler de insanlara sunulabilmektedir. Bilimsel sözcüğü adeta tabu haline gelmiş o nedenle de bilimsel kılıflı her bilgi de sorgulanmadan kabul edilmektedir. Bilimsellik belli kriterler/şartlar içerisinde elde edilmiş ve sunulmuş bilgi demektir ve doğruluğu sorgulanmalıdır. En basit örnek iklim ile ilgilidir. 70'li yıllarda bilim adamları iklimdeki soğuma karşısında paniklemişler ve dünyanın yeni bir buzul çağına doğru hızla ilerlediğini ileri sürmüşlerdi. Ellerindeki varsayımların en başında, dünyanın orman ve kırlarının inanılmaz bir hızla tarıma açıldığı, sürülen tarlalardan çıkan tozların atmosfere karıştığı, çok uzun bir süre yeryüzüne inmediği, bu nedenle de sürekli atmosferde toz biriktiği ve bu tozların da güneş ışığını filtre ettiği varsayımı geliyordu. Bu sonuca tamamen bilimsel araştırmalar sonucunda ulaşmışlardı. Ancak 80'li yıllar gelince her şey altüst oldu. Dünya hızla ısındı. İnsanlar plajlara koştu. Bu iddia unutuldu gitti. Şimdi tam tersi dünya hızla ısınmakta ve bakalım bu ısınma ne kadar sürecek? Görüldüğü gibi, bilimsel olduğu söylenen bilgilerin de sorgulanması gerekir, hatta şarttır. Ispanakla ilgili örnekte görüldüğü gibi, “ıspanakta bol bol

demir var” ifadesi bilimsel bir bilgiydi, belli bir kriter göz önüne alındığında da %100 doğrudu, halen de doğru. Ancak bu demir işimize yaramıyor.

Bazen bilgiler kolayca çarpıtılabiliyor. Örneğin geçenlerde gazetenin birinde bir haber vardı. Başlık olarak “Greenpeace Örgütü Herkesi Kandırdı mı?” atılmış. Yazının içeriğinde Norveç’te bulunan Svalbard buzulunun 1918 ve 2002 yıllarında çekilmiş iki farklı fotoğrafının buzulun eriyip yok olduğunun, dolayısıyla küresel ısınmanın kanıtı olarak Greenpeace örgütü tarafından kampanyalarda kullandığı belirtilmektedir. Gerçekten de iki fotoğraf karşılaştırıldığında buzulun eriyip yok olduğu açıkça görülmektedir. Ancak aynı haberde Norveçli profesör Ole Humlum’un adı geçen buzulun 1920’lerde erimeye başladığını, bunun nedeninin de o bölgedeki doğal bir sıcaklık artışı olduğunu belirtmektedir. Şimdi bu bilgi karşısında ne yapmalıdır? Genellikle olaya bakış şu şekilde olacaktır: Eğer biz Greenpeace örgütünün faaliyetlerini benimsemiş ve kabul etmişsek, bu haberi tamamen yanlış kabul edeceğiz, Greenpeace örgütünü yok etmek isteyen kapitalistlerin bir komplosu olarak değerlendireceğiz. Aleyhinde isek, bu kez de tamamen bu yazıyı doğru kabul etme eğiliminde olacağız, ve Greenpeace’in ne kadar sahtekar bir kuruluş olduğuna bir kez daha inanacağız. Oysa bu haberin altında yüzlerce farklı soru sorulabilirdi, ve bu eğer yaşamımıza yön verecek bir haberse (örneğin bu örgüte katılacaksak ya da halen bu örgütte bulunuyorsak) onu derinlemesine araştırmamız gerekirdi. Bu haber bizim için çok önemli değilse bile yine de üç beş soru hemen aklımıza gelebilir. Tarafsızca ve duygularımızı karıştırmadan bu olayı sorgulayabiliriz.

Küresel ısınma 1920'lerde başlamış olabilir mi?

Greenpeace gerçekten yanlış olduğunu bilerek bu fotoğrafları kullanmış olabilir mi?

Greenpeace ne amaçla kurulmuştur? Kimler kurmuştur?

Acaba bu örgüt iddia edildiği gibi gerçekten çevreci midir? Altında başka bir hedef var mıdır?

Greenpeace örgütüne bir komplo mu kurulmuştur?

Örgüte kasıtlı olarak yanlış bilgi verilerek küçük düşürülmeye mi çalışılmaktadır?

Örgütün kamuoyunu yanlış bilgilendirme amaçlı başka bir iddiası olmuş muydu?

Küresel ısınma konusu kimlerin işine yarıyor?

Dünya gerçekten küresel bir ısınmaya doğru mu gidiyor, yoksa 70'li yıllardaki gibi bir yanılsama mı var?

2000'li yıllarda acaba dünyada tekrar soğuma görülebilir mi?

Sorgulamadan kabullenme ailede, “büyükler her şeyi bilir”, “büyüklerin söyledikleri tartışılmaz”, “ben söyledimse doğrudur”, yaklaşımları ile başlayıp okulda, “öğretmenin dediği doğrudur ve tartışılmaz” zihniyetine, daha sonra da farkında bile olmadan bir yaşam biçimine dönüşmektedir. Toplum olarak sorgulamak yerine, konuşan kişiye olan sempati, söylediklerinin bizi duygusal olarak olumlu yönde etkilemesi, ya da sevdiğimiz kişilerin sözleriyle paralel olması nedeniyle farkında olmadan benimsememize neden olmakta ya da tamamen tersi bir durum ortaya çıkmakta ve söylenenler reddedilmektedir. Bu çok yanlış bir yaklaşımdır. Mutlaka bilgiler sorgulanmalıdır. Bu bilgiler nereden elde edilmiştir? Başka bir amaç var mıdır? Bunları anlatanın çıkarları nelerdir?

Hangi kriterler doğrultusunda bu bilgiler elde edilmiştir? gibi sorulara yanıt aranmalıdır. Ancak, çoğunlukla bunlar yapılmamaktadır.

Sorgulama gelişmemiz için çok önemlidir. Örneğin, ülkemizdeki demokrasinin uygulanışı ele alınabilir. Şu anda ülkemizde pek çok ülkenin kışkanacağı bir düzeyde demokrasi içerisinde yaşamaktayız. Elbette sahip olduğumuz demokrasi hedeflenenden çok uzaktır. Ümidimiz ideale ulaşmaktır. Ama, doğru yoldayız; öte yandan, ilerlemek ancak sorgulamayla mümkün olduğunu da kabul etmeliyiz. Sorgulamayan toplum yaşamını ileri götüremez. Ülkenin şu anda bulunduğu durumundan yaralanan çıkar gurupları olabilir, ama uzun dönemde onlar da bundan zarar göreceklerdir. Sorgulamayan toplum sorunların kökünü, başka bir deyişle aslını göremeyecek, sorunların yüzeysel görüntülerine çözüm arayacak, bunları çözsede bir işine yaramayacak, yerinde sayacak ya da gittikçe geri gidecek, sonunda gemideki herkes zarar görecektir. İlerleme ancak sorgulayan bireylerce yapılabilir. Elbette ki, şu andaki sistem sorgulanmazsa, yönetenlerin işleri kolaylaşır. Ancak toplumlar ilerlemezse huzursuz olamaya başlar. Kendileriyle aynı durumda olan ülkeler bir bir o toplumu geçmeye başladılar mı tepkiler artar. Artık yönetenler için işler zorlaşmaya başlar.

Sorgulamayan toplumlar sadece sistemi sorgulamıyor, ama geri kalan her şeyi sorguluyor değiller ki. Sorgulama adeta bir meleke gibidir. Ya vardır ya da yoktur. Sorgulama melekesine sahip olmayan toplumlar. Hiçbir şeyi sorgulamaz. İşte bu nedenle de, kolayca yabancı veya ülke içerisindeki menfaat guruplarının tuzağına düşebilirler. Hiçbir şeyi sorgulamadıkları ve ülkenin kötüye gittiğine olan inancı ve korkusu nedeniyle

le, ayrıca, var olan sistemin düzelme eğiliminde olmaması nedeniyle, tamamen duygularının da esiri olarak bu akımlara katılıp ülkeyi felakete sürükleyenlerle birlikte hareket edebilir. Nitekim, sorgulayan toplumlarda bu tip uç akımlar çok az taban bulmalarına rağmen, ülkemizde kolayca benimsenmektedir. Sağ sol çatışması neredeyse bir iç savaşa dönüşebilmiştir.

1980 öncesini bir düşünelim. Sorgulayamayan insanlar sorunun nerede olduğunu da anlayamadılar. Hiç kimse diğeri dinlemedi. Herkes sevdiği, kalben yakın olduğu kişilerin sözlerini tartışmasız doğru, onun karşısında olan fikri ise yanlış kabul etti ve sonunda çatışma kaçınılmaz oldu. Aslında, dikkatlice kendilerine anlatılanları ve okuduklarını sorgulayabilselerdi; her grubun bazı ortak noktalarda birleştiklerini, ancak bazı noktalarda farklı olduklarını görebileceklerdi. Oturup ortak bir nokta bulabileceklerdi. Bu itiş kakışın ülkeye yarar mı yoksa zarar mı vereceğini anlayacaklar, ve işi böylesine çıkmaza sokmayacaklardı. Oysa akıl değil, duygular hakim oldu ve kör dövüşü yaşandı.

İş burada bitti mi, ne yazık ki hayır. Şimdi de dinci-laik çatışması yapılmakta ve benzer sorgulamadan uzak, benim fikrim senin fikrini döver yaklaşımı hakim olmaktadır. İşin özü tarafsız, ve duygulardan arındırılmış bir sorgulamadır. Yoksa işimize gelen, “kendimize hoş görünen her şey doğru, karşıt fikirler yanlış” yaklaşımı işi tekrar felaket noktasına götürür.

Din de Sorgulanmalı Mıdır?

Her ne kadar dini konulara hiç girmek istemesem de bazen kaçınılmaz olarak girmek zorunda kalıyorum. İşte şimdi de

kaçınılmaz oldu. Eskiden sağ-soldu mesele, illa birinden birini tutmak zorundaydınız ya... (Lütfen dikkat: Bir arpa boyu yol gitmemişiz.) Şimdi de dinci ya da laik olmak zorundasınız. Asla ortada durup olayları tarafsız olarak sorgulama hakkınız yok. Bu ülkede, tarafsız sorgulama becerisi ve başkasını görüşlerine saygı duyma anlayışı (demokratik anlayış), henüz toplumun her seviyesine ulaşmadığı için, insanlar hemen duygularıyla hareket etmekte ve söylediklerimi şu ya da bu anlayışa mal etmeye çalışmaktadır. Bir türlü bunu aşamıyorum. Söylediklerimle ya dinin aleyhinde ya da lehinde olduğum iddia ediliyor. Sonra da birdenbire bir gurubun sempatisini kazanırken diğer gurubun da antipatisini kazanıyorum. Tanrı aşkına nedir bu? Ben ne İsa'ya ne de Musa'ya yaklaşmaya çalışıyorum. Olaylara tarafsız bakmaya çaba gösteriyorum. Lütfen duygularınızı bir kenara koyun ve tarafsızca, söylediklerime kulak verin.

Her konuşmamda “sorgulayan toplum” olmamız gerektiğini vurguluyorum. Ancak dinsel konular söz konusu olunca iş değişiyor. Çünkü dinsel konular sezgi ile algılanır ve kabul edilir. Ya kabul edersin ya da etmezsin, bu kişinin kararıdır. Bize düşen de verilen bu karara saygı göstermektir. Dinsel konulardan kastım Tanrı'nın sözleridir. Tanrı'nın sözleri tartışılmaz, sorgulanmaya kalkışılmaz; çünkü sorgulayabilmek için elimizde yöntem yoktur. Sorgulama akıl ile yapılır. Oysa din sezgi ile anlaşılır. Her ne kadar büyüklerimiz “İslamiyet akıl dini” diyorlarsa da, gerçekte akıl ile Tanrı'nın sözleri tartışılrsa, akıl bu işte yaya kalır. Elimizde dinselliği ölçecek başka bir “şey” bulursak belki o zaman Tanrı'nın sözlerini de sorgulamaya çalışabiliriz. Ancak akıl ile bu ölçüm yapılamaz, yapmaya kalkan da istemeden de olsa hata yapabilir. (Burada,

kullandığım dinsel terim ve isimlerde, inanan insanlara saygı gereğince, inananların kullandığı sözcükleri kullanmaya özen gösterdim, ancak yine de bir hata yaptıysam affola.) Bir örnek vermek gerekirse, öldükten sonra tekrar dirileceğiz, Mahşerde toplanıp hesaplar görülecek, insanlar cennet ve cehenneme gönderilecek. Akıl bunları nasıl kabul etsin? Nitekim, Allah'ın Resülü (S.A.V.) zamanında tekrar dirileceğini duyan putpeprestler, “Bu toz toprak olmuş kemikler mi yeniden canlanacak?” demişti. Akıl ile gel de bunun cevabını ver bakalım? Akıl yaya kalır bu işte. Nitekim bir büyük zat şöyle buyurmuş: “Allah'ın Resülü'nün Miraç'a çıkma hadisesinde Peygamberimiz (S.A.V.) bütün o yaşadıklarını anlatıp, ‘Geri dönüp geldiğimde yatağım hâlâ sıcaktı,’ dediğinde, aklın yolunu tutanlar hep birden itiraz etmişler, bağırmuşlar, ‘Bu saçmalığa kim inanır?’ demiş ve kabul etmemişlerdi. Aklı bir tarafa bırakıp da sezginin kapısını açanlar, ‘Bu, şimdiye kadar hiç yalan söylemeyen “El Emin” lakaplı kişidir. Biz bu kişinin hiçbir yalanını, sahtekarlığını ve bir canlıya zarar verdiğini görmedik. Bu kişi bunu söylüyorsa biz buna inandık,’ dediler ve müminlerden oldular.”

Şimdi gelin de siz akıl ile Miraç'ı tartmaya kalkın; mümkün mü? İşte bu nedenle akıl ile dinsel konular tartılmamalı diyorum. Bunları söylerken, amacım ne İslamiyet'i ne de başka bir dini övmek ya da yermek; sadece, var olan bir gerçeği ortaya koymaktır. Dinsel konular akıl ile ölçülemez, ölçülmeye de kalkışılmamalıdır. O nedenle de sorgulama konusunda bu konuya haddim olmayarak açıklık getirmek istiyorum. İnsanları sorgulamaya davet eden birisi olarak, imanın şartlarını da sorgulayın, Miraç'ı da sorgulayın demiyorum. Çünkü akıl bunun ölçeceği değil. Akıl bunu ölçmede zavallı kalır. Her

ne kadar din adamlarımız akıllı ölçme aracı olarak sürekli öne sürmeye çalışsalar da bence akıl gerçek anlamda bu işi çözmekten çok uzak görünmektedir. Hatta eğer gerçek anlamda akıllı Allah'ın emirlerini ölçmekte kullanırsak farkında bile olmadan dine haksızlık bile yaparız, hatta Allah'ın (CC) emirlerine karşı çıkarız. O nedenle de, Tanrı'nın sözlerini olduğu gibi kabul etmekten başka bir çaremiz de yok. Ya kabul edeceğiz ya da reddedeceğiz. Allah'ın (CC) bizden istediği de bu. Ne cenneti gördük, ne cehennemi ne de ilk ruhların yaratılışını hatırlıyoruz. Ancak, Allah (CC) bize inanının diyor. Bize başka bir alternatif vermiyor. Ya kabul ya da ret.

Belki bazıları diyecek ki elimizde akıldan başka araç yok, o halde her şeyi akıl ile ölçelim. Bu da doğru bir yaklaşım olmaz. Nasıl altın, ağır tonajlı araçları tartan kantarla tartılmaz, her şey kendine uygun araçlarla tartılırsa, dinsel konularda kendine uygun bir araçla tartılmalıdır. Ama maalesef elimizde böyle bir araç yok. Kimse altını 100 tonluk kantarda tartmaya kalkışmamalı.

Bununla beraber din hiç sorgulanamaz demek de yanlış olur. Dinin yaşama geçirilmesi amacıyla gerçek kriter olan —akıl ile ölçülemez dediğim— Kuran-ı Kerim ve Peygamberimizin (S.A.V.) söyledikleri ve yaşadıkları ile şimdi var olan yaşam biçimi kıyaslanarak sorgulanabilir. Çünkü, zaman içerisinde farklı adetler, inançlar ve fikirler insanlar farkında olmadan dine girmiş olabilir. Araçların İslamiyet'te olmayan bazı adetleri de dinmiş gibi algılanmış, İslamiyet'in olmazsa olmazı olarak kabul edilmiş olabilir. Bunların akıl ile sorgulanması gerekebilir. Nitekim, bunların bir kısmı dinimize giren hurafeler olarak nitelenmektedir ki, eğer sor-

gulanmazsa din bu hurafeler yüzünden zarar görebilir. Ancak, yanlış anlaşılmalara neden olmamak için tekrar ediyorum. Sorgulamamalıyız dediğim Kuran'ı Kerim ve Allah Resulünün yaşam biçimidir. Yani, niye Namaz farz oldu? Olmasaydı. Ya da peygamberimiz (S.A.V) namaz kılmayı şöyle tarif etmiş, kabul etmem, bu hatalı, aslında şu şekilde olmalıydı gibi. Bunu sorgulayarak bir yere varmamamız imkansızdır. Çünkü Tanrı ile görüşüp bu değişikliği yapamayız. Ama faydalarını araştırabiliriz, ya da önemi üzerinde düşünebiliriz. Olsun olmasın, kabul etmem gibi yaklaşımlar boşa kürek sallamaktır. Ya Tanrı'nın sözlerini kabul edersen, ya da etmezsin. Çok şükür bu ülkede kimse kimseyi zorlamaya kalkmıyor. Ama şunu da ilave etmeliyim ki, isteyenler canının istediği kadar Tanrı'nın sözlerini de tartışabilir, sorgulayabilir. Kimse onu men edemez ve etmemelidir. Ancak, ancak, asıl önemlisi şu ilke olmalıdır: *Kabul edersen kabul etmeyene saygı göstermek ve onu sevip saymak, kabul etmezsen de kabul edene saygı göstermek ve onu sevip saymak.* Bu ilke üzerinde özellikle durmak gerekiyor, çünkü burada sorun yaşanmaktadır. “Ben inanmıyorum inananlara yuh olsun”, benzer şekilde “ben inanıyorum inananlar *kafirdir*” anlayışı demokrasiye inanan kişilerin düşünceleri olamaz ve kavganın en önemli nedeni olur. İşler burada da bitmemekte, insanlar kendi içerisinde onlarca farklı guruplara ve binlerce farklı düşüncelere sahip olmaktadır. Hepimiz şunu anlamak zorundayız. Kavga ile bir yere varılmaz, benim inancım seninkini döver anlayışı ilkel bir anlayıştır. Olması gereken karşımızdaki kişinin inançlarına tartışmasız saygıdır. O tartışmaya açmadığı sürece de sorgulamaya açık olmadığını kabul etmektir.

Demokrasiyi içlerine sindirmiş toplumlarda bu sorunla yaşanmamaktadır. İnançlara saygı, bilgi düzeyinde değil, duygu ve düşünceler ulaşmıştır. Size yaşanmış bir olayı anlatayım. ABD’de öğrenim gören biri Ramazan ayında oruç tutmaktadır. Çok samimi bir de Amerikalı arkadaşı var. Sürekli bir araya gelmekte ve sohbet etmektedirler. Bir gün Amerikalı, Türk’ün hiçbir şey yiyip içmediğini fark eder ve sorar. Oruç olayını dikkatlice dinleyen Amerikalı şöyle der: “Ben bir daha senin yanında bir şey yiyip içmeyeceğim.” Türk ne kadar uğraşırsa uğraşsın bunu değiştiremez. İnsanlar başkalarını düşüncelerine sonuna kadar saygı duymalıdır. Başka çözüm yok. Asırlarca bu topraklarda üç din sorunsuzca, karşılıklı hoşgörü ile yaşadı. Sanırım şimdi onların torunları — üstelik aynı dini paylaşan kişiler— olarak bu sorunu da aşmalıyız.

İlim ve teknoloji geliştikçe akıl da ikna olabilmektedir. Bir yerde Pozitif ilmin kaynağı olan akıl, kendi ürünü olan ilim ve teknoloji karşısında hemen ikna olmaktadır. Peygamberimiz (S.A.V) zamanında ışık hızı diye bir kavram bilinmiyordu. O nedenle de Mekke’den Kudüs’e Burak ile göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman içerisinde gittiğini söyleyen Allah’ın Resulünün (S.A.V) bu sözleri akıl ile ölçüldüğünde hiç inandırıcı olamamıştı. Şimdi ise akıl bu açıklamayı yapabiliyor. Yani, aklın çalışma sistemi değişmemekle beraber, kullandığı veriler değişince sonuçları da değişmektedir.

Sonuç olarak şunları söylemek istiyorum. Dinsel konulardaki bu durum maalesef dünya işlerinde de uygulanmaya kalkışıldı. Yani akıl ile dini konular ölçülemez ama dünyada olup bitenler akıl ile ölçülebilir. Bu yapılamadı. İşte bu neden-

le de sorgulamayan toplumlar ortaya çıktı. Son olarak herkesi dünya işlerinde sorgulamaya davet ediyorum.

Sadece Sorgulama İleriye Gitmenin Yöntemi Olabilir mi?

Hayır. Sorgulama var olan bilgilerin doğruluğu veya güvenirliliğini test edebilir. Bir çeşit “eleştirel düşünme”dir. Oysa, ortada bilgi yoksa neyi sorgulayıp eleştirebilirsiniz? O nedenle sorgulama yeterli olamaz. Sorgulama kayıtsız şartsız bilgileri benimsememizi önler bu şekilde de yanlış yönlere veya yanlış gurup ve düşünceler alet olmaktan bizi korur. Bize sunulan bazı bilgiler yüzünden boşa kürek sallamamızı önler. Örneğin bir konuda araştırma yaparken gördüğümüz her bilgiyi doğru kabul etmemiz. Yaptığımız araştırmayı çok yanlış kulvarlara götürebilir. Wright kardeşlerin aerodinamik yasalarının yanlışlığını fark edip kendi hava tünellerini kurlmaları ve aerodinamikle ilgili yasaları keşfetmeleri buna bir örnektir. Sorgulamasalardı onlar da tıpkı diğer buluşçular gibi başarısız yüzlerce denemeye kala kalacaklardı.

Ancak, gelişimin oluşabilmesi için yeni fikir ve icatların da yapılması gerekir. Bunu tek başına sorgulamayla yapamayız. Bunun için icatçı bakışlara gereksinim duyarız. Sorgulama akıl ile yapılır akılda bugün anladığımız kadarıyla beynimizin sol tarafının bir ürünüdür. Sadece eleştirel bir bakışı vardır. Oysa sezgi akıl ile sorgulayamayacağımız ama bir şekilde hissettiğimiz bir duygudur, başka bir deyişle doğruluğu test edilmemiş bilgi kaynağıdır. Bu bilginin var olduğunu bir şekilde sezeriz. Sezgi beynimizin sağ tarafının özelliğidir. Beynimizin sağ tarafı sonsuz ufuklarda gezebilir ve her şeyin

mümkün olduğuna inanır. Bunu buluş ve icatlara yönlendirsek şöyle diyebiliriz. Su ile çalışan ve hiç enerji kaybetmeden elektrik üreten bir makine yapabiliriz. Diyelim ki bu bizim bir sezgimiz olsun. Bir şekilde bunu seziyoruz. Ben böyle bir makine yaparım. Ancak akıl yani beynimizin sol tarafı buna derhal karşı çıkar, bu mümkün değil der. Çünkü akıl denenmemiş ve görülmemişi reddeder. İşte bu nedenle kişi aklın bu sözünü kabul edip bu sezgisini yok sayabilir. Ya da aklı da devreye sokarak bunun çalışıp çalışmayacağını deneyebilir. Denerse sonunda bir buluş yapabilir. Buluşu yapılması için sezgiyle olası çözümleri düşünür, akıl ile (sorgulama ile) bunları test eder. Bu şekilde yüzlerce alternatifini test edebilir. Bunların bir kısmını bizzat deneyerek test etmesi gerekirse bunu da yapar. Büyük buluşçular bu şekilde buluşlarını yapmışlardır. Edison her bir sezgisini deney kurarak yani uygulama yaparak test etmiş ve her bir sezginin test edilmesinden sonra “Bundan sonraki sezgimi test etmek için içimde daha şiddetli şevk ve arzu duydum,” demiştir. Bu şekilde tungstenin ampulde kopmadan yanan bir metal olduğunu bulana kadar yüzlerce metalle deneme yapmış olduğu belirtilmektedir. Bu konuda beyin yarımküreleri ile ilgili kitapta daha fazla bilgi sunmaya çalışacağım.

İlerlemenin ve buluşların yapılabilmesi için sezginin devreye girmesi gerekir. Buluşlar da ülkenin kalkınması için son derece önemlidir. Hatta olmazsa olmaz şartıdır. Günümüzde ancak buluş yapan ülkeler kolaylıkla kalkınmakta ve ileri gitmektedir. Kopyacı toplumlar yani buluş yapamayıp başkalarının buluşunu satın almak zorunda kalan ülkeler ise sürekli yerlerinde saymaktadırlar. Başka bir şansları da

yoktur. Buluşçu toplumlar bir konuda yeni bir buluş yapmadan eski buluşunun patentini satmamaktadır. Patentini satın alan ülke bu patentle üretime geçince buluşçu ülke hemen yeni buluşu devreye sokmaktadır. Patentini satın alan ülke her zaman için geriden gelmek, ürünün fiyatını düşük tutmak, ve bu patentini satın alan diğer ülkelerle kıyasıya rekabet etmek zorunda kalmaktadır. Bu şartlarla büyük kârlar elde etmesi imkansızdır.

Bu nedenlerle buluşçuluğun ve yeniliğin önünü sürekli açmak ve bu konuda çalışanlara destek olmak zorundayız. Öğrencilerimize örneklerle buluş yapma konusunda teşvik etmeliyiz.

Farklı çözümlerin (yeniliklerin) bulunabilmesi için bazı yöntemler de vardır. Bunlardan en önemli ve pratik olanı Beyin Fırtınasıdır. Beyin Fırtınası yapmak için ortaya bir sorun atılır ve bu soruna çözüm bulunması istenir. Ancak beynimizin sol tarafını yani aklı devre dışı bırakmak işin kilit noktasıdır. Kişi mantıklı mantıksız aklına geleni söyler ve bu söylenenler tahtaya yazılır. Mantıksız olması asıl istenen özelliktir. Çünkü mantık sol beynimizin özelliğidir. Yaratıcılık ve sezgi ise sağ beynimizin. Mantık devreye sokulursa sezgi ve yaratıcılık devre dışı kalmaktadır. O nedenle kimse söylenen sözü eleştirmez, gülmez, ya da bir şekilde mantıksız olduğunu ileri sürmez. Her şey söylenir ve yazılır. Daha sonra mantık devreye sokulur ve söylenenler tek tek ele alınarak işe yarayıp yaramadığı test edilir. En uygun olan teklif(ler) kalana kadar bu sürdürülür.

Bu konuda daha detaylı ve işe yarar bir yöntem vardır. Bu yöntemi ortaya atan çağımızı tanımış düşünürü Edward De

Bono'dur. Bu fikirlerini *Altı Şapkalı Düşünme Tekniği* adlı kitapta toplamıştır. Okumanızı tavsiye ederim.

Sonuç olarak sezgiler önceleri akıl tarafından genellikle saçma, komik ve olanaksız olarak kabul edilir. Sadece sezgi saçma olanı yapılabılır görür. Bu konuda çalışılırsa sonunda olanaksız, saçma, komik görülen de gerçekleştirilmiş olur.

Bu konuyu beyin yarımküreleri ile ilgili kitapta kullandığım Einstein'ın bir sözüyle kapatıyorum.

“Yalnızca saçma olanı yapmaya kalkışanlar, olanaksız görüneni başarırlar.”

NASIL BİR ÖĞRETMEN OLMALI?

Her ne kadar kişisel gelişim bölümü içerisinde nasıl bir öğretmen olmalı konusuna değinildiyse de yine de bazı konuları ayrı bir bölüm içerisinde sunmak istedim.

Bir psikiyatrist şöyle demiş: Çocuklarımız yeni emeklemeye ve yürümeye başladıklarında bir masaya çarptıklarında büyükleri hemen vay hınzır masa, eşek masa nasıl da çocuğuma çarptı diyerek masaya bir sopa çeker. Ya da çocuk bir oyuncuğa basıp yere düşse biçare oyuncak bu düşmenin bedelini birkaç tokat yiyerek öderdi. Suçlu hep etraftaki eşyalar ya da insanlar olur. Çocuk ise bu işte tamamen kusursuz ve masumdur. Masaya çarpan, oyuncuğa takılan o değildir; masa gelip ona çarpmış, oyuncaksa kasten çocuğun ayağının altına girmiş gibi davranılır. Çocuk böylece başına gelen her kötü durumda başkalarını suçlamayı öğrenir. Arkadaşlarıyla oynarken mızıkçılık yapar, suç arkadaşlarınınadır; okulda tembellik yapar, suç öğretmenin olur. Çocuk süttten çıkmış ak kaşıktır. Bu durum tüm yaşam boyu sürer. Üniversiteye giremez, suçlu sistem olur. (Şu anki sistemi ben de beğenmiyorum, o ayrı.)

Girerse okuyamaz, hoca haksızlık yapar. Aile ise bu konuda farkında olmadan destekler çocuğu ve genci. Her gün bilardo salonuna gidip okulu asan çocuğu arkadaşlarından ayırmaya çalışır çünkü suçlu arkadaşlarıdır. Onu kötü yola çekmektedirler. Kimse baştan bu kişilerin ne oldukları belli, benim çocuğum onlar gibi olmak istediği için onlarla birlikte, demez.

Biz de öğretmen olarak farkında olmadan (bu kültürün bir parçası olarak) benzer özellikler sergileriz. Müdür çok konuşur, müfettiş taraf tutar, veli umursamaz. Milli Eğitim haksızlık yapar, devlet az para verir, oysa kendisi bir melektir. Nar tanesi, nur tanesi, öğretmenlerin bir tanesidir. Tüm bu olumsuzluklar olmasa mükemmel bir öğretmen olacaktır. Hiçbir zaman şöyle demez: Her şey mükemmel olsa herkes başarılı olur. Önemli olan tüm olumsuzluklara karşın başarılı olmaktır. Mücadele etmektir. Ama bu düşünce pek azımızda vardır. Sistem yanlıştır, kendisi doğrudur. Çünkü kendisi gökten zembille inmiştir. Etrafındaki olaylar kendisinin dışında cereyan etmektedir.

Sevgili öğretmenim, sen asla böyle olmamalısın. Unutma, sen de bu toplumun bir parçasısın ve eğer herkes böyleyse sen de böylesin. Kendi kendini temize çıkarma. Trafikten şikayet mi ediyorsun, en az bir defa kırmızı ışıktan geçmişsindir. Eğer herkes bir defa kırmızı ışıktan geçme “hakkını” kullansa zaten şimdiki trafik keşmekeşi olur. Mızıkçılığı bırak, değişim gerekiyorsa önce sen değişmelisin, ağlamak sızlanmak boşuna. Hiç kimse bizi gelip değiştiremez. Değişim kaçınılmaz olunca da zaten değişim yaşanır ama büyük kayıplar ve acılarla. Önemli olursa değişimin zorla gelip bizi değiştirmesi değil, bizim kendimizi değiştirmemizdir.

1988-89 yıllarında bir Finli firma ile bir eğitim projesinde 6 ay birlikte çalıştık. Bu sürenin sonunda en yakın arkadaşım-la (Türk) kendi kendimize şöyle düşündük: Eğer 7 milyon Finli Türkiye’de olsa Türkiye Finlandiya’dan çok daha ileri bir duruma gelir. Eğer 60 milyon Türk Finlandiya’ya gitse 1 sene de Finlandiya Türkiye olur. Onların gösterdikleri azim, kararlılık, iş disiplini bizde hayal bile edilemez. Birlikte çalıştığımız Türk sekreter bile pozitif bir enerjiyle dolmuştu ve artık trafikten, bina görevlisinden, çaycıdan, patrona, maşından şikayet etmez olmuştu. En güzeli de 10.000 dolar alan Finli görevli karşısında tahmini 300 dolar almasına rağmen her gün farklı giyinmeyi marifet olarak görmekten vazgeçmişti. Çünkü Finlandiyalıların en fazla 3 farklı elbiseleri vardı ve her gün temiz olmasına rağmen bu 3 farklı elbiseyi giydiler bu 6 ay boyunca. Sekreterimiz bunu fark etti ve gerçek değerler oluşturmak yerine kendini değerli hissetmek için sürekli maaşını kıyafete yatırdığını anladı. Ve kıyafet yerine kendini geliştirmeye harcamaya başladı paralarını. Bu amaçla kurslara bile yazıldı. Biz 15 kişiydik Finliler ise 3 kişi, tabii mükemmel bir şekilde kendilerini yetiştirmiş 3 kişi ve aynı mükemmeliyetteki aileleri. Proje iptal edildi ve ilk işten ayrılanlardan biri de bendim. Finliler 2 ay kadar daha çalıştılar. Yaklaşık 1,5 sonra ziyaretlerine gittim. Çok hoş karşıladılar ve kahve ikram ettiler, kahvenin sonunda kibar bir şekilde benim için başka bir şey yapıp yapamayacaklarını sordular. Açıkça görüşmenin sona ermesi gerektiği mesajını verdiler. Ama son derece kibar bir şekilde. O zaman şunu bir kez daha anladım. Biz çalışmak istesek bile çalışmak için gerekli olan becerilere bile sahip değiliz. Örneğin yanımıza gelen ziyaretçimizi 1 saat bile yanımızda otursa kalkmasını ima bile etmeyiz. Ya onu

kırar ya da bu eziyeti çekeriz. Bir yandan işimiz aksar bir yandan da bu ziyaret zehir olur. Yani basit bir görüşme bitti sinyali göndermek bile bir beceri. Almak ise yine bir beceri. O zaman anladım ki okulda sürüngenlerin dolaşım sistemini öğreneceğimiz yerde, birkaç sosyal yaşam becerileri kazanabilseymişiz ne kadar işimize yararmış. Örneğin çok azımız “hayır” demeyi biliyoruz. Arkadaşlarımızın bizi kullanmalarına ya izin veriyoruz ya da asla onların dediğini yapmıyor, bu kez de arkadaşsız kalıyoruz. İkinci şık da, genellikle kullanılmıyor olmamız. İyi bir arkadaş olabilmek için sürekli arkadaşımızın dediklerini yapmaya çalışıyor, istemeyerek yaptığımız şeylerin sonunda da bir gün patlıyor ve tüm arkadaşlığımızı bitirebiliyoruz. Yeni tanıştığımız biriyle aramıza mesafe koymıyor, ya da çok soğuk davranıyor, başlayabilecek düzenli arkadaşlığa da engel oluyoruz. Ya hiç başlamıyor ya da çok erken yüz göz olunuyor ve tahammül sınırlarını aşarak arkadaşlığı ya bir kavga ya da küslükle noktıyoruz. Bunlar hep yapıcı iletişim becerilerinden mahrum olmamızdan. Fakat tüm bunları bizim programcılardan uzak tutmalıyız. Çünkü eğer duyarlarsa hemen Etkili İletişim dersleri koyar sonra...

Hedef: etkili arkadaşlık kurabilmek.

Davranışlar:

1. Nerede birini görürsen hemen selam vermek gerektiğini söyleme/yazma
2. İlk tanışmadan sonra gördüğün kişilerle karşılaşınca gülümsemek gerektiğini söyleme/yazma
3. İlk 3 karşılaşmadan sonra içecek ısmarlamak gerektiğini söyleme/yazma

Bu şekilde uzar gider... çocuklar da bunları ezberler, söylerler, yazarlar... böylece de etkili iletişim becerilerini geliştirirler! Herkeste rahat eder.

Tekrar konuya dönersek, şunları ilave etmek istiyorum:

Asla mızıkçı, kötümser, mızımız, biçare öğretmen olmalısınız. Öğretmenlerin bile kitap okuma özürü olduğu bir ülkede kitap okuyan nadir öğretmenlerden olduğunuz bu kitabı okumanızdan bellidir. Lütfen sesime kulak verin Çünkü, sizde “amaaan sen de” dersiniz halimiz haraptır. Keşke Amerikalılar, Finliler vb. Gelip bizi yönetse desek de bize kimse selam vermez. Çünkü bilirler ki onlara da zarar veririz. 70 milyonu kimse eğitmeye kalkışamaz.

İstanbul-Yemen tren yolu yapıldığında Alman firmaları üst düzey paşaların baskısıyla Türk eleman almışlar. Bir müddet sonra bu elemanlar paşalara yakınmışlar. Bize hiç iş vermiyorlar, sabahtan akşama kadar oturuyoruz, diye. Paşalar gelip bakmışlar, gerçekten öyle, sadece masalarda oturuyorlar. Önlerinde çeşitli kırtasiye malzemeleri ama şu işi yapın diyen kimse yok. Paşalar Alman firmasının yetkililerinden biraz da sitemkâr bir şekilde bu duruma bir açıklık getirmelerini istemişler. Almanlar şöyle cevap vermiş: “İyi ama sizin insanlarınızda çalışma sistemi diye bir şey yok. Bizimkilerin yanına koysak bu adamlar bizimkilerin çalışmalarına da engel olur ve çalışma disiplinlerini bozarlar. O nedenle ayrı dursunlar, bizimkilere bulaşmasınlar da biz bu maaşları ödemeye razıyız. Evet 100 yıl sonra Almanların çalışma sistemini alabilen bir avuç özel sektör çalışanı dışında biz, öğretmenler dahil, pek iç açıcı durumda değiliz. Değişen pek az şey olmuş gibi görünüyor yüz kusur yıl sonunda. El oğlu bizi eğitime zahmetine bile

katlanmamış da iş vermeden sadece maaşları ödemiş. Çünkü eğitmek daha zor ve pahalı. Almanya'da çalışıp emekli olarak yurda dönen insanlardan tanıdıklarınız var mı çevrenizde? Varsa, lütfen uzaktan bir seyredin. Benim tanıdığım onlarca böyle insan var. Hepsinde bir gayret, bir çalışma aşkı. Onların evi farklı, bahçesi farklı, kapısının önündeki çiçek, ağaç farklı. Hiç birisi vaktini kahvelerde geçirmezken, bizim emeklilerin ikinci adresi kahvehaneler. Gelsin okey gitsin tavla. İş disiplinini, çevresini değiştirme amacıyla gösterdikleri çabayı ve Almanya'da kazandıkları becerileri öğrenmekte yarar var. Bunun için, belki de içimizden akıllı birkaç kişi çıkar da onlarla sohbet ederek, bazı tüyolar elde edip, bizim okullarımızda da kullanır. Almanya'dan emekli olmuş insanların neden farklı bir tutum ve davranış içerisinde olduklarına bakmak gerekiyor. Çünkü davranışın arkasındaki zihniyet birincil derecede önemli, davranışın kendisiyse ikincil derecede önemlidir. Çünkü kişinin bu davranışı göstermesinin nedeni sahip olduğu duygu ve düşüncelerdir. Artık sosyal baskıdan söz edemeyiz. Tersine bir sosyal baskı vardır ve bu kişiler tersine sosyal baskıyla mücadele ederek, o sosyal baskıya rağmen, bu farklı davranışı ortaya koymaktadırlar. Yani, Almanya'da yaşıyor olsalar, evet herkes bir gayret içerisinde, o nedenle onlar da öyle olma ihtiyacı hissedebilirler, ancak burada emekliler kahvehanedeyken, kendileri inatla, hatta eski arkadaşlarının alaylarına rağmen bir şeyler yapmaya çabalıyorlar. Bunun arkasındaki sır nedir? Bu duygu ve düşünce nasıl gelişti? Bizde nasıl geliştirilebilir? Sanırım asıl araştırılması gereken de bu. Almanya'dan emekli olanları sadece örnek olarak veriyorum, tüm Avrupa'dan emekliler aynı durumdadır. Buldukları ortamı değiştirme çabasına giriyorlar. Elbette istisnalar ola-

bilir ama genel itibariyle bunu görmek mümkün. Ben çeşitli yerleri ziyarete gittim ve özellikle bu konuyu gündeme getirdim ve oralardan da benzer yanıtlar aldım. Buldukları ortamın koşullarını daha iyiye doğru değiştirme ve geliştirme arzusunu bir Avrupa'dan dönenlerde bir de Köy Enstitüleri mezunlarında gördüm. Her ikisinin de ciddi olarak incelenmesi gerektiği kanaatindeyim. Emekli Köy Enstitüleri mezunları ve Almanya'dan emekli olmuş kişiler ile ilginç iki anımı burada sunmak istiyorum. Birincisi konumuzla direkt ilgili ikincisi ise geliştirilen duygu ve düşüncelerin yaşama yansımalarını göstermesi açısından önemli.

Beyaz Nokta Vakfı ile yaptığımız çalışmalar sırasında bazı ilçelerde seminerler vermiştim. Bunlardan haberdar olan Kastamonu ili Abana ilçesi kaymakamı benimle bağlantı kurdu ve İlçesinde de seminer verip veremeyeceğimi sordu ve hay hay dedik kalkıp gittik. Kastamonu'ya yakın yerlerde seralar gördüm. İnsanlar bir şeyler yetiştirmeye çalışıyorlar bu seralarda, kendi kendime hayret ettim. Burası nasıl olup da Antalya ya da Mersin'le rekabet edebilir ki, bu mümkün değil, her zaman aynı çabayı gösterseler de sonucunda hep daha az kâra katlanmak zorundalar. Fakat ne yapabilirler, bu yörede başarıyla yetişebilen ne vardır, şimdiye kadar yapılmamış ne olabilir? Böyle düşünerek Abana'ya geldim ve seminerler verildi, sohbetler edildi o anda nasıl oldu bilmiyorum, birden aklıma şimşek gibi bir fikir geldi. Orkide yetiştirme. Orkideler bu yörede mükemmel yetişiyor, yöreye özgü bitkiler. Bu ürünlerin kaçak olarak yörede toplandıklarını, bir kısmının yurt dışına kaçırıldığını bir kısmının da salep olarak satıldığını duymuştum. Orkideler burada yetiştirilse, batı ülkeleri başları belaya girmeden bu ürünleri —hatta daha fazla da para

ödeyerek— mutlaka alırlar, bu mümkün olmazsa da salep talebini karşılamak için bu iş yapılabilir ve ilçeye büyük bir gelir sağlanabilirdi. Bu üretim, belki tüm Kastamonu için geçerli olmayabilir, özellikle ilk başlarda pazarlama nedenleriyle ama daha sonra bu bile mümkündü. Acaba ne yapmalı? İlk elde üniversiteler var ama onlardan ümitsizim. Çünkü eğer denemiş ve başarılı olmamışsa mutlaka karşı çıkacaklardır. Denememişlerse, bu onlar için bir ayıptır elbette ama deneyip de başarısız olmuşlarsa, bu iyice sorun olabilir. Çünkü, kendileri başarısız oldularsa mutlaka herkes başarısız olacaktır gibi bir tutum içerisinde olabilirler. Bu sol beyin yarım kürenin özelliğidir. İnsanları kınamıyorum. Beynimizin sol tarafı ilk başta yeniliğe karşıdır. Yeniliği denemeye razı olursa ve deneme başarısız olursa, asla tekrar denemek istemez, denemeye kalkışanlara da mani olmaya çalışır. Çünkü sol yarımküre mutlak haklı çıkma arzusundadır. Hayatta başarılı olabilmek için sol yarımküreye mutlak hakim olmak zorunluluğu vardır. Üniversiteler sol yarım küreyi geliştiren bir sisteme sahiptirler o nedenle de ne kadar yeniliklere açık olmaya çalışırlarsa da çok azı gerçekten yenilikten yana olabilirler. Bunun nedeni sol yarım kürenin aşırı geliştirilmesidir. Üniversitelerin mantık ve eğitim anlayışı da sol yarım küreyi sürekli besler. O nedenle kişilere değil, sol yarım küreye bakmak gereklidir. O yüzden üniversiteli dostlarıma anlayışla bakıyor ve onlara kızmıyorum. Hikayemize kaldığımız yerden devam ediyorum. Kaymakam beyden ilçelerinde orkide yetiştirme ile ilgili bir çalışmanın olmadığını öğrendim. “İlçede bu işi üstlenecek, Avrupa’dan emekli biri var mı?” diye sordum, bu kişi çiçeklere meraklı olmalıydı. Var yanıtını alınca hemen bu kişiyle tanışmak için Kaymakamlıktan ayrıldım ve kişiyle tanıştık. Avus-

turya'dan emekli olmuş. Durumu kendisine anlatınca yüzünde bir gülümseme belirdi. Beni kendisinin yaptığı mini seraya götürdü. Orada, onlarca orkide yetiştiriyordu. Nasıl yetiştirdiğini öğrenmeye çalışmaya, böylece tarımsal bir ürün olarak yetiştirilebilir mi diye sormaya gerek bile kalmadı. Zaten onu yapmaya çalışıyormuş. Daha sonra öğrendim, ne yazık ki bu kişi Avusturya'ya dönmüş, Kaymakam bey de oradan ayrılmış, iş de yarım kalmış. Ama kesinlikle Abana için bir kurta- rıcı olabilirdi, çünkü ben daha sonra bu konuda araştırdım ve salep tüketicilerinden salebe çok büyük talep olduğunu ancak kaliteli ve saf salep bulunamadığını, piyasada bulunanların hep makarna unu ile karışık olduğunu söyledi. İnternet üzerinde orkide nasıl yetiştirilir konusunda sayfalar dolusu bilgi var (maalesef İngilizce) ve bildiğim kadarıyla Edirne Üniversitesinde de böyle çabalar varmış. Meraklısına duyurulur.

Gördüğünüz gibi Avrupa'dan emekli boş durmuyor ve bir çaba içerisinde. Ancak İstanbul'da çalışan ve servet kazanan insanlar yazları kendi köyelerine gittiklerinde benzer değişimleri buralara taşıyamıyorlar. Bu ilginç bir durum.

İkinci anım köy enstitüleri ile ilgili.

90'lı yılların ilk yarısında formatör öğretmen olarak Hasanoğlu Anadolu Öğretmen Lisesinde 3 haftalığına görevlendirildik. Hasanoğlu eskiden bir köy enstitüsüymüş. Her gün akşam, okulun öğretmen evi gibi kullanılan, bizim de kaldığımız binasının önündeki kafeterya kısmında oturup sohbet ediyoruz. Bazı arkadaşlar saz çalıyor, bazıları gitar, şarkılar türküler... bir araya gelip eğleniyoruz. Bizim grubun dışında kalan bir masa dikkatimi çekti, belli ki emekli kişiler,

birlikte sohbet ediyorlar. Dayanamadım, bir gün yanlarına gittim. İzin isteyerek onlara katıldım. Sohbetlerini dinlemeye başladım, maksadım bu görmüş geçirmiş tecrübeli öğretmenlerden bir şeyler kapabilmektir. Önyargısız ve tarafsız olaylara bakmaya çalışan bir kişiliğim vardı ve sağ görüşlü ancak demokrat bir ailede yetişmiştim. Yine de Köy Enstitüleri hakkında kulaktan dolma şeyler biliyordum, en önemlileri arasında da bu kurumların komünist yetiştirdiği kanısı vardı. Ailem demokrat ve sağduyulu kişilerdi ama sağ görüşlü bir çevredeydik ve bundan etkilenmememiz imkansızdı. Ancak babadan geçen tarafsız olma, ölçülü yaklaşım, itidalli olma, aslını öğrenmeden hüküm vermeme, başka bir deyişle şartlandırılmaya müsait olmama özelliklerim hep vardı. Babadan geçen diyorum çünkü babam hep bunları tavsiye ederdi. İşte belki de bunlar sayesinde kolayca koşullandırılıp bir akım arkasından körü körüne koşmaktan hep kendimi korumayı başardım. Sanırım, ABD’de yapılan araştırma sonucunda belirtildiği gibi okul bir babanın verebildiği eğitimin ancak çok azını verebiliyordu. Bu sonucun canlı bir örneğiyim. İşte bu önkoşullarla onlarla aynı masada oturuyordum. Kesinlikle önyargısız onları dinlemek istiyordum. Sohbetin konusu hep eski günler ve Hasanoğlan’da geçirdikleri öğrencilik yıllarıydı. Ne mutlulukla ve sitayişle arıyorlardı o günlerini. Onları dinlerken benim de bir yandan aklımdan şunlar geçiyordu: Bu insanlar herhalde Hasanoğlan ilçesindendirler. Dayanamadım sordum “Hasanoğlanlı mısınız?” diye. “Hayır,” diye cevap verdiler. Afallamıştım çünkü ben bu insanların buralı olduklarını ve emekli olunca da buraya yerleşmiş olduklarını düşünmüştüm. Ama, hayır bu insanlar buralı değildi. Sırf burada okudukları için buraya gelip yerleşmişlerdi. Bu kez

şöyle düşündüm: Bu insanlar hiç evlenmediler ve hiçbir akrabaları yok, o nedenle buraya yerleştiler, hepsinin ortak noktası bu okul. Bunu da sordum. Hayır, hepsinin torunları ve çocukları vardı, çocuk ve torunları başka başka yerlerde oturuyorlardı ve sık sık da kendilerini burada ziyaret ediyorlardı. Akıl almaz bir şeydi bu! Nasıl olabilirdi? Birileri çıkmış, okul günlerini o kadar özlüyor ki gelip okulun yanına yerleşiyor, sırf o günleri yad edebilmek için. Ben kendi okul yıllarımı düşünüyorum. Hiç okulumu böylesine bir bağlılıkla sevmemiş gibi, bazılarının önünden yıllarca geçerken içim ürperirdi, mutlu olmak bir yana. Bu nasıl olabilirdi? Bu okullarda nasıl bir sevgi büyütülmüştü? Bu nasıl bir sevgiydi ki, bu okul öğrencilerini yıllar sonra kendine çekebiliyordu? İşte bu düşüncelerle onlarla sohbeti artırdık ve daha sonra bu okullar hakkında okuduklarım, bizzat buralarda öğrenim görmüş insanlarla yaptığım sohbetler sonunda sanıyorum birazcık bir şeyler anlamaya başladım. İşte okulda sevgi böyle olmalıydı. Köy enstitülerindeki olağanüstü insan sevgisi, birliktelik, birlikte iş başarabilme ve başarının paylaşımı, okulda işbirliği ve her şeyden önemlisi demokratik ortam gerçekten olağanüstü ve üzerinde düşünülmesi gereken özellikler. NTV ekranlarında yayınlanan Köy Enstitüsü belgeselinde Hasanoğlan'dan mezun bir öğretmenimiz, gözleri yaşararak bir olayı anlatıyordu. Okulda hafta sonları tüm öğrenciler toplanırlar, öğrenciler, öğretmenler ve okul müdürü bir haftalık olayları bu toplantılarda değerlendirirler. O hafta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü enstitüyü ziyaret etmiştir. Hafta sonu toplantısında, öğrencilerden biri ayağa kalkıyor ve okul müdürüne şunu soruyor. “Neden Reiscumhura farklı bir yemek çıkarttınız? O neden bizim yediklerimizden farklı bir yemek yedi?” Okul

müdürü kalkıyor ve “Arkadaşlar içinizden biri hastalandığında revirde nasıl farklı yemek yiyorsa, Reiscumhur da o nedenle farklı bir yemek çıktı; çünkü o şeker hastası,” deyiveriyor. Herkes donup kalıyor. Söyleyecek bir söz kalmıyor. Bunu anlatan emekli öğretmenimizin gözleri doluyor ve işte biz böyle okulun öğrencisiydik diyor. Evet sevgili öğretmenlerimiz eğer okullarımızı bu hale dönüştürmezsek, oralarda gerçek milliyetçilerin ve yurtseverlerin yetişmesi sadece bir rüyadır. Her gün ant içmekle bu iş olmuyormuş, hep birlikte görüyoruz. Kalplere, ruhlara ulaşmak gerekiyor, onun da yolu belli.

Maalesef tek çaremiz başkalarının değişmesini beklemek yerine kendimizin değişmesi. Bu nedenle kendimizi değiştirmek için çaba göstermemiz gerekiyor. Başka yolu da yok. Belki de yapılması gereken, önce kendimiz sonra başkalarının değişmesi için rehberlik yapmaktır.

Her şeyde suçluluk payı mutlaka bizde de vardır. Önmüze çıkan sorunlarda mutlaka azimle çözmeye çalışmamız gerekir.

1980 öncesi Türkiye’de işçiler iş yerlerini tahrip ediyor. Ürettikleri araç ve gereçleri kalitesiz üretmeye teşvik ediliyorlardı. Amaç iş yerine zarar vermektir. O dönem öylesine bir keşmekeş içerisindeydi. Kim ne diyor, ne için söyleniyor ne yapılıyor, pek belli değildi. İşçiler bozuk ve kalitesiz, buzdolabı, TV, çamaşır makinesi, radyo üretseler bunu yine kendilerinin alacağını bilincinde değillerdi. Öyle ya TV’yi kendi kötü üretiyorsa buzdolabını da arkadaşı kötü üretiyordu, sonuçta herkes zararlı çıkıyordu. El birliği ile kalitenin yükseltilmesi gerektiği düşünüleceğine tersi yapılıyordu. Zaten

gümrükler kapalı, dışarıdan sadece kaçak yollardan mal geliyordu. Özel sektör de sonuçta bu işten o kadar da zararlı çıkmıyordu, olan halka oluyordu ama kimse demiyordu ki, biz ne yapıyoruz? Kendi bindiğimiz dalı kesiyoruz. Dışarıya bu malı satmak imkansızdı, hepsi iç piyasaya sürülüyordu. Bu saçma mantığın bazı yerlerde hâlâ sürdüğünü söylemek zorundayız. Bir örnek vermek istiyorum.

Bir vergi dairesinde, başka bir vergi dairesine kayıtlı bir taşıtın vergisi ödendi. Memur makbuzun üzerindeki mükellefin soyadını yanlış yazmış. Neyse, plakadan bulabilir dedik. Ancak, plaka da yanlış yazılmış. Şimdi bu makbuz aracın kayıtlı olduğu vergi dairesine gönderilecek. Oradaki memur bu ödemeyi hangi araca kaydetsin? Bir de plakayla isim başka birinin aracında da benzer olursa ne olacak? Şimdi aracın kaydının yapıldığı vergi dairesindeki memur ne yapsın? Diyelim ki bu plaka ve isme en yakın kişinin dosyasına aktardı bu ödemeyi. Ödemeyi yapan ne yapsın, makbuzun kendine ait olduğunu bile ispatta zorlanabilir. Şimdi makbuzu düzenleyen memurun böylesine umursamaz davranmaya hakkı var mı? Ona gidip sorun, onun mutlaka bu yanlışlığı yapmaya hakkı vardır. Çünkü az önce bir vergi mükellefi ile tartışmış, müdüründen fırça yemiş, arabasına ceza yazılmış, eşi ile kavga etmiş, maaşı az, çaycı çayları zamanında getirmiyordur. Yani böyle davranmakta yüzde yüz haklıdır. Ama şunu hiç düşünmez: Eğer tüm memurlar böyle davranırsa, tüm işçiler, tüm şehir halkı, tüm ülke aynı şekilde davranırsa ne olur? Sanırım başarısızlığın en önemli nedenlerinden biri de budur. Eğer herkes işini mükemmel yapmaya çalışsa Türkiye birden Finlandiya, Almanya, ABD olur. Bu mantığı sürekli içimizde yaşatıp işlerimize yansıtmalı ve öğrencilere de

yansıtıp onlarda da bu işi uygulama yolunda çaba göstermemiz gereklidir. Bu iş sözle olmaz yaşama ile olur. İşinizi savsakladığınızı öğrenciler asla kaçırmaz ve istediğiniz kadar mükemmellikten söz edin sizi ciddiye almazlar.

Bu, çeşitli etkinliklerle de pekiştirilebilir. Her gün bir öğrenci mükemmel olmamak için sahip oldukları şeyleri sayсын ama yine de tüm bu olumsuzluklara rağmen o işi mükemmel yaptığını söylesin. Bu işe önce siz başlayın ve onların da gördükleri bazı şeyleri sınıfa anlatın. Onlar da aynı şekilde davransınlar ve bunu sınıfa anlatsınlar. Böylece mükemmellik ne pahasına olursa olsun yerine gelsin. Bugün sabah trafik polisi bana haksızlık yaptı ve ceza yazdı, yine de ona kızdığım için kırmızı ışıkta geçmedim. Yeşil yanmasını bekledim. Ya da bugün müdür bana haksızlık yaptı. Aslında, arkadaşımın yapması gereken işi bana yaptırdı. Buna rağmen ondan intikam almak için işi savsaklamadım, mükemmel bir şekilde yaptım. Daha açık bir örnek şu olabilir: Dün falanca öğretmenin sınıfları havalandırması gerekiyordu ama bu işi yapmamış. Müdür Bey benden bu işi yapmamı istedi. Çok sinirlendim bu haksızlıktı, benim görevim değildi. Ben kendi görevimi en iyi şekilde zaten yapıyorum. Başkalarının görevini de mi yapacağım? Üstelik en sevdiğim dizi de bu akşam ve onu seyretmek istiyorum bu işi yaparsam yetişmem imkansız. Bu yapılanlar bana haksızlık olarak düşündüm ve intikam olsun diye her sınıftan sadece bir pencere açmaya karar verdim, böylece kısa zamanda işimi bitirip gidebilirdim. Böylece dizinin başlama-sına da yetişebilirdim. Fakat hemen vazgeçtim bu işin yapılması gerekiyordu ve bunu yapacak sadece ben vardım, eğer işimi güzel bir şekilde yapmazsam o zaman tüm okul bu işten zarar görecekti. Sıkıntısını hepimiz çekecektik. O nedenle

tüm pencereleri açtım. Diziye de yetişemedim ama artık yarın için tertemiz havalanmış sınıflarda çok daha sağlıklı ders yapabilecektik.

Önemli olan verilen örneklerin gerçekten de olmuş olmasıdır. Hayali hikayeler ilk bakışta daha iyi gibi görünebilir ama bazı öğrenciler tarafından gerçek olmadıkları sezilebilir o nedenle kesinlikle gerçek olaylar anlatılmalıdır. Çocuklardan da kesinlikle gerçek olayları anlatmaları istenmelidir. Kurgulanmış olaylar genellikle beklenen etkiyi göstermez. Elbette her gün herkesin başına bu tip işler gelemez ama geldiği zamanda anlatılması gerekir mesajının verilmesi yerinde olur. Her anlatılan olaylar tartışılmalı mükemmel yapılmıyorsa neler olabilirdi konusu irdelenmelidir. Amacımız bilinçlenmenin sağlanmasıdır.

Daha önce sözünü etmiştim ama yine yeri geldiği için tekrar edeceğim. Değişimin ve gelişmenin önündeki en büyük engellerden biri de herkes yaparsa ben de yaparım tavrıdır. Herkes bu konuda çok rahat ve huzurludur. Öyle ya, tek kendi yapsa olur mu, herkes yaparsa ben de yaparım ancak o zaman anlamlı olur. Kırmızı ışıkta herkes durursa ben de dururum, bir kişi geçerse ben de geçerim. Herkes burada sigara içeriyor, ben de içerim; şu adam emniyet kemeri takmadı ben de takmam. Komşum çöpünü sokağa atıyor, ben de atarım. Bu yanlış BNV başkanı Tınaz Titiz şu şekilde ifade etmektedir: *“Herkes yaparsa ben de yaparım; gelişmemizi engelleyen virüslerden biridir ve bu virüsün etkilerini ortadan kaldırmak için kimse yapmasa da ben yaparım anti-virüsünün devreye girmesi gerekmektedir.”* Bu çaba önce kendimizde olmalı daha sonra da öğrencilerimize aşılamalıyız. Bu işin üstlenilmesi gerekmektedir. Doğru olduğuna inandığımız tutum ve davranış

nışlar için mutlaka kimse yapmasa da ben yapacağım demelisiniz. Burada kast ettiğim tutum ve davranışlar elbette ki yasalara aykırı olmayan davranışlardır. Yasalara aykırı davranılmamalı, ancak gerekirse eleştirilmelidir. Ancak, eleştirilse de yürürlükte olduğu sürece uyulması gerektiği de vurgulanmalıdır. Bizzat yasaların uygulanması da teşvik edilmelidir. Yanlış olsa dahi bunların yasalar olduğu, değiştirilmeleri için çaba gösterilmesi gerektiği ancak değişinceye kadar uyulmalıdır ilkesi de benimsenmelidir.

Öğrencilerimiz kimse yapamasa da ben yapacağım konusunda bilinçlenmeleri konusunda çaba göstermemiz gerekmektedir. Bu sözle uyarımayla asla olmaz. Yaşanmalıdır. Bu da diğer örneklerde olduğu gibi yapılabilir. Yani kimse takmadığı halde emniyet kemerinizi hep takın ve bunu yaptığınızı da vurgulayın. Her öğrenciden bir iki kişi benzer bir olayı sınıfta anlatmasını isteyin ve sonuçları tartışın. Ancak gerçek olması çok önemlidir. Hayali olaylara izin vermeyin hayali olaylar anlatanları çağırıp özel olarak kimse görmediği bir yede uyarın. Bu durumu yaşamamanızı önermiştim. Bu iş için her fırsatı değerlendirin. Diyelim ki teneffüse çıktınız. Bahçede dolaşırken yerde çöp görürseniz yerden alın ve çöpe götürüp atın. Bu işi asla başka bir öğrenciye yaptırmayın. Çünkü başkasının çöpünü hiçbir öğrenci yapmak istemeyecektir. Henüz öyle bir bilinç gelişmedi çünkü. Yerden çöpü alırken etrafınızdaki öğrencilerin duyabileceği bir sesle “her birimiz yerden bir çöp alsak her taraf tertemiz olur” dememiz yararlı olur. Genellikle bu sözler söylenmekte ama çöp bir öğrenciye aldırılmaktadır. Bunu anlamı “ben değil başkaları çöpü alsın”dır. Bu ise istediğimiz mesaj değildir. İsteddiğimiz, kimse yerden çöp alamasa da, hatta herkes yere çöp atsa da,

ben yalnız yere çöp atmamakla kalmayacağım aynı zamanda da yerde gördüğüm çöpü alıp çöp kutusuna atacağım, mesajıdır. Öğrenciler sabah içtimasında sırada beklerken uzun uzun asmalar, kesmeler, kesip doğramalar hiçbir işe yaramayacağı gibi, uyarı ve teşvik tamamen boşa kürek sallamaktan öteye gitmemektedir. Öğrenciler tarafından “kısa kes, yeter artık, bıktık, yine aynı terane” şeklinde algılanmaktadır. Baskı ve zorlama tersini yapmak için istek oluşturmaktadır. Mülayimlik ise olumlu gelişmelere yardımcıdır.

İlkokulda iken okuduğum ve çok etkilendiğim bir öyküyü burada sunmak istiyorum: Bir gün güneş ve rüzgar arkadaş olmuşlar. Rüzgar sürekli, “Sen bir hiçsin, ben ise gücü ve kuvveti temsil ediyorum. Ben istersem her tarafı toz duman ederim; ağaçları yıkar, çatıları uçururum,” diye övünürmüş. Bir gün bu övünmelerinden sıkılan güneş de, “Gerçek güç başkadır,” demiş. “Başka da ne demek?” demiş rüzgar. O sırada oradan bir adam geçmekteymiş. Rüzgar bağırmış, “Bak şu adamı görüyor musun? Bunun paltosunu nasıl çıkaracağım,” demesiyle bütün gücüyle esmeye başlaması bir olmuş. Rüzgarın aniden kuvvetlice esmesi üzerine ortalık daha soğuk olmuş ve adam paltosuna daha çok sarınmış. Rüzgar bu kez hızını artırmış ama artırdıkça adam paltosuna daha çok sarılıyormuş. Rüzgar kızgınlıkla hızını artırdıkça artırmış, ağaçları devirmiş, çatıları uçurmuş, adamı yerlerde yuvarlamış ama nafiye, adam paltosunun bırakmamış. Sonunda rüzgar pes etmiş. Güneş şimdi sıra bende demiş, saklandığı bulutların arkasından çıkmış ve ortalığa tatlı bir ısı yaymaya başlamış. Adam rahatlamış ve paltosunun önünü açmış. Güneş daha sıcak ışınlar göndermeye başlamış, adam gevşemiş, ısınmış ve sonunda da paltosunu çıkarmış. Güneş, “Gördün mü?”

demiş. “Kaba kuvvetle elde edeceğini zannettiğin pek çok şeyi daha kötü yaparsın, tatlılık ve mülayimlik çoğu kez işin anah-tarıdır.” Sanırım insan ilişkilerinde olması gerekeni anlatan hoş bir öykü.

Okulda gördüğümüz bu asmalar kesmeler aslında okuldaki küçük bir azınlık içindir. Ama okulun tamamına eziyet edil-mektedir. Okulda zararlı davranışta bulunan kişiler okulda çok küçük bir azınlıkken tüm öğrencilerin muhatap alınması ve sırada soğuk sıcak demeden bekletilmesi, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu tarafından haksızlık olarak algılanmak-tadır ki doğrusu da budur. Çoğunluk zaten kurallara uymak-tadır. Zarar verene bir avuç haşarı için tüm okulu böylesine sıkıntıya koyarak ne düzeltilebilir. Bu haşarılar en fazla oku-lun %2 ya da 3’ünü teşkil ederler. Önemli olan tüm öğret-menlerin elbirliği ile çeşitli stratejilerle okulu bi-linçlendirmeleridir. Ama ilk önce öğretmenler yapacaklarını onaylamaları ve işe yarayacağına inanmaları gerekmektedir. Aksi taktirde işler hep sarpa sarar. İlginç bir olayı anlatmak istiyorum. Bir olaya inanan ve sahip çıkan öğretmenle, sahip çıkmayan öğretmenin öğrencilere olan etkisinin bir göstergesi olması açısından ilginçtir. Beyaz Nokta Vakfı Ezbersiz Eğitim projesi kapsamında “zilsiz okul” diye bir modül var. Amacı öğrencilere, başkalarının uyarmasına gerek kalmaksızın yaşamlarını düzenleme becerisinin kazandırılmasıdır. Yetişkin olarak ülkemizde yaşanan büyük sorunlardan birisi de dışarı-dan uyarılmadan bir iş yapamamamızdır. En tipik örnek şudur: Toplantılara, seminerlere sadece geç gelinmekle kalın-maz; ara verildiğinde de verilen sürenin sonunda bir kısım katılımcılar dışarıda kalır. İçerdekilerden biri ya da bir görevli uyarırsa içeri girmez ve dışarıda oyalanırlar. O nedenle de

birinin hadi arkadaşlar içeri demesini bilinçsiz de olsa beklerler. Bunun nedenlerinin başında yıllar boyu bir iş yapmamız için dışarıdan uyarı almamız gelir. Yani birilerinin bize hadi içeri girin demesini bekleriz. Şartlandırıldığımız uyarı da tam 11 yıl boyunca okulda zille yapılan giriş çıkışlardır; bu düşünceyle “zilsiz okul” uygulaması yapılmıştır. Zilsiz okul okulda zil ya da benzeri hiçbir uyarı yapılmadan belirlenen zaman içerisinde teneffüse çıkıp girmektir. Öğretmen bunu yaparken, “Çocuklar bizim bu uyarıya gereksinimimiz yok, kendi başımıza derse girip çıkabiliriz,” diyerek bir konuşma yapar. Daha sonra saatler ayarlanır ve zil saatinde dışarı çıkılır ve saat dolunca herkes sınıfa dönmüş olur. Bu uygulama yapılırken ilginç bir sonuçla karşılaşılmıştır. Zilsiz okul fikrinin doğru ama uygulanması zor hatta imkansız olduğuna inanan öğretmenlerin sınıfı bu yeniliği uygulamada inançlı öğretmenlere göre daha başarısız kalmıştır. Oysa tüm öğretmenlerin olayı sınıfa benzer şekilde taşımış olmasına ve benzer sözler sarf etmiş olmasına rağmen bu işin yürüyeceğine inananların farkında olmadan hatta kesinlikle böyle olmasını istemedikleri halde sınıf içerisinde konuşurken jest ve mimikler ile olumsuz düşüncelerini öğrencilere iletmişlerdir. Böylece öğrenciler daha işin başından ümitlerini yitirip, olmayacak bir işe başladıklarını düşünmüşler ve işi belki de farkında olmadan savsaklamışlardır. İşin kötü tarafı bu mesajları hisseden öğrencilerin yeniden moral kazanıp bu işi mükemmel uygulayan arkadaşlarının seviyelerine ulaşmaları uzun bir zaman almaktadır. Bu örnekte görüldüğü üzere tüm öğretmenlerin yapılmaya karar verilen bir etkinlikte etkinliğin başarısı konusunda ikna olmaları bir gerekliliktir.

Okul müdürlerinin, öğretmenler ya da diğer uygulamayı yapacak muhatapları ikna etmeden başlayacağı işlerde başarılı olmaları gerçekten g hatta imkansızdır. Konumuza dönersek verilmek istenilen mesaj tüm okulca karara bağlanır ve uygulanırsa başarı daha artmaktadır. Dikkat edilirse her iki olayda da iş öğrencinin gönlüne bırakılmaktadır, ve hep beraber inanılıp uygulamaya konması gerekir.

Bu bölümü, büyük bir kişinin bir sözüyle bitiriyorum; gerçekten de iyi bir ğretmen ve her Şeyden önemlisi iyi bir insan olmak için uyulması gereken tek ilke Şudur. “Kendin için istemediğini, başkası için de isteme.” Nasihatın z de budur.

ÖĞRENMEYİ ÖĞRENME

Kimsenin kimseye bir şey öğretemediğini artık tüm eğitimciler kabullenmiş durumdadır. Eğer kimse kimseye bir şey öğretiliyorsa. Yani öğrenme ancak öğrenci tarafından gerçekleşiyorsa bu durumda öğretmen kavramı öğretici olmaktan çıkmakta ve öğrenme ortağı veya öğrenme rehberi durumuna gelmektedir. Tahmin edeceğimiz gibi öğretme diye bir kavram da ortadan kalkmaktadır. İşte bu nedenle bu kitapta baştan sona kadar öğretme yerine kadar öğrenme sözcüğü kullanılmaya çalışılmıştır. Peki, öğretme, ve öğretmen yoksa kişi kendi kendine nasıl öğrenebilir? İşte buradan yola çıkılarak yeni bir kavram ortaya çıkmıştır: *öğrenmeyi öğrenme*. Yani kişi eğer öğrenmeyi öğrenirse tüm sorunlar ortadan kalkacak, kişi de kolayca öğrenmeye başlayacak. Reçetelere alışkın olan insanlar hemen bu konuda da reçete aramaya başladılar. Gelsin öğrenmeyi öğrenme yöntemleri. Ne yazık ki iş bu kadar kolay değil. Neden değil? Çünkü genele uyan reçetenin olmamasının ya da olamamasının nedeni zaten sorunun özüne ters olmasındadır. Çünkü, biliniyor ki herkes farklı öğreniyor. İnsanların öğrenme yöntemleri belki de parmak izlerinin birbirinden farklı olduğu gibi birbirlerinden farklı.

İşte asıl bu nedenle de kimse kimseye bir şey öğretmiyor. Ancak öğrenme ortamı hazırlanıyor, ki bu senaryo veya etkinlik de olabilir, bu ortamda herkes kendine has öğrenme özellikleriyle ya da tıpkı parmak izi gibi kendine has yöntemiyle öğrenebilsin. İşte öğrenci merkezli yaklaşımın bu kadar başarılı olmasının nedeni de bu. Öyle bir ortam oluşturuyor ki kişiler bu ortamda rahat bir şekilde kendi gereksinimleri doğrultusunda öğrenebiliyor. Öğretmen merkezli yaklaşımlarda sınıfta ancak küçük bir grup bir öğretmenin anlattıklarını anlardı diğerleri ise bir şey anlamazdı. Başka bir öğretim geldiğinde sınıfta bu kez bambaşka kişilerden oluşmuş başka bir grup öğretmenin anlattıklarını anlar sınıfın geri kalanı anlamazdı. Bunun nedeni dersin öğretmeni ile onun dersi sunuş şekline uygun olarak öğrenebilen bazı kişilerin rahat bir şekilde anlayabilmesi, diğerlerine ise mesajın ulaşmamasıdır. Böylece bilinmez gibi görünen bir nedenle herkesin beğendiği öğretmen farklı olmaktadır. Benim için en iyi öğretmen başka biri için hiçbir şey anlatamayan biriydi. İşte başarılı bir şekilde hazırlanan senaryo ve etkinliklerle öğrenciler kendi öğrenme yöntemini de keşfetmekte ve bu yöntemlerini geliştirerek *öğrenmeyi öğrenme* şansına kavuşmaktadır.

Öğrenmeyi öğrenme kavramının bize getirdiği önemli bir diğer konu da, kişinin kendi öğrenme yöntemini yani kendi parmak izini kendinin keşfetmesidir. Bu keşfin yapılabilmesi için bilinen 3 önemli kuram olan *öğrenme stilleri*, *çoklu zekâ* ve *beyin yarım kürelerini* (hemisferoloji) kısaca sunacağım. İlk iki kuram insanların her ne kadar parmak izleri kadar farklı yollarla öğrenseler de yine de ortak bazı özelliklerden yola çıkılarak çeşitli gruplar oluşturulabileceğine dayanmaktadır. Üçüncü kuram ise asıl itibarıyla beynimizin iki farklı yarım

küresinin birbirinden farklı çalıştığından söz etmekte, insanların bazılarının bir yarım küreyi diğerine göre daha iyi çalıştırdığını ileri sürmektedir. Bu kurama da bakarak hangi yarım küremizi daha iyi çalıştırdığımızı öğrenebilmekteyiz. Ancak, burada sunulan ilgili bölümde kişilerin hangi tarafı daha iyi çalıştırdığı konusuna girilmemiş, kısa olarak her iki yarım kürenin farklılıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

ÖĞRENME STİLLERİ

Öğrenme *Stilleri* adlı kitabımın giriş bölümünü burada size sunmak istiyorum.

Kan grubunuzu biliyor musunuz? Eğer bilmiyorsanız öğrenmeniz gerektiğini biliyorsunuz. Kan grubunuzun sizin için yaşamsal önemi var. Kan grubunuz kadar önemli olan öğrenme stilinizi bilmeniz de yaşamınızı oldukça kolaylaştıracaktır. Çünkü öğrenme stilinizi bilmek pek çok anlamsız gelen davranışlarınıza anlam katacaktır. Öğrenme stiliniz sizin kan grubunuz gibi doğuştan var olan ve sizin yaşamınıza çok derin etkileri olan özelliğinizdir. Öğrenme stiliniz yaşam boyu değişmez ama yaşamınızı değiştirir.

Ahmet ve Pelin'in severek büyütecekleri bir bebekleri olmuştur. İki de bu düşünce ile bir yandan sevinç bir yandan da korku heyecan karışımı duygularla eve gelirler. Adını Oğuz koydukları bebekleri ile mutlu bir yaşam sürmek istemektedirler. Fakat her şey planladıkları gibi olmaz. Küçük Oğuz sürekli ağlamaktadır. Geceler artık onlara zehir olmuştur. Özellikle Ahmet ikinci gün işine gitmek zorunda olması nedeniyle perişan olmakta fakat bebeğin bakım ve gelişiminde eşini yalnız bırakmanın haksızlık olacağını düşündüğü için

diğer odaya geçip uyuma bencilliğini gösterememektedir. Pelin şimdilik idare etmekte ama izin günleri bitince ne yapacağını kara kara düşünmektedir. İlk önce acaba bir sorun mu var düşüncesi ile birkaç doktora götürmeye karar verirler, fakat sonuçta tüm doktorlar bebeğin hiç sorunu olmadığına hemfikir olurlar. O halde sorun nedir? Pelin ve Ahmet çeşitli denemeler sonunda küçük Oğuz'un neler yaptıklarında sustuğunu keşfetmeye başlarlar. Susturabilmeleri için bebeği yalnızca kucaklarına almak yetmemekte onu sürekli hoplatıp zıplatmaları ya da bebekleri kucaklarında oradan oraya koşmaları gerekmektedir. Evet, oradan oraya atıp ortalıklarda koşturmaları sayesinde çocuğun sustuğu hatta güldüğüne şahit olurlar. Adeta bu bebeği oradan oraya yuvarlamak, kucaktan kucağa atmak, kucakta iken koridorda koşturmak bu çocuğun mutlu olması için adeta şart haline gelmiştir. Bu aileyi birazcık da olsa rahatlatmıştır. En azından bebeklerinin sağlığından şüphe etmekten vazgeçmişlerdir. Bu durum, Oğuz hoppalaya binene kadar devam etmiş, Oğuz hoppalada vakit geçirmeye başladıktan sonra aile rahat etmiştir.

Yukarıda anlatılan olayı bazı aileler yaşamakta bazı aileler ise yaşamamaktadır. Bazı ailelerin bebekleri bu şekilde sorunlar çıkarmamakta, yatırıldıkları yerdeki hareketli renkli ya da sesli oyuncaklar ile oyalanmakta ve ağlamamakta ama bazılarında bu oyuncaklar yeterli olmamaktadır.

Neden bazı insanlar tertipli, düzenli olurken bazılarımız bu konuda daha rahat; niçin bazı çocuklar oyuncaklarını oynadıktan sonra hemen kutusuna koymak için gayret gösterirken ve bunun sadece oyuncuğu yeniyken değil de sürekli olarak devam eden bir davranış şeklinde gider? Kimse ona bu

işi yap demez ama neden o yapar da başka bir çocuk sadece yeniyen kutusuna koyar, bazıları ise ilk anda kutusunu parçalayarak açar da bir daha oyuncağını yerine koymak için ortada bir kutu bile kalmaz? Niçin bazı çocukların fanilası sürekli dışında gezer de bazıları sık sık annesinin yanına gelip anne lütfen fanilamı içeriye koyar mısın der, ya da bazılarının fanilası hiçbir zaman çıkmaz? Niçin bazıları çıkmadık duvar, düşmedik çukur, dokunmadık eşya bırakmaz da bazılarının bu işlere hiç hevesi yoktur? Nedir bunları birbirinden farklı yapan? Cevabımız hazır. Doğuştan kalıtsal ya da çevrenin etkisi. Bu kitapta bu davranış şekillerinin aynı zamanda farklı öğrenme özelliklerini de içerisine aldığını, adeta bizi biz yapan özelliğimiz olduğunu göstermeye çalışacağım. Bu özelliğimize *öğrenme stilleri* denmektedir.

Öğrenme Stilleri kavramı ilk defa 1960 yılında Rita Dunn tarafından ortaya atıldı. O yıldan beri üzerinde sürekli çalışıldı ve araştırıldı. Bu çalışmanın amacı insanların birbirinden farklı olarak öğrendiklerini ortaya koymaktı. Her yenilik insanlar tarafından zor kabul görür. Öğrenme stilleri de ABD’de zor kabul gördü. 1960’dan çok sonraları okullara girdi ve uygulama alanı buldu. Beni asıl etkileyen kısmı her öğrencinin farklı davranması ve bu davranışlara bakarak öğrencinin hangi stillere sahip olduğunun belirlenmesi. Çoğunlukla kabul etmekte zorlandığımız gerçeklerin bilimsel gerçeklerle önümüze konması.

Öğrenme Stilleri konusunda uzun çalışmalar yapan Rita Dunn (1993) Öğrenme Stillerini şu şekilde tanımlamaktadır: “Öğrenme Stilleri her bir öğrencinin yeni ve zor bilgiyi öğrenmeye hazırlanırken, öğrenirken ve hatırlarken farklı ve kendi-

lerine özgü yollar kullanmalarınıdır.” Düşünme konusunda yiniden fazla kitabı olan Edward De Bono öğrenme stillerini tanımlarken şöyle demektedir: “Hareket ve elementlerin bir araya gelerek bir düzen oluşturmaları ve bu düzenin kendi içerisinde tutarlı olarak devam etmesidir.” Given (1996), “Öğrenme stilleri insan olmamızın en önemli çekirdeğini oluşturmaktadır; öğrenirken ve başkaları ile ilişkide bulunurken bizim benzer yönlerimizi ve bunun yanında kendimize özgülüğümüzü ortaya koyar,” demektedir.

Öğrenme stillerimiz doğuştan var olan karakteristik özelliğimizdir. Yaşamımızın her anında ve her boyutunda davranışlarımızı etkiler. Yürürken, yatarken, otururken, konuşurken, oynarken, yazarken bizi etkiler ve bu özelliğimize göre bu eylemleri yaparız.

Peki ama neden?

Ünlü bir bilim adamı bir sözü ile belki Rönesans'ın başlamasına yardımcı olmuştu. Nedenleri aramak yerine nasıl arayalım çünkü neden ve niçin sorularına sağlıklı yanıtlar bulmak zor. Çünkü o zamana kadar Avrupa neden sorusuna yanıt arıyordu ve sonuçta ellerinde somut yanıtlar olmuyordu. Bizim sorumuzun yanıtı da tıpkı ortaçağdaki gibi. Çünkü genetik, başka bir deyişle öyle yaratılmış ya da doğuştan. Ama bu çocukların bundan sonraki yaşamları nasıl olur sorusuna yanıtımız var. Bu yanıt için çalışan ve araştırma yapanlara teşekkürler. Bu kitapta başkalarının sundukları kanıtları, benim kanıtlarıma destek olarak sizlere sunacağım. Bebeklerin bu farklı davranışlarını benim getireceğim yorumu getiren var mı bilmiyorum. Benim bu konudaki gözlem ve araştırmalarımla, bebekleri kinestetik olan ailelerin çok büyük bir çoğun-

luğunun bebeklerinin çok ağladığını söylediğini ortaya koymuştur.

Bu kitapta verilen örnekler genellikle uç noktalardır. Bunu bizim her bir stildeki kişilerin davranışlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olur düşüncesi ile yaptım. Fakat sadece bir stile sahip olmak hemen hemen imkansızdır. Böyle kişiler varsa da çok çok küçük bir azınlıktır. Amacım bu uç noktaların arasına düşen çoğunluğun davranışlarına anlam kazandırmaktır.

Öğrenme stillerini Görsel, İşitsel ve Kinestetik/Dokunsal diyebileceğimiz üç ana özellikte toplayabiliriz. Bu konuda pek çok kaynak vardır burada bunlardan sadece bir kısmı belirtilecektir. Walter B Barbe ve Michael N. Milone, Jr (1980) öğrenme stillerinin 3 grupta toplanabileceğini belirtmektedir: görsel, işitsel ve kinestetik. Barbara K. Given (1997) görsel işitsel, kinestetik stillerden söz etmektedir. Catherina M. Petrini (1990) *Training 101, Training and Development Journal*'da Görsel, işitsel, kinestetik stillerden söz etmektedir. Angela Klavas (1994), *Learning Style Program Boosts Achievement and Test Scores, The Clearing House*'da bu İşitsel olmayan öğrencilerin 40 dakikalık derste anlatılanların 4'te 3'nü hatırlamadıklarını, kinestetik ve dokunsal öğrencilerin öğrenirken ellerini ve vücutlarını kullanmaları gerektiğini söylemektedir. Barbe and Swassing öğrenme stillerini 3 grupta toplamaktadır: görsel, işitsel, kinestetik. Bunun yanında öğrenme stillerinden bahseden yazarlardan bir kaçını daha burada sıralayabiliriz. Dunn; Claxton ve Murrell 1987; Cornett 1983; De Bello 1990; Hill 1976; Keefe 1987; Kolb 1984; McCarthy 1980; Price 1987; Smith 1982; Witkin ve Goodenough 1981; Grinder 1989.

Görsel:

Özel yaşamlarında genellikle düzenli ve titiz olurlar. Karışıklık ve dağınıklıktan rahatsız olurlar. Dağınık bir masada çalışamazlar önce masayı kendilerine göre düzenlerler daha sonra çalışmaya başlarlar. Kalem, silgi, kalemtırış gibi araçlar için sıra/masada kendilerine göre yerler belirlerler ve bu araç-gereçleri hep bu yerlerde tutarlar. Çantaları dolapları her zaman düzenlidir. Yazmayı sevmeseler bile defterleri düzenli ve itinalı kullanırlar. Defterlerinin köşeleri kıvrılmaz, kıvrılırsa da ataç takarak bu kıvrılmayı önlemek için gayret gösterir. Bu nedenlerden dolayı evde büyüklere okulda da öğretmenleri tarafından taktir edilirler. Hatta istemeden de olsa diğer öğrencilere göre daha el üstünde tutulurlar, örnek gösterilirler.

Düz anlatım dediğimiz, —okullarda öğretmenin ya da bir öğrencinin dersi anlatması— yönteminden yeterince yararlanamazlar. Tam olarak anlamaları için dersin mutlaka görsel malzemeler ile desteklenmesi gerekir. Harita, poster, şema, grafik gibi görsel araçlardan kolay öğrenirler ve bu araçlardan öğrendiklerini kolay hatırlarlar. Öğrendikleri konuları gözleriyle önüne getirerek hatırlamaya çalışırlar.

İşitsel:

Küçük yaşlarda kendi kendilerine konuşurlar. Ses ve müziğe duyarlıdırlar. Sohbet etmeyi, birileri ile çalışmayı severler. Genellikle ahenkli ve güzel konuşurlar. Yabancı dil öğreniminde (konuşma ve dinleme becerilerinde) başarılıdırlar.

İlkokul 1 ve 2. sınıflarında kendi kendine konuşmaları nedeni ile öğretmeni dinleyemezler, bu özellikleri nedeniyle işittiklerini daha iyi anlamalarına rağmen bu şanslarını kaybe-

derler. Göz ile okuma esnasında hiçbir şey anlamayabilirler o nedenle en azından kendi kulağının duyabileceği bir ses ile okumalarına izin verilmelidir. İşittiklerini daha iyi anlarlar. Daha çok ko-nuşarak, tartışarak öğrenirler. Bilgi alırken dinlemeyi, okumaya tercih ederler. Olay ve kavramları birinin anlatması ile daha iyi anlarlar. Grup ve ikili çalışmalarda konuşma ve dinleme olanakları olduğu için iyi öğrenirler.

Hatırlamak istediklerini birisi kendilerine anlatıyor ya da söylüyormuş gibi işiterek hatırlarlar.

Kinestetik/Dokunsal:

Oldukça hareketli olurlar. Sınıfta yerlerinde duramazlar, sürekli hareket halindedirler. Tahtayı silmek, pencereyi açmak, kapıyı örtmek, tebeşir getirmek hep onların görevi olsun isterler. Uzun müddet oturmaya zorlanırlarsa derste ne olup bittiğini de anlamaz hale gelebilirler. Bu hareketlilik uygun işlere yönlendirilmezse genelde sınıfta problem çıkarırlar. Bizim okul sistemimizden kötü yönde etkilenirler ve genellikle istenmeyen öğrenci haline gelirler. Tahta-tebeşir-anlatım ders işleme sisteminden en az yararlanırlar bu nedenlerden dolayı da yaramaz, tembel ya da zeki olmadıkları ileri sürülebilir.

Dersin anlatılması, veya görsel malzemeler ile zenginleştirilmesi Kinestetik/Dokunsal öğrencinin öğrenmesine beklenildiği ölçüde katkı sağlamaz. O nedenle, sınıflarımızda ideal ders araçları olarak kabul edilen, şema, harita, fotoğraf gibi görsel araçlar kinestetik öğrenci için (görsel öğrencilere göre) daha az değer taşır. Çünkü ne kadar renkli ve canlı olursa olsun görsel materyaller onların öğrenmesini beklenen ölçüde kolaylaştırmaz. Anlatımdan da yararlanamazlar.

Öğrenebilmeleri için mutlaka ellerini kullanacakları, yaparak yaşayarak öğrenme dediğimiz yöntemlerin uygulanması gerekir. Sınıf yerine okul bahçesi veya laboratuarda dokunarak, ellerini kullanarak olayların içinde yaşayarak en iyisini öğrenirler.

Öğrenme stilleri ile zekâ arasında bir bağlantı yoktur. Her insanın bu stillerden yalnız birine sahip olması gerekmez, çoğunlukla biri ağırlıklı ama ikisine de sahip olabiliriz. Bazen üçüne de sahip kişiler olabilir. Fakat sadece ağırlıklı olarak birine sahip olmak klasik kağıt-kalem okul sisteminde sorun olabilir özellikle ağırlıklı dokunsal/kinestetik ve ağırlıklı işitsel olduğumuz zaman. Dokunsal/kinestetik ağırlıklı (bu stil güçlü, diğer stiller ise yok ya da çok az var) öğrenci mutlaka ellerini/vücutlarını kullanarak bu dersi yapmak isterler, oysa sınıfta öğretmen aktiftir, öğrenciler ise sırada oturmak zorundadır. Bu şartlarda, kinestetik öğrenciler arkadaşlarını rahatsız eder ve sınıfın düzenini bozarlar. İşitsel ağırlıklı öğrenciler ise gözle okumalarda sıkıntıya düşebilirler çünkü sesin işitilmesi öğrenmelerini kolaylaştırır hatta bazı durumlarda öğrenmeleri için şarttır. O nedenle ilkokulda öğrencileri özendirmeye çalıştığımız göz ile okuma işitseller için bir sorun olabilir. İşitsel öğrenciler bu konuda uyarılmalıdırlar.

Her üç stildeki öğrencilerin de dersten yararlanabilmesi için sınıfta öğrencilerin aktif, öğretmenlerin de rehber olması gerekmektedir. Bunun yapılabilmesi için dersin senaryo benzeri bir etkinlik ile işlenmesi önerilir. Senaryo sözcüğü ile, drama veya tiyatro kastedilmemekte, yaşamın benzerinin öğrenim ortamına taşınması veya öğrenimin bizzat yaşamın içerisinde oluşması gerektiği vurgulanmaktadır. Örnek senar-

yolar için Beyaz Nokta Vakfı'na başvurulabilir. Ya da bu senaryolara www.geocities.com/laleormani adresinden ulaşılabilir.

Sonuç: Öğrenme stilleri bireyin doğuştan sahip olduğu ve onun başarısını etkileyen karakteristik özelliğidir. Öğrenmeyi öğrenmenin temel basamaklarından biri olan öğrenme stillerini, öğrenciler ve öğretmenler başta olmak üzere tüm toplumun bilmesi gerekmektedir.

Öğrenme stillerinin bilinmesi tembel veya yaramaz olduğunu sandığımız pek çok öğrencinin sadece stili bilinmediği ve dikkate alınmadığı için öğrenemediği ve/veya istenmeyen şekilde davrandığı gerçeğinin anlaşılmasını da sağlayacaktır.

Yukarıda yaptığım bu özet girişten sonra konuyu biraz daha açacağım. Görüldüğü gibi öğrenme stilleri sadece öğrenme stili değil kişinin karakterinin de bir parçası. Anlaşılan o ki, kişi aslında bu karaktere sahip olduğu için bu stillere sahip yani bu stillere sahip olduğu için bu karakterlere sahip değil. Başka bir deyişle aslında karakterimiz bizi bu şekilde öğrenmeye zorluyor. Yani biz kinestetiksek bu bizim karakterimiz ve tüm yaşamımız bu kinestetik özelliklere göre geliyor ve öğrenirken de kinestetik özelliklerimize göre öğreniyoruz. Aynı şekilde görsel ve işitsel isek bu özelliklere göre yaşıyor ve bu özelliklere göre de öğreniyoruz.

Yetişkinler bu kitabı okuduktan sonra hangi gruba girdiklerini anlayabilirler, yine de kolaylık olması ve kendilerini daha iyi tanımaları için testler sunulmuştur. Bazı yöntemler zaten bazı yetişkinlerce çoktan keşfedilmiş ve uygulanmaktadır. Çocuklarımızın daha başarılı ve mutlu kişiler olabilmesi

için onları çok iyi bir şekilde takip etmeli ve onların hangi gruplara girdiğini belirlememiz gereklidir. Çünkü onların girdikleri gruplara göre karakterleri ve öğrenme şekilleri son derece önemlidir. Özellikle kinestetik öğrencilerin hareketli olması evde ailelerini, okulda öğretmenlerini kızdırmaktadır. Oysa, bu onların özellikleridir.

Grinder'a göre her 30 kişiden 22'si bu üç özelliğin ikisine, bazen 3'üne de sahiptir. Yani neredeyse toplumun 2/3'ü üç öğrenme stilini de taşımaktadır ve yaşamlarında pek sorun olmamaktadır. Fakat 1/3'ü değişik oranlarda olmak üzere ama ağırlıklı olarak Görsel, İşitsel ve Kinestetik özelliklerden sadece birini taşımakta ve bunlar okulda öğrenme ve uyum konusunda sıkıntıya girmektedir. Özellikle bu 1/3'lük grubun içerisindeki bir ya da iki kişi uç noktada görsel, işitsel ve kinestetik olmakta, bu kişiler için sorun daha da büyümektedir. Ama asıl sıkıntıyı kinestetik çocuklar yaşamaktadır. Son bir ya da iki kişinin içerisinde giren kinestetik çocukların yaramaz, problemlili ya da hiperaktif oldukları ileri sürülmektedir.

Bu kitapta öğrenme stilinin okulda uygulanması çok detaylı ele alınmayacaktır. Bu iş için belki de başka bir kitap yazılabilir çünkü bu kitap genele hitap edilmiştir. Sadece öğretmene değil. Fakat genel itibari ile de okulda yapılması gerekenlere bir ip ucu teşkil edecektir ve isteyen yenilikçi öğretmenler bu ip uçları ile güzel çalışmalar yapabileceklerdir.

Kinestetik çocukların hiperaktif olduğu zannedilmektedir, o nedenle böyle bir tanıyı ancak uzmanların koyabileceğinin bilinci içerisinde olmalıyız. Hiperaktif zannedilen pek çok çocuk kinestetiktir. O nedenle gerçekten kinestetik etkinlikler uygulanmasına rağmen öğrenemiyorsa o zaman hiperaktif

olabileceği düşünülerek bir uzman yardımı istenmelidir. Unutmamalıyız ki her çok hareketli olduğunu düşündüğümüz çocuk hiperaktif değildir. Kinestetik etkinlikler konusunda kitabın diğer bölümünde örnekler sunulmuştur.

Ailede ve iş ortamında güzel ilişkilerin gelişmesi için aile üyelerinin ve iş arkadaşlarının birbirlerini tanıması önemlidir. Özellikle aile içerisinde problemler varsa, bu daha da önem kazanır. Öğrenme stilleri (ÖS) insanların karakter çatışmasından ortaya çıkan problemlerini çözme konusunda olağanüstü yararlı bir araç olarak kullanılabilir. ÖS'yi kendimizi ve diğer insanları tanımak amacıyla kullanabiliriz. Kendi öğrenme stilimizi öğrendikten sonra diğer insanların davranışlarının neden bize ters geldiğini fark edebilir ve bu sorunu çözmek için de ÖS'yi kullanabiliriz. Örneğin kinestetik olan bir iş arkadaşımızın aşırı dağınık masası görsel olan bizi çok rahatsız edebilir. Eğer kinestetik olan arkadaşımıza ÖS'den söz eder ve onun bu davranışının normal olmakla beraber bizi çok rahatsız ettiğini anlattıysak, belki de bir ortak çözüme kavuşabiliriz. Aynı şekilde arkadaşımız da bizim pek çok davranışımızdan rahatsızlık duymakta fakat bunu bize söyleyememekte olabilir.

Tüm bu ve benzeri sorunlar ortak bir organizasyon kültüründe ÖS ile çözümlenebilir.

ÇOKLU ZEKÂ

Her ne kadar çoklu zekâ konusunun ayrı bir kitapta incelenmesi gerekirse de burada kısaca sunulacaktır.

Amacım burada anlatılanlarla kendi zekânızı ölçülmeniz ya da test etmeniz değildir. Bu kadar az bilgi ile böyle bir işe kalkışmak çok yanlış neticeler doğuracağından buna hiç kalkışmamak daha iyi olacaktır.

1904 yılında Fransız Halk Eğitim Bakanlığı Fransız psikologlarından Alfred Binet ve bir grup bilim adamından ilköğretim öğrencilerinden zor öğrenen öğrencilerin tespit edilmesini istedi. “Risk altındakiler” denilen bu öğrencilerle ayrı bir çalışma yapılması amaçlanmaktaydı. Bu çalışmalar sonucunda bir çeşit zekâ testi geliştirildi. Bu test daha sonra ABD’de IQ testi olarak uygulandı.

IQ testiyle insanların zekâsının objektif bir şekilde ölçülebileceği inancı yaygınlaştı. Yeni ve daha iyi olduğuna inanılan yeni testler geliştirildi. Bu çalışmalar Harvard Üniversitesi psikologlarından Howard Gardner’ın yaptığı çalışmalarla değerlerini kaybetti. Zekâyı artık sadece IQ gibi rakamlara indirgemenin ne kadar imkansız olduğu daha iyi anlaşılmaya başlandı. Elbette ki o zamana kadar zekâ testlerinin aleyhine pek çok itirazlar vardı ama bu çalışma ile her şey

daha açık bir şekilde ortaya çıkmış oldu. Gardner Çoklu Zekâyı anlattığı *Frames of Mind* ı yayınladığı zaman, o zamana kadar zekânın çok dar bir çerçevede ele alındığı anlaşıldı. Şurası bir gerçek ki insanları onların doğal ortamlarından alınıp, hiçbir zaman yapmak istemeyeceği yaşamdan kopuk sorulara verdikleri yanıtlar ile değerlendirmek Gardner'a göre çok yanlıştı ve bu testlerin geçerliliğinin sorgulanması için yeterli bir nedendi.

Gardner'a göre zekâ daha çok doğal ortamlarda, zengin bir içerik içerisinde problem çözme ve ürün geliştirme becerisiydi. Bu anlayışla Gardner zekâyı 7 kategoride topladı.

Howard Gardner'ın çalışmalarının ürünü olan "Çoklu Zekâ" toplam 7 zekâdan oluşmuşsa da daha sonra bu gruba 1 zekâ daha eklenmiştir. Doğa zekâsı denilen bu zekâ ile birlikte toplam 8 zekâ aşağıda açıklanmıştır.

Dil Zekâsı: Dilin ses, yapı, anlam, ritim ve fonksiyonlarına karşı duyarlıdır. Küçük yaşta fark edilir. Tüm yaşam boyunca etkin kalır. Edebiyat, masal anlatma, bir olayı anlatma gibi özellikler ile toplumda kendini gösterir.

Matematiksel (Mantıksal) Zekâ: Rakamsal ve mantıksal konulara duyarlılık ve ayırt etme özelliği. Uzun muhakeme zincirlerini çözme becerisi. Erken çocukluk dönemi ve ergenlik çağında yükselme gösterir. 40 yaşından sonra geriler. Toplumda Bilimsel Buluşlar, matematik teorileri, sayma ve sınıflandırma işleri şeklinde görülür.

Uzaysal Zekâ: Cisimleri üç boyutlu uzayda hareket ettirme; grafik ya da artistik temsil ve yorumlama yeteneği; aktif yaratıcılık gösteririler. Erken yaşlarda kendini belli eder. 9-10 yaşında üst sınıra ulaşır. Tüm yaşam boyunca aktif kalır.

Toplumda sanatsal faaliyetler, mimari tasarımlar, yön bulma işleri (pilotluk, kaptanlık) şeklinde ortaya çıkarlar.

Kinestetik (Beden hareketi): Kendi vücudunu hareket ettirme ve cisimleri kullanma becerisi. Doğuştan itibaren aktif yapılan işe (futbol, bale, mobilyacılık) göre değişen süreklilik gösterir. Atletik performans, el sanatları, drama, dans, heykel-tıraşlık şeklinde toplumda görülür.

Müzik: Sese ve ritme duyarlılık, notaları tanımak, taklit etmek, benzerlerini üretme becerisi. Sese ve ritme duyarlılık, notaları tanımak, taklit etmek, benzerlerini üretme becerisi. Çok küçük yaşta dahi yetiştiren zekâ olarak belirlenmiştir. Beste ve müzik icrası şeklinde toplumda görülür.

Kişisel ilişkiler: Diğer insanların duygularını hissetme, huylarını ve hareketlerini fark etme ve buna göre davranma. Anne ve çocuk ilişkisi ile ilk 3 yılda gelişir. Sosyal ve Kültürel Kuruluşların (dernek, vakıf vb) oluşturulması ve yürütülmesi, politik yazı ve dokümanlar şeklinde görülür.

İçsel (kendine dönük): Kendi duygularını, hislerini ayırt etme, güçlü ve zayıf yönlerini bilme özelliğidir. Kendi ve diğer insanların farklılığını anlamanın gelişmesi ile oluşur ilk 3 yaş kritiktir. Din, psikoloji teorileri, dokümanları, romanları şeklinde toplumda görülür.

Doğa Zekâsı: Doğa olaylarına, bitkilere ve hayvanlara karşı duyarlılık özelliğidir. Bu zekâyâ sahip kişiler bitkilerin ve hayvanların gereksinimlerini çok kolay anlayabilirler ve bu konuda büyük ilgi gösterirler. Küçük yaşta ortaya çıkar yaşam boyu etkisini gösterir. Toplumda çiftçilik, bahçecilik, hayvancılık şeklinde görüldüğü gibi saksıda çiçek yetiştirme, kafeste kuş besleme gibi konularda maharetilik şeklinde de görülebilir.

Gardner'a göre çoklu zekânın bazı temel ilkeleri vardır. Bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

Çoklu Zekânın Temel İlkeleri

Her kişi 7 zekânın yedisine de sahiptir.

Her kişi değişik oranlarda da olsa 7 zekâ türüne sahiptir.

İnsanların büyük bir çoğunluğu her bir zekâ türünü işine yarayacak bir seviyeye kadar geliştirebilir.

Suzuki Beceri Kazandırma Eğitim Programı'nda doğuştan orta müzik zekâsına sahip olan kişilerin bile mükemmel enstrümanlar çalacak hale gelmesi.

Zekâ türlerinin ayrı ayrı ortaya konması bir kurgudur. Zekâ türleri birbirlerine bağlı ve ayrıştırılması imkansızdır. Hepsini de kendi kültürel ortamlarında incelenmesi gerekir.

Top oynayan bir çocuk topa hakim olmak için kinestetik zekâsını, sahaya, arkadaşlarının yerine ve kaleye göre kendini ayarlaması için uzaysal zekâsını; arkadaşları ile iletişim kurmak, anlaşmazlığı çözmek için dil ve kişi ilişkileri zekâsını kullanır.

Her bir zekâ türünde zekânın varlığının göstergesi olarak tüm o zekânın özellikleri olması gerekmez.

Kinestetik bir kişi çok iyi halı dokuyabilmesine rağmen futbol oynayamaz. Fakat eğer futbol oynamak isterse onu da öğrenir.

Zekânın Türlerinin Gelişmesi

Gardner'a göre "güçlü" ya da "zayıf" zekâ yoktur. Tüm zekâ türleri geliştirilebilir. Kişinin zayıf sanılan zekâ türü fırsat verilirse en güçlü zekâsı haline gelebilir. Zekâ türlerinin gelişimi üç faktöre bağlıdır.

Biyolojik Faktör: Doğuştan var olan faktörler ya da beyin travmaları, kazalar.

Yaşamsal Etkiler: Anne baba, öğretmenler, arkadaşlar veya başka kişilerin etkileri.

Kültürel ve Tarihsel Ortam: Kişinin doğduğu, yaşadığı tarih, o dönemin kültürel yapısı, ekonomisi.

Zekâyı Güçlendiren/Körelten Etkiler

Çoklu Zekâ anlayışına göre zekâyı güçlendiren ve körelten faktörler vardır ve bu faktörler aşağıda çıkarılmıştır:

1. Bireyin küçük yaşta karşı karşıya kaldığı olumlu olaylar/ armağanlar (Einstein-Pusula, Paganini Keman).
2. Küçük yaşta karşılaştığı olumsuz olaylar (yaptığınız bir resimle öğretmenin alay etmesi).
3. Gerekli araç gereçlere ulaşma olanağı (ailenin fakirliğinden enstrüman alamamaları).
4. Tarihsel ve Kültürel faktörler (müziğe büyük değer verilen çağda yaşama).
5. Coğrafi faktörler (Kinestetik zekânın gelişmesi açısından küçük yaşta köyde yaşayan bir çocuk ile 10. katta yaşayan çocuk).
6. Ailesel faktörler (Aile çocuğunun ressam olmasını değil avukat olmasını isteyebilir ve sürekli onu resim aleyhinde etkilemeye çalışır).
7. Ortamsal faktörler (gelişme çağında büyük bir aileye yardımcı olmaya çalışırken yetişkinlikte de böyle bir aileye sahip olan kişiler kendilerine vakit ayıramayabilirler).

BEYİN YARIM KÜRELERİ (Hemisferoloji)

Dr Sperry'nin Nobel Ödülü aldığı, ve kediler üzerinde beynin yarım kürelerinin farklı çalıştığını gösterdiği çalışma beyin yarım küreleri teorisini de başlatmış oldu. Dr. Sperry kediler üzerinde bir çalışma yapmıştı, daha sonra maymunlar üzerinde çalışmalarına devam etti. Asıl çalışmalar insanlar üzerinde korpus kalosumun kesilmesiyle başladı. 1960'lı yıllarda ABD'de bazı sara hastalarının bu hastalıktan kurtarılması için beynin iki yarım küresini birleştiren korpus kalosumun kesilmesi sonucunda beynin iki yarım küresinin farklı çalıştığının insanlar üzerinde de belirlenmesi mümkün olmuştur. Bu çalışmalara "Ayrık Beyin Çalışmaları" adı verilmiştir. Ayrık beyin çalışmalarının yaşamımızı olağanüstü değiştirdiğini, en azından değiştireceğini söyleyebiliriz. Gerçekten de anlam veremediğimiz pek çok davranışımıza ayrık beyin çalışmaları ışık tutmaktadır. Eskiden bu özellikleri biliyorduk, ancak, nasıl oluştuğunu bilmiyor ve anlamıyorduk. Şimdi ise biliyoruz ki, beynimizin iki yarım küresi birbirinden farklı çalışıyor, her iki tarafın da kendine özgü

düşünceleri, fikirleri, dünya görüşü ve gelecek arzusu var; bazen bu özellikler aynı oluyor ama görünen o ki bazen de çatışıyor. Üstelik araştırmalar bu çatışmaların yoğun olduğu günlerde ruhsal olarak daha huzursuz olduğumuzu ortaya koymuştur. Ancak iş bununla bitmemektedir. Araştırmacılar yıllarca süren çabalar sonucunda her iki yarım kürenin hangi alanlarda işlev yaptığını da belirlemişlerdir.

Beynimizim Sol Tarafının Özellikleri

DeneySEL ve klinik kanıtlar göstermiştir ki sol beyin dil, aritmetiksel mantık, basamaklı ve sıralı işlem yapma ve analiz etme becerilerine sahiptir. Sol beynimiz her şeyden önce sözeldir. Yani düşüncelerimizi konuşarak karşımızdakine ulaştırdığı gibi karşıdakinin sözlerini de kelime anlamlarıyla anlar. Kelime anlamlarıyla diyorum çünkü duygu içeren mesajları algılayamaz. Broca ve daha sonra Wernicke beyin hasarı olup da konuşma becerilerini çeşitli oranlarda veya tamamen kaybeden kişiler üzerinde yapılan çalışmalarda bu kişilerin %95’inde sol beyin hasarları tespit etmişler, hatta sol beyinde konuşma becerisini sağlayan bölgeyi bile tespit etmişlerdir. Konuşma sadece karşıdaki ile iletişim şeklinde değil içseldir de aynı zamanda. Yani kendimize de konuşur. Başka bir deyişle, “söylenme” dediğimiz kendi kendimize konuşmamızı da sol beyin yapar. Araştırmacılar şu konuda hem fikirdir. Sol beyin konuşma ve okumayı kontrol etmektedir. Yukarıdaki tabloya göre konuyu biraz daha açmak istiyorum.

Sol beyin bütünsel algılamalara sahip değildir. Yani herhangi bir sorunla karşılaştığında o sorunu minik parçalara böler ve daha sonra parçaları tek tek analiz ederek bütüne

ulaşır. O yüzden de sağ beyin çok rahat yaptığı bazı işlevleri asla yerine getiremez; bunlardan en bariz olanı “eşkal belirleme” yani insanların yüzlerini tanıma becerisidir. Oysa bu işi sağ beyin mükemmel ve inanılmaz bir hızla yapabilmektedir. Sol beyin ise her bir ayrıntıyı tek tek analiz etmeye çalışmakta bu nedenle de verilerin çokluğu karşısında tıkanmaktadır. Başka bir deyişle baş edememektedir.

Her ne kadar sağ beyin yüzü tanımaktaysa da sol beyin o yüzün kime ait olduğunu, yani o kişinin ismini bulup çıkarmaktadır. Duygulara karşı tarafızdır, başka bir deyişle adeta duyarsızdır. Algılama ve üretme gibi duygu ile ilgili tüm beceriler sağ beyin tarafından yapılmaktadır.

Ehrenwald'e göre sol beyin soyut düşünebilir, mantığın merkezidir. Analitik, mantıksal ve rasyonel düşünme becerileri sayesinde değerlendircidir. Başka bir deyişle neyin yanlış neyin doğru olduğunu; bir aracın niçin çalışacağını, ya da niçin çalışmayacağını; bir çözümün işe yarar mı, yoksa yaramaz mı olduğunu açıklar. Yine özelliklerden dolayı kusurlara duyarlıdır, çünkü analitik, mantık ve rasyonel yaklaşımları nedeniyle, kendince doğru ve yanlışları vardır ve bunların dışına çıkılmasına izin vermez, böylece de yanlış olduğunu düşündüğü şeylere kusur olarak bakar ve onlara karşı mücadele etmek gerektiğini düşünür. Arbetter bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Sol beyin özelliklerine sahip biri iseniz “düşünen” kişisiniz demektir.” Sağ beyni ise hisseden olarak açıklamaktadır.

Sol beyin *ben kavramına, benlik özelliklerine, bilinç ve süper egoya* sahiptir. Bu nedenlerle kendi menfaatini iyi bilir, dışarıdan kendine zarar verebilecek oluşumlara karşı tetiktir. Bu

nedenle de sürekli dışarıyı kollar ve inceler, çevreden edindiği verileri kendi tecrübeleriyle işler ve bunun sonucunda da çeşitli anlamlar çıkarır, gerekirse tedbir almaya çalışır. İşte bu nedenle de sol beyin için kuşkuçudur diyebiliriz. Birilerinin ona bir zarar verebileceğinden veya aleyhine bir şeyler yapılabacağından korkar. Bu nedenle de dışarıdan gelen farklı ve yeni bir oluşum ya da yaklaşımla karşılaşınca derhal “tetikte dur ve bekle” tavrına girer. İşte bu nedenle de yeniye ve denenmemişe karşı direnç gösterir diyoruz. Sol beynin bu özelliğini Ehrenwald, “Sol beynin fikirlere bağımlılık ve kontrolü elinde tutma arzusu vardır,” şeklinde ifade etmektedir. Fikirlere bağımlılık yüzünden eski ve eskiden başarılı olmuş bir yöntemi yeni yöntem ve yeni düzen ya da yaklaşıma karşı tercih etmekte; *kontrolü elinde tutma arzusu nedeniyle de* işin ucunu bırakmak, ne olursa olsun demek yerine, savunma durumuna geçmekte ve mücadeleye başlamaktadır. Geçmişte yaşadığını belleğe kayıt eder ve yaşadıklarının benzerleri tekrar ortaya çıksa sonuçlarının da aynı olacağını varsayar ve o nedenle de tedbir almaya çalışır. Bildik sonucun dışında bir sonuç ortaya çıksın da istemez. Kendi doğrularına ve inançlarına karşı bekçi gibidir. Sürekli hazır bir vaziyette bekler ve bu fikirlere karşı çıkıldığı zaman savunur.

Beynimizin Sağ Tarafının Özellikleri

Sağ beynimiz konuşamaz, ancak bazı basit sözleri anlayabilmektedir. Çoğu zaman varlığından haberdar bile olamayız ama görevini sessizce yürütür. Baskıcı değildir. Dediğim dedik hiç değildir. Değerlendiremez ve değer yargıları yoktur. Açıktır, güvenilirildir, her şeyin mümkün olduğuna

inanır. Sınırlamayı bilmez, sınır tanımaz, yaratıcıdır, görsel, hareketsel ve işitsel imgelerle düşünür. Düşünceler kodlanmıştır. Sanatsal faaliyetlerin merkezidir, ahenk, müzik, ritim, kafiye ve renklerin kullanıcısıdır. Bütünsel kavrar, ağaca değil ormana konsantre olur. Resim ve desen kurucu, ve ayırıcıdır. Karmaşalıklar içerisinde desen, düzen, ve ahenk, renk bulup çıkarır. Saf ve temizdir. Dedikodu, alay, aşağılama gibi davranışlar göstermez. Gerçek sorun çözücüdür ve matematiğin asıl merkezidir. Her ne kadar matematik sol beynin bir özelliği gibi düşünülüyorsa da asıl anlamıyla matematiğin merkezi sağ beyindir. Sol beyin sadece aritmetik düzeyinde kalır; sayıların kullanılması, işlemlerin yapılması gibi. Ayrık beyin çalışmalarından hemen sonra sağ beynin sol beyin tarafından tamamen köle gibi kullanıldığı düşünüldüyse de, artık aralarında böyle bir köle-efendi ilişkisinin olmadığını biliyoruz.

Damasio ve Tranel sağ beynin geometrik ve uzaysal algılama testlerinde mükemmel performans gösterdiğini belirtmektedir. Örneğin, karmaşık şekillerin değişik açılardan görüntüsünü tahmin etme, iki boyutlu bir cismin 3 boyutlu görüntüsünü bulma gibi.

Sağ beynin yüzleri tanıma konusunda da büyük bir işlev üstlendiği görülmektedir. Sağ beynin görüntü ve resimleri algılama yetisi zaten bilinmekteydi ama yüzleri ve bu sayede kişileri tanıma işi de sağ beyin tarafından yapılmaktadır. Damasio ve Tranel sağ beynimiz olmadan, insanlar arasında olduğumuzu gayet iyi bilmekle beraber, bu insanların hiçbirini, kendi akrabalarımızı hatta kendi aile bireylerimizi bile tanıyamayacağımızı belirtmektedir. Sağ beyin korteksinde hasar olan bazı hastaların, sadece yakınlarını değil, kendi yüzlerini bile tanıyamadıkları tespit edilmiştir.

Saravi, yolumuzu ve yönümüzü bulma konusunda da sağ beynimize gereksinim duyduğumuzu belirtmekte ve şöyle demektedir: “Eve ya da işe gitmek veya bir yeri haritada bulabilmek için sağ beynimize gereksinim duymaktayız. Sağ beyinde hasar olan kişiler bu işler için başka yöntemler kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Mesela, blokları saymak, sokak isimleri ya da numaralarını okumak, binanın dış görünüş özelliklerini tek tek öğrenip bu özellikleri binalarda tek tek aramak gibi.”

Böylece, kişi aradığı yeri bulabilmek için sol beyin çalışma sisteminden yararlanmak zorunda kalmaktadır. Örneğin, pencere sayısı, kat sayısı, balkon sayısı, binanın önünde bulunan duvarın hangi malzemeden yapıldığı yüksekliğinin kaç cm olduğu gibi... Ancak şunu da belirtmeliyim ki, sol beyin yükseklik tahmini de yapamayacağı için yüksekliği de bir metre ya da cetvelle ölçmesi gerekir. Otoparkı varsa kaç arabalık otopark olduğu gibi.

Her ne kadar sol beyin konuşma becerisine sahipse de ses tonu ve konuşmadaki duygular sağ beyin özellikleridir. Yani sol beyin ancak ifadesiz ve donuk sözcüklerle iletişim kurmaktadır. Konuşma esnasındaki ifade, ritim ve melodi tamamen sağ beyin tarafından yapılmaktadır.

Aynı zamanda sözlerin dışında jest, mimikler ve vücut diliyle iletişim kurma işinin sağ beyin tarafından gerçekleştirildiği D. M. Bear ve E. D. Ross tarafından belirtilmektedir. Bu durum özellikle, sağ beyinlerini daha çok kullanan kinestetik kişilerde görülmektedir. Bu “asözel” iletişim kurma becerilerinin olağanüstü geliştiğini söyleyebiliriz. Bu kişiler ağızlarını açmadan pek çok mesajı vücut dilleriyle iletebilmektedirler.

Sağ beynin duyguları da oluşturduğunu bilmekteyiz. Bu konuda D. M. Bear şunları söylemektedir: “Sağ beynimiz duyguların üretilmesi ve tanınmasında görev yapmaktadır. Her bir beyni ayrı ayrı uyuşturan Wada testiyle¹ ve diğer bazı çalışmalarla bu sonuç ortaya çıkmıştır.”

Sağ beynin aynı zamanda müzik konusunda bir görev üstlendiği Tramo ve Bharucha tarafından belirtilmektedir. Sağ beynin müziksel sesleri ve melodileri algılayıp üretebilmektedir.

Sağ yarım kürenin mizahı üretme ve algılamada da etkin bir rol üstlendiği pek çok kaynakta belirtilmektedir. Gardner ve arkadaşları sağ beyinlerinde hasar olan hastaların karikatürleri veya fıkraları algılamakta zorlandığını belirtmektedir.

Bunun yanı sıra, Wheeler ve Stuss içsel farkındalığın sağ beyin tarafından oluşturulduğunu belirtmektedir. Yaşanmış olaylar belleği ve içsel farkındalık mizahı algılamada önemli rol üstlenmekte, tüm beceriler ise sağ beynimiz tarafından uygulanmaktadır.

Son olarak sağ beynin yaratıcılığın oluştuğu yer olarak bilindiğini belirtmek istiyorum. Bruer, “Sağ yarım küre sezgi ve yaratıcılığın merkezidir,” demektedir. Yaratıcılığın yeni şeyleri ortaya koyma ya da çözümü bilinmeyen soru ve sorunlara yeni ve parlak yanıtlar verme becerisi olduğunu tanım olarak kabul ediyorum. Ancak, yaratıcılığın anladığımız ve bildiğimiz araçlarla kriterlerinin belirlenmesinin ve ölçülmesinin son derece zor olduğunu akıldan çıkarmamak gerekmektedir.

Sağ beyin bir diğer özelliği olan desen bulma becerisinden söz edeceğim biraz da. Damasio ve Tranel sağ beynin geometrik ve uzaysal algılama testlerinde mükemmel performans

gösterdiğini belirtmektedir. Örneğin, karmaşık şekillerin değişik açılardan görüntüsünü tahmin etme, iki boyutlu bir cismin 3 boyutlu görüntüsünü bulma gibi becerilerin bir sonucu olan desen bulma özelliği ile, var olan dağınıklık içerisinde gerçek görüntüyü bulup çıkarmayı kastediyorum. Bu, görüntüyü başka mekanlara taşımak ve orada kullanabilmektir.

Tüm bu çalışmaların sonucunda pek çok farklılıkların belirlendiğini belirtmiştim. Aşağıda, sağ-sol beyin arasındaki önemli farkları gösteren Ehrenwald'ın tablosundan adapte ettiğim tabloyu sunuyorum:

KİTABIN SONU, İŞLERİN BAŞLANGICI

Buraya kadar düşüncelerimi sizinle paylaşmaya çalıştım. Mümkün olduğunca az yazmaya çalıştım. ama ne kadar becerdim bilmiyorum çünkü, daha yazacak çok şey var. Umarım işinize yarar bilgilerden söz etmişimdir. Daha önce belirttiğim gibi size bir web adresi vereceğim bu adrese mutlaka uğrayıp kitap hakkında görüşlerinizi bekliyorum. Yine bu adresten ulaşılabileceğiniz bir tartışma platformu kurmak istiyorum. Bu şekilde bu kitabı okuyan öğretmenler birbirleriyle iletişim kurabilecek ve sorunlarını ve düşüncelerini paylaşabilecekler.

www.geocities.com/laleormani

Bu adreste “önerileriniz”e tıklayarak bana e-posta gönderebilirsiniz.

Elbette, akşamdan sabah değişim olmaz. Bu kitabı okudunuz diye hemen her şeyi uygulamanızı da beklemiyorum. Ancak bu yazılanlar değişime vesile olur diye de umutlanmıyor da değilim.

Tek beklentim, kafanızı biraz karıştırabilmek. “Bu böyle gitmez, ben de bir şeyler yapmalıyım,” dedirtmek. Sanırım, bunu diyorsanız bu kitap da başarılı olmuştur denebilir. Çünkü değişimin başlangıcı bu sözden geçmektedir. O nedenle, artık okudunuz bitti, şimdi artık gayret zamanı, çalışma zamanı diyorum.

İşte bu nedenle de son söz olarak: Hadi kalkın, çalışın, mücadele edin, siz de bu dönülmez yolda kendi işinizi yapın diyorum.

Andırın
Ağustos 2002

KAYNAKÇA

- Arbetter, S., Learning with Style, *Current Health* 2, 1990 22-23
- Aydın, C., Çocuk yayınları no 14 İstanbul 1959
- Barbara, K. G., How to Deal with Difficult Principals: A Learning Styles Approach, *The Clearing House* May/June (1997) 257-260
- Barbe, Walter B. and Michael N. Milone, Jr., 1980, "Modality" *Instructor* (Jan) 44-49
- Barber, L., and M. Carbo, *A Comparative Study of The Methods Used for the Teaching of Reading*, N.Y.: National Reading Style Institute (1994)
- Bear, D.M. 1983. Hemispheric specialization and the neurology of the emotion; *Archives of Neurology*, 40:195-202
- Biehler, R. F. and Snowman, J., 1993, *Psychology applied to teaching* (7th ed.) Boston, Houghton Mifflin Company
- Bloom, B. S., Englehart, M. B., Furst, E.J., Hill, W. H., and Krathwohl, D. R. (Eds). (1956). *Taxonomy of educational objectives. The classification of educational goals; Handbook I: Cognitive domain*. New York: McKay.
- Bloom, B. S., 1984, The two sigma problem: The search for methods of group instruction as effective as one-to-one tutoring. *Educational Researcher*, 13 (6, 4-16)
- Bogen J. E., Partial hemispheric independence with the neocommissures intact, in *Brain Circuits and Functions of the Mind*, edited by Trevarthen, C., Cambridge University Press, Cambridge, 1990

- Borod J. C., Interhemispheric and intrahemispheric control of emotion:a focus on unilateral brain damage. [Review.] *J. Consult Clin Psychol* 1992; 60: 339–48.
- Boydak, A., Öğrenme Stilleri, Beyaz Yayınları, İstanbul
- Bruer J. T., In search of brain based education, *Phi Delta Kappan* Vol. 80, 1999 648-657
- C. Chiron, I. Jambaque, R. Nabbout, R. Lounes, A. Syrota and O. Dulac, The right brain hemisphere is dominant in human Infants, *Brain* (1997), 120, 1057–1065
- Carbo, M.; *Reading Styles; Educational Leadership*, 8-13, February(1996)
- Damasio, A. R, D. Tranel, and H Damasio. 1990. Face agnosia and the neutral substrates of memory. *Annal Review of Neuroscience*, 13: 89-110
- De Schonen S, Deruelle C. Visual field asymmetries for pattern without any ethical limits will probably provide further processing are present in infancy: a comment on T. Hattat's study evidence for the importance of early surrounding inter- on children's performances [comment]. [Review].
- Duchastel, P .C., and Merrill, P. F. (1973) The effects of behavioral objectives on learning: A review of emprical studies. *Review of educational Research*, 43 (1), 53-69
- Dunn, R. What Is Your Learning Style? *Early Years*, 13 (5) (1983c)
- Dunn, R.Learning Style: State of the science. *Theory into Practice*, 23 (1) 10-17
- Dunn, Rita and Thomas C. Shea et all. 1991 “Learning Style and Equal Protection: The Next Frontier”, *The Clearing House* (Nov/Dec):93-95
- Dunn, K. Madison Prep: Alternative to Teenage disaster. *Educational Leadership*, 38 (5), 386-387 (1981)
- Ertürk, S. (1972) *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara, Cihan Matbaası
- Faw, H. W., and Waller, T. G. (1976). Mathemagenic behaviors and efficiency in learning from prose materials. *Review of Educational Research*, 46, 691-720

- Ferguson, S.M., Rayport M., Corrie WS: Neuropsychiatric observations on behavioral consequences of corpus callosum section for seizure control, in *Epilepsy and the Corpus Callosum*. Edited by Reeves AG. New York, Plenum Press, 1985
- Furst, E. J. (1981). Bloom's taxonomy of educational objectives for the cognitive domain. *Review of Educational Research*, 51(4), 441-453
- Gardner H, Ling PK, Flamm L, Silverman J. Comprehension and appreciation of humorous material following brain damage. *Brain* 1975; 98: 399-412.
- Gazzaniga MS, LeDoux JE: *The Integrated Mind*. New York, Plenum, 1978
- Gazzaniga MS: *The Bisected Brain*. New York, Appleton-Century-Crofts, 1970
- Geswitch, N. 1980. Some special functions of the human brain. In *Medical Physiology*, 14th ed., 647-665, ed. by V.B. Mountcastle. St Luis: Mosby
- Glasser, W. *Control theory in the classroom*. New York: Harper and Row, 1986
- Gordon, T., *Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi? Çeviren Emel Aksay, Sistem yayınları, İstanbul, 1999*
- Grinder, M. *Righting the Educational Conveyor Belt*. Portland, OR: Metamorphous Press
- Gronlund, N. E. (1985). *Stating Objectives for Classroom Instruction* (3rd ed). New York: Macmillan.
- Gronlund, N.E. (1991). *How to write and use instructional objectives* (4th ed.). New York: Macmillan
- H. Thomas, D. *Thomas: İstanbul 1968 (Milli Kütüphane koleksiyonundan)*
- Héacén, H. 1977. *Afasias y apraxias*. Spanish translation, Buenos Aires: Paidós
- Janet, P. *Psychological Healing*, Vol. II. New York: Macmillan, 1925
- Johnson, D., Maruyama G., Johnson, R., Nelson, D., and Skon, L. Effect of cooperative, competitive and individualistic goal structures on achievement: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 1981, 89.

- Joseph R: Neuropsychology, Neuropsychiatry, and Behavioral Neurology. New York, Plenum Press, 1990
- Klauer, K. (1984). Intentional and incidental Learning with instructional texts: A meta-analysis for 1970-1980. *American Educational Research Journal*, 21 (2), 323-339
- Lundholm, H. A new laboratory neurosis. *Character and Personality*, 1940
- Luria, A. R. 1980. *Higher Cortical Functions in Man*, 2nd ed. New York: Basic Books.
- Mager, R. F. (1962). *Preparing instructional objectives*. Palo Alto, CA: Fearon
- Marks, I. M. Flooding (Implosion) and allied treatments. In *Behavior Modification: Principles and Clinical Applications*. W.S. Agras, ed. Boston: Little, Brown and Company: 151-213, 1972
- McGhee PE. The role of arousal and hemispheric lateralization in humour. In: McGhee PE, Goldstein JH, editors. *Handbook of humour research*, Vol. 1. New York: Springer-Verlag; 1983. p. 13-37
- Melton, R. F. (1920). Resolution of conflicting claims concerning the effect of behavioral objectives on students learning. *Review of Educational Research*, 48, 291-302
- Neuropsychologia* 1991; 29: 335-7. Comment on: *Neuropsychologia* 1990; 28: actions in establishing lateralized functions. 1053-62.
- O'Neill, J. "Making Sense of Style", *Educational Leadership* 4-9 (1990)
- Paul, G.L. Outcome of systematic desensitization... In *Behavior Therapy: Appraisal and Status*. C. M. Franks, ed. New York: McGraw-Hill Book Co., 63-159, 1969
- Rachman, S., R. Hodgson, and I. M. Marks. Treatment of Chronic Obsessive-Compulsive Neurosis. *Behavior Research and Therapy*, 1971, 9:237
- Reiff, Judith C. 1992 *Learning Style: What Research Says to the Teacher*. Washington, D.C.: National Education Association
- Ross, E.D. 1984. Right Hemisphere's role in Language, effective beha-

- viour and emotion. *Trends in Neurosciences*, 7:342-346
- Sharavi, F. D. The right Hemisphere: An Esoteric Closet?, *Skeptical Inquirer*, Vol. 17 1993 380-387
- Shammi P, Stuss D.T., Humour appreciation: a role of the right frontal lobe, *Brain* 1999, 122, 657-666
- Simmons, J. And Mares, W., *Working together*. New York: Alfred A. Knopf, 1983
- Strauss E., Writing, speech separated in split brain, *Science*, Vol. 280, 1998, 827
- Stuss DT, Picton TW, Alexander MP. Consciousness, self-awareness and the frontal lobes. In: Salloway S, Malloy P, Duffy J, editors. *The frontal lobes an neuropsychiatric illness*. Washington: American Psychiatric Press. In press 1999.
- Titiz M. T. Konferans notları
- Titiz, M.T. *Ezbersiz Eğitim Yol Haritası, Beyaz Yayınları, İstanbul*
- Tramo, M. J., and J. J. Bharucha. 1991. Musical priming by the right hemisphere post-callosotomy. *Neuropsychologia*, 29: 313-325
- Tulving E, Kapur S, Craik FI, Moscovitch M, Houle S. Hemispheric encoding/retrieval asymmetry in episodic memory: positron emission tomography findings [see comments]. [Review]. *Proc Natl Acad Sci USA* 1994; 91: 2016-20. Comment in: *Proc Natl Acad Sci USA* 1994; 91: 1989-91.
- Wheeler MA, Stuss DT, Tulving E. Toward a theory of episodic memory: the frontal lobes and autonoetic consciousness. [Review]. *Psychol Bull* 1997; 121: 331-54.

YAZAR HAKKINDA

Eğitimi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)

1998 Ankara Türkiye Doktora alışması ara verildi

Hacettepe Üniversitesi

1996 Ankara Türkiye Doktora alışması ODTÜ’de devam etti.

University of Missouri, Columbia

1995 Columbia, ABD Master Öğrenim Teknolojisi

British Council-Milli Eğitim Bakanlığı

1993 Ankara Türkiye Formatörlük sertifikası

Fin Türk Konsorsiyumu

1989 Adana, İnsan Gücü Planlama ve Per.Yönetimi

ukurova Üniversitesi

1989 Adana, Türkiye Lisans İngilizce Öğretmenliği

Alliance Francaise

1980 Paris, Fransa Fransızca Kursu

College of Arts and Technology

1980 Newcastle Upon Tyne, İngiltere “A” Level

İş Yaşamı

Beyaz Nokta Vakfı ve Çeşitli Kuruluşlar

2000-2003 Eğitim Danışmanlığı

Öğrenme Stilleri, Çoklu Zeka, Beyin Yarım Küreleri, Ezbersiz Eğitim, Sağ Beyin Temelli İngilizce Öğrenimi, Buluşçuluk, Yaratıcılık konularında çalışmakta, seminer ve konferanslar vermektedir.

Beyaz Nokta Vakfı

1998-2000 Eğitim Uzmanlığı Proje Yöneticiliği

Milli Eğitim Bakanlığı

1994-1998 Program Geliştirme Uzmanlığı

Milli Eğitim Bakanlığı

1989-1994 İngilizce ve Formatör Öğretmenliği

Çukurova Belediyeler Birliği

1989-1989 Uzman Adaylığı

İletişim: 0532 486 4054

aboydak@yahoo.com

